INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO
K
3584/51
019850373
COBISS

ANTON IKOVIC
MARJAN LINASI

KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO

KNJIŽNICA
NOV IN POS

KNJIŽNICA
NOV IN POS

KNJIŽNICA NOV IN POS 51

ANTON IKOVIC / MARJAN LINASI

KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO

(na Koroškem in Solčavskem)

Ljubljana
1985

3584

INŠTITUT ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA R. S. LJUBLJANA Trg osvobodilve 1

N 28. XII. 1985 /373

Za objavo predgovora uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo predgovora uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo predgovora uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo predgovora uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo predgovora uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo predgovora uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

UVOD

V pričujočem besedilu bomo spregovorili o najbolj humani dejavnosti med NOB, in sicer o partizanskem zdravstvu. Območje, ki ga ta knjiga zajema, pa je opredeljeno v podnaslovu. V resnici sta to dve območji, in sicer Koroška (Mežiška dolina, Jezersko in „južna Koroška", ki je danes v okviru republike Avstrije) in Solčavsko, skratka območje, kjer so med narodnoosvobodilnim bojem delovale koroške partizanske enote. Govorili bomo torej o partizanskem zdravstvu na Koroškem, ki leži na stikališču germanskega, slovanskega in romanskega sveta. Nadalje je to pokrajina, ki je bila v obdobju med obema vojnama razdeljena na tri države, izmed katerih je največji del dobila Avstrija. V letih od 1938 do 1945 je bila sestavni del nemške države (Reicha), iz česar izvira tudi težavnost pri organiziranju narodnoosvobodilnega boja na tem delu slovenskega etničnega ozemlja. V letih 1942 do 1945 se je na Koroškem ob izdatni pomoči KPS in OF slovenskega naroda razvil oborožen boj proti nacizmu, ki je dosegel pomembne uspehe in pridobil k aktivnemu odporu tudi del nemško govorečega prebivalstva.

Obravnavali bomo tudi Solčavsko, ki kot del zgornje Savinjske doline sicer ne spada h Koroški, vendar je bilo med NOB tesno povezano z dogajanjem na Koroškem in partizansko zdravstvo, ki ga obravnavamo v tej knjigi, je imelo svoje središče prav tu. Ni naš namen, da bi podrobno zemljepisno opisovali območja, kljub temu pa moramo podati vsaj nekaj temeljnih zemljepisnih podatkov.

Celotno območje, ki ga obravnavamo v knjigi, meri nekaj več kot 2500 kvadratnih kilometrov, od tega odpade največji del

na tako imenovano „južno Koroško“, Po senžermenski pogodbi med zmagovitimi antantnimi silami in Avstrijo 10. septembra 1919 je Kanalska dolina, ki je tudi del nekdanje dežele Koroške, pripadla Italiji. Narodnoosvobodilni boj se je tu razvijal ločeno od drugega koroškega ozemlja in pod drugačnimi pogoji, zato ga v tem besedilu ne bomo obravnavali. Na podlagi iste pogodbe je Ziljska dolina do Beljaka avtomatsko pripadla Avstriji, Mežiška dolina z delom Dravske doline ter Jezersko pa k novoustanovljeni kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS). Za drugo ozemlje tako imenovane „južne Koroške“ pa je bil določen plebiscit, ki se je, kot je splošno znano, 10. oktobra 1920 v coni A za nas nesrečno končal in tako je vse to ozemlje pripadlo Avstriji. Jezikovna in narodnostna meja med strnjeno naseljenim slovenskim in nemškim prebivalstvom se je po srednjeveški kolonizaciji ustalila in poteka približno takole: vzhodno od Šmohorja preseka Ziljsko dolino, nato gre proti vzhodu na Dobrač in Osojske Ture (med Vrbskim in Osojskim jezerom) ter prek Gosposvetskega polja in Svinjške planine severno od Djekš, tu pa se obrne navzdol in gre do Drave pri Labotu in naprej nekoliko severneje od današnje avstrijsko-jugoslovanske meje.[1] V grobih potezah velja ta meja še danes, vendar je zaradi načrtne germanizacije slovenskega prebivalstva od druge polovice prejšnjega stoletja dalje že močno načeta.

Pestro razčlenjeno pokrajino „južne Koroške“ v Avstriji z alpskim podnebjem delimo na tri večje pokrajinske enote: na Ziljo na zahodu, Rož v osrednjem delu ter na Podjuno v vzhodnem delu. Vsaka od teh enot se zaradi izredne reliefne razdrobljenosti in drugih pokrajinskih značilnosti še naprej deli na številne mikroregionalne pokrajinske enote.

Težko je reči, koliko slovenskega prebivalstva živi na tem ozemlju, kajti vsa ljudska štetja so bila sredstvo za germanizacijo. Leta 1846 so na tem ozemlju našteli še 103000 oseb s slovenskim občevalnim jezikom, leta 1910 pa le 65000. Vsa nadaljnja ljudska štetja so naštela manj slovenskega prebivalstva, razen nacistično štetje 1939, ko se je število slovenskega prebivalstva zaradi posebnih interesov nacistične politike nenadoma povečalo.[2]

Druga geografska enota, ki jo bomo obravnavali v knjigi, je Mežiška dolina. Obsega zaključeno območje ob reki Meži, od

izvira pod Olševo do izliva pri Dravogradu. Južna meja se naslanja na razvodne vrhove in slemena Uršlje gore, Slemena, Smrekovca, Travnika, Raduhe in Olševe, koder je potekala tudi stara deželna meja med Koroško in Štajersko. Zahodna in severna meja potekata po državni meji prek Snežnika, Luž, Pece, Lokovice in Strojne.

Kljub svoji naravni zaključenosti pa je Mežiška dolina izrazito prehoden svet in je že od rimske dobe pa vse do današnjih dni igrala tranzitno vlogo. Bogata nahajališča svinčeve in cinkove rude, stoletna tradicija železarstva ter bližina dravskih elektrarn so bili poglavitni dejavniki, ki so povzročali, da se je tudi po razpadu Avstro-Ogrske, ko je postala dolina obrobna pokrajina, odmaknjena od industrijskih središč, industrija v njej dobro razvijala.

Okolica doline je kmetijska, usmerjena predvsem k izkoriščanju lesnega bogastva in živinoreji.[3]

Tretja zemljepisna enota, o kateri bomo govorili, je Solčavsko oziroma ozemlje predvojne občine Solčava. To ozemlje se razteza od Luč do avstrijske meje. Na jugu ga omejujejo Savinjske Alpe, na severu pa Olševa in Raduha. Sem spadajo zelo lepe gorske doline Robanov kot, Matkov kot in Logarska dolina. Vse to območje je imelo pred vojno 842 prebivalcev, ki so se ukvarjali pretežno s kmetijstvom in gozdarstvom, zaradi izrednih naravnih pogojev pa je bil tu že takrat razvit turizem.[4]

Po nemški zasedbi Jugoslavije teh območij seveda ni delila več državna meja. Mežiška dolina je postala del Gau Kärnten, Solčavsko pa del okupacijskega območja Spodnje Štajerske.

Razvoj partizanskega zdravstva je bil, kot pravi pokojni prof. dr. Metod Mikuž v svoji knjigi Opis partizanske sanitete na Slovenskem, „v prvi vrsti odvisen od razvoja partizanskega boja, ta pa ni bil od vsega začetka in povsod enak. Toda bil je in zato je morala biti tudi partizanska saniteta."[5]

Narodnoosvobodilni boj se je na obravnavanem območju iz različnih vzrokov, o katerih bo govor pozneje, razvijal nekoliko počasneje, in tudi na vsem območju se ni razvijal enako intenzivno. S tem je bil povezan tudi razvoj partizanskega zdravstva. V letu 1943, ko so na Dolenjskem, Notranjskem in Primorskem že delovale prave partizanske bolnišnice, so na Koroškem še vedno zdravili posamezne ranjence na domačijah, v bunkerjih kurirjev

in političnih delavcev itd. Šele od februarja 1944, ko je 14. divizija po tritedenski nemški ofenzivi, ki jo je preživela, dala v oskrbo večje število ranjencev koroškim partizanom, so le-ti začeli zanje in za svoje prihodnje potrebe graditi skrivne partizanske bolnišnice. Prve bolnišnice so začele delovati na Solčavskem, postopno pa so bile zgrajene še drugje — v Mežiški dolini, na Obirskem, nad Jezerskim in nad Selami, torej na območju Karavank. Ni pa jih bilo na območju severno od Drave in v Ziljski dolini (tudi o vzrokih za to bomo več povedali pozneje). Na teh območjih je vse do konca vojne prišel v poštev takšen način zdravljenja kot na vsem Koroškem do februarja 1944. Za najteže ranjence pa je, kot pravi tovariš Janez Wutte-Luc, pogosto prišla v poštev „brezsanitetna izhodnica", to pomeni, da so si morali sami vzeti življenje, da ne bi prišli sovražniku živi v roke.[6] To so posebnosti, značilne samo za Koroško.

Zavedati se moramo izredno težkih okoliščin, v katerih je potekal protifašistični in narodnoosvobodilni boj na ozemlju, ki ga delo obravnava in ki ga je okupator štel za del svoje države (tretjega rajha), ga veliko bolje nadziral kot druga zasedena območja in bil veliko bolj občutljiv na vsakršen pojav upornosti. Vsa osvobodilna dejavnost na terenu je bila vse do konca vojne potisnjena v najstrožjo ilegalo; osvobojenih ozemelj na Koroškem ni bilo.

Nemški okupator ni upošteval pravil mednarodnega prava o zaščiti ranjencev včasih niti v boju z rednimi armadami, toliko manj pa v boju proti partizanom, ki jih ni priznaval kot redno vojsko.

Skrivanje in zdravljenje ranjenih partizanov v takšnih pogojih je bilo torej izredno nevarno in tvegano dejanje, pa zato toliko bolj častno. Samo občudujemo lahko pogum koroških ljudi, ki so sprejeli v oskrbo ranjenca, zavedajoč se, da s tem tvegajo svoje premoženje, svoje življenje in življenje svoje družine. Avtorja sta se torej trudila vnesti v delo čimveč živih pričevanj, ki naj bi kar najbolj nazorno prikazala trpljenje ranjencev in požrtvovalnost tistih, ki so sodelovali v prizadevanjih za ohranitev njihovih življenj. Kljub najtežjim pogojem, v katerih so se zdravili partizanski ranjenci na obravnavanem območju, jih je le zelo malo umrlo ali prišlo v roke sovražniku.

Še na nekaj ne smemo pozabiti: humanost našega narodnoosvobodilnega boja se je kazala tudi v odnosu do ujetih in ranjenih sovražnikov.

Eden od najbolj značilnih primerov za to je napad 2. čete Koroškega bataljona na orožniško postajo v Beli pri Železni Kapli 12. novembra 1943 ko je Tone Okrogar-Nestl, ki je vodil napad, omogočil štirim ranjenim sovražnikom zdravniško pomoč in prevoz z avtomobilom v bolnišnico.[7]

Delo o koroškem partizanskem zdravstvu ima poleg uvoda in zaključka sedem poglavij. V prvem je podan kratek pregled narodnoosvobodilnega boja na obravnavanem območju; njegovo poznavanje je ključ za razumevanje razvoja partizanskega zdravstva.

Drugo poglavje obravnava začetno obdobje razvoja partizanskega zdravstva, ko še ni bilo sanitetnih objektov. Iz opisanih primerov ranitev in zdravljenja spoznamo, s kakšnimi težavami se je ubadalo partizansko zdravstvo v svojem začetnem obdobju, ki se je na obravnavanem območju zavleklo vse do konca februarja 1944.

Tretje poglavje obravnava partizanske bolnišnice na Solčavskem, kjer je bilo vse do konca leta 1944 središče koroške partizanske sanitete.

V četrtem poglavju so po teritorialnem načelu obdelani sanitetni objekti na Koroškem južno od Drave, od februarja 1944 do konca vojne.

Peto poglavje, ki ima naslov Ranjenci na Koroškem severno od Drave, obravnava posamezne primere zdravljenja, pa tudi žalostnega konca ranjencev na ozemlju, kjer ni bilo sanitetnih postojank.

V šestem poglavju je obdelana sanitetna dejavnost v koroških partizanskih enotah. Upoštevani so tudi dejavniki ki so vplivali na zdravje in dobro počutje borcev, kot npr. prehrana, obleka, obutev, možnost vzdrževanja osebne higiene, itd.

Zadnje, sedmo poglavje, je najbolj raznoliko. Namenjeno je opisu sanitetnih in drugih objektov ter ustanov, ki sicer ne sodijo v teritorialni in časovni okvir, ki ga upošteva delo, vendar so kljub temu imeli pomembno vlogo v koroškem partizanskem zdravstvu.

Na koncu so med prilogami tudi štirje obsežni seznami ranjencev in sanitetnega osebja z osnovnimi podatki.

Zbiranje gradiva za pričujoče delo je trajalo mnogo let. Težko je namreč v kratkem času zbrati dovolj gradiva, še posebej, če je na voljo predvsem spominsko gradivo. Dr. Metod Mikuž v uvodu k že omenjenemu delu sicer piše, da obstaja predvsem po zaslugi razraščajoče se partizanske birokracije ogromno pisanih dokumentov o partizanski saniteti na Slovenskem.[8] Ta ugotovitev pa žal ne velja za območje, obravnavano v tej knjigi. Le malo je pisanih dokumentov o partizanski saniteti na Koroškem — neprimerno manj, kot za druge slovenske pokrajine. Od pisanih virov sta ohranjena dva vpisna zvezka ranjencev in osebja iz solčavskih bolnišnic ter nekaj posameznih okrožnic in poročil.

Za začetno obdobje koroške partizanske sanitete, delno za solčavske bolnišnice, predvsem pa za zgodovino bolnišnice B-11 v Mežiški dolini pa je temeljni vir dnevnik Anice Tomazin-Pepce in Petra Tomazina-Skale, pisan s posebno, šifrirano pisavo.[9]

Pri pisanju dela so torej prevladovali spominski viri. Avtorja se zavedata, da delo še zdaleč ni popolno. Še precej vprašanj in problemov je ostalo nedorečenih: zaradi pomanjkanja dokumentov, časovne oddaljenosti dogodkov in skromnih materialnih možnosti, ki onemogočajo ali ovirajo bolj intenzivno in sistematsko raziskavo. Vsaka dobronamerna pripomba ali dopolnitev bo prišla prav za izpopolnitev dokumentacije o partizanski saniteti, sčasoma, če bodo materialne možnosti boljše, pa morebiti za ponovno, izpopolnjeno izdajo dela.

OPOMBE

1. F. Gestrin-V. Melik: Slovenska zgodovina 1792—1918, Ljubljana, 1966, str. 6
2. Dr. Vladimir Klemenčić-Dr. Matjáž Klemenčič: Položaj slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem v luči historičnih in socialnogeografskih procesov. Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes, Ljubljana, 1984, str. 95—111.
3. Jakob Medved: Mežiška dolina, socialnogeografski razvoj zadnjih 100 let, Ljubljana, 1967, str. 6.
4. Vestnik koroških partizanov (solčavska številka), 2—3, 1976, str. 1.
5. Dr. Metod Mikuž: Oris partizanske sanitete na Slovenskem, Ljubljana, (Uredil Anton Ikovic) 1967, str. 33.
6. Iz neobjavljenega tipkopisa spominov Janeza Wutteja-Luca na koroško partizanstvo.
7. Ustna izjava Ivana Uraniča-Draga, Ljubljana, 1985. Glede datuma napada na orožniško postajo v Beli in drugih podrobnosti glej Zbornik dokumentov in podatkov o NOB jugoslovanskih narodov, 6. del, knjiga 8, dok. št. 212.
8. To nam potrjujejo tudi štirje zajetni zvezki Zbornika dokumentov in podatkov o partizanski saniteti v NOV na Slovenskem, ki so do sedaj izšli.
9. Original dnevnika je v Koroškem pokrajinskem muzeju revolucije v Slovenj Gradcu.

Oblastni komitet KPS
za Koroško

Na položaju, 1.VI.44.

Št. 64/VI-44.

OKROŽNEMU KOMITETU KPS
za mežiško okrožje

Sanitetni referent pri štabu IV.op.zone NOV in POS ter sanitetni ref. pri štabu VKO sta se obrnila na okrožne in okrajne komitete ter odbore OF z dopisi glede organiziranja nabave sanitetnega materijala, postavljanja partizanskih bolnic, mobiliziranja sanitetnega osobja itd.

Skrb za naše ranjence in bolnike mora biti vsakemu komunistu ~~ena~~ od najvažnejših dolžnosti. Zato vas opozarjamo, da se vestno ravnate po navodilih navedenih san. referentov ter se potrudite, da boste čimboljše izvršili njihove predloge glede organizacije san. službe.

Šef sanitetnega odseka pri štabu IV.op.zone NOV in POS predlaga, da bi se v vsakem okrožju in v vsakem rajonu postavil sanitetni referent, ki pa ni potrebno, da je strokovnjak; ta bi bil v pomoč vojski v organiziranju antiskabiotičnih stanic, organiziral bi nabavo sanitetnega materijala, dajal informacije za gradnjo bolnic, skrbel za dobavo žganja, organiziral s pomočjo SPŽZ dobavo knjig in paketov za ranjence, povezal intendante terena in postojank, skratka bi bil sanitetni službi v vsem v pomoč.

Kot prvi korak v tem pogledu ukrenite to, da boste našli vsaj enega tovariša, ki bo pred OK-jem odgovarjal za to dolžnost. Ta tov. mora biti zanesljiv, vesten in delaven. Če na terenu nimate primernega tovariša, se obrnite na san.referenta pri štabu odreda, da naj najde primernega tov. v vojski za ta posel in mu potem vi predajte vse potrebne zveze in mu nudite vso pomoč. V mežiškem in v velikovškem okrožju se naj ta tovariš takoj poveže s sanitetnim referentom pri štabu VKO, v okrožjih Rožna dolina in Ziljska dolina pa s sanitetnim referentom pri štabu ZKO. Upoštevajte, da bi za to dolžnost bila primerna kaka tovarišica.

Ves materijal za saniteto pošiljajte san.referentom in ne direktno v najbližjo edinico s spiskom poslanega materijala. ~~XXXXXXXXXXXXXXX~~ Prepis poslanega materijala pa obvezno pošiljajte nasanitetni odsek pri štabu IV;op.zone NOV in POS. Temu odseku kakor tudi nam sporočite, kako boste izvedli gornje direktive.

Krepko na delo za naše ranjene tovariše!

Smrt fašizmu-svobodu narodu!

Za: KOMUNISTIČNA PARTIJA SLOVENIJE OBLASTNI KOMITET ZA KOROŠKO

Matjež

Faksimile dokumenta Oblastnega komiteja KPS za Koroško glede skrbi za ranjence (iz arhiva KPMR Slovenj Gradec)

I. KRATEK PREGLED NOB NA KOROŠKEM IN SOLČAVSKEM

ZNAČILNOSTI NOB NA KOROŠKEM

Hitlerjeva Nemčija si je 13. marca 1938, ne da bi naletela na kakršenkoli odpor, priključila Avstrijo. S priključitvijo so začele dobivati dokončno podobo vse tiste velikonemške težnje, ki so delovale že v času prve avstrijske republike. Ugasnila so vsa manjšinska določila senžermenske pogodbe, ki jih je Avstrija vsaj priznavala, če že ne izvajala. Koroški Slovenci so bili od pripadnikov slovanskih narodov med prvimi deležni nemškega nacizma. Samo v letu 1938 so izgubili 67 dvojezičnih šol, izginil je slovenski abecednik, prepovedana je bila latinica, mnogo slovenskih učiteljev pa prestavljenih v druge kraje. Že zgodaj so se začeli nacisti ukvarjati z načrtom o izselitvi vseh koroških Slovencev v druge kraje okupirane Evrope, kjer naj bi bili delovna sila za najtežja dela. V kraje izseljenih družin so nameravali naseliti kanalske in južnotirolske Nemce, ki so bili v okviru Mussolinijeve Italije.

Uresničevati se je začela že davna nakana koroških nacistov, da uničijo koroške Slovence kot narod. Organizacija Kärntner-Heimatbund se je v celoti vključila v nacistično stranko.

Nacisti so okrepili tudi gospodarski pritisk na koroške Slovence. Po zasedbi Jugoslavije so uničili celotno slovensko zadružništvo, premoženje zadrug so izročili koroškim nemškim denarnim zavodom. Z nemškimi napisi so spremenili tudi zunanjo podobo Koroške, uničili še zadnje ostanke dvojezičnega šolstva in prepovedali delovanje kulturnim društvom.[1]

Z narodnoosvobodilnim bojem je spet oživela ideja Zedinjene Slovenije. Nastala je enkratna zgodovinska priložnost, da se koroški Slovenci skupno s svojim matičnim narodom z oboroženim bojem osvobodijo izpod nacizma ter se združijo z njim.

Vodstvo NOB na Slovenskem se je že zgodaj začelo zavedati velikega pomena, ki bi ga imel oborožen boj koroških Slovencev. Že v temeljnih točkah OF je bilo zapisano, da je treba proti okupatorju voditi neizprosen oborožen boj, ki naj bo podlaga za osvoboditev in združitev vseh Slovencev, torej tudi koroških.[2]

Narodnoosvobodilni boj se je torej začel že zgodaj tudi na Koroškem ter se postopno vedno bolj krepil in rasel, vendar se je moral že od vsega začetka boriti z nekaterimi ovirami, kakršnih drugod v Sloveniji ni bilo toliko.

— Ponemčevalni sistem in nacistično nasilje sta bila hujša kot kjerkoli drugje.

— Nemci so začeli po priključitvi tudi koroške Slovence novačiti v svojo vojsko.

— Svoj delež pri zaviranju je imela nacistična propaganda, mnogo hujša od tega je bila na široko razpredena gestapovska mreža in velika gostota nemških postojank, ki so bile sestavljene iz žandarmerije, policije, vaških straž in enot redne vojske.[3]

Zanemariti pa ne smemo tudi naravnih in drugih ovir: visoke, pozimi skoraj neprehodne Karavanke, Drava, ki deli ozemlje južne Koroške na dva dela, gosta mreža komunikacij itd.

POLITIČNO ORGANIZIRANJE PREBIVALSTVA

V začetku julija 1942 je sekretar PK KPS za Gorenjsko Lojze Kebe-Štefan poslal na Koroško borca Kokrškega odreda Ivána Županca-Johana, koroškega Slovenca z Obirskega, ki je leta 1939, kot nekateri drugi njegovi rojaki, pobegnil v Jugoslavijo. Z njim je šel na Koroško tudi predvojni komunist Alojz Zupan-Peter. Dobila sta nalogo, da se na Koroškem povežeta z zavednimi ljudmi in pripravita teren za razvoj ljudske vstaje. Odšla sta najprej na Obirsko in začela obiskovati Župančeve sorodnike, prijatelje in znance, ter jim pojasnjevati cilje OF. Čez deset dni sta se vrnila na Gorenjsko in poročala o razmerah na Koroškem.

Naslednjič je šel Županc na Koroško v drugi polovici junija 1942. S spremljevalci je obhodil več krajev na Obirskem ter med Železno Kaplo in Selami.

Tretjič je odšel Županc na Koroško skupaj s predvojnim komunistom Stanetom Mrharjem, z nalogo, da organizirata odbore OF ter pripravita teren za snovanje prvih partizanskih enot na Koroškem. Ustanovila sta odbore na Obirskem, v Lobniku, Beli, Selah, Kortah, Reberci, Plaznici, Borovnici, Suhi, Železni Kapli in Borovljah.[4]

Sredi novembra 1942 je gestapu uspelo, da je dobil natančen vpogled v organizacijo OF. Temu je sledil val aretacij. Zaprtih je bilo okrog 180 oseb. Vsa zadeva je dobila epilog aprila 1943 s sodbo pred „ljudskim sodiščem" (Volksgericht) v Celovcu, kjer so jih od 36 obtoženih obsodili 13 na smrt in jih še isti mesec na Dunaju obglavili. Drugi obtoženci so bili obsojeni na visoke zaporne kazni.[5]

Septembra 1942 je šel na Koroško, prav tako po naročilu Lojzeta Kebeta-Štefana, politkomisar Gorenjskega odreda Matija Verdnik-Tomaž. Čez zimo 1942/43 je vzpostavil močno mrežo zaupnikov, predvsem v Rožu in spomladi 1943 je bilo tu ustanovljenih okrog 20 odborov OF.[6]

Ugodneje se je razvijal narodnoosvobodilni boj na vzhodnem delu Koroške — v Mežiški dolini in Podjuni. Novembra 1942 je prišel v Mežiško dolino ing. Pavle Žaucer-Matjaž, ki ga je zadnje dni oktobra PK KPS za severno Slovenijo postavil za sekretarja novoustanovljenega Koroškega okrožja.[7] Skupaj s skupino borcev Savinjskega bataljona, ki je po bitki na Dobrovljah 7. novembra 1942 prišla na ta konec Koroške, je pozimi 1942/43 in na pomlad 1943 obdelal vse ozemlje Mežiške doline in del Podjune ter ustvaril mrežo zaupnikov OF. Odraz velikega razmaha OF na tem območju je bila prva konferenca političnih in vojaških funkcionarjev koroškega okrožja 12. in 13. maja 1943 pod Belo pečjo v Bistri pri Črni na Koroškem.

Septembra 1943 je bil ustanovljen PK KPS za Koroško kot enotno politično vodstvo za vso pokrajino; narodnoosvobodilni boj se je namreč na Koroškem do takrat razvijal ločeno. Šele do konca 1943 sta se vzhodni in zahodni del Koroške v smislu NOB

poenotila. Do oktobra 1943 so bila na Koroškem oblikovana štiri okrožja: mežiško, podjunsko, Rož in Ziljska dolina.

Aprila 1944 je bil ustanovljen namesto prejšnjega PK KPS Oblastni komite KPS za Koroško. Sekretar je postal ing. Pavle Žaucer-Matjaž. Ustanovljen je bil tudi Pokrajinski odbor OF za Koroško (POOF); sekretar je postal Karel Prušnik-Gašper. V letu 1944 so se na Koroškem razvile množične politične organizacije (OF, ZSM, SPŽZ). Narodnoosvobodilno gibanje je prodrlo skoraj v vsako slovensko vas, pa tudi v narodnostno mešane vasi in mesta. Do sodelovanja je prišlo tudi z avstrijskimi protinacisti.[8]

Septembra 1944 je SNOS preuredil vsa okrožja na Štajerskem. Mežiško okrožje je takrat odpadlo od Oblastnega komiteja KPS in Pokrajinskega odbora OF za Koroško in je bilo ponovno vrnjeno Oblastnemu komiteju KPS in POOF za Štajersko. Druga tri koroška okrožja pa so novembra 1944 ukinili, namesto njih pa so oblikovali 5 okrajev: Pliberk, Velikovec, Celovec, Beljak in Podklošter.[9]

VOJAŠKE AKCIJE PARTIZANSKIH ENOT DO FEBRUARJA 1944

Prva partizanska enota, ki se je pojavila na ozemlju Koroške, je bil 1. štajerski bataljon. Avgusta 1942 je prišel v zgornji del Mežiške doline, da bi pričakal borce Kranjčevega bataljona, ki je ravno v tem času šel preko Koroške na Štajersko. Bataljon je ob tej priliki izvedel nekaj manjših akcij, nekaj patrulj pa je tudi šlo čez Karavanke in obiskalo na drugi strani nekaj samotnih kmetij.[10]

Avgusta 1942 je šel čez koroško ozemlje na Štajersko 1. bataljon Savinjskega odreda ali Kranjčev bataljon (po komandantu Francu Poglajnu-Kranjcu) iz sestave 2. grupe odredov. Dne 25. avgusta je izbojeval zelo uspešen boj s sovražnikom v Robežah pri Apačah na Koroškem. To je bil prvi večji spopad partizanov z Nemci na Koroškem; Nemci so na Koroškem prvič panično bežali pred partizani. Po boju Savinjskega bataljona 2. grupe odredov na Dobrovljah 7. novembra 1942 se je od njega ločila skupina 11 borcev — prostovoljcev, ki so se odločili, da preko gornje Savinjske doline krenejo proti Pohorju in se priključijo pohorskemu

partizanskemu bataljonu. Ta skupina je sredi novembra prispela pod Peco na Koroškem, kjer si je uredila taborišče in prezimila.[11]

Tu jo je našel ing. Pavle Žaucer-Matjaž. Preko zime je uspel njene pripadnike, od katerih so nekateri že v Savinjskem bataljonu imeli vojaške in politične funkcije, politično vzgojiti ter jih aktivirati. Skupina, ki je medtem narasla in po napadu na Solčavo 15. decembra 1942 prerasla v prvo koroško četo, je vso zimo izvajala manjše vojaške akcije, obenem pa mobilizirala nove borce. (Ob koncu 1942 so namreč Nemci tudi v Mežiški dolini začeli mobilizirati v svojo vojsko; mnogi vojni obvezniki so se priključili četi in se s tem izognili odhodu v nemško vojsko). Do pomladi se je četa toliko okrepila, da je komandant 4. operativne cone Franc Rozman-Stane 30. marca 1943 iz nje oblikoval bataljon, ki je v noči od 3. na 4. april zelo uspešno napadel Nemce v Mežici. Že 6. aprila je iz njega odšlo 14 borcev na Pohorje; postali so jedro novega pohorskega bataljona.[12]

Konec avgusta 1943 je glavnina bataljona odšla po ukazu Glavnega štaba NOV in POS na Moravško. Tu so iz njega izločili 25 borcev kot jedro Savinjske čete ter 22 borcev kot mobilizacijsko četo za Koroško, drugi borci pa so odšli na Dolenjsko in se kot sestavni del Šlandrove brigade vključili v 15. divizijo.[13]

Mobilizacijska četa se je do konca leta 1943 na Koroškem povečala v nov bataljon, ki je konec novembra poslal skupino borcev na Pohorje v okrepitev Pohorskega odreda, konec decembra pa skupino okrog 100 borcev prav tako na Pohorje v sestavo Zidanškove brigade, ki je na novo nastajala.[14]

Kljub odhodom v druge enote je bil dotok novincev tolikšen, da se število borcev v bataljonu ni bistveno zmanjševalo.

Na zahodnem delu Koroške so v tem času delovale enote, ki so prišle tja z Gorenjske. Dne 27. aprila 1943 so na Pokljuki iz prostovoljcev vseh bataljonov Gorenjskega odreda ustanovili koroški vod, ki je v noči med 17. in 18. majem skupaj s 3. četo 2. bataljona Gorenjskega odreda izpeljal zelo uspešno akcijo v Bistrici v Rožu. Partizani so tedaj osvobodili 41 prisilnih delavcev, uničili tovarno akumulatorjev in žago ter ustrelili lovskega čuvaja Hansa Rohra, nacističnega priganjača, ki je umoril Maksa Keliha. Takoj po akciji je bila iz koroškega voda ustanovljena samostojna koroška četa. Zadrževala se je na gorenjski strani Karavank in opravila

nekaj manjših akcij na Koroškem, dokler je niso Nemci 23. 6. 1943 pod Stolom razpršili in ji zadali hude izgube. Preživeli borci in nekaj prostovoljcev so avgusta na Ratitovcu ustanovili novo koroško četo; ta je takoj nato odšla čez Savo na Jezersko in od tam na Korte, kjer je bila jeseni 1943 vključena v Koroški bataljon 4. operativne cone.[15]

Oktobra 1943 je bil v Cerknem ustanovljen Zapadnokoroški odred (ZKO).[16] Odšel je na Koroško in deloval pod okriljem 9. korpusa, dokler ni bil vključen v Koroško grupo odredov. Štab 9. korpusa mu je nenehno pošiljal okrepitve s Primorske in Gorenjske. Tako je prišla na Koroško konec leta 1943 močna četa izbranih partizanov, konec februarja 1944 pa 3. bataljon Prešernove brigade.[17]

Kljub temu, da je koroško partizanstvo (predvsem to velja za enote na zahodu) dobivalo tudi pomoč od drugod, je v tem obdobju okrepilo naslednje enote v drugih slovenskih pokrajinah, predvsem na Štajerskem: Pohorski bataljon (drugi), Šlandrovo brigado, Savinjsko četo, Pohorski odred in Zidanškovo brigado.

PARTIZANSKE ENOTE NA KOROŠKEM IN NJIHOVI BOJI OD FEBRUARJA 1944 DO KONCA VOJNE

Dne 5. februarja 1944 je bil iz koroškega bataljona 4. operativne cone ustanovljen Vzhodnokoroški odred (VKO). Od tedaj dalje do septembra 1944 sta na Koroškem delovala dva odreda. Aprila istega leta sta bila združena v Koroško grupo odredov (KGO), ki je bila podrejena štabu 4. operativne cone.

Vzhodnokoroški odred je imel ob ustanovitvi okrog 150 borcev, junija 1944 že 350, septembra, tik pred ukinitvijo KGO pa že 414.[18] Med najbolj uspešne akcije VKO spadajo: uničenje šestih nemških tovornjakov pri Šumelu v Koprivni 23. 6. 1944, ko je padlo 63 nemških vojakov, nadalje spopad pri Plazniku v Bistri ter boji v dolini Bistre pri Črni na Koroškem med 19. in 24. avgustom 1944. Odred je osemintridesetkrat miniral železniško progo med Celovcem in Dravogradom, 6. maja 1944 pa so njegovi minerji na

železniški postaji Otiški vrh pri Dravogradu razstrelili štiri lokomotive.

Zapadnokoroški odred je po svojem dokončnem oblikovanju na Koroškem opravljal sprva manjše diverzantske akcije, obenem pa tudi mobiliziral nove borce. Do 10. julija se je povečal na 141 borcev, 1. avgusta jih je imel 150, mesec dni pozneje 196, 14. septembra pa že 235.[20]

Seveda je treba povedati, da se je odred po številu krepil tudi iz 9. korpusa. Tako je 30. junija prišlo v odred 62 izbranih prostovoljcev z Gorenjske, konec julija pa Bovška četa iz sestave Briško-beneškega odreda, ki se je po prihodu na Koroško preimenoval v Ziljsko četo.

Zaradi izredno težavnih razmer je ZKO deloval v manjših skupinah na širšem območju in pretežno na partizanski in diverzantski način. Opravil je mnogo akcij, izmed katerih so najpomembnejše: napad na železniško postajo v Podgorju 25. februarja, na nemški vojaški tovornjak na ljubeljski cesti 27. aprila, spopad na Obirju 20. junija, napad na policijski avto v Trnjah v Rožu 2. avgusta 1944, razoroževanje vaških straž in številne diverzantske akcije na železnicah.[21]

Koroška grupa odredov je bila septembra 1944 ukinjena. Del borcev je bil dodeljen drugim enotam (predvsem na območju 4. operativne cone).[22] Ustanovili so enoten Koroški odred (KO), ki je imel s prekodravskim bataljonom vred štiri bataljone (aprila 1945 pa je bil v Bodentalu ustanovljen še „avstrijski" bataljon, kot 5. bataljon KO).

Koroški odred je imel ob svoji ustanovitvi 389 borcev in starešin. Prvemu bataljonu je bilo dodeljeno operativno območje zahodno od Ljubeljske ceste, drugemu med ljubeljsko in jezersko cesto, tretjemu pa območje vzhodno od jezerske ceste, vključno z Mežiško dolino. Severno od Drave pa je postopno nastal še četrti bataljon.

Enote, ki so po reorganizaciji odšle na dodeljena območja, so takoj pričele z akcijami. Tako je npr. 3. bataljon že 6. oktobra sodeloval skupaj s Tomšičevo brigado v bojih na Molakovem vrhu nad Razborjem pri Slovenj Gradcu, kjer so borci odbili silovite nemške napade. Od 21. do 25. oktobra sta 2. in 3. bataljon odbijala napade Nemcev, ki so prodirali iz Železne Kaple proti Solča-

vi. Pomembne uspehe so enote odreda dosegle na Jeklnovem vrhu v Koprivni 8. 11. 1944, pri Sv. Jakobu v Koprivni 20. in 21. 11. ter pri Macesniku blizu Solčave 30. 11. 1944. Konec decembra sta v veliki nemški ofenzivi 2. in 3. bataljon uspešno vodila večdnevno manevrsko obrambo osvobojenega ozemlja in preprečila vdor nemških kolon iz Železne Kaple in Črne v Solčavo. Nato je odred tri dni zadrževal sovražnika na črti Raduha-Robanov kot in mu prizadejal velike izgube. Odred je bil v tem času dejaven tudi pri rušenju komunikacij. Drugi in tretji bataljon sta se nato umaknila na območje nad Kamnikom, toda kmalu sta se spet vrnila v okolico Solčave. Medtem je 1. bataljon opravil celo vrsto manjših akcij v sovražnikovem zaledju.[23]

Spomladi 1945 so postajale enote odreda vedno bolj aktivne. V zaključnih bojih za osvoboditev so zavzele več postojank (v Slovenjem Plajberku, Mrzlem vrhu pod Košuto, Bajdišah pri Borovljah, Žabnici, Kališniku, Selah-Fari, Borovljah). Nato je skupaj s 14. divizijo in jeseniško-bohinjskim odredom zaprl vrzel v obroču okrog umikajočih se sovražnih enot. Njegovi štirje bataljoni so 4. maja odšli proti Selam in Borovljam, medtem ko je Čezdravski bataljon razoroževal manjše posadke med Celovcem in Velikovcem. Zvečer 7. maja sta 2. in 3. bataljon zasedla Borovlje in tako zaprla sovražniku pot za umik z Gorenjske po Ljubeljski cesti. Pri boroveljskem mostu se je nato 11. in 12. maja vnel hud boj, v katerem je padlo mnogo borcev „avstrijskega" bataljona.[24]

Koroški odred je bil ukinjen 10. maja 1945. Del njegovih borcev je bil dodeljen Bračičevi brigadi, Korošce pa so dodelili komandi koroškega vojnega področja.

Čezdravske enote so specifičen problem koroškega partizanstva, zato jih obravnavamo posebej.

Drava je bila zelo huda ovira za razširitev partizanskega boja z južnega dela Koroške na sever in dalje v Ostmarko kot del nemškega Reicha. Kljub temu pa so jo koroški borci uspeli premagati, saj so, poleg političnih delavcev, hodile čeznjo večje ali manjše partizanske enote od marca do oktobra 1944.

Prva enota, ki je šla čez Dravo na Gure, je bila skupina 15 borcev iz 3. bataljona ZKO, ki sta jo vodila komandir Anton Mivšek in politkomisar Gojko Gornik-Iztok. Čez Dravo je šla marca 1944, že do konca julija pa se je povečala na 100 mož. Vanjo so

vstopali dezerterji iz nemške vojske in ujetniki iz ujetniških taborišč. Zadrževanje tako številne enote na tem območju je bilo oteženo in nevarno. Četa dalj časa ni mogla dobiti zveze s štabom ZKO, zato sta komandir in politkomisar na lastno pobudo oblikovala tri čete in jim razdelila operativna območja. Dve četi sta delovali na Gurah, tretja pa je bila četa VDV in je delovala na območju Vrbsko jezero—Osojsko jezero—Kostanje—Trg—Gospa Sveta. V septembru 1944 je ena od teh čet šla na Svinško planino.

V noči od 23. na 24. junij je prispela na levi breg Drave skupina trinajstih partizanov iz sestave VKO, ki jo je vodil Franc Mahnič-Boj. Delovala je na območju Svinške planine, v okolici vasi Djekše, Kneže, Male vasi in Št. Lenarta, vse do Wolfsberga. Štab KGO je v juliju poslal v okrepitev te čete čez Dravo skupino borcev, ki jo je vodil Marjan Reja, vendar jo je sovražnik odkril in uničil. Štab KGO je zato poslal na pomoč še skupino, ki jo je vodil Jože Belin. Tej skupini je uspelo priti čez Dravo in se 22. septembra združiti nad Djekšami s skupino Franca Mahniča-Boja.

Zadnja in obenem najmočnejša ter najbolje opremljena enota, ki je šla čez Dravo, je bil bataljon iz sestave VKO, ki je štel 72 borcev; ustanovili so ga ob razpustu KGO, njegov komandant pa je postal Jože Ulčar-Mirko. Čez Dravo je šel prve dni oktobra.

V začetku novembra so se po dolgotrajnem medsebojnem iskanju zbrale na Svinški planini vse enote, ki so delovale severno od Drave, razen čete VDV in čete Dušana Faganela-Danjka, ki je bila pred tem uničena pri Trgu. Ustanovili so enoten bataljon kot 4. bataljon KO. Komandant bataljona je postal Jože Ulčar-Mirko, politkomisar pa Gojko Gornik-Iztok.

V veliki ofenzivi, ki je trajala od novembra 1944 do konca januarja 1945, so Nemci prizadejali bataljonu ogromne izgube. Četa Franca Mahniča-Boja je bila 6. decembra 1944 v okolici Golovice na Svinški planini popolnoma uničena. Tudi četa Jožeta Belina je bila razbita na sektorju med Vrbskim in Osojskim jezerom. Samo četa Gojka Gornika-Iztoka je ostala neokrnjena. Preostanek bataljona se je pozimi zadrževal na JV pobočju Svinške planine. Zaradi hude zime in nemške ofenzive bataljon ni mogel delovati. Spomladi se je položaj bataljona seveda popravil. Število borcev se je povečalo na 72.[25]

Bataljon je v času svojega delovanja zavzel 11 nemških postojank in izvršil 27 diverzantskih akcij. Seveda pa je tudi sam utrpel velike izgube. Padlo je okrog 150 borcev, mnogo pa jih je bilo tudi ranjenih.[26]

Koroški bataljon VDV

Iz skupine VOS je bil 24. maja 1944 v Mežiški dolini ustanovljen bataljon VDV za Koroško. Njegova naloga je bila (kakor naloga vseh drugih enot VDV) odkrivanje izdajalcev, vohunov in agentov Gestapa, pa tudi vojaško in politično usposabljanje borcev, mobilizacija novih borcev itd. Po ustanovitvi je bataljon postavil več zased sovražniku in mu prizadejal težke izgube. Konec avgusta 1944, ko je bila v Radmirju ustanovljena 3. brigada VDV, je bil vključen v to brigado kot njen 4. bataljon. Decembra 1944, ko se je brigada preimenovala v 3. brigado Narodne obrambe, se je ustrezno preimenoval tudi bataljon, in sicer v 4. bataljon 3. brigade Narodne obrambe (NO). Poleg svojih rednih nalog je opravljal tudi bojne naloge. Tako je npr. 5. decembra 1944 izvedel demonstrativni napad na Črno na Koroškem. V Gornji Savinjski dolini je v decembrski ofenzivi štiri dni pomagal braniti dostop do Luč in skupaj z drugimi enotami zadal Nemcem velike izgube. Sam je imel pri tem le enega ranjenca. Opravil je večje ekonomske akcije v Železni Kapli in pri Globasnici. V januarju 1945 je vodil boje na Graški gori in prizadejal Nemcem velike izgube, sam pa bil brez njih.

Marca 1945 je imel hude boje z Nemci na Menini planini, kjer je kljub visokemu snegu, pomanjkanju hrane in premoči sovražnika obdržal položaje brez izgub. V istem mesecu je uničil kamion pripadnikov SS na cesti Trbovlje—Šempeter v Savinjski dolini. Pri tem je zaplenil precej orožja, streliva in opreme. Poleg teh akcij je opravil še mnogo manjših, kot so miniranje mostov, železniških prog Dravograd—Pliberk in Dravograd-Mislinja, rušenje električnih in telefonskih naprav in drugih.[27]

Prihod okupatorja

Nemci so zasedli Gornjo Savinjsko dolino 11. aprila 1941. Dne 17. aprila pa je okupator prevzel tudi oblast v Solčavi. Nemški politični komisar za gornjegrajski okraj je takoj uvedel v šolah in uradih nemški jezik in organiziral obvezne tečaje nemščine za mladino in odrasle. Skratka, Nemci so tudi na Solčavskem izvajali takšne raznarodovalne ukrepe kot drugod na Spodnjem Štajerskem. Nemški teror se je iz dneva v dan večal. Dne 19. aprila so prišli aretirat vaškega župnika Leopolda Arka; ker pa je župnik ravno ta dan umrl, ga seveda niso mogli aretirati. Že 15. maja so izgnali družino Nastran.

Od 19. do 22. maja je nemška oblast končala popis za Štajersko domovinsko zvezo. Večina krajanov je dobila zelene izkaznice.

Dne 15. avgusta so Nemci ukinili občinski urad na Solčavskem in ga združili z lučkim.

Prvi pojavi upora in nemške reakcije nanje

V zimi 1941/42 so se Jakob Keber (p. d. Hedov iz Koprivne), Ciril Sem, Juvan iz Ljubnega, Franc Ošep, po domače Bevšek, Franc Herle in Jože Herle, ki je bil povezan z Viktorjem Krčem iz Nazarij in Ljubomilom Grabnerjem-Vrhanom iz Jezerskega, sestajali pri Francu Ošepu in poslušali tuje radijske postaje. Ko so Nemci Francu Ošepu vzeli radijski aparat, so nekaj časa hodili po-

slušat poročila k Francu Žagarju in tako tudi izvajali propagando med nasprotniki okupatorja.

Skupina je bila nato izdana. V dneh od 7. do 10. julija 1942 so Nemci zaprli v celjskih sodnih zaporih 8 Solčavanov, Jožetu Herletu se je posrečilo pobegniti in se nekaj časa skrivati, pozneje pa se je skupaj z ženo Ivanko pridružil 1. koroški četi.

Začetki partizanstva

Ko so se leta 1942 v soseščini pojavili prvi partizani, je policija v Solčavi dobila okrepitev s 50 vermani. Že 28. junija so neznani partizani obstreljevali postojanko v Solčavi in ranili enega vermana. Po tistem so se partizani še večkrat pojavili v sami Solčavi in v soseščini.

Delovanje političnih delavcev Ivana Županca-Johana in Staneta Mrharja je seglo tudi na Solčavsko. Še prav posebej pa se je čutilo na tem območju delovanje političnih delavcev in borcev 1. koroške čete. Tako je bila prva odmevnejša akcija, ki jo je opravila, prav napad na Solčavo 15. decembra 1942.

Do konca leta 1943 je 20 Solčavanov odšlo v partizane. Napredovalo pa je tudi politično delo na terenu. Politični aktivist Rok Klemenšek-Viktor je poleti 1943 organiziral dva mladinska odbora, in sicer pri kmetu Gradišniku v Matkovem kotu in pri kmetu Havdeju v Robanovem kotu. Stane Mavrič, ki je prišel septembra tega leta na Solčavsko kot sekretar OK SKOJ za velikovško okrožje, je članice obeh odborov ZSM sprejel v SKOJ, obenem pa postavil še aktiv SKOJ v Podolševi.[28] Kmalu zatem je s pomočjo Roka Klemenška-Viktorja sklical pet zavednih Solčavanov in ustanovil prvi odbor OF za Solčavo.[29]

Razmah partizanstva v letu 1944 in zatišje po decembrski ofenzivi

Nemci so februarja 1944 Solčavo izpraznili. Odtlej je bilo območje Solčave nekakšno na pol osvobojeno ozemlje in eno od poglavitnih oporišč koroških partizanskih enot. Štab KGO je dne 11. 6. 1944 ustanovil Komando solčavsko-logarskega področja, ki je

obsegala dolino Savinje od Luč do Logarjeve planine in vse postranske doline, na vzhodu je mejila na Raduho, na severu na Olševo, na zahodu je segala do „bivše" državne meje zahodno od Matkovega kota, torej praktično vse območje Solčavskega oziroma predvojne občine Solčava. Za njenega komandanta je imenoval Karla Pohlevna-Draga, takratnega politkomisarja 1. bataljona ZKO, za kulturno-prosvetno in vzgojno delo v enotah pa je bil zadolžen Albert Rajer-Borut. Štab Komande je bil vojaško podrejen štabu KGO, na njenem sektorju pa ni smela delovati nobena druga redna enota KGO. Poglavitne naloge Komande so se delile na vojaško-organizacijske, politične in gospodarske.

— Vojaško-organizacijske naloge: vzpostavljati zveze, etapno komando za novomobilizirane, rekonvalescente, partizane brez zveze z enoto, dopustnike, ki se vračajo v sestavo enot, intendanturo itd., vzdrževati zveze s KGO preko vojaške in TV postaj, mobilizirati vse moške od 17. do 45. leta.

— Politične naloge: politično organiziranje in vzgajanje ljudstva, imenovanje odborov OF, DE, ZSM in SPŽZ, gospodarskih komisij.

— Gospodarske naloge: organizacija delavnic, skladišč, delovnih ekip, ki bodo pomagale pri obdelovanju zemlje, košnji in žetvi.

Komanda solčavsko-logarskega področja se je 29. junija 1944 preimenovala v Komando solčavsko-logarske partizanske straže. Vse drugo je ostalo tako kot prej. Dne 12. avgusta pa se je Komanda solčavsko-logarske partizanske straže preimenovala v Komando mesta Solčava.

Komanda je zgradila na skrivnih mestih več skladišč, v katerih je shranila material, ki so ga pošiljali zavezniki, in vse, kar so zbrali intendanti. Organizirala je oskrbo civilnega prebivalstva s hrano in drugimi potrebščinami; nepreskrbljenim družinam borcev je priskrbela podporo, organizirala delavnice, partizansko šolstvo in celo partizansko sodstvo; skratka, opravljala je vse naloge, navedene v povelju o ustanovitvi.[30]

Dne 1. oktobra so bile v Solčavi demokratične volitve v krajevni narodnoosvobodilni odbor. Dne 16. oktobra pa je bil splošen vojaški nabor, iz katerega je spet šlo mnogo Solčavanov v razne enote 4. operativne cone.

Okrog 15. novembra so prvotno Komando mesta Solčava razpustili. V Solčavi je ostal samo vod Solčavske partizanske straže s približno 20 borci, vendar so pozneje oblikovali novo Komando. Nov komandant mesta Solčava je tedaj postal Franc Kregar-Ciril.

Nemci so spoznali pomen Solčave, zato so jo napadli še pred začetkom splošne ofenzive proti enotam 4. operativne cone. Z velikimi silami so 22. oktobra vdrli iz Črne na Koroškem in Železne Kaple v Solčavo. Najprej so izropali hiše, nato so jih čez dva dni začeli zažigati. Ženske in otroke ter starčke so odgnali proti Logarski dolini (odrasli moški so bili v partizanih). Med potjo so zažigali hiše tudi na Gmajni. Nagnali so jih v hotel sester Logar in jih hoteli žive zažgati, vendar so si nazadnje premislili. Kolikor jih je bilo zmožnih za delo, so skupaj z živino odgnali proti Železni Kapli.[31] Te prve večje akcije proti Solčavi in okolici se je udeležil del 13. SS policijskega polka. Koroški odred se je moral po hudih bojih umakniti. Potem, ko je sovražnik požgal Solčavo in okoliške kmetije, se je moral pod pritiskom 13. SNOUB Mirka Bračiča umakniti proti Železni Kapli.

Solčava z okolico je bila izredno pomembna za koroško partizanstvo. Tu so imela sedež vodstva koroških političnih organizacij, delovali so različni tečaji, bilo je tudi več pomembnih posvetov in zborovanj, kot na primer seja PO OF za Koroško v začetku novembra.

Ponovno je sovražnik prodrl v Solčavo 11. decembra 1944 in tako udaril v hrbet enotam 4. operativne cone, ki so branile osvobojeno ozemlje pred napadi iz Kamnika in Mozirja. Spet so Nemci požgali dve hiši. Boji za Solčavo so s presledki trajali vse do konca vojne.

Maja 1945 se je štab Koroškega odreda zadrževal nad Solčavo in Železno Kaplo. Od tam je odšel 4. maja proti Celovcu. V Solčavo je 10. maja po Savinjski dolini prodrlo več tisoč ustašev in pripadnikov drugih kvizlinških enot, ki so se nameravale prebiti do Angležev in Američanov na Koroškem. Naslednji dan, ko so odšli naprej proti Železni Kapli, je bila Solčava dokončno osvobojena.[32]

Skupno je v enotah in ustanovah narodnoosvobodilne vojske sodelovalo 169 prebivalcev Solčave z okolico, od tega 10 žensk. V

NOV je padlo 20 Solčavanov, 27 pa je bilo talcev in žrtev fašističnega nasilja.

Izseljenih in interniranih je bilo 188 oseb. Od 24. oktobra do konca vojne je bilo požganih 67 stanovanjskih hiš, 162 večjih in 61 manjših gospodarskih poslopij, skupno torej 290.[33]

OPOMBE

1. Dr. Tone Zorn: Priključitev Avstrije nacistični Nemčiji in koroški Slovenci. Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes, Ljubljana 1984, str. 47—49.
2. Zbornik NOV, VI/1 dok. št. 61: Temeljne točke OF.
3. Dr. France Škerl: Koroška v narodnoosvobodilnem boju. Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes, Ljubljana 1984, str. 50—62.
4. Ivan Jan-Srečko: O prvih aktivistih in partizanih, ki so iz Kokrškega odreda odšli preko Karavank. VKP, Ljubljana, 1980, št. 3—4.
5. Isto kot op. 3.
6. Mile Pavlin: NOB na zahodnem Koroškem (neobjavljen tipkopis)
7. Pismo ing. Pavleta Žaucerja-Matjaža M. Linasiju, 16. 4. 85.
8. Mile Pavlin: Koroške partizanske enote. Revolucionarna izročila. Domicili v slovenskih občinah, Ljubljana, 1981, str. 579—595
9. Marjan Linasi: SKOJ in ZSM na Koroškem (neobjavljen tipkopis)
10. Isto kot op. 8
11. Ivan Ferlež: Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942, Ljubljana 1972, str. 325—389 in 521—522.
12. Isto kot op. 8
13. Dr. Miroslav Stiplovšek: Šlandrova brigada, Ljubljana, Maribor, 1971, str. 73
    Podatek o številčnem stanju mobilizacijske čete je dal Ivan Uranič-Drago.
14. Mirko Fajdiga: Zidanškova brigada. Ljubljana 1975, str. 41—42.
15. Isto kot op. 8.
16. Zbornik NOV, VI/8, dok. št. 17.
17. Kronika Zapadnokoroškega odreda od ustanovitve do poletja 1944, AKPMR, fasc. 57/II/81 (kopija; original v AIZDG)
18. Številčno stanje KGO septembra 1944, AKPMR, fasc. 59/IV (kopija; original v AIZDG)
19. Isto kot op. 8.

20. Številčna stanja ZKO, AKPMR, fasc. 57/II/34.
21. Isto kot op. 8.
22. Zbornik NOV, VI/16, dok. št. 74. V 9. korpus so poslali 40 Rusov iz ZKO, drugi borci pa so ostali na območju 4. operativne cone.
23. Utemeljitev za odlikovanje Koroškega odreda, AKPMR.
24. Franci Strle: Veliki finale na Koroškem. Dopolnjena izdaja, Ljubljana 1977, str. 78—85.
25. Štab KO — štabu 4. operativne cone, 27. 4. 1945, AKPMR, fasc. 60/III/82 (poročilo o stanju severnega bataljona; kopija, original v AIZDG)
26. Glej op. 8.
27. Milan Ževart: Koroški bataljon VDV. Revolucionarna izročila. Domicili v slovenskih občinah, Ljubljana 1981.
28. VKP, št. 2—3, 76 (solčavska številka), str. 1—12, 23. (Zbral in uredil Anton Ikovic)
29. Stane Mavrič: neobjavljen spominski zapis, februar 1981 (v AKPMR)
30. AIZDG, fasc. 353: dokumenti Komande koroškega vojnega področja, Komande solčavsko-logarske partizanske straže in Komande mesta Solčave.
31. VKP, št. 2—3, 76 (solčavska številka), str. 93—94, 97, 99—105.
32. Mile Pavlin: Koroške partizanske enote
Revolucionarna izročila. Domicili v slovenskih občinah, Ljubljana 1981, str. 468—469.
33. VKP, št. 2—3, 76 (solčavska številka), str. 131.

II. PARTIZANSKI RANJENCI NA KOROŠKEM DO FEBRUARJA 1944

ZNAČILNOST OBDOBJA IN ZDRAVLJENJA PARTIZANSKIH RANJENCEV

Na vsem ozemlju, ki ga obravnava knjiga, je bilo v obdobju od začetka NOB do februarja 1944, torej v več kot dveh letih in pol, skupno okrog štirideset ranjenih borcev.[1] Majhne enote, ki so v tem obdobju delovale na Koroškem in Solčavskem, se niso mogle lotevati operacij širšega obsega, ampak bolj nenadnih, nepričakovanih napadov na sovražnika: bile so tudi zelo gibljive in so se hitro izmikale sovražnikovemu obkoljevanju. Zato so imele razmeroma zelo malo mrtvih in ranjenih. Kolikor je slednjih bilo, so jih zdravili na zavednih domačijah, kjer so jim v kleteh, na skednjih in na podstrešjih naredili zasilne bunkerje. Nekateri so se zdravili tudi v kurirskih postajah in v bunkerjih političnih aktivistov na terenu. Zdravili so jih predvsem z domačimi zdravili. Najbolj univerzalno zdravilo je bilo v tem obdobju domače žganje.[2] Za izpiranje ran so uporabljali tudi hipermanganovo vodo.[3] Kakor bomo videli v nadaljevanju zapisa, pa so aktivisti že v tem obdobju navezali stike tudi s civilnimi zdravniki in lekarnarji, od njih so dobivali različna zdravila in pripomočke, pa tudi nasvete, kako jih uporabljati.

Ranjence iz enot, ki so prihajale na Koroško z gorenjske strani, so v tem obdobju zdravili tudi v Ambulanti D na Mežaklji na Gorenjskem. Skrb za ranjence je bila ena prvih nalog političnih delavcev in terenskih aktivistov na Koroškem. Tako so že aprila

Ing. Pavle Žaucer-Matjaž, sekretar Oblastnega komiteja KPS za Koroško (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

1943 aktivisti „koroškega okrožja“ KPS in OF pod vodstvom ing. Pavleta Žaucerja-Matjaža naročili prvemu odboru OF za Črno in Žerjav, naj se poveže z osebjem bolnišnice v Črni zaradi nabave sanitetnega materiala in zdravljenja ranjencev v slučaju potrebe. Sanitetni material sta v tem začetnem obdobju NOB prinašala iz Maribora Kogelnik, po domače Puc iz Koprivne, in Elizabeta Zajc, imenovana tudi „coklarica“ iz Javorja, ki je imela zveže z ženo Janka Kustra-Korošca v Stolni ulici v Mariboru in še z nekaterimi aktivnosti OF.[5] Iz Maribora je prinašala sanitetni material tudi Pavla Tratnik, p. d. Dularjeva iz Sel pri Slovenj Gradcu, ki je bila v letih 1942 in 1943 tam zaposlena.[6]

O ranjencih in skrbi zanje je bil govor tudi na belopeški konferenci. V tretji točki dnevnega reda, to je bil referat „o liniji in ciljih OF“, je ing. Pavle Žavcer-Matjaž med drugim tudi predlagal, naj vsak terenski aktivist uredi zemljanko za ranjence.[7] Tudi na seji OK KPS za koroško okrožje v začetku julija 1943 nad domačijo „pri Obru“ v Javorju pri Črni na Koroškem je bila posebna točka dnevnega reda namenjena ureditvi primernega objekta in skrbi za ranjence. To nalogo je ing. Žaucer zaupal medicincu Borisu Lenčku—Igorju; o tem pozneje.

Poleti 1943 je prinašala sanitetni material Inge Plešivčnik, študentka medicine na Dunaju, sicer doma iz Celovca, ki je bila sorodnica Rožankove družine v Kotljah in je večkrat prihajala k njim na obisk.

Poleti 1943 sta prinašala sanitetni material iz Slovenj Gradca aktivista Anton Britovšek-Propaganda in Slavko Gams-Branko. Tudi obveščevalec Julijan Vodopivec-Aleks je po zvezi dobival sanitetni material iz lekarne v Labotu. Terezija Logar iz Logarske doline je hodila kot legalna kurirka v Revirje in od tam prinašala med drugim tudi sanitetni material. Aktivist Jože Tilček-Voronov je tudi že spomladi 1943 organiziral zvezo z lekarno v Celovcu, kamor je hodila po sanitetni material in zdravila Marjana Rovšnik iz Črne. Lepo zalogo sanitetnega materiala pa so borci Koroškega bataljona (prvega) dobili ob napadu na Mežico aprila 1943 in ob požigu taborišča pripadnic nemške delovne službe (Arbeitsdienst) v Kotljah poleti 1943.[8] Zdravila so koroški paratizani že tedaj dobivali celo z Dunaja. Odbor OF za Mežico je od jeseni 1943 do poletja 1944 nekajkrat poslal Jankoviča, ki je imel zvezo s KP že pred vojno, na Dunaj po sanitetni material.[9]

Ogledali smo si, kakšna je bila skrb političnih delavcev za ranjence. Sedaj si oglejmo še, kako je bilo za ranjence poskrbljeno še v posameznih partizanskih enotah, ki so se tedaj bojevale na Koroškem.

V 1. bataljonu Savinjskega odreda ali Kranjčevem bataljonu, ki je šel poleti 1942 čez Koroško, je bil bataljonski zdravnik dr. Dušan Mravljak-Mrož, eden prvih partizanskih zdravnikov na Slovenskem.[10] Glavni zdravnik 2. grupe odredov, v katere sestavi je bil ta bataljon, pa je bil dr. Rudolf Obračunč-Cedrih, tudi eden prvih partizanskih zdravnikov na Slovenskem.[11]

Kot se dr. Obračunč sam spominja, je bil na pohodu samo moralna opora borcem. Ranjencem, ki jih k sreči ni bilo mnogo, je bilo mogoče oskrbeti samo manjše poškodbe, kar je lahko opravil tudi kakšen dober bolničar. Večjih poškodb, pri katerih bi bila potrebna operacija, pa ni bilo mogoče zdraviti zaradi izredno težkih razmer, v katerih se je znašla 2. grupa odredov na svojem pohodu preko Gorenjske na Štajersko. Borci so na pohodu najpogosteje umirali za avitaminozo.[12]

Dr. Rudolf Obračunč-Cedrih je bil potem dolgo časa glavni zdravnik na Štrajerskem in Koroškem, torej na območju 4. operativne cone. Na tem ozemlju vse do prihoda 14. divizije ni bilo nobenega višjega sanitetnega foruma. Povezava z Glavnim štabom NOV in POS je bila zelo otežena; tako je bil pogosto odvisen povsem sam od sebe. Sam je izdajal različne odloke o organizaciji partizanskega zdravstva in jih tudi sam nadzoroval. Prve enotne odredbe GŠS je posredoval v prakso šele maja 1943, odredbe Vrhovnega štaba NOV in POJ pa šele decembra istega leta. Pri majhnih in raztresenih enotah na območju, kjer ni bilo večjega osvobojenega ozemlja, je bila enotna administracija nemogoča. Kurirji, in s tem pošta, so bili tako nedostopni, da, kot pravi sam, „odredba trikrat ni veljala in okoliščine so se desetkrat spremenile, preden si dobil v roke kakšen akt ali navodilo in oddal odgovor". Partizanski zdravnik je moral biti takrat človek s samostojno in odločno voljo. Marsikatera noč je minila v premišljevanju in načrtovanju.[13]

V koroških partizanskih enotah, ki so spadale v okvir 4. operativne cone, so začeli organizirati sanitetno službo že spomladi 1943. H 1. koroški četi je marca 1943 pristopil Tone Hudopisk-Zvone, študent veterine na Dunaju, vendar je moral že maja istega leta oditi s skupino borcev na Pohorje, kjer so snovali pohorski bataljon (drugi). V tem obdobju pa se je štab 4. operativne cone odločil, da pošlje v koroški bataljon medicinca Borisa Lenčka-Igorja. Le-ta je bil do takrat borec Kamniškega bataljona, Krimskega odreda in Cankarjeve brigade, kjer je opravljal sanitetne naloge, zato je imel bogate izkušnje te vrste. S skupino 30 borcev, ki so ji pripadali tudi Tomaž Slapar-Tugo, Anica Eržen-Pepca, Marija Romšak-Ančka in drugi, je prišel 4. maja 1943 v dolino Bistre pri Črni na Koroškem. Tu je Lenček začel orati ledino pri organizaciji sanitetne službe v partizanskih enotah. Za ženske, kolikor jih je bilo v vseh treh četah Koroškega bataljona, je organiziral kratek tečaj prve pomoči in jih seznanil z najosnovnejšimi opravili partizanskega bolničarja. Prek zaupnikov je nabavljal sanitetni material. Za vodenje tečajev in opravljanje sanitetne službe mu je štab bataljona dodelil v spremstvo Ivana Pandeva-Metoda in Rudija Pudgarja-Branka. V juliju mu je ing. Žaucer dal nalogo, da zgradi zasilno bolnišnico za ranjence. Skupaj z dodeljeni-

Boris Lenček-Igor, študent medicine, prvi organizator sanitetne službe v koroških partizanskih enotah.

ma pomočnikoma in domačinom — aktivistom Milanom Osojnikom so nato odšli na območje Koprivne in v bližini cerkve Sv. Jakoba posekali nekaj smrek, da so padle prek neke previsne skale, in nato vse lepo zamaskirali, da ni bilo nič videti. Tudi v bližini Bukovnikove domačije (najviše ležeča kmetija v Sloveniji, nadmorska višina 1327 m) so naredili skorjevko, ki je bila pripravljena za ranjence. Pri tem je zaenkrat ostalo, Boris Lenček-Igor pa je avgusta 1943 odšel z bataljonom na Moravško in nato naprej na Dolenjsko v Šlandrovo brigado.[14]

V naslednjih podpoglavjih bomo opisali zdravljenje posameznih ranjencev na Koroškem in Solčavskem v obdobju, ko na tem območju še ni bilo partizanskih bolnišnic. Seveda tu ni mogoče opisati vseh ranjencev, ampak samo najbolj značilne primere.[15] Iz teh zlahka ugotovimo, s kakšnimi težavami se je ukvarjalo partizansko zdravstvo na območju delovanja koroških partizanskih enot v svojem začetnem obdobju.

RANJENI BORCI V ENOTAH

Zaradi boljše preglednosti bomo posebej opisali ranjene borce v enotah in ranjene politične delavce, čeprav med njimi ni bilo na Koroškem nikoli ostre meje, še posebej pa ne v tem obdobju. Vsak borec v enoti je bil hkrati tudi politični delavec.

Prvi partizanski ranjenec na Koroškem je bil Ferdo Zajc-Servac, borec 1. štajerskega bataljona. Ranjen je bil v Črni na Koroškem 11. avgusta 1942.

Tega dne so štirje borci — komandant bataljona Rudi Knez-Silas, Franja Mogu-Ema, Rudi Aram-Brico in Ferdo Zajc-Servac po zvezi, ki jo je organiziral Rudi Aram-Brico, prišli podnevi v civilnih oblekah v Črno. Prva dva sta se namenila h komandantovemu bratu Francu Knezu (Krulcu), druga dva pa sta vstopila v gostilno sredi trga. Postala sta sumljiva natakarici in skrivaj ju je šla prijavit policiji. Kmalu so policisti obkolili gostilno in pričeli streljati. Rudi Aram-Brico je bil takoj mrtev, Ferdo Zajc-Servac pa težko ranjen. S prestreljenimi pljuči je stekel iz gostilne čez dvorišče in nato čez reko Mežo proti Pleinerjevi hiši. Tam se je od onemoglosti in izgube krvi zgrudil. Pripadniki Wehrmannschafta, domačini Marko Konič, Franc Prah in Rudi Globočnik so pritekli

Ferdo Zajc-Servac, prvi ranjeni partizan na Koroškem (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

k njemu in ga začeli pretepati. Prijeli so ga za noge in ga vlekli po strmi poti do nižine. Vsega obrcanega, opljuvanega in pretepenega ter le še napol živega so ga vrgli na cizo, tako da je ranjenčeva glava visila na eni strani s cize, na drugi strani pa so z nje molele noge. Tako so ga pripeljali pred Punzergruberjevo gostilno in ga tam ponovno pretepali. Po nalogu takratnega primarija črnske bolnišnice dr. Hansa Ofnerja, po rodu Avstrijca, so ga vendarle pripeljali v črnsko bolnišnico, kjer mu je sestra Dora Klopčič-Akvila takoj nudila prvo pomoč.[16] Od tu so ga nato odpeljali z rešilnim avtomobilom v zaporniško ambulanto v Celovec, iz Celovca pa ga nato spet vrnili v Črno.[17]

Dora Klopčič-Akvila, usmiljenka v črnski bolnišnici, ki je pomagala ranjenemu partizanu Ferdu Zajcu-Servacu pri pobegu (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Ranjeni partizan je nato ležal sam v majhni sobi v prvem nadstropju. Ob njem je bil nenehno stražar z brzostrelko, na hodniku pred vrati pa drug stražar, prav tako z brzostrelko. K ranjencu ni smel nihče, razen dr. Hansa Ofnerja, instrumentarke in sestre Dore Klopčič-Akvile. Le-ta je po nekaj dneh že lahko prihajala k ranjencu sama. Sobni stražar se je umaknil na hodnik, da pokadi cigareto, ona pa je izkoristila priložnosti in govorila z ranjencem. Prosila ga je, naj nikogar ne izda, on pa jo je prosil, naj o njegovem stanju obvesti soborce. Ranjencu se je zdravje iz dneva v dan boljšalo in sestra je sklenila organizirati pobeg. To se je sprva zdelo skoraj nemogoče, kajti bolnik je bil kljub vsemu še vedno slaboten; poleg tega je bil še v prvem nadstropju, ob njem in na hodniku pa straža. Končno pa se ji je le utrnila pametna misel: v sobo je začela nositi rjuhe in jih povezala med seboj. Po njih se je neko noč ozdravljeni ranjenec spustil skoz okno in pobegnil v bližnji gozd. Med pobegom je sestra govorila na hodniku s stražarjema, tako da niso posumili, da bi ona sodelovala pri pobegu.

Čez nekaj časa sta stražarja ugotovila, da ranjenca ni več v sobi in takoj alarmirala policijo, ki je nato organizirala velik pogon za njim po bližnjih gozdovih. Čez dober teden so ga znova ujeli.[18] 10. marca 1943 so ga v Mariboru ustrelili kot talca.[19]

Prvi bataljon Savinjskega odreda ali Kranjčev bataljon je imel ob prehodu čez Ljubeljsko cesto v noči od 20. na 21. avgust nekaj ranjencev. Skupina borcev se je vrnila na Begunjščico, čez cesto pa se je prebilo skupno 61 borcev. Po pohodu čez zelo razgibano zemljišče z mnogimi cestami in železnico, ki je trajal 480 ur so bili borci zelo utrujeni, zato so pod skalovjem nad Pungartom prespali noč med 21. in 22. avgustom.

Zjutraj so začeli iskati pot za nadaljnji pohod proti cilju. Videli so, do so Nemci povsod pred njimi in za njimi, zato so sklepali, da je edina možna rešitev le, če krenejo na Koroško. Greben Košute je bil težko prehoden, mnogi borci so bili bosi ali slabo obuti. Po daljšem iskanju je vodnik, ki ga je poslal Kokrški bataljon, našel prehod prek sedla Škrbine. Po njej se je bataljon okrog poldneva prebil čez poprejšnjo državno mejo in se pred večerom približal prvim hišam v Srednjem Kotu nad Selami. Tu so takoj navezali stike z domačini, ki so jih zelo lepo sprejeli in jih nahranili. Borci bataljona so zaradi varnosti prenočili v gozdu.

Dne 23. avgusta so borci bataljona pustili pri kmetu Albinu Maletu ranjenega borca Jožeta Pavšiča-Škorca, ki ga je zadelo ob prehodu čez Ljubeljsko cesto. Z njim je bil tudi vodnik Kokrškega bataljona Branko Djordjevič-Jure, ki je imel nalogo, da poskrbi za ranjenca. Bataljon pa se je pomaknil do Robeža nad Apačami ter se utaboril nad Lesjakovo kmetijo. Tu so ga pozno popoldne presenetili Nemci in prišlo je do spopada. Partizani so povzročili Nemcem večje izgube (okrog 10 mrtvih in več ranjenih), zaplenili so precej orožja, streliva in opreme. Sami so imeli dva mrtva, ranjen pa je bil intendant bataljona Karel Pajk-Vecelj, ki je imel prestreljeni obe roki in je pozneje za posledicami ran umrl. V protinapadu je padel tudi že prej ranjeni borec Jože Pavšič-Škorc. Potem, ko so ga pustili pri kmetu Maletu in je njegov spremljevalec Branko Djordjević-Jure odšel, da poišče zvezo s Kokrškim odredom, se ranjenec, ki je lahko hodil, ni čutil varnega in je sam po sledi dohitel bataljon tik pred nemškim napadom na taborišče. Prav to je bilo zanj usodno.[20]

Med prehodom čez Ljubeljsko cesto je bila ranjena tudi Elidija Puhar-Lajdi. Kljub bolečinam in vročini je lahko še hodila, čeprav s skrajnimi napori. Ko so prišli v Robež in se utaborili v bližini Lesjakove domačije, je komandant Franc Poglajen-Kranjc poklical k sebi ranjenko ter mitraljezca Slavka Kunovarja-Lada, ki je bil zelo izčrpan od naporov. Povedal jima je, da se je pri Lesjakovih dogovoril, da bodo za oba skuhali belo kavo kot priboljšek. Tega sta bila oba zelo potrebna. Slavko Kunovar-Lado je pustil mitraljez v taborišču, Elidija Puhar-Lajdi pa je imela tako samo bombo in pištolo. Prišla sta v hišo in sedla za mizo. Nista še začela jesti, ko je v taborišču začelo silovito pokati in drdrati. Obema je bilo takoj jasno, da so bataljon napadli, nobenega dvoma pa tudi ni bilo, da bodo Nemci preiskali tudi bližnje hiše. Zato sta nemudoma planila iz hiše in se skrila v gosto mlado smrečje v bližnjem gozdu. Tam sta pričakala noč.

Ko se je vse pomirilo, sta se namenila v taborišče, da bi našla tovariše. Zelo ju je skrbelo, ker nista vedela niti kje sta, niti to, kam morata iti. Le to sta vedela, da sta na Koroškem, kjer poleg Slovencev živijo tudi Nemci in kjer najbrž ni ne partizanov, ne kakšne organizacije. Ko sta se že bližala taborišču, sta zaslišala hojo skupine ljudi po neki poti. Hodili so tako glasno, da sta mi-

slila, da sta naletela na Nemce. Zato sta se potuhnila v grmovje in spustila skupino mimo. Šele pozneje sta zvedela, da so se borci, ki so nosili stroj za razmnoževanje, vrnili ponj. Med napadom in umikom so ga namreč skrili. Tako sta zapravila možnost, da bi našla zvezo z bataljonom.

Prenočila sta kar tam, zjutraj pa sta sklenila ogledati si okolico, da bi ugotovila, če so kje Nemci, predvsem pa, da bi našla sledi za bataljonom. Hodila sta skoraj ves dan. Nekje sta sredi precej velikega travnika srečala nemškega oficirja, ki se je sprehajal z rokami v žepih. Malo pred nočjo sta prišla k samotni kmetiji. Bila sta hudo lačna in sta sklenila prositi za hrano, hkrati pa poizvedeti, kje je bataljon. Prišla sta k hiši in se srečala z gospodarjem. Izgovarjala sta se, da sta ušla Italijanom, kar pa glede na to, da sta bila na Koroškem, ni bilo niti najmanj prepričljivo. Kmet se je pretvarjal, da jima verjame in ju povabil v hišo. Ko se je za trenutek oddaljil, jima je neki Poljak, ki je delal na kmetiji povedal, da je gospodar poslal po orožnike. Pobegnila sta v gozd. Čez nekaj časa sta s hriba videla dva kamiona vojakov, ki so se pripeljali na kmetijo.

Na tistem hribu sta prenočila, naslednji dan pa sta spet oprezvala po okolici in se počasi pomikala više v hribe. Zvečer sta spet prišla do samotne kmetije. Previdno sta se ji približala. Ko sta bila dovolj blizu, sta skoz okno nekaj časa opazovala domačine, ki so pravkar večerjali. To je bilo pri Weinzerlovih, po domače pri Markovičevih v Suhi. Ko sta po obnašanju ljudi v hiši ugotovila, da nikogar ne pričakujejo in da je zunaj vse mirno, sta vstopila. Seveda so ju vsi začudeno pogledali in ju začeli spraševati, kdo sta in od kod. Znova sta začela pripovedati, kako bežita pred Italijani. Toda domačini so ju začeli spraševati navzkriž take reči, da jima je postalo jasno, da jima ne verjamejo. Končno jima je France Weinzerl povedal odkrito, da jima ne verjame in če nista morda partizana. Pri tem je pokazal na Lajdino ranjeno roko. Nekaj časa sta tajila, nazadnje pa jima je Franc rekel, da se jima ni treba ničesar bati, češ da so vsi domači Slovenci in povezani s partizani. Da bi ju prepričal, da ne laže, ju je povabil s seboj v svojo sobo in jima pokazal letake, ki jih je imel skrite v ormari. Nato ju je peljal še v hlev. Med obokanim stropom in lesenim podom skednja je imel skrivališče, v njem pa nekaj pušk, streliva in pištol. Zdaj sta

začela verjeti, da sta naletela na partizanske ljudi in privolila sta, da bosta spala v skrivališču, posebno še, ko jima je Franc obljubil, da jima bo omogočil vrnitev k njuni enoti, čeprav bo malo dlje trajalo.

Weinzerlovi so za oba lepo skrbeli. Mati je z raznimi domačimi zdravili zdravila ranjenki rano. Morali pa so biti previdni, ker je mimo hiše peljala pot na Obir. Tam so imeli Nemci protiletalsko opazovalnico, zato so po poti pogosto hodile patrulje. Nemci so se pogosto oglašali v hiši, da bi kaj spili ali pojedli. Poleg tega je bila domača hči poročena s pripadnikom SS enot. Stanovala sta sicer v Celovcu, a ob nedeljah sta prihajala na dom. Toda med zavednimi ljudmi se je kljub temu raznesla vest, da sta pri Weinzerlovih dva partizana, ki sta prišla z Dolenjskega prek Gorenjske. Kmalu so začeli prihajati v hišo razni ljudje od blizu in daleč, da bi ju videli in se z njima pogovarjali. Neki osemdesetletni mož je prišel kar sedem ur daleč peš, da bi ju videl. Kar nagledati si ju ni mogel, solze so mu prišle v oči, tako ju je občudoval. Vabil ju je tudi k sebi na dom. Zlasti radi so oba partizana poslušali Poljaki — prisilni delavci, ki so prihajali k Weinzerlovim z bližnjih kmetij po mleko. Domači sin Franc jima je razgrinjal zanimive načrte: nagovarjal ju je, naj ostaneta na Koroškem, kjer naj bi postala nekakšna vojaška inštruktorja partizanske čete, ki naj bi jo ustanovili čez kakih štirinajst dni.

Končno pa je le prišlo sporočilo, da lahko odideta. Vodil ju je Franc, saj nista poznala poti. Po približno dveh ali treh urah poti so prišli do Jerebovih na Obirskem, kjer so vsi trije prenočili.

Naslednjega dne so se blizu sestali z Ivanom Župancem-Johanom, Tomažem Olipom-Tomom ter kurirjem Petrom Blažičem-Melhiorjem. Elidija Puhar-Lajdi, Slavko Kunovar-Lado, Tomaž Olip-Tomo in Peter Blažič-Melhior so nato odšli proti bivši državni meji. Spotoma so se za nekaj časa ustavili v Smrtnikovi gostilni v Kortah, tu so dobili nekaj hrane. Pot so nadaljevali prek Košute. Nekaj časa so plezali tudi po klinih. Blažič se je obnašal neverjetno brezskrbno, tako da ga je Olip pogosto opozarjal na previdnost. Ko so prestopili bivšo mejo, so počivali pri nekem križu sredi planjave. V travi je bilo še obilo sledov, ki so pričali o tem, da so bili tam malo pred njimi Nemci. V taborišče Kokrškega odreda so prišli 12. septembra 1942.[21]

Milan Trtnik-Milanček, borec Kranjčevega bataljona 2. grupe odredov, ranjen 27. avgusta 1942 na Lužah (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Kranjčev bataljon je medtem nadaljeval pot in 27. avgusta 1942 prišel na Luže — na bivšo mejo med Jugoslavijo in Avstrijo. Tu so ga Nemci nenadoma napadli. Ranjen je bil Milan Trtnik-Milanček, šestnajstletni partizan iz Ljubljane. Ker se je ob spopadu z Nemci umaknil za skalo, da bi si obvezal rano, ni videl, kam se je podala njegova enota. Ostal je na položaju sam in tu dočakal noč. Čudil se je, ker od nikoder ni slišal streljanja, ki bi mu razodelo položaj bataljona. Vznemirjen zaradi lastne usode je že ponoči nadaljeval pot v neznano. Zavedal se je, da bo prišel na Štajersko, če bo hodil naravnost proti vzhodu. Prišel je na Ludranski vrh, ne da bi naletel na kako hišo. Niti slutil ni, da je že na ozemlju bivše Jugoslavije. Pogum mu je dajala puška z nekaj naboji. Ko se je zdanilo, je zagledal mogočne planine, ki pa jim ni vedel imen. Znova je prespal v gozdu. Tretjega dne je prišel do skromne hišice, ki jo je ves dan opazoval iz gozda in ugotovil, da živita v njej starka in mlajše dekle.

Lakota ga je prisilila, da je vstopil v hišo. Ko je izvedel, da Nemcev ni v bližini, je prosil za hrano. Revna ženica mu je dala pečenega krompirja. Rekel je še, da je v bližini mnogo partizanov, zato mu je dala na pot nekaj moke, zabele, posodo in vžigalice. Šele pozneje je zvedel, da se ta hiša imenuje Godčeva bajta.

Narodni heroj Tone Okrogar-Nestl. Skupno je bil ranjen sedemkrat.

Ko je porabil vso hrano, je čez nekaj dni vstopil s puško v roki v Permanškovo hišo (partizansko ime Pri srnjaku). Tu sta dva moška pravkar mlatila žito. Nadvse je bil presenečen, ko sta mu povedala, da je že na ozemlju bivše Jugoslavije — na hribovju južno od Črne na Koroškem. Znova je povedal, da pripada večji skupini partizanov, ki v bližini taborijo. Niti slutil ni, da so bili partizani pred dnevi prav na tistem območju in sicer 1. štajerski bataljon. Milan Trtnik-Milanček je nato začel iskati borce svojega bataljona. Obiskoval je domačije na Ludranskem vrhu in pojasnjeval domačinom cilje OF; o tem je imel veliko povedati, saj je bil že od 1941 član SKOJ, po prihodu 2. grupe odredov na Jelovico pa je postal še član KPS. Obiskal je kmeta Visoka nad Perhanijo, bil je tudi pri Podbrežniku; tu so z navdušenjem poslušali njegove zgodbe o bojih in junaštvu partizanskih enot, ki da bodo znova prišle z Dolenjske na Štajersko in Koroško. Ker so bili domačini prepričani, da zbira hrano za večjo partizansko skupino, ki tabori nekje v bližini, ga je to povsod varovalo pred morebitno izdajo. Izdal ga seveda ni nihče, saj so bili domačini tod skoraj vsi zavedni.

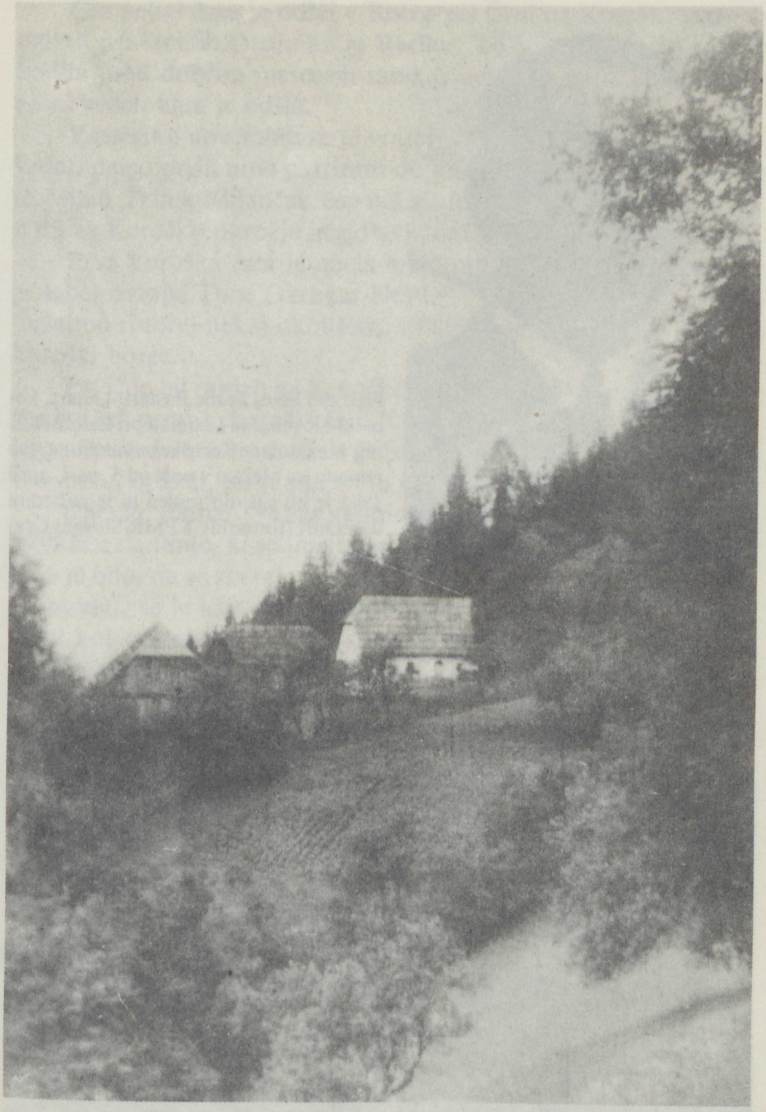

Kuheljnova domačija v Jazbini pri Črni na Koroškem. V njeni bližini je bil bunker političnih delavcev, kjer se je zdravil Tone Okrogar-Nestl (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Narodni heroj Franc Pasterk-Lenart, koroški Slovenec iz Lobnika pri Železni Kapli, komandant Koroškega bataljona. Ob napadu na Mežico v noči od 3. na 4. april 1943 je bil smrtno ranjen in je naslednji dan umrl (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Encnova domačija nad Mežico, kjer je umrl Franc Pasterk-Lenart (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Čez nekaj časa je odšel v Bistro pri Črni na Koroškem ter se oglasil pri kmetih Osojniku in Ratihu. To so mu povedali, da je hodila pred dobrim mesecem tamkaj neznana partizanka, nihče pa ni vedel, kam je odšla.

V začetku novembra se je vrnil h kmetu Visoku; ta mu je povedal, da so prišli novi partizani do kmeta Podbrežnika. Tako se je Milan Trtnik-Milanček čez nekaj dni sestal s sekretarjem OK KPS za Koroško okrožje ing. Pavletom Žaucerjem-Matjažem.[22]

Prva koroška četa je imela malo ranjencev. Izmed njih prav posebej izstopa Tone Okrogar-Nestl.[23]

Oglejmo si torej nekaj okoliščin, v katerih je bil ranjen ta junaški koroški borec.

Prvič je bil ranjen na Koroškem marca 1943 ob priliki „olševske hajke" proti 1. koroški četi. Krogla ga je zadela v bok, vendar tega ni povedal nikomur. Šele potem, ko se je onesvestil, so njegovi soborci opazili, da je ranjen in mu pomagali.[24]

Dne 26. marca 1943 je skupina borcev šla v Koprivno, da bi mobilizirala fante, ki so imeli pozive za nemško vojsko. Dogovorjeno je bilo, da se zberejo v gostilni PUC. Ker pa je skupina prišla prezgodaj, se je ustavila v gostilni „pri Šumelu". Tone Okrogar-Nestl kot mitraljezec je bil s svojima pomočnikoma določen, da gre v zasedo na cesto proti Črni na Koroškem. Medtem ko so bili drugi borci v gostilni, je prišla pred zasedo nemška patrulja. Tone Okrogar-Nestl jo je z ognjem iz mitraljeza prisilil, da se je umaknila. Eden od Nemcev pa se je približal zasedi, vrgel nanjo ročno bombo in Tone Okrogar-Nestl je bil od drobca bombe ranjen v prsi.[25] Tudi takrat ni povedal soborcem, da je ranjen. Šele ko je četa počivala in mu je pri kajenju uhajal dim iz rane, so soborci to opazili.[26]

Po napadu na Mežico je Koroški bataljon 5. aprila počival na neki frati na Lužah (zahodni del Pece). Presenetili so ga Nemci. Tone Okrogar-Nestl je z mitraljezom ščitil umik bataljona. Rafal, izstreljen z nemške strani, je zadel njegov mitraljez, on pa je bil ob tem ranjen v tri prste desne roke.

Najtežje je bil Tone Okrogar-Nestl ranjen 20. januarja 1944, ko je bil skupaj z bataljonom koroških borcev že na Pohorju v sestavi Zidanškove brigade. Bataljon je bil tistega dne pri kmetu Smageju nad Mislinjo. Tu so ga obkolili in napadli Nemci, vendar

se jim je uspelo prebiti iz obroča. Toneta Okrogarja-Nestla je krogla zadela v desno ličnico, mu zdrobila nekaj zob in poškodovala čeljust, šla skozi vrat in izstopila pod levo lopatico. Rusinja Sofija Klimenko-Sonja ga je za silo obvezala s šali. Ker je izgubil zvezo z bataljonom, se je odločil, da gre nazaj na Koroško. Po prihodu na Koroško se je zdravil v bunkerju političnih delavcev Antona Jeraka-Uniona in Janka Kustra-Korošca blizu kmetije „pri Kuheljnu" v Jazbini pri Črni na Koroškem. Tu ga je našel Ivan Uranič-Drago, ki je šel s Pohorja na Koroško z nalogo, da ustanovi Vzhodnokoroški odred. Tone Okrogar-Nestl je bil nato komandir štabne zaščite VKO, dokler ni povsem ozdravel.[27]

O napadu Koroškega bataljona (prvega) na Mežico v noči od 3. na 4. 4. 1943 je bilo že veliko napisanega, zato ne bomo pisali o podrobnostih. Poudariti je treba le, da je bila to zares uspešna akcija, saj so partizani vdrli v sam trg, blokirali orožniško postajo, likvidirali štiri izdajalce v filmski dvorani, zaplenili ogromno vojaškega materiala in se nato ob pravem času umaknili. Bataljon je imel ob tej priliki dva ranjenca. Najhuje je bil ranjen sam komandant bataljona, koroški Slovenec Franc Pasterk-Lenart, ki je dolžnost komandanta opravljal le nekaj dni. Pri obhodu skupin, ki so zasedale trg, je skupaj z Olgo Jenko-Marjetko in Ivanom Pandevom-Metodom prišel do ceste, ki vodi v Prevalje. Zaslišali so vojaške korake. Komandant, ki je imel v rokah brzostrelko, je stopil naprej in skušal neznanca, ki je prihajal vse bliže, ustaviti. Namesto odgovora se je zaslišal rafal. Pasterka je zadelo v roko v višini prsi. Krogla mu je prebila glavno žilo odvodnico, iz katere je brizgala kri v velikih curkih. Soborci so mu skušali pomagati, vendar je bila vsa pomoč zaman. Zaklical je še, naj vzamejo orožje in bombe, da jih ne dobijo Nemci, nato se je zaradi prevelike izgube krvi opotekel in onesvestil. Umrl je naslednji dan pri kmetu Enciju, kjer so ga borci med umikom skrili.[28]

V boju v Mežici je bil lažje ranjen tudi borec Karel Polenik-Don. Dobil je kroglo v koleno. Po napadu in umiku iz Mežice, ko so Nemci zasledovali bataljon, je zaradi bolečin v nogi težko dohajal borce in tako nekje zaostal. Soborci so ves čas ugibali, kje je ostal in kaj se je z njim zgodilo.

Dne 4. 4. zvečer je prišel h kmetu Enciju, kjer so partizani skrili že ranjenega komandanta Pasterka. Skrili so ga v starem če-

Karel Polenik-Don, ranjen ob napadu na Mežico.

beljnjaku v gmajni, ki je bil oddaljen dvajset minut od domačije in mu vsak večer nosili hrano ter zdravila. Po treh tednih ali natančneje 25. 4. so prišli ponj partizani in ga odnesli h kmetu Lubasu v Podkraj pri Guštanju, kjer je bil pred odhodom v partizane rejenček. Skrili so ga v za to pripravljen bunker v gozdu nad domačijo. Krogla mu je še vedno tičala v kolenu, zato so poklicali domači dr. Boštjana Erata iz Guštanja. Ta je prišel in ga pregledal, vendar si operirati ni upal.

Nato so poklicali Rožankovega Zepa, ki se je spoznal na vse mogoče stvari, med drugim tudi na zdravljenje. Ta mu je s preprostim nožem izrezal kroglo. Čez nekaj dni je ranjenec ozdravel in se vrnil v enoto.[29]

Okrog 1. avgusta 1943 je bil na območju Suhe na Koroškem v spopadu z Nemci hudo ranjen Peter Tomazin-Skala. Ena od čet Koroškega bataljona, ki jo je vodil Ivan Uranič-Drago, je padla v nemško zasedo. Najprej ga je zadela krogla v desni komolec. Ko se je sklonil, da bi pobral puško, ki mu je v tem padla na tla, ga je druga krogla zadela v trebuh. Z veliko muko je stekel za soborci, ki jim je uspelo umakniti se iz ognja, in šele v gozdu, ko so bili na varnem, jim je utegnil povedati, da je ranjen. Lažje ranjen je bil tudi borec Benedikt Grabner-Dušan. Oba ranjenca je najprej za

silo obvezal komandir Uranič. Peter Tomazin je bil najhuje ranjen. Komolec je imel popolnoma razbit, tako da je spodnji del roke visel le na nekaj kitah. Olga Jenko-Marjetka mu je roko imobilizirala z olupljenimi vejami in naravnala v pravokotno lego, čez to zasilno oporo pa namestila trikotno ruto. Na želodcu je imel kakšnih dvajset centimetrov dolgo rano, da se mu je videlo v notranjost. Bil je ves moker od krvi — celo v čevlje mu je tekla. Bolečine so bile vse hujše in lotevala se ga je slabost. Po dveh urah počitka so nadaljevali pot prek Strojne v dolino. Ranjenca so pustili v gozdu v bližini domačije Mihe Rašečnika, ki pa sploh ni vedel, da je v bližini ranjenec. Tam je ostal tri tedne. Ob njem so pustili Anico Eržen-Pepco. Od časa do časa so ju obiskovali soborci ter jima prinašali različne potrebščine. Po nekaj dneh je sporočil, da ima neznosne bolečine, zato se je odpravila k njemu Olga Jenko-Marjetka. Ko mu je rano odvezala, je na njej kar mrgolelo črvov. Očistila mu je rano s hipermanganom, raztopljenim v vodi in ranjencu je kmalu odleglo. K ranjencu je prišel tudi medicinec Boris Lenček-Igor. Poskušal je operirati, vendar je bila rana že preveč zagnojena, pa tudi ustreznih pomagal ni bilo. Tomazin je odločno odklonil, da bi mu Lenček odrezal roko. Lenček je opravil lažji operativni poseg, kar brez narkoze, zato je ranjenec čutil zelo hude bolečine. Ivan Pandev-Metod, spremljevalec Borisa Lenčka, ki je imel nalogo odganjati muhe od rane, je ob pogledu na rano in na ranjenca omedlel. Tako je moral Lenček pomagati še njemu. Ranjenemu Tomazinu pa je naravnal roko v ravno lego. Kmalu zatem sta Peter Tomazin-Skala in Anica Eržen-Pepca dobila nalog, naj se umakneta s tega območja, ker se pripravlja nemška hajka. Boris Lenček-Igor pa je prek aktivistov dobil zvezo z dr. Ramšakovo iz črnske bolnišnice, da mu je pošiljala zdravila.

Ing. Pavle Žaucer-Matjaž pa je dal borcema VOS Ferdu Flajmišu-Iztoku, Julijanu in Vodopivcu Aleksu nalogo, da priskrbita zdravnika, ki bo ranjenega Tomazina pregledal in obvezal. Prek Flajmiševe matere in sestre sta navezala stike za dr. Boštjanom Eratom iz Guštanja. Na teren k ranjencu sicer ni šel, dal pa je precej sanitetnega materiala. Prav tako sta navezala stike prek Flajmiševega brata Franca z dr. Smeritschnigom iz Prevalj, po rodu Avstrijcem. Tudi ta si ni upal tjakaj, dal pa je nekaj sanitetnega materiala in navodila, kako je treba ravnati z ranjencem.

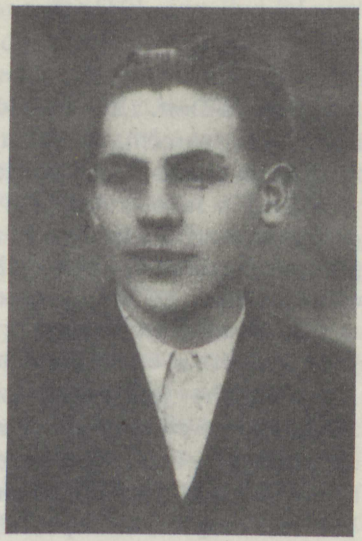

Peter Tomazin-Skala, borec Koroškega bataljona, težko ranjen 1. avgusta 1943 na območju Suhe na Koroškem. Po ozdravitvi je bil član osebja solčavskih bolnišnic, od 17. avgusta 1944 pa politkomisar novoustanovljene bolnišnice B-11 v Bistri pri Črni na Koroškem.

Petra Tomazina-Skalo so nato soborci iz čete odnesili na Brinjevo goro v bližino Žažetove domačije. Tu je bil organiziran širši krog domačinov, ki so mu pomagali in sicer Žažetovi, Derviševi, Flajmiševi in Španerjevi. Najbolj prizadevna je bila Pepca Štrban (poročena Flajmiš), ki so jo poslali v črnsko bolnišnico k dr. Ramšakovi s prošnjo, da pride na teren k ranjencu. Dr. Ramšakova tega ni mogla, ker je bila že preveč na očeh Gestapa. Naročila je, naj ranjenca položijo v zaboj in ga pripeljejo v bolnišnico. Na kaj takega Tomazin ni pristal, ker bi bilo preveč nevarno peljati ga skozi dolinska središča, kjer je kar mrgolelo Nemcev in domačih izdajalcev. Pepca Štrban je nato šla k zdravnici še enkrat in se vrnila z vsemi mogočimi tabletami, povoji in z nasvetom, da roka ne sme biti imobilizirana v stegnjenem položaju, ampak pravokotno, kot je bila prvič. Roko je bilo treba vnovič zlomiti, to sta opravila Peter Tomazin in Anica Eržen sama, seveda brez narkoze. Ranjenca so nato borci s pomočjo terencev Flajmiša in Osojnika premestili h kmetu Rožanku nad Kotljami, kajti na Brinjevi gori je postalo že nevarno. Tu sta se z bolničarko po dolgem času umila in do sitega najedla, nato pa deset dni prebivala v gozdu nad kmetijo. Nekaj dni je bil z njima tudi Franjo Kastelic-Džon,

ki je bil tudi maja 1943 težko ranjen. Medtem sta se morala premakniti više v gozd, kjer je bilo bolj varno. Hrano so jima prinašali Rožankovi. Dne 21. septembra so prišli terenski aktivisti: Alojz Stanta-Dolf, Lado in Rudi (pravo ime in priimek nista znana) ter jima naročili, da morata zapustiti to območje in se premakniti na Smrekovec. Tako so zvečer 22. septembra 1943 prišli vsi skupaj k Jakobu Adamiču (partizansko ime „Pri Petelinu") pod Kramarico. To je bila zelo znana partizanska hiša, saj so sem prihajali partizani že v letu 1942. Odločili so, da bolničarka in ranjenec ostaneta pri njih, gospodar Jaka pa je poskrbel za zavetje za oba. Nedaleč od doma je pripravil iz smrekove stelje skrivališče, v katerem je bilo prijetno bivati.

Namestitev je bila torej dobra, vendar se je ranjencu rana na želodcu znova odprla, zato je moral mirovati, da se mu je ponovno zacelila. Po enem tednu mirovanja je Alojz Stanta-Dolf naprosil osebje v črnski bolnišnici, da bi ranjenca pregledali in da bi ga, če bi bilo mogoče, tudi operirali. Tako so 29. septembra proti večeru šli na tvegano pot od Petelina v spremstvu Alojza Stante-Dolfa, Anice Eržen-Pepce in Jožeta (ime in priimek neznana) v Črno. Bilo je nevarno, vendar z dobro voljo in dobro organizacijo je akcija uspela. Neopazno so se približali zadnjemu vhodu v bolnišnico. Tam jih je že čakal znani črnski aktivist Ivan Hercog-Tim, ki je bil predhodno seznanjen s prihodom Petra Tomazina-Skale. Sam je pred tem šel v bolnišnico in poklical zdravnico Ramšakovo. Le-ta je prišla in ko je bilo vse pripravljeno, jim je Ivan Hercog-Tim dal znak, naj vstopijo. Zdravnica je ranjenca pregledala in ugotovila, da tudi operacija ne bi dosegla zaželenega uspeha; morda bo mogoče kaj zboljšati z operacijo po vojni. Dala je še nekaj sanitetnega materiala. Vsa akcija je potekala nemoteno, čeprav je bila v neposredni bližini nemška postojanka. Kot so neopaženi prišli, so neopaženi tudi odšli.

Vrnili so se k Petelinu pod Kramarico. Tam sta Anica Eržen-Pepca in Peter Tomazin-Skala ostala še nekaj tednov. Partizani so ju redno obiskovali ter jima prinašali hrano in potrebščine. S Petelinovimi so bili kot ena družina. Toda tudi tu nista mogla ostati dolgo zaradi nevarnosti izdaje. Prestavila sta se v Koprivno. Na Fekovi domačiji (partizansko ime „pri Štruklju") sta se skupaj s

spremstvom ustavila, si odpočila ter najedla. Dobila sta tudi poročila s terena. Od tu sta šla mimo Hedove domačije (partizansko ime Pri golažu) na Hedov mlin in nato do Florjana Verka, kjer sta se za dalj časa ustavila. Treba je bilo narediti zemljanko, kajti bližala se je zima. Ker se je ranjenec dobro poznal z gospodarjem še iz časov pred vojno, je le-ta napel vse sile, da sta se ranjenec in bolničarka počutila pri njem udobno. Bili so kot ena družina.

V bunkerju pri Verku se je nekaj časa zadrževal tudi Ivan Pandev-Metod, ki je bil laže ranjen, vendar je kmalu ozdravel in se 18. decembra vrnil k svoji enoti. Anica Eržen-Pepca in Peter Tomazin-Skala sta živela v bunkerju pri Florjanu Verku do 24. januarja 1944, nakar sta odšla v drug zimski bunker k Platu. Morala sta ga še dodelati; 3. marca se jima je pridružil še Alojz Stanta-Dolf, ki je tudi zbolel. Potem je Peter Tomazin-Skala v marcu nekoliko ozdravel. Oba z bolničarko sta nato 20. marca dobila od štaba VKO pismeni nalog za takojšen odhod na novo področje v Matkov kot k ranjencem 14. divizije.[30]

Pri Petru Tomazinu-Skali smo se zadržali nekoliko dlje, ker je njegov primer eden od najbolj znanih na Koroškem v tem obdobju. Po ozdravitvi je imel zelo pomembno vlogo pri organizaciji partizanske sanitete na vzhodnem delu obravnavanega območja. Iz njegovega primera najbolje ugotovimo, s kakšnimi težavami se je srečevala partizanska saniteta na Koroškem, ki je bila takrat, ko so drugod že dolgo obstajale postojanke, šele v začetni fazi.

Novoustanovljeni Vzhodnokoroški odred (VKO) je februarja 1944 napadel nemško postojanko v Žabji vasi pri Železni Kapli. Karel Knez-Bogdan je kot zelo pogumen borec med prvimi vdrl v postojanko, z brzostrelko oddal kratek rafal v prvo nadstropje in planil po stopnicah. Tedaj ga je neki gestapovac zadel v glavo. Zgrudil se je. Krogla mu je prebila glavo tik pod desnim očesom, mu raztrgala jeziček v ustih, prodrla v vrat in mu razbila ključno kost. Pogled nanj je bil grozoten: izpod očesa mu je v tankem curku lila kri, hkrati pa je bruhnila še iz ust. Nekajkrat se je še bolestno vzpel, nato pa izgubil zavest. Soborci so ga dvignili in ga skoz okno spravili na varno. Odnesli so ga h kmetu Šeinu, ki je bil oddaljen dvajset minut od prizorišča boja. Tam so ugotovili, da rana ni smrtna. Šeinova družina je rada sprejela ranjenca v hišo, če-

Karel Knez-Bogdan, kmečki delavec iz Remšenika pri Železni Kapli, namestnik komandanta VKO. Težko ranjen februarja 1944 ob napadu na postojanko v Žabji vasi pri Železni Kapli. Za posledico rane umrl marca 1944 pri Covniku v Logarski dolini (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

prav se je dobro zavedala, kaj s tem tvega. Toda ranjenec je čez dva dni ušel, da nihče ni vedel, kam. Pred tem je namreč prišla k Šeinu policija in naredila preiskavo, vendar skritega ranjenca k sreči ni odkrila. Le-ta je nato zvečer pobegnil in prišel v bunker, kjer je bil sedež železnokapelskega okraja. Karel Prušnik-Gašper mu je moral z navadnimi škarjami odstriči prestreljen jeziček, da je laže požiral hrano. V bunkerju je ostal štirinajst dni. Ves čas je bil dobre volje in je vse zabaval, čeprav je bil težko ranjen. Čez 14 dni je odšel, ker se mu je rana že zacelila. Toda kmalu se je prehladil in rana se mu je začela ponovno gnojiti. Namesto, da bi jo grel, jo je oblagal z mrzlimi oblogami.[30]

Dne 4. marca 1944 je Karel Knez-Bogdan s skupino borcev prišel k Covniku v Logarsko dolino. Zdravstveno stanje se mu je takrat bistveno poslabšalo. Začel je krvaveti. Ostal je na domačiji in domači so mu stregli. Vse dni je bruhal kri. Zadnjo noč — bilo je od 7. na 8. marec — je bila pri njem služkinja Frančiška Poličnik. Ranjenec si je malo pred smrtjo zaželel, da bi vstal in se malo sprehodil. Francka mu je pomagala vstati, nato ga je prijela pod pazduho, da je napravil nekaj korakov ob postelji. Kmalu se je utrudil in spet legel v posteljo. Proti jutru je tudi Francko prema-

gal spanec; šla je spat, pri ranjencu pa je ostala druga služkinja Slavka Plesnik. Le-ta je kmalu nato pritekla k Francki in povedala, da ranjenec spet krvavi. Vsa postelja je bila krvava. Okrog pol osmih pa je Knez dejal Francki, da bo umrl in da naj mu vlije nekaj vode za vrat, da mu ne bo vsa kri odtekla. Francka je takoj skočila k njemu in ga nekoliko dvignila ter zaklicala domačim, naj prinesejo vodo. Ranjencu se je ponovno ulila kri skozi usta in nos. Ko so domači prinesli vodo, je še dvignil roko in pokazal na vrat, govoriti pa že ni mogel več. Roka mu je nenadoma omahnila in v tem trenutku je bil že mrtev.

Francka in Slavka sta ga umili in položili v posteljo; tudi nekaj rož sta mu postavili k postelji in prižgali svečo. Popoldne je prispela tretja četa VKO; vsi njegovi soborci so ga pokropili in se tako poslovili od njega. Štirje borci s komandirjem Volbenkom Želodcem-Ladom pa so ga odnesli v gozd in ga pokopali.[31]

Končno moramo spregovoriti tudi o ranjencih, ki jih je imela Šlandrova brigada ob svojem napadu na Nemce v Črni na Koroškem 20. januarja 1944. Brigada je bila, kot smo že zapisali, sestavljena delno tudi iz borcev Koroškega bataljona.

Večina teh neznanih ranjencev je kmalu po umiku brigade iz Črne doživela tragično usodo.

Potem, ko je 15. januarja 1944 izvedla zelo uspešno akcijo v vasi Gorenje pri Šoštanju, se je štab Šlandrove brigade odločil za napad na nemško postojanko in orožniško postajo v Črni na Koroškem. Brigada se je nato pomaknila po jugovzhodni strani Mozirskih planin proti Črni. Pohod na nove položaje je bil zelo težaven zaradi hudega mraza (−28°C). Kljub temu so bataljoni zasedli položaje, obveščevalci pa so šli v dolino, da poizvedo, kako močan je sovražnik v Črni. Dobili so podatke, da je v Črni 15 orožnikov in 60 vermanov, vojakov ter pripadnikov deželne straže.

Ta številka je bila, kot se je pozneje izkazalo, prenizka. Kljub pomanjkljivim podatkom se je štab brigade odločil za napad. To je bilo 21. januarja ponoči. Prvi bataljon je bil zadolžen za napade na orožniško postajo, drugi na postojanko, tretji pa za zavarovanje ceste proti Mušeniku.

Napad je začela bombaška skupina 2. bataljona. Priplazila se je do bunkerjev pod postojanko, ki je bila v šoli. Najprej je obračunala s stražarjem, nato pa strla nemški odpor v bunkerjih. Nato

Panorama Črne na Koroškem (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

so borci začeli streljati na postojanko z mitraljezi in minometi. Bombašem se je posrečilo vdreti v postojanko in boji so sedaj potekali v sami postojanki. Nemci so se zagrizeno upirali, tako so bile žrtve na obeh straneh velike. Dva bombaša sta bila huje ranjena, eden pa laže. Ranjence so borci s težavo spravili iz postojanke, kaj več pa ni bilo moč narediti. Tudi ponovni juriš na postojanko ni uspel. Med borci sta bila spet dva ranjena. Poskušali so minirati postojanko. Bili so že pred končnim uspehom, vendar se je začelo daniti in treba se je bilo umakniti. Iz Mežice je medtem že prihajala pomoč napadeni postojanki.

Prvi bataljon je imel več upanja, da uspe, ker je bila orožniška postaja šibkejša, toda v akcijo proti partizanom so stopili tudi gestapovci, vermani in pripadniki deželne straže. Začeli so se pouličnі boji. Le s težavo je borcem uspelo streti odpor posameznikov. Likvidirali so tri izdajalce ter razorožili nekaj pripadnikov deželne straže. Uspelo jim je vdreti v orožniško postajo, toda ker se je začelo daniti, so se morali umakniti.

Borci 3. bataljona so požagali dvajset telefonskih drogov in uspešno zadrževali nemško kolono, ki je ob varstvu tankov prodi-

rala iz Mežice. V trgovinah so zaplenili tudi mnogo obleke, obutve in hrane.

Akcija je zahtevala tudi precejšnje žrtve. Padli so trije ali štirje borci (natančna številka ni znana), več pa je bilo ranjenih. Obvezovališče za ranjence so imeli organizirano v sami Črni, od tu pa so ranjence nosili proti Ludranskem vrhu na kmetijo, ki je imela partizansko ime Pri ubogi ritki, na njej pa je gospodaril Jože Gutovnik (Podbrežnik).

Takoj po končani akciji so dva težja ranjenca odpeljali borci Koroškega bataljona v slučajno najden bunker v bližini Sv. Jakoba v Koprivni.[32] Neki partizan je odpeljal na zdravljenje dva laže ranjena borca. Tudi druge, ki so jih pripeljali na javko „Pri ubogi ritki", so nameravali zvečer spraviti v bolnišnico. Zaradi snega namreč ni bilo mogoče, da bi jih brigada nosila s seboj na Mozirske planine. Zato je štab brigade določil eno od čet 3. bataljona pod poveljstvom namestnika komandanta Rudija Karata-Džeka, da skupaj s sanitetnim referentom Borisom Lenčkom-Igorjem poskrbita za ranjence. Lenček je menil, da bi bilo najbolje, če bi težje ranjence čez dan skrili v zasilne bunkerje na treh kmetijah. Tako so najprej na javki sami skrili dva težka in enega lažjega ranjenca, nato so borci odnesli štiri težke ranjence k drugima dvema kmetoma, ki sta bila oddaljena kakšne četrt ure od Podbrežnikove domačije. Potem ko so vse ranjence spravili v zasilne bunkerje, je četa odšla za brigado.

Četa deželnih strelcev iz Mežice je takoj po prihodu v Črno odhitela po sledovih brigade. Tako je najprej prišla do Gutovnikove kmetije. Nemci so odkrili oba težko ranjena borca, čeprav sta bila dobro skrita globoko pod steljo, ker je eden od njiju v deliriju stokal. Laže ranjenemu je uspelo pobegniti.

Nemci so domačijo Pri Podbrežniku požgali, z njo vred pa sta zgorela tudi oba težka ranjenca. Gospodarja in gospodinjo so najprej pretepali, nato so ju zvezana odpeljali proti stari Najevski lipi in ju na polju ustrelili. Nato so odšli še do drugih dveh kmetij.

Na prvi so našli tri ranjence, dva so po hudem mučenju ubili, enega pa odpeljali s seboj na kupoli tanka. Tudi ta je pozneje podlegel zverinskemu mučenju.

Dva ranjenca je Borisu Lenčku-Igorju uspelo rešiti. Z njim sta nato plezala na Smrekovec po največji strmini in skoraj meter debelem snegu.[33]

RANJENI POLITIČNI DELAVCI NA KOROŠKEM

Od političnih delavcev na Koroškem je bil prvi ranjen Franjo Kastelic-Džon, poznejši sekretar OK KPS za Mežiško okrožje. Udeležil se je tudi belopeške konference. Nedolgo po konferenci so ga z delom borcev 1. koroškega bataljona obkolili in napadli Nemci pri Zgornjem Dularju na Selah pri Slovenj Gradcu. Pri preboju je bil hudo ranjen v desno nogo in levo ramo. Borci so se srečno prebili iz obroča in se umaknili, on pa se je z veliko muko poganjal z levim kolenom in desno roko in se tako plazil vso noč, da je končno prišel do Rožankove domačije v Podgori pri Kotljah.

Rožankovi so mu v gozdu pod Jurčkom, kjer je bila tudi partizanska javka, naredili majhno zavetje. Vsak dan je prihajal k njemu Jože Zdovc, znan po vzdevku Rožankov Zepa, ki je veljal med domačini za domačega zdravnika. Rane mu je zavijal s čistimi lanenimi krpami, na katere je dajal mešanico macesnove smole in medu, imenovano „pilpoh". Tako je zdravil tudi druge ranjence; zdravljenje je bilo zelo uspešno.[34]

Pet mesecev pozneje je bil ranjen eden prvih aktivistov na Koroškem, Ivan Županc-Johan iz Obirskega, ki je že v letu 1942 ustanavljal odbore OF. Gestapo jih je uspel odkriti. S Stanetom Mrharjem sta se takrat komaj rešila. Vso zimo 1942/43 sta preživela na Karavankah, oba težko bolna in izčrpana. Spomladi 1943 sta odšla h Kokrškemu odredu; Ivan Županc-Johan je nato odšel na območje Koroškega okrožja.

Dne 13. 10. 1943 so Ivan Županc-Johan, Franc Hribar-Savinjšek in Miha Pečnik-Pavel pri svojem obhodu po terenu prispeli do samotne Lesjakove kmetije v Robežah na Koroškem. Tu so v gozdu prenočili. Domači so jim zjutraj prinesli hrano, gospodar pa je Županu podaril celo svojo lovsko puško.

Ko so zvečer prišli k neki bajti, jih je sin opozoril, da morajo biti to noč previdni, češ da bodo Nemci gotovo postavili zasedo.

Franjo Kastelic-Džon, politični delavec na Koroškem, težko ranjen maja 1943 na Selah pri Slovenj Gradcu (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Tega opozorila aktivisti niso vzeli resno. Hoteli so iti še v spodnji del Šmarjete, tedaj pa je iz razdalje kakih treh metrov zaropotala nanje brzostrelka. Bliskovito so se zavalili pod cesto in po skalovju navzdol. Policisti so jurišali nanje. Županc in Hribar sta bila težko ranjena. Skušali so rešiti Županca, vendar je bil smrtno ranjen; druga dva sta se, tudi ranjena, komaj umaknila pred policijo.

Policisti so smrtno ranjenega Ivana Županca-Johana takoj odvlekli v Celovec. Bil je še pri zavesti. Začeli so ga zasliševati, vendar ni nič izdal. Ker so našli pri njem Lesjakovo lovsko puško, ki so jo identificirali po evidenčni številki, so ga spraševali, kako je prišel do nje. Odgovoril jim je, da jo je pri Lesjakovih vzel s silo. S tem je rešil Lesjakovo družino pred posledicami. Še isto noč, torej 14. okrobra 1943, je umrl.

Franc Hribar-Savinjšek, inštruktor PK KPS za Štajersko in Koroško, ki je bil težko ranjen v levo roko (imel je zdrobljeno kost v nadlakti) in Miha Pečnik-Pavel, ki ga je oplazil strel v desno roko od zapestja do komolca, sta pod noč prišla h kmetiji pri Štoku na Stari gori (Suha nad Rebrco pri Železni Kapli), kjer je gospodaril Franc Oprčan-Brko. Prosila sta ga za pomoč. Ko sta se

najedla in nekoliko obvezala ter odpočila, ju je gospodar spravil v bunker, ki ga je imel že vnaprej pripravljenega pod njivami.

Ura je odbila že polnoč, ko so se pri Štoku pojavili policisti in ostali na domačiji kar tri dni, vsak dan pa so se menjali. V času, ko je ena skupina Nemcev odšla, je Franc Oprčan mislil, da je nevarnost minila. Odšel je in zaklal ovco, gospodinja pa je spekla nekaj mesa tudi za ranjenca, ki sta bila skrita v bunkerju pod njivami. Meso je bilo še v pečici, ko so se spet pojavili Nemci in hoteli zasesti tudi kuhinjo. Gospodinja ni vedela, kaj storiti, da ne bi Nemci ugotovili, kaj peče. Tudi zato bi bila namreč kaznovana, ker sta zaklala ovco brez dovoljenja. Meso je torej naložila s ponvo vred v predpasnik, ga odnesla in zložila v svinjski kotel ter ga zametala s krmo.

Šele tretji dan so Nemci odšli. Gospodar je šel v bunker, nesel ranjencema hrano ter preobvezal Franca Hribarja-Savinjška, ki je potem ostal v bunkerju še tri tedne; Miha Pečnik-Pavel pa je odšel že čez teden dni. Franc Oprčan-Brko je obiskoval ranjenca samo ponoči ter jima nosil hrano in obvestila.

Seveda Franc Hribar-Savinjšek ni mogel ostati ves čas na istem kraju, ker bi ga lahko kdo izdal. Tako je Jože Prodnik-Grega (po domače Matk) iz Matkovega kota, ki je bil tudi politični delavec na Koroškem, dobil nalogo, da ga spravi izpod Štokovih njiv na drug teren. Odločil se je, da ga spravi na svoj dom na Matkovo in mu tam napravi skrito bivališče, dokler ne ozdravi. Prišel je po ranjenca in skupaj sta odšla od Štoka čez vrh Počule na Obirsko ter se ustavila na kmetiji, ki je imela partizansko ime Pri botru. Bilo je še temno; ko sta pri zadnjih vratih vstopila v hišo, se ju je gospodinja zelo prestrašila. Povedala jima je, da so bili Nemci v hiši in da so pravkar odšli. Na tej kmetiji sta se odpočila in najedla, nato sta odšla preko vrha na Šeinovo pustoto ter prek Kuharjevega in Podpesnikovega v Belo, od tam pa prek Pavličevega sedla na Matkovo.[35]

V prvi polovici novembra 1943 je torej Jože Prodnik-Grega pripeljal v dopoldanskih urah Franca Hribarja-Savinjška na Matkovo domačijo. Izročil ga je Mari Štiftar-Nevenki, ki je tedaj gospodinjila na Matkovem; domače so bili namreč izselili, sinova Jože Prodnik-Grega in Tone Prodnik-Lenart pa sta bila v partizanih. Jože mu je v hlevu napravil skrit bunker med debelimi stena-

Franc Hribar-Savinjšek, inštruktor PK KPS za Štajersko in Koroško, ranjen oktobra 1943 v Šmarjeti v Rožu.

mi. V bunkerju mu je tudi uredil posteljo in skrit dohod do stranišča. Skrivališče je bilo zametano s senom. Mara Štiftar je tako morala vedno odmetati kup sena, da je lahko prišla do ranjenca, ko mu je prinašala hrano. On pa je ob večerih včasih tudi prišel v hišo, da se je malo ogrel, najedel in umil. Ko je postal kosmat, ga je prišel obrit Tinče Vršnik, po domače Robanov, ki je bil takrat oskrbnik na Perkovi domačiji. Rano mu je previjala gospodinja — oskrbnica.

Na Matkovem se je Franc Hribar-Savinjšek zdravil tri mesece. Mara mu je prinašala tudi različno literaturo, da jo je bral, se izobraževal in si krajšal čas. Pisal je tudi razne članke, ki jih je Mara nato oddajala naprej. Zgodilo pa se je, da ga je nekdo izdal. Bilo je že kopno in Nemci so prišli iz postojanke v Solčavi v hajko na Matkovo. Zahtevali so od Mare Štiftar, da jim pokaže, kje ima skritega partizana. Oskrbnica je zanikala, da bi imeli kakšnega partizana pri hiši. Nemci so nato odšli v hišo in vse premetali; še pode so odtrgali. Mara je morala biti pri preiskavi poleg. Ko so preiskali hišo, so šli še v hlev. Zagrozili so ji, da bodo, če odkrijejo skritega partizana, ustrelili tudi njo. Ni ji bilo lahko, ko so sti-

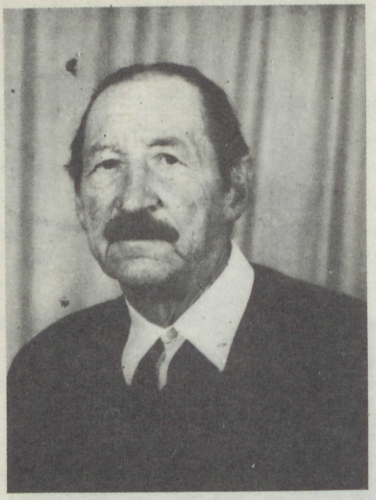

Franc Oprčan-Brko iz Suhe nad Rebrco pri Železni Kapli. V skrivnem bunkerju na svoji kmetiji je skrival in zdravil Franca Hribarja-Savinjška in Miha Pečnika-Pavla. Pozneje je skrival in zdravil še druge ranjence.

kali okrog ranjenčevega skrivališča; lahko bi tudi odmetali seno in ga našli. Ranjenec, ki je bil povrh vsega še prehlajen in ga je močno mučil kašelj, si je ves čas preiskave tiščal robec v usta in še z odejo se je pokril čez glavo, da je utišal močan kašelj. Eden od policistov pa je le slišal kašljanje nekje v hlevu. Tedaj pa je na srečo prišel k hlevu hlapec Fantek s Kranjskega, ki je bil tudi prehlajen. Vprašali so ga, če je kašljal on. Pritrdil jim je. Po njegovi zaslugi se je vse srečno končalo; Nemci niso več iskali in so odšli nazaj v dolino.[36]

Pri prečkanju ceste iz Guštanja v Tolsti vrh je bil 7. februarja 1944 pri Tolstem vrhu ranjen politični delavec v okraju Guštanj-Prevalje Alojz Slemnik-Zvone. Padel je v nemško zasedo. Dobil je dva strela v desno nogo pod kolenom. En strel ga je oplazil, drugi pa je šel skozi mišično tkivo. Uspel se je izvleči iz zasede in sam je nato s težavo prišel do kmetije pri Obretanu (partizansko ime Pri mokrem jopiču). Od tam mu je pomagal dalje mlad partizan — domačin. Le-ta ga je spremljal do vrha Brdinj nad Kotljami. Ker je bil namenjen na sestanek, ki naj bi bil nekje pod Uršljo goro, je poslal tja spremljevalca z obvestilom, da je ranjen, nato pa je šel sam do Vocovnikove domačije na Vrhah. Nekaj časa se je zdravil na tej domačiji. Že drugi dan je po naročilu domačinov

prišel k njemu Kristl Pori, bolničar v slovenjgraški bolnišnici. Na novo ga je obvezal in mu dal injekcijo proti tetanusu. Po tistem ga je prišel še nekajkrat prevezat.

Ko se je nekoliko otoplilo, se je ranjenec preselil v bunker pod Slemnikovo domačijo (partizansko ime Pri češnji). Tudi ta bunker je bil zgrajen na podlagi sklepov belopeške konference in konference pri Apohalu v začetku oktobra 1943. Tu se je Alojz Slemnik-Zvone zdravil do konca maja 1944, nato pa odšel v 1. bataljon VKO.[37]

O delovanju aktivista Matije Verdnika-Tomaža je bilo že mnogo napisanega. Tukaj se bomo omejili samo na opis, kako je bil ranjen in kako je nazadnje podlegel rani.

Politični delavci, ki so prišli na Koroško z Gorenjske, so imeli po zimi 1943/44 bunker v Suhi pod Golico. V bunkerju so se počutili povsem varni. Tako so jih zadnje dni januarja nepričakovano napadli Nemci. Čeprav je prejšni dan zapadel nov sneg in je patrulja napravila svežo gaz v dolino, so kljub temu zanemarili straže. Nemci so bili takorekoč že skoraj pred vrati, ko so se vsi srečno izvekli skozi ozek vhod in se umaknili v strm breg nad bunkerjem. Nekateri borci so se umikali celo brez zimskih plaščev.

Narodni heroj Matija Verdnik-Tomaž, politični delavec na Koroškem. Ranjen januarja 1944 v Suhi pod Golico, umrl februarja 1944 pri Mostečniku v Svečah v Rožu (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Nesreča je hotela, da je bil prav Matija Verdnik-Tomaž hudo ranjen; prestreljeno je imel levo nogo nad kolenom in zdrobljeno stegnenico; borci so ga morali med umikom vleči s seboj v strm breg. Ko so bili že dovolj visoko v gozdu, ga je medicinec Janez Kmet-Mirko obvezal, mu dal svojo kratko zimsko suknjo in s pomočjo soborcev napravil zasilna nosila iz vej in odej. Sneg k sreči ni bil globok, zato so Verdnika lahko nesli v dolino, prečkali cesto in železnico ter vzporedno z Dravo dosegli vas Sveče. Matija Verdnik je dobro poznal Mostečnikovo družino, saj je bila domača hčerka Beti njegovo dekle. Želel je, da ga prenesejo tja. To se je res zgodilo, vendar so nosači ob enih ponoči zaman skušali zbuditi domače. Zato so se odločili, da počaka Kmet z Verdnikom v shrambi pod hišo, ki so jo slučajno našli odprto in da zjutraj spravi ranjenca v hišo, drugi pa gredo v bunker nad Mačami.

Zgodaj zjutraj, ko so domači vstali, so zdravnika in ranjenca res takoj vzeli v hišo in pripravili podstrešno sobo, kjer se je Verdnik končno malo odpočil. Domača hči Beti je takoj odšla na Jesenice k dr. Marčiču in prinesla obvezilni material, Kramerjeve opornice in mavec. Ves ta material je prispel šele tretji dan, do takrat pa je Verdniku silno otekla noga, tako da mavčeva obloga, ki mu jo je Kmet prvotno hotel napraviti, ni prišla več v poštev. Dobil je vse znake težke zastrupitve z visoko vročino — najbrž je bila to plinska gangrena — tako da je bil Kmet pri tem povsem brez moči. Nekaj noči je bedel nad ranjencem, ga skušal pomiriti in mu dajati pogum, vendar je le-ta neko noč med bledenjem izdihnil. Zjutraj je Janez Kmet-Mirko povedal domačim žalostno novico; poslal je še po patruljo, da bi Verdnika skrivaj odnesla in pokopala, sam pa se je nato odpeljal z brodom čez Dravo na Gure in od tam na aktivistično delo v Celovec.[38]

ZAKLJUČEK

V obdobju do februarja 1944 se narodnoosvobodilni boj ni razvijal na vsem obravnavanem območju z enako močjo. Severno od Drave so delovali takrat le posamezni aktivisti, ni pa bilo še partizanskih enot. Podobno je bilo tudi v Ziljski dolini. Bolje se je NOB razvijal na območju Roža, tu se je do konca tega obdobja

dokončno izoblikoval Zapadnokoroški odred. Najboljše pa so bile okoliščine v Mežiški dolini, na Solčavskem ter na vzhodnem delu „južne Koroške", predvsem v goratem obmejnem predelu okrog Železne Kaple.

Od razvoja NOB pa, kot smo zapisali že v uvodu, je bil odvisen tudi razvoj partizanskega zdravstva. Razvoj le-tega v tem obdobju še ni dosegel takšne ravni, da bi na območju, kjer so delovale partizanske enote, pričeli graditi prave partizanske bolnišnice, kot so jih na Dolenjskem, Notranjskem in Primorskem, pa tudi na Gorenjskem. Kljub temu iz opisanih primerov ugotovimo, da so v okviru organizacij OF zelo skrbeli za partizanske ranjence. Posebno v Mežiški dolini, pa tudi na Solčavskem in na območju Železne Kaple je politično gibanje OF doživelo v letu 1943 velik razmah, kar se je zrcalilo tudi v skrbi za ranjence. Politični aktivisti so v tem času navezali stike z vsemi zdravniki v Mežiški dolini (tudi z dr. Ofnerjem in dr. Smeritschnigom, ki sta bila po rodu Avstrijca), organizirali številne zveze za pridobivanje sanitetnega materiala in zdravil ter zgradili več bunkerjev za ranjence. Skoraj neverjetno se nam zdi, kako so mogli kljub izredno težkim pogojem zdravljenja ozdravèti (in ostati brez hujših posledic) tudi najtežje ranjeni borci, kot so bili na primer Peter Tomazin-Skala, Franjo Kastelic-Džon, Tone Okrogar-Nestl in drugi.

Seveda so nekateri ranjenci doživeli tudi tragično usodo (umrli oziroma so jih odkrili in pobili Nemci, vendar je bilo to zaradi objektivnih okoliščin, ne pa zaradi premajhne skrbi sanitetnega osebja in prebivalstva zanje.

OPOMBE

1. glej seznam št. I. v VII. poglavju
2. izjava Borisa Lenčka-Igorja, Ljubljana, 22. 11. 1983 (v zapisniku seje zgodovinske komisije pri Osrednjem odboru Skupnosti koroških partizanov)
3. Izjava Olge Kastelic-Marjetke, Slovenj Gradec, april 1985
4. Kronika ambulante D (Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem 1941—1945, knjiga 1, dok. št. 143)
5. Spominski zapis ing. Pavleta Žaucerja-Matjaža, Ljubljana 2. 11. 1979 (v arhivu A. Ikovica)
6. Izjava Pavle Tratnik (Dularjeve) iz Sel pri Slovenj Gradcu. AKPMR, fasc. 11/45.
7. Zapisnik „Belopeške konference", 12. 5. 1943. AIZDG, fasc. 650 (Prušnikov arhiv).
8. Isto kot op. 5
9. Čeh Drago: O dobi okupacije v rudniku Mežica. AKPMR, fasc. 5/6.
10. Potem, ko je ta bataljon prerasel v Pohorski bataljon, je dr. Mravljak ostal še naprej v njem kot bataljonski zdravnik, dokler ni bil bataljon 8. januarja 1943 na Osankarici uničen. Dr. Dušan Mravljak-Mrož je bil 22. 7. 1953 proglašen za narodnega heroja.
11. Ivan Ferlež: Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942, Ljubljana 1972.
12. Najbrž so umirali tudi zaradi splošne izčrpanosti in pomanjkanja in ne samo za avitaminozo.
13. Pogovor z dr. Rudolfom Obračunčem-Cedrihom, AIZDG, fasc. 417/III.
14. Pričevanje Borisa Lenčka-Igorja, Ljubljana, 22. 11. 1983. (v zapisniku sestanka zgodovinske komisije pri osrednjem odboru koroških partizanov)
15. Glede drugih glej seznam št. I. prilogah.
16. Pričevanje Dore Klopčič-Akvile, poročene Marinkovič (zapis v arhivu Antona Ikovica)

17. Erwin Wlodyga: Prevozi z rešilnim avtomobilom 1941—1945. Koroški fužinar, 1975, št. 3, str. 45/46 (članek, napisan na podlagi podatkov iz knjige prevozov z rešilnim avtomobilom 1941—1945, kjer piše:

„11. 8. 1942, ranjen partizan, v Celovec. Prevzeli smo ga v bolnišnici v Črni ter ga peljali v zaporniško ambulanto v Celovec. V Velikovcu smo mu dali piti vodo, ker je prosil zanjo. Sicer med prevozom ni nič govoril.")

18. Isto kot op. 16
19. Milan Ževart: Poslovilna pisma žrtev za svobodo, Maribor 1965, str. 568.
20. Ivan Ferlež: Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942, Ljubljana 1972, str. 381—390
21. Mile Pavlin: Sprejeli so ju prisrčno. Vestnik koroških partizanov, Ljubljana 1972, št. 4.
22. Pričevanja Milana Trtnika-Milančka (zapis v arhivu A. Ikovica). Neznana partizanka, o kateri je govor v predzadnjem odstavku, je bila Olga Jenko-Marjetka, ki se je izgubila od 1. štajerskega bataljona.
23. Tone Okrogar-Nestl je bil 21. 7. 1953 proglašen za narodnega heroja. Ta izredno junaški koroški borec je bil ranjen oz. poškodovan skupno sedemkrat (po podatkih revirskega muzeja NOB). Prvič je bil poškodovan že v noči od 2. na 3. julij 1942, ko je bil še borec 1. štajerskega bataljona, ob napadu tega bataljona na rudnik Huda jama pri Laškem. Tone Okrogar-Nestl je bil dodeljen v skupino za miniranje kompresorja. Medtem ko je nameščal mino v pogonski motor, je eden od borcev polil bencin po prostoru. Pri vžigu mine so se bencinski hlapi vneli. Tone Okrogar-Nestl je pri tem dobil hude opekline po obrazu in rokah.
24. Spominski zapis Olge Kastelic-Marjetke (v arhivu A. Ikovica).
25. Spominski zapis Ivna Uraniča-Draga, Ljubljana, 8. 4. 1985 (v arhivu A. Ikovica).
26. Isto kot op. 24.
27. Isto kot op 25.
28. Spomini Olge Kastelic-Marjetke in Toneta Hudopiska-Zvoneta v publikaciji Mežica ob jubilejih 1943—1983, 1154—1984, Mežica 1983, str. 22.
29. Koroški fužinar, št. 4/78, str. 17 in št. 4/79, str. 20 ter zapis Cirila Valonta, p. d. Encija v že prej navedeni publikaciji, str. 23.
Pripovedovanja o tem dogodku se razhajajo. Jerica Kanc iz Prevalje izjavlja npr. o zdravljenju K. Polenika-Dona sledeče:
Karel Polenik-Don je po ranitvi prišel na zdravljenje na domačijo pri

Kancu, partizansko ime pri Raubšicu nad Lubasom v Podgori pri Kotljah. Tam so mu pripravili ležišče in skrivališče pod podom na hlevu. Nekega dne je Alojz Pavše odšel s konjem v Guštanj po dr. Erata in ga pripeljal na dom. Ker takrat pri hiši ni bil nihče od domačih bolan, se je napravila bolno mati Terezija in se vlegla v posteljo, da bi dr. Erat imel kritje, če bi slučajno prišel kak tuj človek. Dr. Erat je bolnika operiral in mu odstranil kroglo (izjava v arhivu Antona Ikovica).

Štefan Osojnik-Aleks pa je v svojih spominih (Koroški fužinar, Ravne, št. 4/79, str. 20) dejal: „Lubasovi so mu priskrbeli zdravnika, ki mu je potegnil kroglo iz kolena in Don je kmalu ozdravel ter se vrnil med svoje tovariše."

Beno Kotnik je v svojih spominih (KF, 1. 5. 1953) pripovedoval, da je Rožankov Zepa (pod takšnim imenom so ga namreč poznali v bližnji in daljnji okolici) operiral Dona in mu odstranil kroglo.

Ivan Uranič-Drago v pripombah na prvo verzijo besedila o partizanski saniteti na Koroškem (v arhivu A. Ikovica) pravi, da je Karel Polenik-Don ostal pri ranjenemu komandantu bataljona F. Pasterku-Lenartu na Encijevi domačiji, ko je le-ta umrl, je odšel v Kotlje, vprašanje pa je, če k Lubasu.

30. Karel Prušnik-Gašper: Gamsi na plazu, 3. izdaja, Ljubljana 1970, str. 166—170 in dnevnik Anice Eržen-Pepce ter Petra Tomazina-Skale.
31. Spomini Frančiške Poličnik (por. Sedelšek), 9. 1. 1977 (zapis v arhivu A. Ikovica)
32. Domnevamo, da je bil to tisti bunker, ki ga je avgusta 1943 zgradil Boris Lenček-Igor s sodelavci in o katerem je bil že govor v prvem podpoglavju tega poglavja. Dr. Miroslav Stiplovšek v svoji monografiji o Šlandrovi brigadi piše sicer, da so nameravali ranjenca odpeljati v bolnišnico blizu cerkve Sv. Jakoba v Koprivni, vendar bolnišnice takrat tam še ni bilo, bil pa je bunker, ki ga je zgradil Boris Lenček-Igor.

Šele od januarja do aprila 1945 (po umiku iz Logarske doline) se je v bližini cerkve Sv. Jakoba v Koprivni zadrževala premična bolnišnica.

33. Dr. Miroslav Stiplovšek: Šlandrova brigada, Ljubljana 1971, str. 222—225, dopolnjeno s pričevanjem Borisa Lenčka-Igorja, Ljubljana, 22. 11. 1983 (v zapisniku seje zgodovinske komisije pri Osrednjem odboru koroških partizanov) in z njegovimi pripombami na prvo besedilo (v arhivu A. Ikovica), ter podatki KO ZZB NOV Črna na Koroškem, 22. 6. 1984 (v arhivu A. Ikovica). Jožef Gutovnik, po domače Podbrežnik, je bil rojen leta 1885 na Ludranskem vrhu. Njego-

va žena Marija pa je bila rojena 1904 v Mozirju. Gospodarila sta na Podbreški domačiji kot grofovska najemnika. Jože je veljal za ljudskega modrijana. Ob nedeljah in praznikih je mnogo bral in bil zelo razgledan. Bil je socialist in sosedje so ga šaljivo imenovali „boljševik". Z ženo sta sodelovala s partizani že od samega začetka. Imela sta dva sina, ki sta bila oba partizana.

34. Olga Kastelic-Marjetka: Partizanski dohtar Rožankov Zepa. Vestnik koroških partizanov, Ljubljana, št. 2/82, str. 53.
35. Karel Prušnik-Gašper: Gamsi na plazu, 3. izdaja, str. 141—144 Spomini Franca Oprčana-Brka in Jožeta Prodnika-Grega, 20. 1. 1979 (zapis v arhivu A. Ikovica)
36. Pričevanje Mare Štiftar-Nevenkę (poročene Golob), maja 1978 (zapis v arhivu A. Ikovica)
37. Pričevanje Alojza Slemnika-Zvoneta, Slovenj Gradec, 3. 4. 1985 (zapis v arhivu A. Ikovica)
    Bolničar Kristl Pori iz slovenjgraške bolnišnice je šel konec leta 1944 v Pavčkove bolnišnice na zahodnem Pohorju. S seboj je prinesel iz bolnišnice v Slovenj Gradcu kompleten instrumentarij, ki so ga Nemci pred tem zaplenili borcem 14. divizije (dr. Ivo Kopač-Pavček se spominja, da je bil to prav njegov osebni instrumentarij, ki so mu ga bili Nemci zaplenili med ofenzivo proti 14. diviziji februarja 1944). V Pavčkovih bolnišnicah je obstal do konca vojne. Umrl je po vojni v Slovenj Gradcu.
38. Spominski zapis dr. Janeza Kmeta-Mirka, Ljubljana, 12. 3. 1979 (v arhivu A. Ikovica).

III. PARTIZANSKE BOLNIŠNICE NA SOLČAVSKEM 1944—1945

SPLOŠNE ZNAČILNOSTI OBDOBJA

Splošen razvoj NOB na Koroškem in Solčavskem v letu 1944 in 1945 je zahteval povsem drugačen pristop k reševanju problema zdravljenja partizanskih ranjencev. Na tem območju sta od februarja do septembra 1944 delovala dva odreda, ki sta se po številu borcev vse bolj krepila in opravljala vedno bolj številne in zahtevne akcije. S tem se je seveda večalo tudi število ranjencev, ki jih je bilo treba primerno oskrbeti. Lažjim ranjencem so seveda lahko oskrbeli rane že v samih enotah, ki so imele svoje bolničarje. Drugače pa je bilo s težjimi ranjenci, ki so potrebovali kirurške posege ter dolgotrajno in skrbno nego. Mlini, skednji, hlevi, temna podstrešja in vlažne zemljanke vsekakor niso bili primerno okolje za uspešno zdravljenje ranjencev. Treba je bilo torej zgraditi sanitetne postojanke, v katerih bi se ranjenci bolje počutili ter ob pomoči kvalificiranega medicinskega kadra in drugega osebja hitreje ozdraveli.

Koroški partizani so se dodobra zavedali potrebe po graditvi pravih sanitetnih postojank ob prihodu 14. divizije; le-ta je na Solčavskem pustila približno toliko ranjencev, kot jih je bilo na vsem ozemlju Koroške in Solčavskega v prejšnjih dveh letih narodnoosvobodilnega boja!

Z divizijo je prišlo na območje 4. operativne cone kvalificirano medicinsko osebje. Pri štabu 4. operativne cone je deloval sanitetni odsek v naslednji sestavi:

— Dr. Peter Držaj, šef sanitetnega odseka
— Dr. Julij Saje-Hakim, referent za bolnišnice
— Dr. Milan Červinka-Žiga, načelnik kirurške ekipe
— Dr. Jože Benigar-Bene, šef sanitetnega oddelka 14. divizije
— Dr. Erik Ankerst, vodja conske bolničarske šole
— Dr. Virgil Krasnik-Svato[1]

Ta organ je skrbel za razvoj sanitetne službe tudi na Koroškem, izdajal ukaze o graditvi sanitetnih postojank ter druge odloke in nadziral njihovo izvajanje.

Te odloke je izvajalo vodstvo koroških bolnišnic, postavljeno maja 1944, pa tudi štabi enot, ki so imele sanitetne referente, in vodstva političnih organizacij. Tako so novembra 1944 na seji v Solčavi vključili v PO OF za Koroško partizanskega duhovnika Franca Šmona, z nalogo referenta za Rdeči križ, vendar zaradi zime in nemške ofenzive ni mogel oditi na Koroško, da bi to nalogo opravljal.

Kot smo povedali že v uvodu, so bile prve bolnišnice za potrebe koroških partizanskih enot (pa tudi drugih enot 4. operativne cone) zgrajene na Solčavskem, zato jih obravnavamo kot prve. Ker bomo v tem in naslednjem poglavju govorili o graditvi in delovanju sanitetnih postojank, je prav, da za začetek spregovorimo na kratko o načinu gradnje bolnišnic. Način gradnje je bil namreč od ene do druge pokrajine različen, odvisen od vremenskih razmer, gradbenega materiala, ki je bil na voljo, konfiguracije terena in drugih dejavnikov.

Vse bolnišnice so gradili v gozdu. Bile so bolj ali manj stavbe majhne višine, dvokapnice. Enokapnice so bile operacijske barake, barake za težje ranjence in tiste, ki so bile grajene na strmih terenih. Po večini so bile zgrajene iz brun, stesanih na dveh straneh. Te so nalagali drugo na drugo, vmes pa polagali mah. Na tako postavljene stene so se vsedli strešni povezniki, če so bile stene visoke. Če pa so bile stene nizke, so streho nosili špirovci, ki so bili povezani z latami in vetrnimi vezmi in imeli le pri vrhu prečko, ki jih je povezovala.

Manj pogoste so bile običajne stene iz desk. Če je bilo na voljo dovolj desk, so naredili dvojno steno, in sicer tako, da so pri zunanji steni stale deske pokonci, na notranji pa vodoravno. Izoli-

rane so bile s suhim listjem, mahom, ogljem itd. Streha je bila pokrita s skodlami, še pogosteje pa z deskami in lubjem. Slednje so uporabljali tam, kjer ni bilo desk v bližini. Napraviti lubje za kak objekt je bilo namreč tudi zelo nevarno: obeliti je bilo namreč treba najlepša gladka smrekova drevesa v spodnjem delu debla, da lubje ni imelo lukenj ali vej. Tega pa niso smeli delati v bližini objekta, razen iz debel, ki so jih morali podreti na tem kraju. Zato so morali napraviti lubje daleč stran na drugem hribu in ga potem tudi daleč nositi. Uporabljali so tudi strešno lepenko, če jo je bilo moč kje dobiti, pozneje pa tudi platnena zavezniška padala, ki so jih premazali z oljnatimi barvami. Če so streho že prekrili z lubjem, so najprej dajali dve plasti lubja drugo na drugo, pozneje pa so spodnjo plast obrnili tako, da je bila skorja spodaj. S tem so dosegli popolno nepremočljivost strehe, ker se je voda, ki je pronicala skozi odprtine lubja, ujela na gladki notranji plasti strehe in po njej odtekla.

Tla v bolnišnici so bila ponavadi pokrita z deskami, tako imenovanim „partizanskim parketom“ (okroglimi konci debla, ki so jih zabili v tla drugega ob drugem), ali pa tudi z lubjem. Vsekakor se je izkazalo, da je najbolje, da se tla tesno dotikajo tal, tako da pod njimi ni prepiha. Stene in strop so znotraj navadno obložili z lepenko ali pa kar s papirjem. Tudi oknom so namenili precejšnjo pozornost, da je bilo v barakah čimveč svetlobe. Notranja oprema je bila iz desk ali skodel. Peči so bile narejene iz bencinskih sodov, prinesene iz zapuščenih hiš ali pa sezidane iz opeke. Dimne cevi so bile ponekod speljane v filter, sestavljen iz kamenja, mahu in črnice. Hrano so spravljali v posebej zgrajenih bunkerjih. Ponavadi so bili podzemeljski; težava je bila v tem, ker jih je bilo težko zračiti in izolirati. Evakuacijskih bunkerjev bolnišnice na Koroškem in Solčavskem niso imele.

Najpomembnejše pri vsaki bolnišnici je bilo, da niso vodili do nje nikakršni sledovi oziroma, da so le-te sproti zabrisovali. Treba se je bilo izogibati mehke trave in mahu. Pri izbiri kraja za postojanko je bilo treba dobro premisliti, do kod je slišati ropot. Še prav posebej je bilo treba paziti na duh iz kuhinje in smrad latrin, zato je bilo treba odpadke pokrivati s svežo prstjo.

Vhodi v postojanke so bili speljani največkrat po vodi ali skalah brez mahu, pa tudi po starih, že na pol preperelih deblih. Dvi-

žnih mostičkov na prevago na Koroškem ni bilo, pač pa so uporabljali lestve.

Postojanka je bila zelo varna, če je bila zgrajena zunaj krožne poti, kajti sovražnik je običajno preiskal prostor znotraj kroga. Takšne so bile vse koroške in solčavske bolnišnice. Zelo priporočljivo je bilo graditi bolnišnice daleč od naravnih izvirov, ker so bili označeni na specialkah in je sovražnik po navadi hajkal ob njih. Zanimivo pa je, da je bilo več bolnišnic na obravnavanem območju zgrajenih ob potokih. To je lahko bilo ugodno (skrivni dostop do bolnišnice po vodi, bližina pitne vode, šum vode, ki je zadušil glasove iz bolnišnice), zaradi prej navedenega vzroka pa neugodno.[2]

Glede zavarovanja bolnišnice in notranje organiziranosti je veljalo naslednje:

— delovne ekipe, ki so gradile bolnišnico, so morale ostati v njej kot osebje, niso pa jih smeli premestiti v drugo postojanko ali celo sektor. Sestavljene so morale biti iz vrst ranjencev in starejših borcev, ki so bili nesposobni za operativno vojsko, ne pa iz novomobiliziranih.

— Vsako postojanko sta upravljala vodja oddelka in politkomisar. Po pravilu je morala uprava vsake postojanke voditi vsak dan raportno knjigo, v katero so morali pisati vse dogodke tistega dne.

Drugo osebje so bili še vojni referent, orožar, vodja delovne ekipe, kamufler, intendant, bolničar, higienik in kurir. Vsak sektor pa je moral, če je bilo mogoče, postaviti še obveščevalca sektorja, ki je bil povezan s terensko in vojaško obveščevalno službo.

— Vsaka postojanka je morala imeti svoj evakuacijski načrt.

— Vsaka postojanka je morala pošiljati naslednja poročila oziroma voditi naslednjo dokumentacijo:

— mesečno poročilo postojanke (sektor je moral narediti na podlagi vseh poročil zbirno poročilo in ga poslati referentu za bolnišnice 4. operativne cone),

— kartotečne liste za ranjence,

— kartotečne liste osebja,

— prepustnice (za ozdravljene ranjence, preden so odšli v enote),

— odpustnice za borce iz enot (uprava bolnišnice je namreč imela pravico odpuščati posamezne ranjence in bolnike iz enot),
— napotnice (iz operativne enote v bolnišnico), in
— knjigo bolnikov (pa tudi knjigo umrlih).[3]

Za bolnišnice na območju koroških partizanskih enot še posebej velja, da je bilo njihovo prvo orožje stroga zaupnost. Premalo je bilo borcev, da bi lahko vsaka bolnišnica imela svojo zaščitno enoto. Vse bolnišnice so bile zelo dobro zamaskirane, grajene v zares odročnih in težko dostopnih krajih, imele so odlično organizirano obveščevalno službo, ki je takoj zaznala vsakršno nevarnost, da je lahko osebje ob pravem času reagiralo in umaknilo ranjence na varno. Zelo pomembno vlogo je pri tem imelo ljudstvo na terenu.

DRVARSKA KOČA OB POTOKU RUČNIKU V MATKOVEM KOTU — PRVI ZASILNI OBJEKT ZA RANJENCE

Prihod Štirinajste divizije na Solčavsko

Po tritedenski neprekinjeni ofenzivi, ki so jo izvajale nemške enote pod poveljstvom polkovnika von Treecka proti 14. diviziji vse od njenega prehoda čez Sotlo na Štajersko 6. februarja 1944, je del divizije, ki so ga sestavljali 1. in 4. bataljon Šercerjeve brigade ter 1. in 2. bataljon Tomšičeve brigade ter del štaba divizije pod vodstvom namestnika komandanta divizije Toneta Vidmarja Luke, 26. februarja 1944 dosegel solčavske hribe. Medicinec Savo Vrtačnik-Krn, ki je bil pozneje vodja solčavskih in koroških bolnišnic, se takole spominja divizije po koncu ofenzive: „Zdelo se je, kot da ni več sestavljena iz ljudi, ampak iz živih okostnjakov, ki jih goni iz kraja v kraj le še jeklena volja — raje pasti, raje zmrzniti ob prvi smreki, kot pa pokazati Nemcem, da so na robu človeške moči. Mule so poginile, konji so padali s krvavečimi nozdrvmi, nemška vojska je onemogla obtičala nekje v dolinah in se nemočno valjala po pečeh vaških hiš. Štirinajsta pa, ki je v enaindvajsetih dneh ofenzive samo štirikrat toplo jedla, ki je enaindvaj-

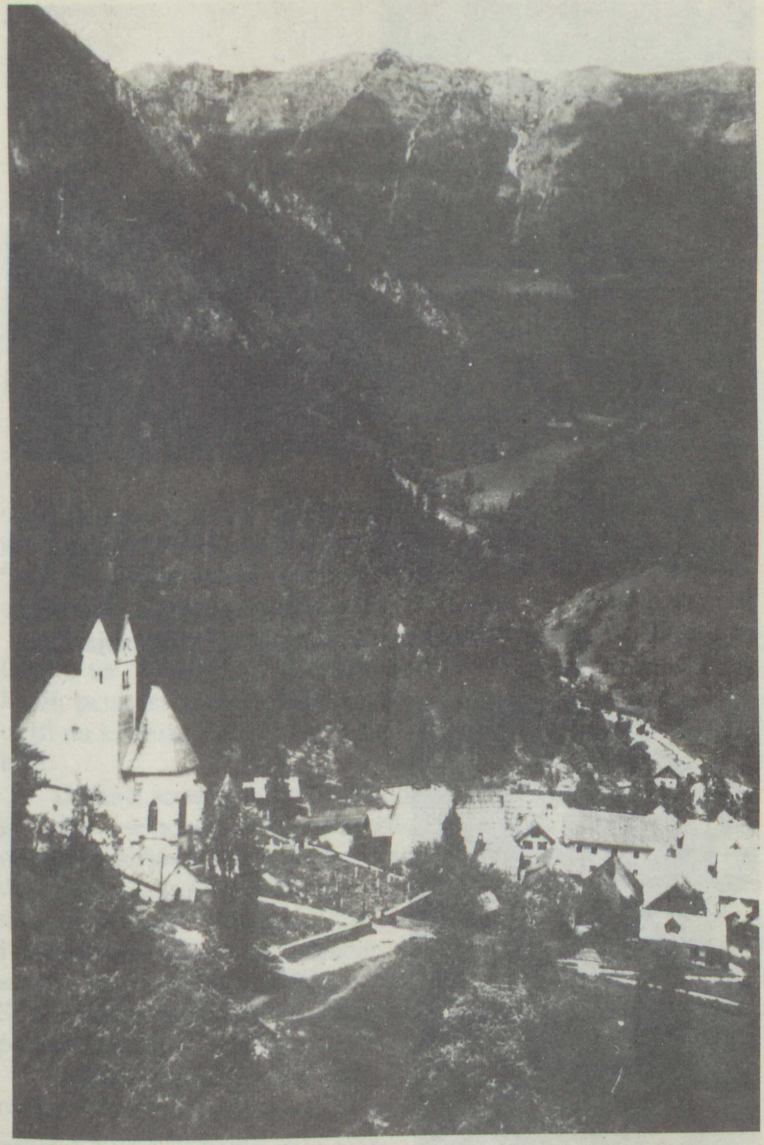

Panorama Solčave

Sveti Duh pod Olševo

set dni vzdržala na položajih brez oddiha v snegu, ledu in zimskih viharjih, ki v enaindvajsetih nočeh ni niti enkrat spala, je še enkrat napela vse moči, zlezla je čez hribe, ki razmejujejo Štajersko in Koroško, in si nad Solčavo dovolila prvi počitek. Šele sedaj so si borci, ki doslej niso niti pomislili nase, ogledali svoja ranjena, zmrzla in shirana telesa."[4]

Dr. Jože Benigar-Bene, brigadni zdravnik Šercerjeve brigade.

Wilma Trawnitschek, članica ÖFF; zdravila se je na Solčavskem.

Del divizije se je torej tega dne ustavil v zaselku Sv. Duh pod Olševo ter se razmestil po hišah. Na Plodrovi domačiji je ostalo kakih petnajst borcev, drugi pa so s Tonetom Vidmarjem-Luko odšli na kmetijo Strevc. Tu so zasedli vse prostore velike kmečke hiše.

Domači so se umaknili v „črno kuhinjo". Zakurili so krušno peč, da so se borci ogreli in posušili. Dali so jim na voljo tudi vse odvečne obleke, kolikor so jih imeli pri hiši. Borci so ušive obleke dali v peč, da so se razušile; kar pa je bilo raztrganih in neuporabnih, so pokurili. Brigadni zdravnik Šercerjeve brigade dr. Jože Benigar-Bene je dovolil sestradanim borcem pojesti samo košček kruha, namazanega s svinjsko mastjo, da se ne bi prenajedli. Strevčeva gospodinja Marija Selišnik jim je rezala kruh, hči Liza pa nanj mazala mast. Shramba je bila kmalu prazna.

Bolničarsko osebje z dr. Benigarjem na čelu je preobvezovalo ranjence in sploh nudilo pomoč vsem, ki so je bili potrebni. Partizanke so prale in šivale; drugi borci, ki niso imeli kake dolžnosti, pa so kakor snopi popadali po tleh in zaspali.[5]

Del 14. divizije si je po dolgem in nečloveškem naporu in žrtvah šele na solčavskih kmetijah privoščil dan in pol počitka. Za mnoge pa je bil ta počitek šele začetek novega trpljenja. Ob zakurjenih pečeh so si ogrevali izmučene in zmrzle ude, ki so postajali iz ure v uro bolj modrikasti, pri mnogih pa so se pojavili na ozeblih mestih mehurji z odprtinami in pozneje z dolgotrajnimi gnojnimi razjedami. Posledica tega je bila, da niso zmogli nadaljevati pohod s svojimi enotami in so morali ostati na zdravljenju na Solčavskem. Precej borcev je bilo tudi ranjenih.

Vodstvo divizije je kmalu nato navezalo stike s skupino VOS za Mežiško okrožje, ki jo je vodil Jože Gumenjak-Bole. Dogovorili so se, da bodo koroški borci poskrbeli za ranjene, ozeble in onemogle borce 14. divizije, ki so bili tedaj na Solčavskem, in da bodo poiskali še vse druge, ki so bili skriti na širšem območju Solčavskega, Mežiške doline in drugod.

Jože Gumenjak-Bole je o sestanku z vodstvom divizije obvestil enote VKO, ki so kmalu nato začele intenzivno iskati še druge borce 14. divizije. Komandant VKO Ivan Uranič-Drago je poslal eno od čet na območje Kramarice, Smrekovca, Bele peči, Ludranskega vrha in doline Bistre. Četa je našla več ranjenih, ozeblih in onemoglih borcev. Kmetje so tudi sami poslali v štab odreda štiri močno ozeble borce. Posledice ozeblin so se prav pokazale šele čez nekaj dni; roke in noge so jim pričele otekati in temneti.[6]

Druga izmed čet je prav tako poslala skupino petnajstih borcev pod vodstvom Rudolfa Hohkrauta-Dolfa, da preišče območje Pohorja. Na Kremžarici so našli skupino borcev, ki so ležali v snegu, s puškami ob sebi in pokriti s šotorskim krilom. Ko so jih borci VKO začelu buditi, so ugotovili, da so vsi zmrznjeni. Zaradi visokega snega in ran se očitno niso mogli nikamor zateči in so zmrznili. Pri nadaljnjem iskanju so borci VKO našli nekaj ranjencev. Bili so zelo sestradani. Ozeble noge so imeli zavite v cunje. Ko so jim cunje odvezali, je koža ostala na njih. Rane so jim do kosti razjedli črvi. Gnojile so se in zaudarjale, ranjenci pa so čutili neznosne bolečine. Koroški borci so jih nato spravili na Solčavsko, mrtve pa so pred tem dostojno pokopali in grobove označili s križi.[7]

Tudi skupina VOS je iskala ranjence. Dne 27. februarja je del 14. divizije odšel s Solčavskega proti Moravškemu. Ko so bili borci že dva do tri kilometre iz Solčave, je prišlo povelje, da se mora-

jo vsi ranjeni in ozebli borci, ki se težko premikajo, vrniti. Velikokrat se je zgodilo, da so borci neradi zapustili enoto, čeprav niso bili sposobni za pohod. V enoti med svojimi soborci so se očitno počutili bolj varne kot pa v vlažnih in neprimernih zemljankah ali na kmetijah.

Do 2. bataljona Tomšičeve brigade sta prišla tedaj dva borca skupine VOS (Jože Klemenšek-Videk in še eden) in prevzela tri borce: Janeza Mazija, Severina Nemca-Tekla in Rudolfa Lavriča. Jože Klemenšek-Videk, ki je bil zadolžen za transport teh ranjencev oziroma bolnikov in ozeblih, je nato na Robu dobil še Iva Hudorovića in še enega neznanega borca. Priskrbel je sanke, na katere so naložili tiste, ki so se najtežje premikali, drugi pa so šli zadaj peš. Spravil jih je na majhno kmetijo Icmanik k Alojziji in Janezu Robniku.

Ta kmetija leži na desnem bregu Savinje, na strmem pobočju pod Icmanikovo pečjo, približno pol ure od Solčave. Tu so jih namestili v podstrešno sobo, iz katere je bil tudi dober razgled v smeri proti Solčavi. Zanje so skrbeli Icmanikova družina, pa tudi Jože Klemenšek-Videk in Maks Svetec-Ris. Štab Šercerjeve brigade je pri odhodu 27. februarja pustil borcem skupine VOS na Citriji na kmetijah Majdač, Martinc, Štiftar in Ošovnik sedem ranjenih in ozeblih, vendar premičnih borcev. Pri Ošovniku je bilo 5 borcev, ki so se zaradi varnosti čez dan zadrževali v gozdu nad domom, kamor so si nanosili slame in počakali do noči. Šele ko je nastopila noč, so prišli v hišo, se najedli in prenočili. Nazadnje jih je Rok Klemenšek, p. d. Majdačev (brat Jožeta Klemenška-Videka) odpeljal do Suhadolnika v Robanovem kotu, kjer jih je izročil gospodinji Nežki. Tu so ostali približno deset do štirinajst dni, medtem pa se je njihovo število še nekoliko povečalo. Bili so že precej kosmati in potrebni striženja, zato je prišel Karel Plesnik, po domače Tovstovrški, da jih je obril ter ostrigel.

Tudi pri ostarelih zakoncih Alojzu in Apoloniji Tomc, po domače pri Kranjskem Lojzu v Solčavi so pustili dva ozebla in ranjena borca. Noge sta imela povite z vrečevino. Ker sta bila Alojz in Apolonija Tomc revna, sta šla po pomoč na sosednjo kmetijo Ramšija in jo tudi dobila. Tudi na Ramšiji je ostalo nekaj ozeblih in ranjenih borcev.

V začetku marca 1944 je skupina osmih ozeblih in ranjenih borcev 14. divizije prigazila iz smeri Sv. Duha in se za kratek čas ustavila na kmetiji Šumet. Pogled nanje je bil obupen. Nekateri so imeli noge ovite s cunjami in vrečami iz jute, bili so oprti na dolge količe, s katerimi so si pomagali v snegu, da so se še obdržali na nogah. Tisti, ki so bili manj ozebli ali pa ranjeni v zgornji del telesa, so pomagali pri hoji slabšim. Pri Šumetovih so mislili, da so raztrganci. Gospodar, ki je imel slabe izkušnje od prej, jih ni sprejel. Šele nato, ko so bili že pri Žibovtu, in ko je od nekega znanega kurirja izvedel, da so to borci 14. divizije, je prinesel za njimi hlebec kruha in jim ga izročil.

Pri Žibovtu so jih sprejeli v hišo. Domača hči Nežika je še dodatno zakurila krušno peč, da se je soba dobro ogrela, nato pa na podstrešju poiskala nekaj oblek. Z materjo sta jim pripravili toplo hrano, da so si nekoliko opomogli, potem pa so jih nekaj preoblekli in razušili. V tej skupini je bil tudi Savo Vrtačnik-Krn. Tu so ostali nekaj dni in domači so lepo skrbeli zanje. Nežika jim je prevezovala rane. Za povoje so uporabljali majice in rjuhe.[8]

Ker je obstajala nevarnost hajke, je gospodar Peter Poličnik prosil domačina Edvarda Ikovica-Vilija, borca skupine VOS, naj odpelje ranjence v bližnjo drvarsko kočo, ob potoku Ručniku, kjer bodo bolj varni pred Nemci in se bodo lahko v miru zdravili ter si opomogli. Edvard Ikovic-Vili sprva ni vedel točno, kje je koča, zato jo je moral iskati. Bila je še dobro ohranjena, zato je pripeljal ranjence in jih spravil vanjo. Obenem je seznanil Jakoba in Nežo Poličnik, ki sta gospodarila na Gradišnikovi domačiji, da so v koči ranjenci in ju prosil, naj jim pomagata, če bodo kaj potrebovali.[9]

Polagoma so borci skupine VOS in VKO pripeljali in namestili v njej še ranjence, ki so bili skriti po drugih domačijah, tako da se jih je nabralo skupno sedemnajst.

Razmere v prvi zasilni bolnišnici

Koča ob potoku Ručniku je bila zgrajena pravzaprav že leta 1921, in sicer za delavce, ki so tod spravljali les. Pozneje so jo tudi prenovili. Stene so bile iz obtesanih hlodov, imela je majhna ok-

Panorama Matkovega kota

Drvarska koča ob Ručniku v Matkovem kotu, prva zasilna bolnišnica na Solčavskem in Koroškem (maketa).

Borci VOS Jože Klemenšek-Videk, Rudi Pudgar-Branko in Johan Klemenšek-Zvonko.

na, pokrita pa je bila s skodlami. Na sredini koče je bilo podolgovato ognjišče, nad njim pa „gliste" za sušenje drv. Okrog ognjišča so bili ob steni postavljeni leseni pogradi, postlani s slamo, ob njih pa so bile klopi, narejene iz obtesanih brun. Najboljši dostop do nje je bil od kmetije Žibovt (partizansko ime Pri Nežki), ki je bila oddaljena deset minut od koče, Gradišnikova domačija pa je bila oddaljena od nje petnajst minut. Ob koči je tekel potok Ručnik ter manjši pritok, ki je izviral pod Borovnikovim vrhom (kota 1522 metrov) na današnji jugoslovansko-avstrijski meji. Po strugi potoka je bila v spodnjem delu zgrajena lesena „riža" za spravilo lesa, po kateri je vodil skrivni dohod do koče z ranjenci.[10] Sprva je bilo v tej zasilni bolnišnici še ogromno pomanjkljivosti. Ranjenci so potrebovali strokovno usposobljenega bolničarja. Tega ni bilo mogoče dobiti takoj, zato je bil za strokovno zdravstveno delo začasno zadolžen Rafko Kolbl-Zorko, domačin iz Solčave in borec skupine VOS. Vodstvo bolnišnice je prevzel Rudi Pudgar-Branko iz Mežice, prav tako borec skupine VOS, ki je že prejšnje leto bil

Anton Ikovic-Dorko, bolničar v bolnišnici ob Ručniku.

spremljevalec in pomočnik medicinca Borisa Lenčka-Igorja. Strokovni nadzor nad ranjenci je opravljal absolvent veterine Tone Hudopisk-Zvone iz Kotelj, ki je bil tedaj sanitetni referent VKO. Za oskrbo s hrano in drugimi potrebščinami pa so bili zadolženi Anton Sušnik-Jaka iz Žage pri Kamniku kot glavni intendant, njegovi pomočniki pa so bili Jože Vršnik, njegov brat Alojz Vršnik-Februar, oba iz Robanovega kota ter Janez Zalesnik-Bled iz Solčave. 23. marca je prišla za bolničarko Anica Eržen-Pepca, ki je pred tem skrbela za težko ranjenega Petra Tomazina-Skalo. Tu je ostala do 1. aprila. Tega dne jo je zamenjal Anton Ikovic-Dorko iz Solčave, Anica Eržen-Pepca pa je odšla v novo zgrajeno bolnišnico v Matkovem kotu. Kljub temu je še večkrat prišla v kočo k ranjencem in dajala nasvete za nego, pa tudi sama jih je prevezovala in zdravila.

Anton Ikovic-Dorko je bil pred tem bolničar 3. čete VKO. Po napadu skupine iz 3. čete na elektrarno v vznožju Tople, ki ji je sledila nemška hajka, se je močno prehladil in dobil vročino. Tedaj je prišel v četo sanitetni referent VKO Tone Hudopisk-Zvone in ga določil za bolničarja k ranjencem 14. divizije. Potem ko sta

oba prišla v drvarsko kočo, mu je Hudopisk dal za vsakega ranjenca posebna navodila, kako ga je treba zdraviti.

Skupaj sta nato previla nekaj ran in ozeblin. Preden je Hudopisk odšel, je še naročil novemu bolničarju, naj vzdržuje v bolnišnici red in snago, ter naj ranjence dobro zdravi.

Ožgano tramovje nad ognjiščem in duh po dimu, vse to je človeka odvračalo od misli, da je v bolnišnici med ranjenci. Toda Anton Ikovic se je v novo družbo kmalu vživel, zlasti kadar so mu pripovedovali o bojih, ki so jih doživeli na Dolenjskem in ob pohodu preko Hrvatske na Štajersko ter o težkih bojih, ki so jih bili z nemškimi enotami na Graški gori in okolici. Že prvi dan je opazil, da je med njimi precejšnja čreda uši, ki so zveste spremljevalke in nadloga vsake vojske, posebno pa še partizanske. Začel je ostro ukrepati zoper to nadlogo. Pri kmetu Žibovtu je dobil škarje in kdor je imel uši na glavi, se je, rad ali nerad, moral dati ostriči na balin. Da bi napravili v bolnišnici red, je zaprosil Toneta Hudopiska-Zvoneta, naj jim dodeli žensko, ki bo prala, kuhala in šivala. Tako je 7. aprila prišla v bolnišnico Helena Perč-Lenka, kmetica iz Lobnika pri Železni Kapli. Bila je zelo skrbna in delavna — kot prava partizanska mati.

Iz bolnišnice so nato zmetali vso staro slamo in jo zažgali, ko je bilo slabo vreme, da ni bilo videti dima. Dobili so tudi nekaj perila in začelo se je generalno čiščenje. Po vrstnem redu so se morali vsi preobleči, stare ušive obleke pa so romale h kmetu Žibovtu v peč ali kotel, da so se preparile. Pri šoferju Kristjanu Urhu iz Solčave so dobili bencinski sod, vanj pa namestili leseno oblogo in že so imeli odličen parilnik.

Intendant Anton Sušnik-Jaka je s svojimi pomočniki redno obiskoval bolnišnico in vedno prinesel poln nahrbtnik moke ali mesa. Nekoč je prignal celo vola, ki pa so ga borci, ker so bili na moč lačni pojedli v nekaj dneh. Intendant je bil včasih hud, ker je zaloga tako hitro kopnela, toda borci so bili resnično sestradani po tako dolgi in naporni poti. Vedno so prosili za „repete“ in zelo jih je razveselilo, kadar jim je kdo prinesel kakšno cigareto ali list domačega tobaka.

Veliko težav je bilo zaradi pomanjkanja sanitetnega materiala. Povojev ni bilo v zalogi, zato je morala Helena Perč-Lenka poskrbeti, da so bili redno oprani in prekuhani. Namesto sterilnih

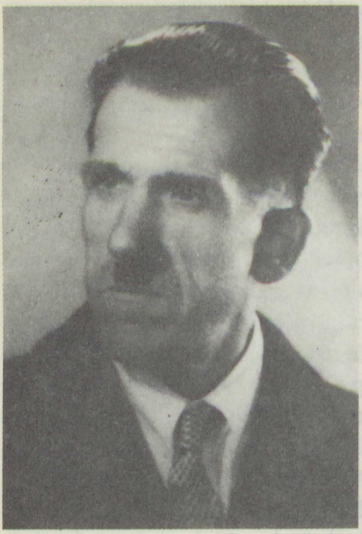

Anton Sušnik-Jaka, intendant bolnišnice ob Ručniku.

gaz so mnogokrat uporabili čiste rjuhe. Tudi Anton Ikovic se na bolničarski poklic ni kaj dosti spoznal. Ni imel tečaja, imel pa je veselje do tega poklica. Zanj ga je navdušila že mati, saj je poznala mnogo zdravilnih zelišč in njihovo uporabo. Tudi to mu je prišlo zelo prav. Na svoje skromno znanje medicine je kmalu dobil pripombe od bolnikov — medicinca Sava Vrtačnika-Krna in Stanka Bratine-Bratuša. Ko je zvedel za njuno znanje, ju je vključil v delo, da sta mu vsaj z nasveti pomagala.

Kadar je prišel v bolnišnico s kakšno vprašalno polo, je vedno naletel na odpor in jezo. Mnogokrat mu je zmanjkalo obrazcev in moral je napisati podatke tudi na papirnate vrečke, ki jih je dobil na kmetih.[11]

Partizani so 3. aprila razbili v Solčavi oglasno tablo Štajerske domovinske zveze. Pričakovati je bilo nemške hajke, zato so bili ranjenci in osebje v strogi pripravljenosti za umik. Celo sporočilo je že prišlo, da prihajajo Nemci. Osebje je pogasilo ogenj, da se ne bi videl dim, in vsi so napeto čakali nadaljnjih dogodkov. Nemcev k sreči ni bilo.

Tone Hudopisk-Zvone, sanitetni referent VKO in KGO.

Začelo je tudi snežiti. Zdaj je bilo treba še bolj paziti na zaupnost in vsako sled sproti brisati. Kmalu pa se je vreme zboljšalo. Ranjence je privabilo na dan brnenje zavezniških letal.

Nekaj dni potem sta obiskala ranjence politkomisar VKO Franc Sever-Franta in sanitetni referent odreda Tone Hudopisk-Zvone.

Nekaterim ranjencem, ki se jim je zdravstveno stanje zboljšalo, je bilo že dolgčas v koči in so si želeli oditi v enote. Dnevi so hitro minevali in južni veter je vidno talil zadnje ostanke snega v senčnih grapah in globelih Matkovega kota.

Bili so topli dnevi in teloh je že cvetel na kopnicah; nižje v dolini, ob robovih gozdov, pa so se že pojavili zvončki. S toplo pomladjo se je tudi v bolnišnici prebujalo novo življenje. Ranjenci so bili vsak dan bolj živi. Ob toplem, sončnem dnevu so zlezli na prosto kakor martinčki in se razkropili po sončnih kopnicah, si ogrevali otrdele ude in si obirali uši, ki jih še niso vseh uničili. Šele na klic kuharja, ki je najraje kuhal mineštro, so prišli v kočo, da je dobil vsak svojo porcijo, potem pa so spet odšli na svež zrak in sonce.

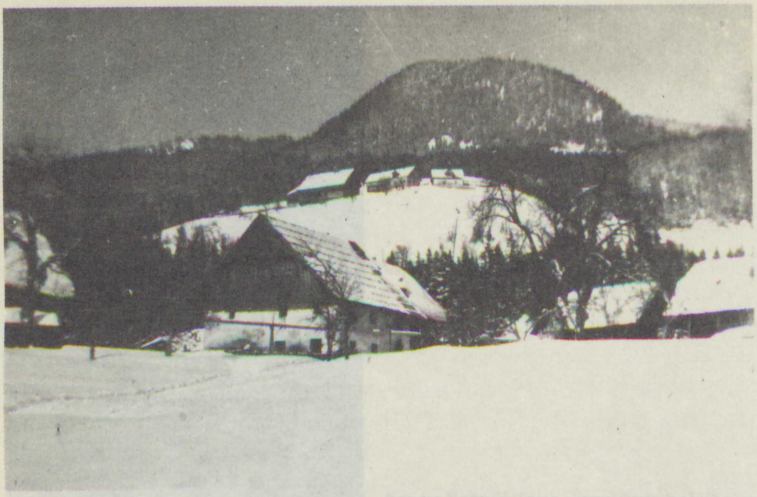

Kmetiji Žibovt in Covnik, blizu katerih je bila bolnišnica ob Ručniku.

Neposredna nevarnost nemškega napada, ki je vseskozi grozila, je osebju, pa tudi štabu VKO vcepila misel, da bi bilo treba zgraditi novo bolnišnico, kočo ob Ručniku pa izprazniti. Le-ta namreč ni bila dovolj zamaskirana. Zanjo so vedeli skoraj vsi gozdni

Helena Perč-Lenka iz Lobnika pri Železni Kapli, kuharica in perica v bolnišnici ob Ručniku.

delavci, pa tudi mnogi kmetje ter borci Koroške čete, ki so prejšnjo pomlad v njej počivali. Štab VKO je zato sklenil, da je treba za najtežje in še neozdravljene ranjence ter seveda tudi za prihodnje potrebe enote zgraditi na tem območju nov objekt. Ta sklep so kmalu tudi uresničili.

Sredi aprila 1944 je odšla iz drvarske koče ob Ručniku v štab 4. operativne cone večja skupina ozdravljenih borcev 14. divizije. Ostalo je še šest ranjencev, ki so jih nato 18. aprila premestili v novo zgrajeno bolnišnico v Matkovem kotu. S tem je prva zasilna bolnišnica na Solčavskem prenehala delovati.[12]

Ranjenci v prvi zasilni bolnišnici na Solčavskem

V drvarski koči ob Ručniku so se zdravili naslednji ranjenci: Ivan Grižon, Aldo Breazzano, Stanko Bratina-Bratuš, Vinko Dulmin, Jakob Knaus, Ivan Lavrič-Stane, Pavle Manfreda, Alojz Moravec, Ivan Smrdelj, Savo Vrtačnik-Krn, Jože Andolšek-Janko, Ivo Hudorović, Jože Cerjanec, Franc Debevc, Vlado Bele-Lado, Ivan Bavcon in Ivko Seražin.[13] Oglejmo si dva najbolj značilna primera.

Stanko Bratina-Bratuš je bil prvič ranjen 17. februarja 1944 na Paškem Kozjaku v roko, nato pa teden dni pozneje v Rastkah nad Ljubnim v desno nadkolenico — stegno. Ves izčrpan je z zadnjimi močmi prigazil sneg do kmetije Ratih v Bistri. Pomagali so mu tudi Špesovi fantje iz Bistre. Bil je že mrak, ko je prilezel v hišo. Fantje so ga spravili na skedenj in ga pokrili s slamo. Skozi špranjo v deskah je opazoval okolico. Zjutraj je bil od mraza in lakote ves onemogel. Ratihovi so mu dali jesti. Kmalu zatem je prišel Ratihov sin Ložko z nekaj borci VKO, med katerimi je bil tudi komandant odreda Ivan Uranič-Drago. Spravili so ga v hišo, ga položili na šotorsko krilo in ga prevezali. Rane so mu močno zaudarjale po gnilem mesu, tako da borci niso mogli vzdržati in so se umaknili iz sobe. Le Janko-Kuster-Korošec je vzdržal do kraja. Ko je bil ranjenec prevezan, so borci priskrbeli sani, na katere so poleg Stanka Bratine naložili še Alojza Kodeljo. Le-ta je bil 22. februarja pri Belih vodah ranjen v koleno. Po tistem je bil še štiri dni na pohodu. Ko se je njegov 1. bataljon Tomšičeve brigade 26. februarja ustavil na zapuščeni kmetiji Prosenc v Bistri na Koro-

škem, so ga soborci skrili v hlev k živini, kjer je ostal nekaj dni. Živino je hodil vsak dan krmit Šiman Golob, po domoče Slemski iz Koprivne, ki je skrbel za ranjenca in mu vsak dan prinašal hrano.

Čez nekaj dni je pripeljal borce VKO, ki so mu najprej previli rano in nato odšli, naslednji dan pa od Ratiha pripeljali ranjenega Bratino; tu so na sani naložili tudi Kodeljo. Ko je konj vlekel sani po jamastem kolovozu, so poskakovale čez kamenje in korenine ter s tresljaji obema ranjencema povzročale hude bolečine. Kodelji se je ranjeno koleno začelo gnojiti in otekati ter se je močno razbolelo, da ni mogel ležati pri miru. Obračal se je z ene strani na drugo in tako tudi Bratini povzročal bolečine. Po dolgi in naporni vožnji v visokem snegu in mrazu so ju pripeljali v Rob in po kratkem počitku nadaljevali pot do Martinca, kjer sta ranjenca ostala nekaj dni. Nato so z vožnjo nadaljevali do Žibovta, od tam pa ju prenesli v drvarsko kočo ob Ručniku.

Prve dni so bili ranjenci zelo sestradani od dolge poti in nenehnih bojev. Tako se je nekega dne Kodelja ves sestradan napil mrzle studenčnice, si prehladil črevo in dobil hudo drisko. Koleno je imel močno zatečeno, pod kožo pa se je nabiral gnoj. Ker ni bilo drugih zdravil, mu je bolničar Anton Ikovic-Dorko dajal na koleno mazilo ihtiol in mu rano redno previjal. Toda gnoj se je le počasi zbiral in Kodelja je imel vsak dan hujše bolečine. Nekega dne je moral hitro na veliko potrebo, in ko je pod smreko počepnil, se mu je koža na kolenu napela in počila. Iz kolena se je vlil smrdeč gnoj. Kar precej ga je izteklo, in Kodelji so bolečine bistveno popustile. Tako je sila narave poskrbela za delno operacijo. Odslej mu je bilo bolje, vendar se je kljub temu od vseh ranjencev v koči najtežje premikal.[14]

„SLOVENSKA VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA, SEVEROZAPADNI CENTER“ V MATKOVEM KOTU

Gradnja bolnišnice in razmere v njej do evakuacije

V začetku marca 1944 je gradbena ekipa, ki jo je vodil Janez Zalesnik-Bled, v njej pa so bili še Mirko Herle, brata Jože in Alojz Vršnik ter neki Fric, po nalogu štaba VKO začela graditi nov sani-

Ostanki SVPB-SZC v Matkovem kotu.

tetni objekt, in sicer na zemljišču kmeta Prodnika, po domoče Matka v Matkovem kotu. V visokem snegu so graditelji podirali košate, s snegom obložene smreke, jih obtesali in zvlekli na mesto gradnje. Po nekaj dneh napornega dela je zrasla nova brunarica — enokapnica v velikosti 2,5 × 7 metrov, v kateri je bilo prostora za približno petnajst ranjencev ter za osebje. Bila je naslonjena na zelo strm breg. Pred barako je bil narejen meter visok kamnit zid, zamaskiran z mahom, ki naj bi rabil kot kamuflaža in kot zaklon v primeru napada.[15]

Objekt je bil usposobljen za sprejem ranjencev do sredine marca in dobil ime Slovenska vojno-partizanska bolnišnica — severozapadni center (SVPB-SZC). Takoj so vanjo namestili ranjene borce iz VKO in 14. divizije, ki so se še vedno zdravili pri kmetih ali v zasilnih objektih — skorjevkah. Za upravnika nove bolnišnice je bil imenovan Rudi Pudgar-Branko, ki je bil do takrat upravnik zasilne bolnišnice ob Ručniku.[16]

Komandant VKO Ivan Uranič-Drago je 20. marca poslal Anici Eržen-Pepci, ki je zdravila ranjenega Petra Tomazina-Skalo na območju Koprivne, pismen ukaz, da se morata z ranjencem javiti v štabu, ki je takrat deloval na kmetiji Jekl v Koprivni. Po prihodu v štab sta dobila nov ukaz, naj gresta oba nemudoma v bolnišnico v Matkov kot. Za spremstvo so jima dodelili Maksa Svetca Risa in Ivana Pandeva-Metoda. Z njimi je odšla tudi Amalija Blajs-Draga, kmetica iz Lepene pri Železni Kapli. Okrog 23. marca so prišli na Matkovo; tu je vodja bolnišnice Rudi Pudgar-Branko obvestil Anico Eržen-Pepco, da bo ostala v novi bolnišnici kot bolničarka, obenem pa naj prevzame še drvarsko kočo ob Ručniku, kjer so se še vedno zdravili ranjeni in ozebli borci 14. divizije. Ob njenem prihodu je bilo v drvarski koči še 14 ranjencev, ki so težko čakali na bolničarko. Anica Eržen-Pepca je 25. marca dokončno nastopila bolničarsko službo v bolnišnici. Preobvezala je ranjence in obiskala pri sosednjem kmetu še dva bolna borca. Potem je vsak dan preobvezala ranjence v drvarski koči in v novozgrajeni bolnišnici.[17]

Sanitetnega materiala je v obeh bolnišnicah močno primanjkovalo, zato je osebje prosilo zanj, kamorkoli so prišli. V začetku aprila so poslali Jakoba Ikovica s pismom k dr. Arhu v Ljubno ob Savinji. Silvester Ikovic, po domače Viteščev, ki mu je Jože Gumenjak-Bole, komandir enote VOS, najprej izročil pismo za dr. Arha, ga je izročil Jakobu Ikovicu, ne da bi mu povedal, za kaj gre. Jakob Ikovic se je odpravil na pot. Do Ljubnega se je peljal z avtobusom, ki je kdaj pa kdaj še pripeljal v Solčavo in nazaj. Dr. Arh je pismo odprl in mu naročil, naj malo počaka, češ da bo takoj pripravil zdravila. Ni mu bilo treba dolgo čakati; zdravnik je kmalu prinesel precejšen zavitek povojev, vate in raznih zdravil. Tedaj je Jakobu Ikovicu postalo jasno, zakaj so ga poslali s pismom k zdravniku. Malo se je prestrašil, toda v upanju, da se bo vse srečno končalo, je stlačil zavoj v nahrbtnik. Dr. Arh mu je še naročil, da morajo njegove nalepke uničiti takoj, ko prinese zdravila do kraja. Zaradi varnosti sta se še dogovorila, za koga nosi zdravila, da bi ob morebitni nemški preiskavi oba trdila isto. Ker sta bila sama, sta kot stara znanca še malo poklepetala, nato pa je bilo treba iti, ker so v čakalnici že čakali bolniki.

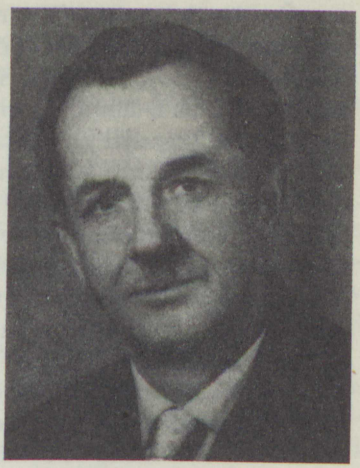

Maks Svetec-Ris, obveščevalec pri SVPB-SZC.

Jakob Ikovic je nato vstopil v avtobus; postalo mu je vroče, kajti v njem je bilo nekaj policistov, ki so se peljali v Luče. Imel pa je srečo, da ga nihče ni vprašal, kaj nosi v nahrbtniku. V bolnišnici so bili seveda zelo veseli velikega zavoja zdravil. Dr. Arh je potem še večkrat na tak način poslal bolnišnici zdravila.[18]

Bolnišnico so pozneje oskrbovale z zdravili tudi Terenske apoteke, ki so bile organizirane na območju 4. operativne cone. Sicer pa o tem več v zadnjem poglavju.

Anica Eržen-Pepca je imela kot bolničarka na skrbi ranjence v obeh barakah, ki sta bili med sabo oddaljeni kakšno uro hoda. Prvega aprila je prišel tudi v novo bolnišnico sanitetni referent VKO, Tone Hudopisk-Zvone. Pregledal je ranjence in bolnike ter dal navodila za njihovo zdravljenje. Snega je bilo še veliko in še je naletaval. Za ranjence so lepo skrbeli tudi bližnji kmetje; tako je 9. aprila, ko je bila Velika noč, šla bolničarka k bližnjim kmetom, ki so jo založili z raznimi dobrotami, ki so se jih ranjenci seveda razveselili. Tone Ikovic-Dorko pa je od svoje tete z Icmankovega loga prinesel precej domačega tobaka, ki so ga bili ranjenci še prav posebej veseli. Življenje v obeh bolnišnicah je teklo nekaj dni brez kakšnih posebnih dogodkov. Običajna opravila so se vsak dan ponavljala. V enote je 16. aprila odšlo pet ozdravljenih bor-

cev. Čez dva dni pa so prišli v novo bolnišnico ranjenci, ki so se še zdravili v drvarski koči ob Ručniku, in sicer: Jakob Knaus, Stanko Bratina, Alojz Kodelja, Stane Lavrič, Ivan Smrdelj, Pavle Manfreda, Ivan Dulmin, z njimi pa tudi kuharica in perica Helena Perč-Lenka. Pripeljal jih je Maks Svetec-Ris.[19]

Z obveščevalcem Maksom Svetcem-Risom so prišli 20. aprila v bolnišnico komandant VKO Ivan Uranič-Drago, sanitetni referent VKO Tone Hudopisk-Zvone in nekaj članov spremstva. Izvedli so reorganizacijo: Anica Eržen-Pepca je ostala v novi bolnišnici kot bolničarka, Antona Ikovica-Dorka so kot domačina in poznavalca terena določili za kurirja in pomočnika obveščevalcev. Glavni obveščevalec je postal Maks Svetec-Ris, ki je vzdrževal zveze s četnimi, bataljonskimi in odrednimi obveščevalci ter si tudi na terenu poiskal zaupne ljudi, ki so ga obveščali o morebitni nevarnosti. Intendanti so ostali še vedno isti kot prej, razen Alojza Vršnika-Februarja, ki so ga zaradi bolezni začasno poslali domov.[20]

Dva dni pozneje so imeli v bolnišnici zgodaj zjutraj alarm. Prišlo je namreč obvestilo, da so v bližini Nemci. Osebje je takoj odpeljalo ranjence v hrib, kjer so bili bolj na varnem. Okrog 12. ure pa so dobili obvestilo, da ni nič posebnega, zato so se vrnili. Bili pa so med ranjenci tudi takšni, ki jih je bilo treba nositi, zato so bili taki premiki seveda silno težavni.

Čez teden dni, 29. aprila, je prišel v bolnišnico brigadni zdravnik Šercerjeve brigade, dr. Jože Benigar-Bene, pregledal ranjence ter dal navodila za njihovo nadaljnje zdravljenje.

Dne 11. maja pa se je vrnil medicinec Savo Vrtačnik-Krn, ki se je pred tem zdravil v drvarski koči ob Ručniku. Sedaj je prišel z zadolžitvijo upravnika bolnišnice in kot upravnik vseh partizanskih bolnišnic na Koroškem. Pri prevzemu dolžnosti je bil poleg Tone Hudopisk-Zvone.[21]

Nemška hajka in evakuacija bolnišnice

Po prvem umiku ranjencev in osebja iz bolnišnice je bil skoraj mesec dni mir, nato pa je 20. maja spet prišlo sporočilo, da je v bližini bolnišnice kakih trideset Nemcev, ki da so dobro oborože-

ni. Osebje je pripravilo vse potrebno za umik, saj se, goloroki kot so bili, ne bi mogli postaviti v bran napadalcu. Tudi še naslednji dan so bili v pripravljenosti, kajti nevarnost še vedno ni minila. Ko so Nemci odšli, pa so na bližnji kmetiji pri Matku obesili pred hišo belo ruto v znak, da je nevarnost minila.

Noč na 23. maj je bila mirna, le dež je udarjal po strehi bolnišnice in kratkočasil ranjence in osebje. Tudi čez dan je deževalo. Bilo je dopoldne, ko so štirje ozdraveli ranjenci dobili odpustnice za odhod v svojo enoto. Do javke na Matkovi domačiji jih je spremljal kurir Anton Ikovic-Dorko, nato pa je moral takoj s pošto v štab Vzhodnokoroškega odreda. Pri Tovstovršniku, kjer je bil štab, je oddal pošto in prevzel tudi nekaj sanitetnega materiala.

Utrujen od dolge poti in ker je bila že noč, je prespal na hlevu poleg drugih borcev. Zajtrk je bil že pripravljen, ko jih je presenetil obveščevalec VKO, Janez Keber-Fajfar z novico, da so prišli Nemci iz Črne na Koroškem in da se pomikajo prek planine Grohat proti Tovstemu vrhu, kjer je taboril štab. Za zajtrk ni bilo časa; sklicali so zbor in šli. Štab z zaščito je odšel v smeri Luč, kurir Anton Ikovic-Dorko pa je prebredel Savinjo in prišel do kmetije Opresnik. Izza plotu, obraščenega z grmovjem si je ogledal okolico. Ker je bilo vse mirno, je odšel v hišo. Bil je še v civilni obleki in brez orožja, ki ga je v bolnišnici seveda primanjkovalo. Naprosil je domače za košaro. Opresnikova mati mu je vanjo nasula nekaj krompirja. Med potjo si je še nalomil nekaj jelovih vej za metlo in tako odšel s košaro na hrbtu kot poljski delavec v smeri Solčave. Ker ni bilo videti s hriba nad vasjo v vasi nič sumljivega, se je med potjo želel oglasiti doma. Domači so se močno začudili, ko je vstopil. S strahom so mu povedali, da je v vasi polno Nemcev in ga prosili, naj beži. Toda kam? Do vasi ni bilo niti sto metrov. Cesta do Logarske doline je bila zaenkrat še prosta. Doma je vzel sekiro in tako s košaro odšel po cesti. Zavil je na Icmanikov log, kjer so mu postregli s kosilom. O nevarnosti iz Logarske doline ni bilo slišati. Niti začel ni jesti, ko je v hišo prihitela hčerka Lizika in skoraj zakričala: „Dorko, beži! Nemci gredo preko brvi.“ Tega dne je že drugič ostal lačen zaradi Nemcev. Pot v Logarsko dolino po cesti mu je bila zaprta. Nemci so prišli tudi preko Sv. Lenarta na Sv. Duh in v dolino. Spet je vzel košaro in sekiro ter jo mahnil proti kmetiji Icmanik, kjer so se partizani pogosto ustavajali. Vi-

del je Nemce, ki so sedeli pri Icmanikovi žagi in ob brvi čez Savinjo ter počivali. Bilo jih je precej. Ni jih imel časa preštevati; raje se je umaknil. Ko je zavil mimo hleva in bil v kritju hriba, je odvrgel košaro in sekiro ter odhitel po gozdu do Icmanika. V hiši ni našel nobenega razen domačih, ker so že vsi vedeli za hajko. Povedali so mu, kam so odšli partizani in da je med njimi tudi Savo Vrtačnik-Krn, ki je prišel iz Matkovega kota, zato mu ni bilo treba iti še v Matkov kot. Visoko pod Icmanikovo pečjo jih je našel. Globoko si je oddahnil in jim povedal, da je imel srečo. Začela se je velika nemška hajka. Nemci so lezli z vseh strani; tudi prek Savinjskega sedla. Skupina pod Icmanikovo pečjo je imela majhen daljnogled in Tone Ikovic je večkrat splezal v košato smreko in z njim opazoval premike Nemcev po cesti. Tudi Icmanikovi so jim prinašali obvestila in hrano.[22]

Pred to hajko je delovna skupina že gradila novo bolnišnico. Anica Eržen-Pepca je nesla kosilo delavcem, ki so gradili barako; ko se je vračala, je dobila obvestilo, da so se Nemci vrnili in da so zelo blizu. Vrnila se je in obvestila delovno skupino o nevarnosti. Vsi skupaj so se vračali proti stari bolnišnici, medtem pa so že opazili na Matkovem Nemce. Skupina je nato pohitela, da pride čimprej v bolnišnico. V njej pa niso našli nikogar več, kajti že prej sta Amalija Blajs-Draga in Matilda Boltežar-Ida pribežali od Matka v bolnišnico in obvestili ranjence ter osebje o nevarnosti, da so se ob pravem času umaknili. Hitro so stekli za njimi in jih dohiteli. V skupini je bil tudi težko ranjeni Rado Lipičar; prenesli so ga do nekega previsa v strmem pobočju in ga zakrili z vejami ter listjem. Drugi so se skrili pod košate smreke, previse in rušje, kamor se je pač vsak mogel. Tako so tekle ure. Vsaka minuta, prebita v strogi tišini, se je zdela kot večnost. Le sonce je počasi lezlo za hrib, dokler se ni povsem skrilo. Objela jih je hladna noč. Počakali so, da se je začelo svitati, potem pa so se premaknili više, da so lahko opazovali Nemce, kako so požgali bolnišnico. Med umikom je omagal politkomisar Janez Kos ter se skril. Tudi Franc Plazelj-Ludvik, Amalija Blajs-Draga in Matilda Boltežar-Ida so ostali zadaj za neko skalo. Kolikor jih je ostalo, so nadaljevali pot ter plezali po skalovju; morali so hiteti, ker so jim sledili Nemci. Prišli so nad skale v Velikem vrhu, ki so bile neprehodne. Morali so se vrniti in se po drugi strani spustiti po skalah navzdol čez Pa-

Amalija Blajs-Draga, članica osebja SVPB-SZC.

velnov kogel (sedlo). Nemci so bili še v Plestju (pri Plesniku) v Logarski dolini. Proti večeru so si ranjenci in osebje poiskali primeren kraj za počitek v Slanici pod koto 1546 v Velikem vrhu.

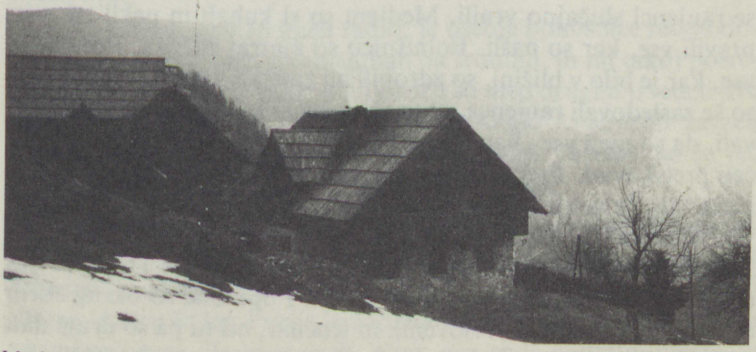

Matkova domačija v Matkovem kotu.

Zgodaj zjutraj je odšel Peter Tomazin-Skala v izvidnico na rob skale, od koder se je lepo videlo k Plesniku. Kmalu se je vrnil s sporočilom, da so Nemci že odšli. Vsi, kolikor jih je bilo v skupini, so z veseljem šli gledat Nemce, ki so se v dolgi koloni pomikali proti Logu (Logar). Takrat so si šele oddahnili. Vsi so bili že do kraja izmučeni in sestradani, kajti že dolgo niso ničesar zaužili, v bolnišnici pa je zadnje čase tudi primanjkovalo hrane.

Ker še niso bili prepričani, da so Nemci dokončno odšli iz Logarske doline, se je Janez Zalesnik-Bled še z dvema soborcema odpravil h Plesniku po hrano. Dobili so dva hlebca kruha, maslo, sir, marmelado ter nekaj žganja. Seveda je bilo vsega tega za toliko lačnih ljudi premalo. Ker so bili Nemci še vedno pri Logarju, so ranjenci še eno noč prebili na prostem. Ves sestradan je 26. maja prišel za njimi politkomisar Janez Kos. Dali so mu nekaj hrane, ki je je še ostalo, da si je nekoliko opomogel. Janez Zalesnik-Bled pa je spet odšel po hrano. Ker so bili Nemci še vedno pri Logarju, je odšla na „žicanje" tudi Plesnikova Ivanka ter pri Logarju in Podbrežniku dobila nekaj kruha in masla. Janez Zalesnik-Bled jo je čakal v gozdu nad domom. Po odhodu Nemcev so Plesnikovi dali skupini znak, da Nemcev ni več v Logarski dolini.[23]

Nemci so 23. maja obkolili Matkovo domačijo; najprej so pogledali v vse kote, če ni morda kje skrit kak partizan. Ker niso našli nikogar, so takoj odšli v smeri proti kmetiji Kočnar ter proti bolnišnici. Našli so jo, seveda prazno, ker je osebje že poprej vse vredne stvari poskrilo. Pretaknili so vse kote in luknje okrog nje ter našli skrito hrano in posodo. Čakali so v zasedi vso noč, če bi se ranjenci slučajno vrnili. Medtem so si kuhali in pekli ter pospravili vse, kar so našli. Bolnišnico so zjutraj zažgali. Posodo in vse, kar je bilo v bližini, so zdrobili ali zmetali v ogenj. Nekaj časa so še zasledovali ranjence, nato so se vrnili k Matku in pripovedovali, da so ujeli vse „bandite" v bolnišnici. Pri Matku so znova začeli preiskovati. Pretaknili so vse kote, celo pode so trgali in pregledovali, če ni kje kak partizan ali kaj partizanskega. Hiša je bila vso noč močno zastražena in nihče ni smel iz nje. Na svinjaku so staknili kokoš, ki je že nekaj časa čepela na jajcih. To jih ni kaj dosti motilo; kar dobro so jim teknila. Popoldne so okrog štirih odšli proti kmetijama Vrlovčnik in Kočnar, od tu pa so drugi dan prehajkali ves greben Velikega vrha, toda ranjencev niso našli. Ja-

nez Zalesnik-Bled je dobro vodil skupino ranjencev in osebja po skritih in obraščenih robovih. Nemci so naleteli samo na kurirje in jih napadli, toda tudi ti so jim ušli.[24]

Potem ko so Nemci odšli iz Logarske doline, so zgodaj zjutraj šli Peter Tomazin-Skala, Anica Eržen-Pepca in Karel Slemenik-Evald k ranjencem, ki so bili skriti v skalah, in jim nesli hrano. Rado Lipičar se je sam ves onemogel priplazil do Vrlovca; tam je nato dalj časa ostal na zdravljenju. Franca Plazlja-Ludvika, Amalijo Blajs-Drago in Matildo Boltežar-Ido so dobili že pri Matku. Šli so tudi do požgane bolnišnice in si ogledali ožgano tramovje ter pobrali, kar je še ostalo po splošnem razdejanju.

Takoj po hajki so se zbrali v Plestju (pri Plesniku) ranjenci in osebje. Tu so ostali do 31. maja; sem sta prišla tudi komandant koroškega bataljona VDV, Alojz Zupančič-Zmago in Tone Hudopisk-Zvone. Od tu je skupina ozdravljenih ranjencev odšla v enote, drugi pa so se zvečer premaknili do Rjave peči pod Savinek. Na tem mestu je stala stara drvarska koča brunarica, pokrita z lubjem. Delovna skupina se je takoj lotila popravila in jo za silo uredila. Tu so ostali do 4. junija 1944. Tega dne je Janez Zalesnik-Bled prepeljal vse ranjence z osebjem iz koče pod Rjavo pečjo na drugi breg proti Plesnikovi planini. Med potjo je zašel in tako so prispeli na planino šele proti večeru. V majhni planšarski koči so si skuhali večerjo in prespali. Zjutraj pa so odšli čez Icmanikovo planino in Rožni vrh proti Robanovemu kotu do kmetije Knez. V Knezovih sečah je stal star hlev, v katerem so si poiskali zavetje za nekaj dni.

Pri Knezu, kjer so imeli radio, je osebje bolnišnice redno dobivalo poročila o vseh spremembah na frontah, in jih takoj posredovalo ranjencem. Iz radijskih poročil so med drugim izvedeli dve veseli novici, namreč, da so 4. junija Anglo-Američani zavzeli Rim, 6. junija pa so se izkrcali v Normandiji. Izvedeli so še več drugih dobrih novic, ki so vsem vlivale pogum.

Ozračje se je ohladilo in začelo je deževati ter snežiti; tudi dolino je pobelil sneg. Ranjenci so se stiskali pod odeje in kar je še kdo imel toplega, si je ovil okrog nog in pasu, da se je ubranil mraza. Anica Eržen-Pepca in Helena Perč-Lenka pa tudi v mrazu nista imeli časa, da bi se greli. Vsak dan se je nabralo umazanih

povojev in perila, ki sta ga morali oprati in posušiti. Posušene povoje pa so potem pomagali zvijati tudi ranjenci.

Počasi se je vreme zboljšalo in Janez Zalesnik-Bled je s svojo delovno skupino že našel primerno mesto za gradnjo novega objekta.[25]

Ranjenci v SVPB-SZC

Sedaj moramo spregovoriti še o ranjencih in o okoliščinah, ki so jih pripeljale v partizansko bolnišnico. Najtežji ranjenec je bil takrat Rado Lipičar, obveščevalec VOS v velikovškem okrožju. Ranjen je bil na Pavličevem sedlu, ko je 22. maja 1944 šel s spremljevalci na sestanek v Solčavo, in je vsa skupina nepričakovano padla v zasedo. Dobil je strel v meča desne noge, tako da so bili prekinjeni živci in obstreljene žile. Soborci so ga spravili do nekega kmeta, od tam pa so ga prepeljali v Vrlovc v Matkov kot. Zvečer ga je kmet Franc Žunter, po domače Kočnar s konjem spravil do bolnišnice, kjer ga je bolničarka Anica Eržen-Pepca takoj preobvezala in mu zaustavila krvavitev. Na hitro so mu izdelali tudi leseno berglo. Naslednji dan se je morala vsa bolnišnica umakniti pred Nemci. Rada Lipičarja je bilo treba nositi, ker se ni mogel premikati. Visoko v hribu so poiskali nato primeren prostor pod skalo, kamor so ga skrili in ga zagrebli z listjem. Vreme je bilo k sreči lepo. Toda ranjenec je zaradi velike izgube krvi precej oslabel. Pri sebi tudi ni imel ne hrane ne tobaka ne cigaret. Najhuje mu je bilo prvi dan, drugi dan pa se mu je začelo blesti. Ni občutil več ne lakote ne žeje. Pod skalo je prebil skupno štiri dni. Videl je Nemce, kako so hodili po dolini, in kako je bolnišnica gorela. Imel je razne prividе. Nazadnje je zbral vse moči, zavil ranjeno nogo v odejo in angleški plašč ter zadenjski, s hrbtom naprej, drsal navzdol, dokler ni prišel do neke steze; po njej je nekaj časa skakal po eni nogi, nekaj časa pa lezel po vseh štirih. Ob stezi je trgal travo in jo jedel, da je premagoval slabost. Za to polževo hojo, ki bi morala trajati pol ure, je porabil skoraj ves dan. Tako je z zadnjimi močmi prilezel do Vrlovčnikove domačije. Mati in dve hčeri ga najprej niso poznale, tako je bil zdelan, čeprav je bil pred nekaj dnevi pri njih. Mislile so, da je kak raztrganec, zato mu sprva tudi hrane niso hotele dati.

Rado Lipičar, najtežji ranjenec v SVPB-SZC v Matkovem kotu.

Vrlovčnikova domačija v Matkovem kotu, kjer se je nekaj časa zdravil Rado Lipičar.

Nazadnje jih je le uspel prepričati, da je res partizan. Dobil je hrano in prenočišče v hlevu med podom in stropom. Kmalu ga je prišla obiskat bolničarka Anica Eržen-Pepca in ga preobvezala. Obiskala sta ga tudi Savo Vrtačnik-Krn in Tone Hudopisk-Zvone. Intendanti so mu včasih prinašali hrano in tako je na Vrlovčnikovi domačiji preživel mesec dni. Zdravje se mu je vračalo, tako da je lahko hodil brez bregle, vendar s palico. Poslovil se je od Vrlovčnikove družine in se napotil v Rob k Urbanu. Tudi tu so bili sprva nezaupljivi, kajti takrat je spet potekala nemška hajka. Nazadnje se je vse uredilo, dobil je hrano, potem pa odšel v bataljon VDV za Koroško.[26]

K skupini ranjencev in osebja, ki so se zadrževali pri Plesniku, je 1. junija prišel tudi hudo ranjeni Lambert Kotnik-Frank, vodnik v 1. četi 1. bataljona VKO. Ranjen je bil 26. maja, ko sta s soborcem na poti od Sel pri Slovenj Gradcu do Podkraja nad Prevaljami padla v nemško zasedo. Dobil je krogle v prsi, v levo nogo nad kolenom in v desni nadlaket. Zaradi izgube krvi se ga je lotevala slabost. Z raztrgano obleko si je le s težavo obvezal rani na roki in nogi; na rano na prsih si je tiščal roko in tako zadrževal kri. S težavo je lezel naprej, dokler je imel še kaj moči. Vsak korak mu je bil težji. Po štirih urah je prilezel do bataljona. Tu je bil takrat tudi komandant VKO Ivan Uranič-Drago, ki ga je s pomočjo bolničarke Zofke takoj preobvezal in spravil v posteljo. Seveda tako ranjen ni mogel ostati v bataljonu, zato so ga poslali v bolnišnico. Po šestih dneh naporne hoje je prispel v bolnišnico, ki se je ravno takrat zadrževala v Plestju (pri Plesniku). v njej je bilo takrat še nekaj lažjih, premičnih ranjencev.[27]

Konrad Mlačnik-Karel iz Koprivne je bil ranjen 2. junija 1944 ob mobilizaciji rudarjev v Zgornji Mežiški dolini. S skupino mobilizirancev s Pristave in Helene je 1. četa I. bataljona VKO odšla proti Topli. Na Florinovem travniku je počivala — medtem pa so pripravili kosilo. Od tu sta dva mobiliziranca že dezertirala. Pri elektrarni v Topli sta srečala Nemce s kamioni, ki so bili namenjeni v hajko na partizane.

Dezerterja sta jih obvestila o smeri pohoda prve čete. Nemci so se takoj razdelili v dve skupini. Polovica nemške kolone je odšla v Toplo, druga polovica pa je pri Pucu zavila v hrib proti Mravljaku. Medtem je prva četa že prispela na Mravljakov vrh.

Med njimi je bil tudi na novo mobilizirani Falenti Pečnik, po domače Mravljakov, ki se je želel oglasiti doma pri sestri, da bi se preoblekel in dobil še kaj za na pot. Ker do Mravljakove domačije ni bilo daleč, sta odšla z njim tudi komandir Jože Štempihar-Gorazd in Konrad Mlačnik-Karel. Na Mravljakovem dvorišču so se ustavili in gospodinjo prosili za vodo. Gospodinja jih je povabila v hišo in dejala, da ima več mleka kot vode. Prinesla jim ga je na mizo in vsak ga je popil po eno zajemalko. Takrat pa so se odprla vrata in Nemec z naperjeno brzostrelko je zakričal „Halt!" Hkrati je tudi že zapokalo. Karel je s puško udaril po oknu in ga zdrobil, nato pa sta s soborcem Jožetom Štempiharjem-Gorazdom skočila skozi okno. Falenti Pečnik je bil smrtno zadet. Zunaj so ju pričakali Nemci in ponovno streljali nanju. Jože Štempihar-Gorazd je bil ranjen v nogo, vendar mu je uspelo, da se je po trebuhu splazil po strmini in se ustavil za neko smreko. Ker je videl, da Nemcem ne more več pobegniti, si je s pištolo sam vzel življenje.

Konradu Mlačniku-Karlu je kljub sedmim ranam (ena krogla mu je celo prebila pljuča) uspelo pobegniti po jarku do Bogatajeve hiše. Pred hišo so bili otroci in mati. Prosil jih je za vodo, nato pa se takoj odpravil nazaj v hrib in se stisnil pod košato smreko, kajti začelo je močno deževati. Za njim je pritekel Bogatajev Maksi in mu prinesel lonec vode. Ko je prenehalo deževati, mu je pomagal priti do starega čebelnjaka, ki je bil na travniku vrh klanca. Komaj se je ranjenec dobro skril, že je pod čebelnjakom na cesti zagledal kolono Nemcev. Še bolj se je stisnil k tlom. K sreči ga Nemci niso opazili.

Zjutraj mu je Maksi prišel sporočit, naj se takoj umakne, češ da je izdan. Nekdo ga je bil namreč opazil od Čarfove domačije, od koder je bil lep razgled na travnik s čebelnjakom, in ga prijavil.Maksi je toliko časa stražil na cesti, da jo je Konrad Mlačnik prečkal in prilezel v Rožijo, od tam pa z zadnjimi močmi prispel na Jankovo. Dva partizana iz bataljona VDV sta Konrada spravila do Feka. Tam je legel na klop, kajti zaradi naporov in izgube krvi je bil tako izčrpan, da ni mogel nikamor več. Potem sta ga nesla na „tragah" (nosila, ki jih na kmetih uporabljajo pri kolinah) do kmeta Heda (partizansko ime Pri golažu). Tudi partizana sta tam omagala, zato je eden odšel v VKO po pomoč. Prišli

so štirje borci in ga naslednji dan prinesli v odred, ki je bil takrat v Robu. Tu so mu previli rane in ga odnesli v Prodnikovo bajto k Maksu Krumpačniku, od tam pa ga je 5. junija 1944 Anton Štiftar na vozu odpeljal v Solčavo in naprej proti Logarski dolini.

Savo Vrtačnik-Krn in Anton Ikovic-Dorko sta bila 5. junija v Logarski dolini. Dobila sta obvestilo, da je v Globaši težko ranjeni Konrad Mlačnik. Takoj sta odšla na pot in pri Icmanikovi žagi že srečala voznika, ki je peljal ranjenca. Usmerila sta ga nazaj proti Solčavi. Pri Johanu ga je prevzel Anton Ikovic in ga odpeljal do Robanove domačije. Od tam je šel takoj v Planino po bolničarko, da je zvečer prišla in ga obvezala. Potem ga je Franc Vršnik, po domače Robanov, na koleslju peljal do travnika in ga skril v čebeljnak, ki je bil nekoliko vstran v gozdu. Tu je ranjenec ostal še naslednjih pet dni.[28]

To je seveda samo nekaj najbolj značilnih primerov. Iz opisov zvemo, kako težavno je bilo delo osebja bolnišnic, in njihova skrb za ranjene borce. Zaradi uspešne „obveščevalne službe", pri kateri je sodelovalo ljudstvo na terenu in zaradi pravočasnega ukrepanja osebja so bili ranjenci ob pravem času evakuirani, tako da so Nemci našli samo prazno barako. Ves čas, ko je bila bolnišnica na prvotnem mestu, ko se je premikala pred sovražnikovo hajko in ko so gradili novo barako, so prihajali vedno novi ranjenci, ozdravljeni pa so odšli v enote ali v premično bolnišnico.

BOLNIŠNICA PRI KNEZOVI ELEKTRIČNI CENTRALI V ROBANOVEM KOTU

Janez Zalesnik-Bled, gozdni delavec iz Solčave, ki se je spoznal tudi na stavbarstvo, je s svojo delovno ekipo začel graditi 9. junija 1944 novo bolnišnico, in sicer v bližini potoka Knezjak v Robanovem kotu, nekaj sto metrov pod Knezovo električno centralo. V nekaj dneh je bila baraka zgrajena. Bila je iz smrekovih, grobo obtesanih brun, pokrita s smrekovim lubjem. Vhodna vrata so bila zelo nizka, zato se je marsikdo zaletel z glavo v podboj in zastokal ali pa se pridušal. Da bi bilo bolj varno, so dali na vrata šaljiv napis „Pazi na bučo"! Baraka je bila velika 8×3 metre, v

Panorama Robanovega kota

Janez Zalesnik-Bled, vodja gradbene ekipe pri SVPB-SZC.

njej pa je bilo prostora približno za dvajset ljudi. Poleg nje je delovna ekipa zgradila še manjšo barako v velikosti 2,20×3 metre za Sava Vrtačnika-Krna in Janeza Kosa. Gradbena ekipa pa je v času graditve stanovala v majhni skorjevki, ki je stala na drugi strani potoka.[29]

Po zaključku gradnje se je osebje z ranjenci naselilo v baraki. Tu so ostali do 8. avgusta 1944. Vodstvo je ostalo še naprej isto: upravnik bolnišnice je bil Savo Vrtačnik-Krn, politkomisar Janez Kos, bolničarka pa Anica Eržen-Pepca.

Število ranjencev se je 13. junija povečalo še za enega: v bolnišnico so prinesli težko ranjenega Lovrenca Pačnika-Kostjo, intendanta 2. bataljona VKO. Ranjen je bil, ko je njegov bataljon pod poveljstvom Alberta Konečnika-Modrasa napadel Nemce v Kožlaku — med Obirskim in Kortami, z namenom, uničiti nemške zasede, ki so bile postavljene na tem območju. Napad je bil nenaden, Nemci so panično bežali. Lovrenc Pačnik-Kostja je jurišal na Nemce, pri tem pa ga je nemški mitraljezec, ki se je bil ob napadu potuhnil in se umaknil na drugo stran glavne ceste, zadel v levo nogo pod kolkom in ga zelo hudo ranil. Zavlekel se je nazaj pod rob travnika v kritje pred sovražnikom. Bataljon se je medtem v glavnem že umaknil, in tako se je ranjenec znašel popolnoma sam v bližini sovražnikov. Bil je prisiljen glasno klicati na pomoč. K sreči sta bila v bližini še soborca Milan Ferk in Franc Primožič-Danilo. Spustila sta se do njega, čeprav sta tudi sama pri tem tvegala, da ju bo sovražnik zadel. Ranjenec ni bil več pri polni zavesti. Ležal je na desnem boku malo skrčen in se držal za levo nogo nad kolenom. Nogo je imel tik pod kolkom razmesarjeno in močno je krvavel. Soborca sta mu rano za silo obvezala z raztrgano srajco. Prišla sta še pravi čas, kajti ranjenec je izgubil že veliko krvi in je vedno bolj slabel. Ko se je ovedel, ju je rotil, naj ga ne pustita samega. Primožič in Ferk nista smela več odlašati; morala sta bliskovito ukrepati in ga hitro rešiti, kajti sovražnik se je že bližal. Naložila sta ranjenca na ramena, čeprav je bil zelo težak. Rana na nogi se mu je seveda ponovno razbolela in začel je močno stokati; to pa je zbudilo pozornost sovražikovega mitraljezca, ki je s sosednjega hriba začel spet z vso silo streljati po njih. Stisnjeni k tlom pod robom travnika so se pod sovražnikovim ognjem začeli plaziti korak za korakom po vodi navzgor v varno zavetje. To je

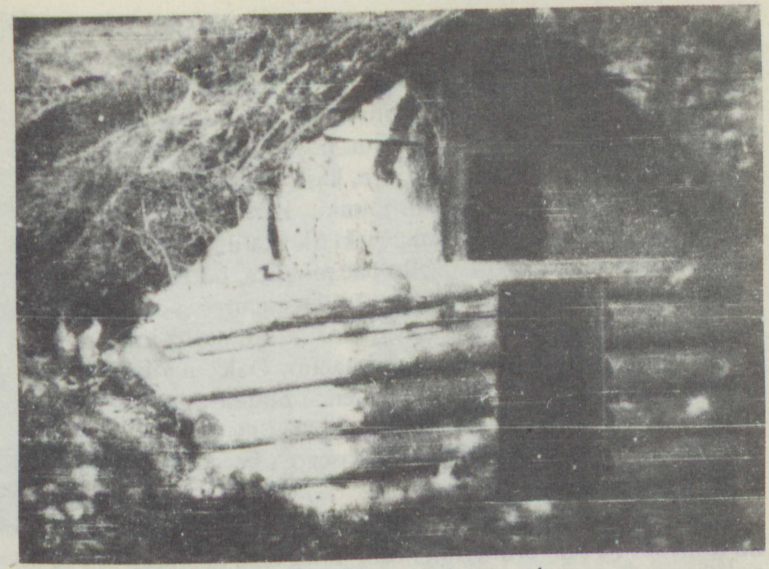

Bolnišnica pri Knezovi električni centrali v Robanovem kotu.

Lovrenc Pačnik-Kostja, intendant 2. bataljona VKO. Težko ranjen med Obirskim in Kortami.

bilo seveda zelo naporno. Ko so se po kakšnih 150 metrih naporne hoje le pritolkli na varno, je nastalo zatišje; sovražnikov mitraljezec jih je izgubil s cilja. Seveda tudi sedaj niso smeli oklevati. Hitro so poiskali zvezo z bataljonom in spravili ranjenca na varno. Borci so hitro naredili iz vej zasilna nosila, na katera so položili ranjenca. Nosila sta ga lahko le dva, kajti pot do Hariševe kmetije je bila zelo ozka. Pri kmetu Brumniku, kjer je bataljon počival, sta ranjenca takoj prevzeli bolničarki Slavka in Zofka.
Pomagali sta mu, kolikor je bilo pač mogoče, potem pa se je bilo treba hitro umakniti v hribe. Sovražnik je namreč začel z minometalci silovito obstreljevai prejšnje položaje bataljona in nekaj min je padlo tudi pod Brumnikovo domačijo. Daleč naokrog ni bilo primerne bolnišnice, ki bi bila ranjencu nudila ustrezno pomoč. Samo operacija bi mu lahko pomagala. Tudi v bolnišnici v Robanovem kotu niso zmogli kirurških posegov, ker niso imeli kirurga in ustrezne opreme.[30]

Prenesti ranjenca po tako dolgi in nevarni poti je bilo posebno težavno. Ni bilo primernih nosil, poleg tega bi morali biti za tako pot izbrani samo najbolj vzdržljivi in hrabri borci. Izbrali so šest borcev, med njimi tudi bolničarko. Ranjenec je na lastno željo in ko je privolil tudi komandant bataljona obdržal pištolo in bombo, vendar je komandant naročil skupini, naj še posebej pazi nanj, kajti zaradi hudih bolečin bi se utegnil ustreliti.[31]

Skupina ga je po tridnevni naporni nošnji 13. junija prinesla v Robanov kot. Tu ga je prevzelo osebje bolnišnice in ga odneslo naprej v bolnišnico. Bolničarka Anica Eržen-Pepca ga je preobvezala, nato pa je naslednji dan prišel dr. Milan Červinka-Žiga, ki ga je operiral. Obenem je operiral še Slavka Kodriča-Milana, ki se je na straži ponesrečil z lovsko puško.[32]

Istega dne, kot so prinesli Lovrenca Pačnika-Kostjo, je Anton Ikovic-Dorko pripeljal v bolnišnico Francoza Paula Bulanda iz Tougnesencore. Bil je borec koroškega bataljona VDV, ranjen 4. junija pri Železni Kapli v nogo. Soborci so mu priskrbeli konja, da mu ni bilo treba iti peš v bolnišnico, kar bi spričo rane na nogi bilo nemogoče. Ker je bil konj še mlad in spočit, ga je Ikovic komaj dohajal po strmem kolovozu, ki se je v serpentinah vil iz doline Robanovega kota proti Vrhu in Havdeju. Prijel se ga je za rep in tako je šlo laže. Bila je že tema; na ovinku je konj naenkrat za-

Sestri Črnogorki Zlatana Popović-Zlata in Stojanka Popović-Coka, pacientki SVPB-SZC.

vil na stezo, tam mu je na kamnu spodrsnilo in komaj se je ujel na noge. Ranjenec pa je v tem trenutku že objel bližnjo smreko in obvisel na njej. Z veliko težavo ga je Ikovic spet spravil na konja, da sta lahko odšla naprej do javke.[33]

Dne 17. junija se je ranjencem v bolnišnici pridružil Leopold Pernuš-Igor, politkomisar 1. bataljona Zapadnokoroškega odreda. Sam se je po nesreči ustrelil v roko, ko je preskušal angleško brzostrelko. Čez dvanajst dni pa je prispela v bolnišnico večja skupina ranjencev, in sicer Alojz Pisar-Rigo, Matevž Kos-Darko, Anton Zdovc-Zdravko ter Črnogorka Zlatana Popović-Zlata, vsi iz 1. bataljona VKO. Ranjeni so bili prejšnji dan, torej 28. junija, ko je bataljon napadel Nemce v Bistri in preprečil izselitev Plaznikove družine. Nato je 3. julija prispel spet novi ranjenec Alojz Burjak-Parto, ki je bil ranjen v nogo.

Čez štiri dni so pet ranjencev poslali v premično bolnišnico. Slab teden pozneje so dobili v bolnišnico še ranjenega Franca Podgorška-Matevža iz Železne Kaple, sicer borca 2. bataljona VKO, ki je imel zelo hudo poškodovano desno roko.

V bolnišnico sta 14. julija prišla upravnik Savo Vrtačnik-Krn in sanitetni referent VKO Tone Hudopisk-Zvone, in pregledala ranjence. Po njunem odhodu je prišla v bolnišnico novica, da prihajajo Nemci. Osebje je takoj znosilo najtežje ranjence na že prej določena mesta (kot vse partizanske bolnišnice, je tudi ta imela evakuacijski načrt); poskrili so vse stvari, nato pa odšli čez Prodišče v Robanov hrib. Malo pred Prodiščem so prenočili. Razločno so videli Nemce, kako hodijo okrog Knezove domačije.

Tudi naslednji dan so videli na hribu nasproti Nemce in celo slišali strele. Nato so se vsi, ki so spadali h bolnišnici, premaknili v dolino. Šli so do Robanove planšarske koče, kjer so dobili mleko, od tam pa naprej do Robanove domačije. Tu so povprašali po Nemcih; ko pa so se prepričali, da ni več nevarnosti, so spet odšli k bolnišnici in se namestili v njej.

Po končani hajki sta morala Anica Eržen-Pepca in Peter Tomazin-Skala iti h Knezu. Tam sta se s Savom Vrtačnikom-Krnom in Tonetom Hudopiskom-Zvonetom pogovorila glede gradnje nove bolnišnice, v kateri naj bi bila Anica Eržen-Pepca upravnica, Peter Tomazin-Skala pa politkomisar.

Slab teden zatem so v dopoldanskih urah mirno ozračje pretrgali rafali, ki so prihajali iz Robanovega kota do bolnišnice. Osebje je hitro začelo skrivati, kar je bilo vrednega. Vse je bilo na nogah. Nekateri so hiteli na pomoč ranjencem, Savo Vrtačnik-Krn pa je poslal kurirja Antona Ikovica-Dorka v dolino, da ugotovi, kje so Nemci in koga so napadli. Pohitel je, kolikor je bilo mogoče in že med potjo od partizanov zvedel, da bataljon VDV v Robanovem travniku preskuša orožje, zato se je hitro vrnil in preplašene ranjence in osebje spravil v dobro voljo in nazaj v bolnišnico.

Ranjenci iz koroškega bataljona VDV Martin Košir-Viktor, Ivan Eržen-Vojko in Avgust Miklavčič-Aleksander niso hoteli biti več v bolnišnici; odšli so k Havdeju in počakali komandanta Alojza Zupančiča-Zmaga. Že naslednje dni po odhodu iz bolnišnice se je Avgust Miklavčič-Aleksander spomnil na pomanjkanje v njej in takoj poslal za kadilce cigarete, za ženske pa nekaj sladkorja. Spet so bili dobre volje, seveda dokler ni zaloga skopnela.

Veselo razpoloženje zaradi sporazuma Tito-Šubašič se med nekaterimi borci še ni poleglo; še vedno so si dajali duška s posa-

meznimi rafali in med prebivalci ter obveščevalci delali zmedo kljub prepovedi štaba Koroške grupe odredov, ki ni tako hitro prišla med vse borce, zato so takšni primeri tudi v bolnišnici povzročili skrbi in nepotreben strah.

Osebje bolnišnice je še naprej opravljalo običajna dela, kot so prevezovanje ranjencev, pranje itd. Anici Eržen-Pepci je bila v veliko oporo Helena Perč-Lenka, pa tudi Poljakinja Anica Koželnečko, ki se je pred časom prišla zdravit v bolnišnico, ker je imela zlomljeno roko, nato pa jo je osebje obdržalo v bolnišnici. Pogosto so bile tudi politične ure, ki jih je vodil politkomisar Janez Kos.

Zadnje dni julija pa se je osebje intenzivno pripravljalo na poroko Petra Tomazina-Skale in Anice Eržen-Pepce. Poroka je bila 30. julija 1944 na Havdejevi domačiji. Bila je prva partizanska poroka na območju koroških partizanskih enot; vsem, ki so se je udeležili, je ostala v trajnem spominu, zato je prav, da o njej spregovorimo nekoliko več. Anica Eržen-Pepca je tega dne, kot

Poroka Anice Eržen-Pepce in Petra Tomazina-Skale

običajno, najprej preobvezala ranjence. S Petrom Tomazinom-Skalo sta se nato pripravila na poroko, potem pa jima je namestnik politkomisarja spregovoril. Soborci iz bolnišnice so ženinu in nevesti spletli vsakemu venec s peterokrako zvezdo, v kateri sta bila srp in kladivo. Politični komisar Janez Kos jima je pripravil tako ganljiv govor, da so vsem stopile solze v oči. Nato sta se z vojaškim pozdravom poslovila od tovarišev ter odšla k poroki.

Pri Havdeju je bilo praznično razpoloženje. Havdejeva mati in hčerke so hitele kuhati in peči. V kuhinji jim je pomagala tudi Poljakinja Anica Koželnečko. Havdejevi hčerki Anica in Marica sta ženinu in nevesti ob prihodu poklonili šopek planik in nageljnov. Nevesta je imela za pričo Alojza Zupančiča-Zmaga, komandanta bataljona VDV, ženin pa Karla Pohlevna-Draga, komandanta Solčavsko-logarske partizanske straže. Pri poroki sta bila tudi dr. Milan Červinka-Žiga, šef kirurške ekipe 4. operativne cone, in Tone Hudopisk-Zvone, sanitetni referent Koroške grupe odredov. Zvečer so prišli še sosedovi in nekaj soborcev iz bolnišnice. Plesali so celo noč ter uganjali burke, da ni bilo smeha ne konca ne kraja. Ponoči so slišali močne eksplozije, nato pa v daljavi — v smeri Luč — zagledali velik ogenj. Brigade 4. operativne cone so namreč prav tisto noč napadle nemške postojanke Luče, Ljubno in Gornji grad ter začasno osvobodile del Gornje Savinjske doline.

Po nalogu štaba 4. operativne cone je 1. avgusta prišel v Robanov kot Andrej Fonda iz Lokev pri Trstu, ki je pred tem gradil bolnišnice na vzhodnem Pohorju. Imenovan je bil za vodjo gradbene ekipe.

Čez dva dni so se pri Havdeju in Knezu zbirali borci VKO, ker so pričakovali letalsko pošiljko. Pozno ponoči so iz letala odvrgli s padali orožje, obleko in nekaj hrane. Tudi intendanti iz bolnišnice so dobili od zavezniške pošiljke nekaj oblek, perila, padal in hrane.

Iz padal so napravili velik šotor, ga prebarvali z oljnato barvo in ga postavili na pripravljeno mesto pod vrhom Sušne nad Gašpirčevim grabnom v gozdu Tomaža Prodnika, po domače Vršnika. V ta šotor so se ranjenci z osebjem vred premaknili 8. avgusta, tu pa so ostali do 10. septembra, nakar so lažje ranjence spravili h kmetu Račniku v Podraduho, kjer se je takrat zadrževala premič-

na bolnišnica, težje ranjence pa so spravili v bolnišnico Nova Štifta v Podvolovljeku. Gradbena ekipa pa je že v avgustu začela graditi dva nova bolniška objekta (objekt I in II) na levem in desnem bregu Robanovega kota in ju dogradila do sredine oktobra 1944. Do takrat je lažje ranjence z območja Koroške sprejemala premična bolnišnica, težje pa bolnišnica v Podvolovljeku.[34]

V času, ko je bila bolnišnica pod šotorom iz padal, so imeli med ranjenci tudi smrtni primer. Umrl je kurir Silvester Keber-Milan. Ranjen je bil po nesreči z brzostrelko.

Bilo je proti koncu avgusta 1944. Radijska ekipa KGO je bila takrat v Koprivni — v zemljanki med kmetijama Golob in Zdovc. Od tu je bila tudi kurirska zveza. V radijski ekipi je bilo skupno osem ljudi, med njimi tudi kurir Silvester Keber. Bil je še mlad, ni še dopolnil sedemnajst let. Bil je poln življenja in po naravi vedno dobre volje. Ko se je nekoč vračal s kurirske zveze, je prinesel tudi nekaj medu, ki ga je dobil pri Potočniku v Koprivni. Povabil je soborce na sladko malico. Stopili so v krog ob smreki. Silvester Keber si je obesil na ramo angleško brzostrelko in se naslonil na smreko. Ko se je premikal ob smreki in z brzostrelko drgnil ob njo, mu je padla na tla in se sprožila. Vsi so bili presenečeni, saj sprva niso niti vedeli, od kod streli. Ko je postal bled in se zgrudil, so soborci takoj skočili k njemu, da bi mu pomagali. Dobil je strel skozi levo nogo v trebuh. Nudili so mu prvo pomoč ter poskrbeli, da bi ga čimprej spravili v partizansko bolnišnico. Do Lipolda v Koprivni so ga nosili zavitega v ponjavo. Tu so dobili konja in kmečke „gare" in ga naložili ter odpeljali. Bila je tudi nemška hajka in Nemci so jim bili za petami, zato so morali pohiteti s prevozom. Pot je bila zelo naporna, še posebej za ranjenca, ki ga je med vožnjo po strmem in kamnitem kolovozu premetavalo z ene strani na drugo. Prosil je soborce, naj ga ustrelijo in rešijo trpljenja. Na Robnikovem je 1. bataljon VKO držal zasedo. Prevzel je ranjenca in ga transportiral dalje do partizanske bolnišnice v Robanovem kotu.

Osebje bolnišnice in ranjenci so bili takrat zaradi hajke na prostem na desnem bregu potoka Bele nad pregrado pri Robanovem travniku, brez kirurga in potrebne kirurške opreme. Zato je Silvester Keber moral umreti. Ko je hajka minila na Solčavskem

in se premaknila v Koprivno in Bistro, so ga pokopali na solčavskem pokopališču.

Pogreb je bil 29. avgusta 1944 od 17. uri. Pogreba se je udeležila tudi častna četa komande mesta Solčava, ki je izstrelila tudi častno salvo. Vodil jo je politkomisar Karel Tegel, poslednjič pa je kurirju spregovoril zastavnik Franc Zajc.[35]

SLOVENSKA VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA, SEVEROZAPADNI CENTER I IN II V ROBANOVEM KOTU

Graditev obeh bolnišnic in notranja organiziranost

Že v avgustu 1944 je gradbena ekipa pod vodstvom Andreja Fonde, ki je prišel s Pohorja po naročilu dr. Petra Držaja, začela graditi dva nova objekta, ki ju bomo označili z rimskimi številkami I in II.

Tedaj je bil velik del Gornje Savinjske doline v glavnem že osvobojen. Obe bolnišnici sta bili dograjeni nekako do sredine oktobra in sta odigrali zelo pomembno vlogo. Iz originalnega zvezka s seznamom ranjencev in osebja ugotovimo, da sta obe sprejeli okrog sedemdeset ranjencev. Sprejemali sta ranjence iz Koroškega odreda in iz brigad, ki so branile osvobojeno ozemlje Gornje Savinjske doline. Obe sta delovali do 1. polovice januarja 1945, ko je bilo treba zaradi velike nemške zimske ofenzive in ponovne zasedbe doline ranjence evakuirati. Treba pa je takoj povedati, da je bila to v bistvu ena bolnišnica — z istim vodstvom, čeprav so bile stavbe zgrajene na različnih koncih Robanovega kota.

Objekt I oziroma SVPB-SZC I. je bil zgrajen na desnem bregu struge Bele visoko v skalah ob hudourniškem jarku Medvejak. Objekt je bil zgrajen visoko nad dolino; bil je težko dostopen in primeren predvsem za sprejem težkih ranjencev v primeru evakuacije iz objekta II., neprimeren pa za evakuacijo ranjencev v primeru napada.

To bolnišnico oziroma oddelek so sestavljale tri zgradbe: kuhinja, skladišče in baraka za ranjence. Kuhinja je bila velika 2,5 × 4 metre, zgrajena iz smrekovih in macesnovih brun. Špranje

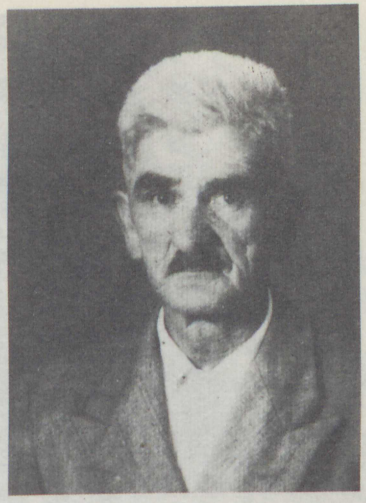

Andrej Fonda, vodja gradnje SVPB-SZC I in II.

med brunami so bile zamašene z mahom. Streha je bila enokapnica, narejena iz desk in pokrita s strešno lepenko. V kuhinji so bili štirje pogradi za osebje, zidan štedilnik, dve okni in ob oknu majhna mizica. V bližini kuhinje je bilo skladišče, veliko 3 × 4 metre, zgrajeno iz brun in desk. Tu je bilo tudi prostora za nekaj ležišč, kadar ga je drugje zmanjkovalo. Pod previsom velike skale, ob hudourniškem jarku Medvejaku, je stala baraka za ranjence, zgrajena iz desk in tramičev v velikosti 3 × 6 metrov in povrh pokrita še z velikim padalom, ki je bilo zaradi kamuflaže pobarvano z oljnato sivozeleno barvo. V njej je bilo prostora za kakih petnajst ranjencev in še nekaj članov delovne skupine. Na pogradih so bile žimnice, ki so jih dobili v Aleksandrovem domu v Logarski dolini, železno peč in še nekaj žimnic pa so dobili v hiši trgovca Filipa Ikovica, po domače, Ropeta v Solčavi.[36] Tudi okna in vrata so nabrali v zapuščenih hišah. Rjuhe so bile narejene iz padal, šivala pa jih je Barbara Vršnik, po domače Govčeva iz Robanovega kota. Dohod iz doline je bil mogoč po slabo izhojeni stezi prek skal, ali po drugi stezi skoz gozd, potem pa je bila ob skalni razpoki močna lestev, po kateri je osebje nosilo hrano, pa tudi ranjence. Lestev je bila narejena tako, da je bilo mogoče v primeru nevarnosti pobrati lesene kline, ki jih je bilo več kot sto.

SVPB-SZC I

Kuhinja pri objektu I

Mesto na pobočju Veže, kjer je bila bolnišnica I

SVPB-SZC II je bila večja kot oddelek I. Zgrajena je bila na levem bregu Robanovega kota — na levem bregu struge Bele ob potoku Knezjak in v bližini Knezovega sadovnjaka, dokaj nizko nad dolino, zato je bila tudi lažje dostopna. Z delom je začela prej kot oddelek I. Baraka za ranjence je bila zgrajena iz desk v velikosti 4,5 × 7 metrov. V njej je bilo prostora za petindvajset do trideset ranjencev. V notranjosti barake so bili na vsaki strani pogradi, na katerih so bile žimnice, ki so jih dobili prav tako v Aleksandrovem domu v Logarski dolini in pri Ropetu v Solčavi. Rjuhe so bile tudi tu narejene iz padal. Prostor so ogrevali z emajlirano pečjo, ki so jo dobili pri Ropetu v Solčavi; tu so dobili tudi nekaj vrat, okna pa so nabrali na zadrugi v Solčavi. Nekaj metrov vstran je bila baraka, velika 3 × 5 metrov; ki je rabila za shrambo in za prebivališče delovne ekipe. Kuhinja je bila prislonjena k veliki skali in le za silo pokrita z deskami. Pod to skalo so zgradili iz desk tudi operacijsko sobo, ki pa je niso utegnili opremiti in zaradi umika ranjencev iz Robanovega kota ni nikoli rabila svojemu namenu. V tej sobi sta nekaj dni prebivala zavezniška oficirja podporočnik Julius Rosenfeld in radiotelegrafist Ernest Knoth, oba iz New Yorka, ki sta prišla iz Koroškega odreda. Eden se je zdravil zaradi bolečin v nogi, drugi pa zaradi izčrpanosti. Oba so morali, ne da bi to opazila, strogo nadzorovati. Pozneje sta odšla nazaj v Koroški odred.

Osebje SVPB-SZC I in II:

Vodja obeh bolnišnic je bil Savo Vrtačnik-Krn, njegov pomočnik pa je bil zdravnik dr. Milorad Hadžić, Srb iz Rače Kragujevačke. Pobegnil je iz taborišča na Dunaju in bil sprva v Kozjanskem odredu, pozneje pa namestnik sanitetnega referenta 14. divizije, namestnik sanitetnega referenta Tomšičeve brigade do 25. 10. 1944, ko je zbolel in se prišel zdraviti v Robanov kot, kjer je tudi ostal. Pozneje pa je kot zdravnik delal na Koroškem vse do konca vojne in še nekaj časa po vojni v Vojni bolnišnici Jugoslovanske armade v Celovcu.

V bolnišnico II je prišla kot bolničarka iz Šlandrove brigade po nalogu dr. Petra Držaja tudi poklicna bolniška sestra Rezka Povalej.

Ostanki požgane bolnišnice II

Havdejeva in Knezova domačija v Robanovem kotu

Savo Vrtačnik-Krn, vodja vseh koroških in solčavskih partizanskih bolnišnic

Kmalu potem, ko je bila bolnišnica zgrajena, je že sprejela prve ranjence. Za operacijske posege so po navadi klicali kirurga iz bolnišnice v Podvolovljeku; manjše posege je sicer lahko opravljal dr. Hadžić, vendar po specializaciji ni bil kirurg, ampak inter-

Dr. Milorad Hadžić, terenski partizanski zdravnik na Koroškem in Solčavskem

Rezika Povalej, bolniška sestra v SVPB-SZC

nist. Na kontrolo je večkrat prihajal dr. Julij Saje-Hakim, poročnik in referent za bolnišnice pri štabu 4. operativne cone, včasih pa tudi dr. Virgil Krasnik-Svato, poročnik in nadzorni kirurg. Tudi dr. Pavel Voušek-Lojze, ki je bil v bolnišnici Solčava v Lučki Beli, je prišel včasih.

Dr. Julij Saje-Hakim. Kot referent za bolnišnice pri štabu 4. operativne cone je večkrat prišel tudi na Solčavsko.

Savo Vrtačnik-Krn, dr. Milorad Hadžić in administrator Miha Jankovič so se največ zadrževali pri intendantskem vodu na Govčevem ali pri Robanu; le ob hajkah so ostajali v bolnišnici in to na I. postojanki.[37]

Oskrbovanje bolnišnic

Veliko vlogo pri organiziranju in nabavi hrane ter drugega potrebnega materiala za partizanske bolnišnice je imel sanitetni ekonomat pri štabu 4. operativne cone. Potem, ko je bila osvobojena Gornja Savinjska dolina, so imele vse partizanske bolnišnice na tem območju mnogo ranjencev in bolnikov. Da so imele bolnišnice dovolj hrane, so zanje skrbele gospodarske komisije pri komandah mest ter enote, ki so ob večjih prehranjevalnih akcijah odstopile del hrane bolnišnicam prek sanitetnih ekonomatov; ti so razdeljevali hrano in material glede na število bolnikov. Sanitetni ekonomati so morali pripraviti na skritih krajih tudi primerna skladišča, tako zakrita, da jih sovražnik ne bi mogel najti in izropati. Ko se je bližala zima, je morala vsaka bolnišnica imeti v svojih skrivnih skladiščih hrane vsaj za tri mesece.

Prav gotovo so imeli sanitetni ekonomati zelo težko nalogo v takratnih pogojih, ki pa so jo kljub temu uspešno opravljali. Vedno je bilo na voljo dovolj hrane za vse bolnišnice. V nekaterih krajih so imeli posebne podzemeljske bunkerje za hrano in drug potrebni material. Čeprav je što prek teh krajev mnogo Nemcev, bunkerjev niso našli; vse je ostalo nedotaknjeno do decembrske ofenzive.[38]

Ob koncu avgusta ali začetku septembra 1944 se je tudi pri SVPB-SZC organizirala intendanca. Imenovala se je Sanitetni ekonomat, sektor 3, intendantski vod. Ta vod se je naselil v hiši Andreja Vršnika, po domače Govca v Robanovem kotu. Sestavljali so ga:

Lojze Slak iz Dobrniča na Dolenjskem kot vodja, Matija Kavtičnik-Tadej in Anton Sušnik-Jaka kot intendanta, Jože Fortin, voznik, Franc Jerič, mesar in Silva Janež, perica in pomožna kuharica.

Robanova domačija v Robanovem kotu

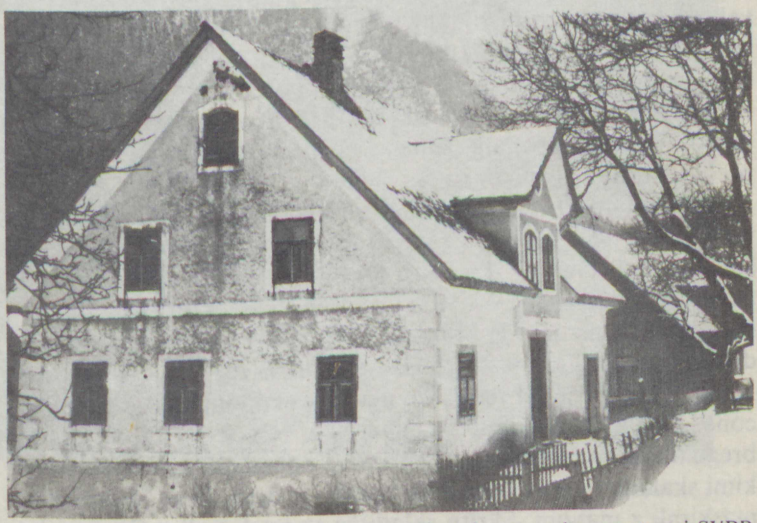

Govčeva domačija v Robanovem kotu, sedež sanitetnega ekonomata pri SVPB-SZC

Alojz Slak-Lojze, vodja intendantskega voda pri SVPB-SZC

Intendantski vod ni imel svoje kuhinje, zato se je priključil kar domačim, ki jim je pomagala Silva Janež. Govčevi so prispevali k prehrani zelenjavo, mleko in drugo, intendanti pa so priskrbeli meso, fižol itd., tako da je bilo vsega dovolj. Kuhali sta Govčeva gospodinja Neža in hči Neža. Tudi osebje iz bolnišnic I in II ter obveščevalci so mnogokrat jedli pri intendantskem vodu. Kadar pa so mimo peljali ranjence, so tudi njim ponudili hrano, predvsem čaj z žganjem za okrepčilo.

Intendantski vod je imel nalogo, da oskrbi s hrano in potrebnim materialom bolnišnice v Robanovem kotu, Premično bolnišnico in bolnišnico B-11 v Bistri pri Črni na Koroškem ter delovno ekipo. Nekaj hrane je vod dobil na domačem sektorju in na Koroškem. V glavnem pa je hrano in drug material — razen mesa — dokler je bila Gornja Savinjska dolina osvobojena, dobival iz Ljubnega, kjer je bil sedež Sanitetnega ekonomata 4. operativne cone. Skladišče za hrano in material si je vod uredil na desnem bregu hudournika Bele nad Robanovo domačijo, kjer so med velikimi skalami napravili majhno barako iz desk, ki so jo dobro zamaskirali z mahom. Skrito skladišče so imeli tudi v Govčevi kovačnici in v hlevu pod steljo in senom.

Skladišče intendantskega voda

Ko je bila Gornja Savinjska dolina še osvobojena, je intendantski vod po nalogu sanitetne službe pri štabu 4. operativne cone nabavil v sanitetnem ekonomatu 4. operativne cone zalogo hrane, ki bi je moralo biti dovolj najmanj za tri mesece — za čas zime in morebitne ofenzive. Tako so npr. člani voda v dvesto litrske sode nalili apneno vodo, vanjo pa vložili jajca in sode zakopali pod zemljo, da voda ne bi zmrznila. Shranili so tudi nekaj sodov svinjske masti, napravili precej klobas in posušili nekaj svinjskega mesa ter zaklali nekaj govedi. Veliko mesa so odnesli v bolnišnico I in ga razobesili po drevju, kajti bilo je že tako mrzlo, da je meso zmrznilo. Pri kmetu Govcu so zakopali tudi nekaj ton krompirja. Moko so skrili globoko pod seno. Tudi skladišče, ki je bilo narejeno pod visokimi skalami, je bilo dobro založeno z raznovrstno hrano, tako da bi bili lahko ranjenci preskrbljeni.

Toda po decembrski ofenzivi in požigu Solčave, ko je vladalo splošno pomanjkanje vsega in so ljudje na tem območju stradali, so bunker odkrili in hrano porabili zase. Mislili so tudi, da se bolnišnica po umiku iz Robanovega kota ne bo več vrnila v te kraje, in da hrane nihče ne bo potreboval.

Po decembrski ofenzivi je Matija Kavtičnik-Tadej odšel na novo dolžnost — nabirat hrano na območje Šentanela in Jamnice nad Prevaljami. Njegovo mesto v intendantskem vodu je prevzel Anton Veler-Tone, po poklicu trgovec.[39]

Politično delo v obeh bolnišnicah

O političnem delu v bolnišnicah v Robanovem kotu ter v premični bolnišnici obstaja več dokumentov, ki dokazujejo, da so imeli politične ure vsak dan ali vsak drugi dan. Na njih so v glavnem brali radijska poročila, ki jih je na Knežem sprejemal in urejal tehnik Ivan Bezek-Žane iz Tehnike 1 — 12 — KGO.

Na sestankih so obravnavali namen in cilje OF in sploh narodnoosvobodilnega boja. Vodil jih je politični komisar ali njegov namestnik, ki je pogosto tudi prebiral posamezne zanimive članke iz različih časopisov. Mnogo so govorili o povojnem razvoju, segali pa so tudi nazaj v obdobje stare Jugoslavije. Na koncu političnih ur so večkrat zapeli kakšno partizansko pesem.[40]

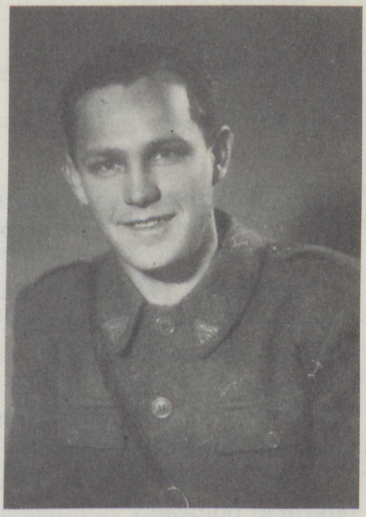

Vladimir Birsa-Lado, politkomisar SVPB-SZC

Tone Robnik-Edi, obveščevalec

Skratka, program političnih ur je bil tudi tu približno tak, kot je bil v drugih ustanovah in vojaških enotah, saj drugačen tudi ni mogel biti. Izhajal je namreč iz konkretnih okoliščin, v kakršnih se je odvijala naša NOB.

Zimska ofenziva, evakuacija ranjencev iz Robanovega kota in usoda obeh bolnišnic

Decembra 1944 se je začela na Stajerskem velika nemška ofenziva. Njen cilj je bil uničiti osvobojena ozemlja, enote narodnoosvobodilne vojske pa, če že ne uničiti, pa vsaj potisniti stran od prometnih zvez ter tako zagotoviti varnost v zaledju nemške fronte, ki je bila že na Madžarskem.[41] Tudi Koroška je vse bolj postajala zaledje velikih front.

Sedaj je pretila velika nevarnost, da Nemci (in domobranci) odkrijejo bolnišnice in pobijejo ranjence. Obveščevalci so prinašali novice o koncentraciji nemških sil v bližnjih mestih (Črni na Koroškem, Železni Kapli). Bolniško osebje v obeh stacionarnih bolnišnicah in premični bolnišnici je s skrbjo sledilo poročilom o bojih, ki so se vse bolj bližali.

Osebje je torej dobilo nalogo, da pripravi bolnišnice na evakuacijo. Poskrili so vse stvari, ki jih niso neposredno potrebovali (arhiv in zaloge hrane ter drugih potrebščin) ter čakali na nadaljnja navodila.

Nemci so 11. decembra 1944 ponovno prodrli iz Črne na Koroškem in Železne Kaple v Solčavo. Osebje obeh bolnišnic v Robanovem kotu je takoj evakuiralo ranjence iz bolnišnice II v bolnišnico I. Zamaskirali so vse dohode in pobrali kline (cepanice) z lestve na prehodu čez skale. Razporedili so vse sposobne, da so bili v zasedah nad prelazi. Orožja ni bilo dovolj: nekaj pušk, brzostrelk, ročnih bomb, parabela in šarec z malo naboji. Za skrajni primer so hranili tudi italijansko mino za minometalec, da bi jo v primeru nemškega napada vrgli prek skal. Na položajih je bilo tudi dovolj velikih skal, ki bi jih spustili po strmini na bližajočega se sovražnika in si s tem prihranili nekaj streliva. Poglavitno orožje osebja pa je bila zavest, da branijo ranjence in da morajo zato napeti vse sile, da sovražniku preprečijo dostop. Položaj ranjencev

in osebja bi bil v primeru, da jih sovražnik odkrije, zelo kritičen, ker ni bilo nobenega primernega izhoda za umik, razen v stene, tam pa bi jih Nemci zlahka dosegli z minometalci in drugim orožjem.

Za primer napada so imeli pripravljenih nekaj skritih previsov in jam.

Vsi koti v bolnišnici so bili do zadnjega polni, kajti vseh ranjencev in članov osebja je bilo okrog štiridset do petdeset. Ranjenci so bili stisnjeni v bolniški sobi, v skladišču in kuhinji; kolikor pa je bilo zdravih, so bili vsi na položajih. Vse dogajanje v bolnišnici se je odvijalo v napetem ozračju in v največji zaupnosti, kajti Nemci so bili že pri Robanu in Govcu, to pa je bilo le za streljaj od bolnišnice. Z roba neke skale v bližini bolnišnice je imelo osebje lep razgled proti Robanu. Nemci k sreči niso kazali znakov, da vedo za bolnišnico. Kuhati je bilo mogoče samo ponoči, pa še to pod najstrožjim nadzorstvom. Dimnik iz štedilnika je bil speljan pod zemljo v dolžini nekaj metrov, da se je dim porazgubil, pa tudi vonja ni dajal, kar je bilo tudi zelo pomembno za varnost. Okna in vrata so imeli zagrnjena z odejami. Čas je torej mineval v napetem pričakovanju nadaljnjih dogodkov. Precejšnja je bila možnost izdaje, kajti bolnišnice so se v Robanovem kotu zadrževale že dolgo. Tudi pri raznih delih, graditvi, sekanju drv, itd., ni šlo brez ropota in razbijanja, zato je marsikoga zanimalo, kdo neki razbija v skalovju. Z vsemi okoliškimi kmeti pa je bolnišnica ohranjala najtesnejše stike, saj sicer ne bi mogli toliko časa vzdržati v tem predelu. Robanov kot je bil rezervat za partizanske bolnišnice, zato se tudi nobena enota ni smela zadrževati na tem območju.

Po dolgotrajnih in težkih bojih so Nemci znova zasedli Gornjo Savinjsko dolino. V Lučah so spet ustanovili nemško postojanko, v Podvolovljeku pri Riherju, Cesarju in Hriberniku pa se je nastanila udarna četa gorenjskih domobrancev, ki jo je vodil Franc Erpič, štela pa je 72 mož. V njej je bilo mnogo partizanskih dezerterjev, ki so kraje dobro poznali. Tudi sam poveljnik čete je kot planinec, ko je bil še zaposlen na pošti v Mozirju, večkrat zahajal skozi Robanov kot in tako kraj dobro poznal, pa tudi nekaj ljudi, s katerimi je takoj po prihodu v Podvolovljek začel navezovati stike.

Domobrancem so se začeli pridruževati tudi borci — domačini iz Podvolovljeka, Podveže in Savinjske doline, ki so jih med ofenzivo zajeli oziroma taki, ki so bili že nekaj časa kot dezerterji skriti, ali ki so zaradi kakršnihkoli vzrokov klonili in se prijavili domobrancem. Vsi ti pa so več ali manj poznali kraje in ljudi v Robanovem kotu. Njihova obveščevalna mreža se je hitro razpredla, in bili so zelo dejavni tudi pri zasledovanju in odkrivanju partizanskih bolnišnic v zgornji Savinjski dolini. Mnogo ranjencev, ki so jih domobranci zajeli, so pozneje postrelili kot talce, mnoge pa poslali v razna taborišča.[42]

Zima 1944/45 je bila zelo huda. Zapadlo je veliko snega, posebno še v visokogorskih dolinah, kakršne so bile Robanov kot, Matkov kot in Logarska dolina. Nastal je tudi problem preskrbovanja bolnišnic. Kar je po požigu Solčave in okoliških kmetij še ostalo, so Nemci izropali ali uničili. Kmetije, ki so še ostale, so sprejele mnogo ljudi iz doline — sorodnikov, ki so jim Nemci požgali domove in so se uspeli rešiti pred izgonom v taborišča. Tako mnogokje domačini še sami niso imeli dovolj hrane za svoje potrebe. Razmere so postajale vse bolj obupne. To so bila ugodna tla tudi za sovražno propagando in tako se je zgodilo, da so pri nekaterih domačinih postali partizani nezaželeni. Intendanti so le še s težavo staknili kje kakšen kilogram krompirja, moke, masti ali kos ovsenega kruha. Skladišča intendantskega voda so prav tako odkrili in izpraznili. Tudi komanda mesta Solčava, ki je imela nalogo, da sprejema ozdravljene borce, jih nasiti in razporedi v enote, je bila v izredno težkem položaju, saj tudi sama ni imela hrane na zalogi. Zaradi tega so včasih vzplamteli spori med komando in osebjem bolnišnic, ki si je, pod vplivom splošnega pomanjkanja, prizadevala ranjence čimprej usposobiti za hojo in jih odpustiti iz bolnišnice. Skratka, razmere so bile do kraja zaostrene. Vodstvo bolnišnic je zato iskalo primeren prostor za evakuacijo. Razmišljali so o Logarski dolini in še o nekaterih krajih na območju Sv. Duha pod Olševo, toda primernega niso našli nikjer.

V Robanovem kotu pa so tla postajala vse bolj vroča. Obveščevalci pod vodstvom Toneta Robnika-Edija so zvedeli, da domobranci že vohljajo za bolnišnico v Robanovem kotu.[43] Zaradi nastalih težavnih okoliščin je vodstvo bolnišnice v dogovoru s štabom KO in sanitetnimi forumi okrog 29. decembra na novo ra-

zporedilo bolnike in osebje. Ozdravele borce so poslali v enote, bolnike, ki so lahko hodili, ter del osebja so poslali v Logarsko dolino, ranjence, in bolnike, ki se niso mogli premikati pa so se odločili evakuirati iz Robanovega kota v bolnišnico B-11, ki sta jo medtem v Bistri pri Črni na Koroškem zgradila Anica in Peter Tomazin.

Štab Koroškega odreda je v ta namen dal 1. januarja 1945 svojemu 3. bataljonu nalogo, da izpelje evakuacijo. Bataljon je na podlagi ukaza nabral v dolini Bistre in Koprivne nekaj konj ter odšel z njimi v Robanov kot. Ranjence so evakuirali v dveh etapah, in sicer 3. in 10. januarja, vsakič po deset ranjencev (evakuacijo bomo podrobno opisali v naslednjem poglavju).[44]

Ranjenci so bili v novi bolnišnici zaenkrat mnogo bolj na varnem, čeprav Nemci in domobranci bolnišnic v Róbanovem kotu niso odkrili takoj. Policisti in domobranci pa so vse pogosteje zahajali v Robanov kot. Tako so spet prišli sredi februarja. Bolnišnica I je bila izdana. Vodja patrole je Francu Vršniku, po domače Robanu natanko povedal, kje je in celo koliko klinov vodi do nje. Policisti so nato odšli v smeri bolnišnice in jo kmalu našli, seveda prazno. Da so lahko do nje prišli takoj, jim je pomagala dobro vidna sled. Intendanti in obveščevalci so namreč po umiku ranjencev in osebja še večkrat prišli vanjo po skrito hrano, predvsem po goveje meso; cela stegna so visela po drevesih zmrznjena. Na maskiranje dostopa seveda nihče več ni mislil, ker to ni bilo več potrebno. Nemci so v bolnišnici pobrali vse, kar je ostalo, nekaj stvari pa so razmetali, da so jih pozneje našli in odnesli domačini. Bolnišnico so nato zažgali, vendar ni pogorelo vse, ker je takoj po odhodu nemške patrole iz Robanovega kota šel Franc Vršnik k bolnišnici in pogasil ogenj, ki se je zaradi vlage le počasi širil. Zgorelo je samo skadišče. V kuhinji in bolniški sobi so bili ožgani samo pogradi in nekaj poda, ki je še tlel, ko je Franc prišel.

Pri kmetu Govcu, kjer je bila intendanca, so Nemci in domobranci našli nekaj skrite hrane. Skladišče je bilo tako dobro zamaskirano, da ga, ko bi ne bilo izdano gotovo ne bi mogli odkriti. Vse skupaj so naložili na voz, Jože Vršnik, po domače Robanov, pa je moral zaplenjeno blago s konjem odpeljati v Luče.

Tudi v marcu je bila policija iz Luč dvakrat na teden v patroli v Robanovem kotu. V teh patrolah so sodelovali tudi domobranci

Erpičeve udarne čete. Vedno, kadar so prišli, so pri Robanu vzeli po eno ali dve ovci in jih odpeljali s seboj. Nekega dne, ko se je policija vračala s tremi ovcami z Robanovega travnika, je eden od policistov zagledal na južnem pobočju streho operacijske sobe pri bivši bolnišnici II. Ker jo je bilo zaradi golega drevja in skopnelega snega dobro videti, je policist zaklical in pokazal z roko: „Herr Komandant, oben ist eine Baracke!" Komandant je pogledal v to smer z daljnogledom in odgovoril: „Ja, richtig, oben ist eine Baracke." Nato je patroli ukazal, naj začne obkoljevati barako. Seveda so spet naleteli le na prazne barake, ki so jih nato požgali.[45]

PREMIČNA BOLNIŠNICA NA SOLČAVSKEM IN V ZGORNJI MEŽIŠKI DOLINI (Pokretna ekipa-P.E. I. in II.)

Ustanovitev premične bolnišnice in njeno delovanje do zime 1944/45

Zaledna partizanska komanda na Solčavskem je imela seveda tudi tesne zveze z SVPB-SZC. Vsi ranjenci in rekonvalescenti so v glavnem prihajali v bolnišnico ali iz nje prek Komande. Z ustanovitvijo le-te se je dotok na novo mobiliziranih borcev močno povečal; mnogi od njih iz zdravstvenih vzrokov niso bili sposobni za borbene enote, ali pa so bili v enotah lažje ranjeni ali drugače telesno poškodovani. Vsi ti vzroki so silili k ustanovitvi premične bolnišnice za laže ranjene. Prvo organizirano partizansko premično bolnišnico ali „pokretno ekipo" (P.E.) najdemo na Solčavskem že kmalu po ustanovitvi Komande, junija 1944, in to v hiši Franca Špruka in Elizabete, po domače v Oferski bajti, na Prodnikovem posestvu. Nekega dne v juniju je prišel k Šprukovima Filip Mlinar-Vuk, referent za gospodarstvo pri Komandi, in pregledal prostore. Zvečer so že prišli štirje ranjenci in se namestili v hlevu.

V času nemških vdorov na Solčavsko so se ranjenci P.E. po potrebi umikali od kmetije do kmetije. Vodja P.E. je bil Ferdinand Kotnik-Jožko iz Starega trga pri Slovenj Gradcu, ki je obenem tudi prinašal hrano in ohranjal zvezo s Komando. Stalnega bolničarja P.E. v začetku ni imela. Občasno in po potrebi je pri-

Oferska bajta, kjer se je prvič zadrževala premična bolnišnica

Kotnik Ferdinand-Jožko, vodja premične bolnišnice

hajal k njim sanitetni referent KGO Tone Hudopisk-Zvone. Sprva je ranjencem kuhala gospodinja Elizabeta, 7. julija pa je prišla iz bolnišnice v Robanovem kotu Črnogorka Stojanka Popović-Coka, ki je bila ranjena na Uršlji gori; ta jim je pomagala v kuhinji. Za bolničarja je 7. julija prišel Anton Prelesnik iz Solčave, ki pa je bil že konec julija premeščen v KGO k intendantom. Nadomestila ga je Marija Sagmaister-Vida iz Prevalj.[46]

Med ranjenci na Oferski bajti je bil tudi borec Jože Vrabič-Boj, ki se je po nesreči ranil z lastno brzostrelko. Tisti dan je bil dežurni čete. Bilo je slabo vreme; 2. bataljon VKO, ki je bil takrat pri Prosencu v Bistri pri Črni, je dobil iz pošiljke nekaj novega orožja in Jože Vrabič-Boj je zamenjal avstrijsko puško za angleško brzostrelko. Ker je bilo slabo vreme, se je hotel ogrniti z usnjenim plaščem, pri tem pa je brzostrelko postavil preveč trdo na tla, tako da se je sprožila. Krogla je zadela najprej bombo, ki jo je imel za pasom, nato se je odbila skozi pas in mu ranila kožo in trebušno mreno. Borci so ga takoj odnesli v hišo in Šiman Golob je prinesel žganja, da so mu rano očistili in obvezali ter ga nato spravili v premično bolnišnico. Tu se je zdravil do 5. avgusta, nato pa se je odšel zdravit domov, kamor ga je hodil vsake tri dni preobvezovat sanitetni referent KGO Tone Hudopisk-Zvone.[47]

Ob koncu julija ali v začetku avgusta se je premična bolnišnica prestavila na kmetijo Tovstovršnik k Francu in Heleni Plesnik. Na mesto Marije Sagmaister-Vide je bil 12. avgusta postavljen Ivan Levar-Janez iz Črne na Koroškem. Intendant je postal Anton Slivnik iz Gorij pri Bledu.

Osebje in ranjenci premične bolnišnice so se na Tovstovršnikovi domačiji počutili kakor doma. Ker so bili po večini delavci in kmečki sinovi in kot taki navajeni kmečkega dela, so rade volje priskočili na pomoč pri vsakdanjem delu. Za to so po navadi dobili kak priboljšek. Nekega poletnega dne, bilo je sončno vreme in na nebu polno zavezniških letal, so se v bližini hiše nenadoma pojavili Nemci, ki so prišli čez planino Grohat. Skupina partizanov, ki je bila pri Tovstovršniku, je ravno sedela pri kosilu; ob pravem času je zvedela za prihod Nemcev in se umaknila v gozd. Na mizi so ostali krožniki in žlice. Tudi nekaj orožja in streliva je še ostalo v hiši. Domači hčerki Micika in Pavla sta bili sami doma, ko so prišli Nemci. Med njimi je bil tudi neki Savinjčan iz Žalca. Micika

se je znašla in takoj odšla iz hiše k Nemcem ter jih zmotila z govorjenjem, medtem pa je Pavla hitro pospravila kuhinjo. Poveljnik patrulje je nato vstopil v hišo, vendar ni opazil nič sumljivega, zato ni odredil preiskave. Micika jim je skuhala mleko. Ko so se najedli in napili, so odšli proti Grobelniku, partizani pa so se kmalu nato vrnili.[48]

Komanda mesta Solčava je 14. avgusta poročala štabu KGO med drugim tudi tole: „V 'pokretni ekipi' vodimo politične ure. Doslej jih je bilo šest. Vodi jih tovariš Jožko, vodja P.E. (Ferdinand Kotnik). Na teh urah so se tovariši pogovarjali o OF, KP, nemških zločinih, kolektivu in Sovjetski zvezi. Poleg tega berejo tudi radijska poročila in drugo literaturo.“[49]

Nemci so se 28. avgusta dokončno umaknili iz Logarske doline. Čez nekaj časa, ko so se ranjenci in osebje dodobra privadili na Tovstovršnikovo domačijo, jo je bilo treba zapustiti in oditi dalje. Maks Svetec-Ris je organiziral prostore za ranjence in osebje pri Francu in Mariji Žagar, po domače Račnikovih. Kmalu po odhodu Anice in Petra Tomazina v Bistro (t.j. 17. avgusta), se je premična bolnišnica premaknila tja. Delovna ekipa, ki jo je vodil Andrej Fonda, je tedaj že gradila v Robanovem kotu novo postojanko za ranjence.

S prihodom k Račniku v Podraduho se je število ranjencev in osebja precej povečalo. Iz Ob KOM KPS za Koroško je prišla 16. septembra Anica Šporn-Vida iz Železne Kaple. Po ozdraviti je ostala v sestavi osebja, pozneje pa je postala sekretarka celice SKOJ v obeh bolnišnicah v Robanovem kotu. Pri bolnišnici je ostala do aprila 1945. Iz Ob KOM SKOJ so poslali na zdravljenje tudi Amalijo Oraže-Tatjano, članico OK SKOJ Velikovec. Kljub slabemu zdravju je ostala nekaj časa na Komandi mesta Solčava in delala kot aktivistka SKOJ z vaško mladino, kamor jo je vključila Komanda, kajti do takrat ni bilo tu nikogar, ki bi delal z mladino, in je to funkcijo opravljal sam komandant mesta Karel Pohleven-Drago.

Septembra je prišel na zdravljenje v P.E. tudi Stane Bizjak-Kostja. Iz Komande področja zgornje Savinjske doline so 25. semptembra poslali za kuharico Ivanko Planko iz Dobja pri Planini, ki je ostala v bolnišnici do osvoboditve. Za bolničarko pa je 3. oktobra prišla iz štaba 4. operativne cone Rezka Povalej. Tu je

Tovstovršnikova domačija nad Solčavo, kjer se je zadrževala premična bolnišnica.

Račnikova domačija, kjer se je zadrževala premična bolnišnica

Anica Šporn-Vida iz Remšenika pri Železni Kapli, sekretarka celice SKOJ v SVPB-SZC.

ostala šest dni, nato pa je bila premeščena v bolnišnico II v Robanov kot.

V sestavi P.E. pri Račnikovih je bilo nekaj časa tudi vodstvo SVPB-SZC — dokler niso člani delovne ekipe zgradili nove objekte v Robanovem kotu. V vodstvu SVPB-SZC so bili takrat: Savo Vrtačnik-Krn, vodja VPB-SZC, dr. Milorad Hadžić, strokovni sodelavec, Maks Svetec-Ris, obveščevalec, Anton Ikovic-Dorko, kurir in pomočnik obveščevalca.

Savo Vrtačnik-Krn je nato iz sestave osebja in bolnikov P.E. izbral novo vodstvo in delovno skupino, ki je odšla na nove dolžnosti v postojanke I in II. Pri Račnikovih v Podraduhi pa je ostala premična bolnišnica vse do decembrske ofenzive.[50]

Med ranjenci in bolniki v P.E. je bilo mnogo kmečkih in bajtarskih sinov, ki so bili vajeni trdega dela. Tudi pri Račnikovih je primanjkovalo delovne sile, posebej še, ko je 17. oktobra odšel v Tomšičevo brigado tudi gospodar Franc Žagar.

Letina je takrat dobro kazala, zato so radi priskočili domačim na pomoč. Posebno kadilci so kar tekmovali med seboj, kdo

Amalija Oraže-Tatjana iz Lobnika pri Železni Kapli, članica OK SKOJ Velikovec. Zdravila se je na Solčavskem, po ozdravitvi pa delovala tu kot aktivistka SKOJ. Avgusta 1946 jo je v Železni Kapli ustrelil angleški vojak.

bo naredil več, saj jim je Račnikova gospodinja za plačilo vedno pripravila nekaj domačega tobaka, pa tudi kak priboljšek se je našel. Med ranjenci je bil tudi Mirko s Primorske (imena in priimka ne poznamo); ta je bil zelo slabe volje, ker ga je bolela velika bula na vratu. Težko je čakal na operacijo, ki sta jo navsezadnje opravila Savo Vrtačnik-Krn in Anton Ikovic-Dorko. Da mu je čas hitreje minil, je pomagal napravljati steljo. Potem ko je bil operiran, je kmalu postal boljše volje.Aleksander (imena in priimka ne poznamo) se je posvetil oranju in sejanju. Delo mu je šlo kar dobro od rok. Nekega dne je prišla na opazovanje nemška „štorklja". Gospodinja je odhitela takoj na njivo in opozorila borce, naj snamejo titovke z glav, da jih pilot ne bi prepoznal, da so partizani. Pri Račnikovih so imeli tudi harmoniko; kadar so se sporekli in bili slabe volje, jo je kuhar Karel Skok zgrabil in zaigral, da so kmalu pozabili na težave. Med njimi pa je bilo tudi nekaj dobrih pevcev, ki so večkrat zapeli kakšno narodno ali partizansko pesem. Tudi Sava Vrtačnika-Krna so pripravili včasih do tega, da je deklamiral kakšno pesem. Najraje je deklamiral Kajuhove pesmi. Tudi zapel je včasih kakšno šaljivo, čeprav ni bil pevec; zato pa je bilo na ta rovaš še več smeha. V hiši pa so imeli tudi radio, ki jih je vsak dan obveščal o razmerah na frontah.

Planinska koča Franca Logarja v Logarskem kotu, kjer se je po decembrski ofenzivi zadrževala nova premična bolnišnica.

V začetku decembrske ofenzive so vsi ranjenci, bolniki in člani osebja P.E. odšli iz Podraduhe v različne enote in tako so ukinili prvotno premično bolnišnico.[51]

Slab mesec zatem je vodstvo bolnišnic s Savom Vrtačnikom-Krnom reorganiziralo bolnišnico v Robanovem kotu. Premični bolniki (teh je bilo osem) ter del osebja so bili premeščeni 29. decembra v nekdanjo planinsko kočo v Logarskem kotu, last Franca Logarja. Ta dan lahko štejemo kot datum ustanovitve nove premične bolnišnice na Solčavskem.

Usodna pot 1. bataljona Zidanškove brigade čez Belsko planino in prihod ozeblih borcev v premično bolnišnico

14. januarja 1945 je prišlo v bolnico, ki se je zadrževala v Logarski dolini, 17 borcev 1. bataljona Zidanškove brigade, ki so se morali zdraviti zaradi ozeblin, izčrpanosti in poškodb, dobljenih na izredno težavnem pohodu čez Belsko planino. Prvi bataljon Zidanškove brigade je štel osemdeset borcev, ko se je 6. januarja

1945 ločil od brigade.Komandant Milan Štajner-Kamnar, politični komisar Jože Praprotnik in pomočnik političnega komisarja Ivan Krulc-Iztok so sklenili, da bataljona ne bodo delili v manjše skupine, češ da bo le s skupnimi močmi dosegel svoj cilj — prebiti se s čim manjšimi žrtvami z nevarnega območja čez Savinjo v Mozirske planine ter tam prezimiti v ugodnejših razmerah. Ker so Nemci in domobranci zasedli skoraj vsa naselja, se je takoj po ločitvi bataljona od brigade začela zanj trnova pot. Od Planinška je šla njegova kolona nekaj časa proti Štajerskemu Raku, nato pa se je sredi snežnega meteža in ob iskanju ustrezne poti obrnila proti severu. Kje vse so v nekaj najhujših januarskih nočeh tavali, se od udeležencev nihče več dobro ne spominja. Od preživelih borcev tega strahotnega pohoda pa zvemo, da so se po zasneženem hribovju Savinjskih Alp na širokem območju zahodno nad Lučami izčrpali do kraja. Po prihodu v Podvežo je šel bataljon po hrano h kmetu Sedelšaku ali Pavčiču nad Lučami. Gospodinja je opozorila komandanta, naj bodo previdni zaradi domobrancev, toda ta jo je zavrnil, češ da pretirava. Že v naslednjem trenutku pa so Nemci in domobranci napadli hišo, v kateri se je zadrževal štab. Člani štaba so se s še nekaj borci prebili najprej pod hišo, nato pa do gozdiča nad njo, kjer je bil zbran bataljon. S seboj so odpeljali domačina, ki naj bi jih vodil, vendar tega ni bil voljan storiti. Komandant mu je ukazal, naj jih pelje k lučki koči, ki leži na 1614 metrih nadmorske višine.

Pot je bila zelo naporna in ko so bili že blizu koče, je vodič zbežal. Komandant je preklinjal in robantil, ker ni bilo sedaj nikogar, ki bi jih lahko vodil v temni noči po nevarnem skalnatem gorovju v smeri proti Savinji. Nihče v bataljonu ni imel kompasa in namesto počitka, ki so ga pričakovali pri požgani koči, je komandant ukazal nadaljevati pot. Premraženi, utrujeni in sestradani borci so se komaj premikali. Nekajkrat so prišli do globin neprehodnih prepadov. Morali so se obrniti in znova pričeti iskati izhod. Veter je zavijal, mraz je lezel borcem do kosti, kolona pa se je vrtela v odljudnem hribovju kot v začaranem krogu. Vodstvo, vsi zelo mladi, so se znašli pred veliko odgovornostjo. Komandant je imel takrat šele 17 let, politični komisar in njegov pomočnik pa sta bila le poldrugo leto starejša od njega. Kljub temu pa so imeli za seboj že hude preskušnje — kot borci in funkcionarji. Z jekle-

Belska planina z označeno potjo 1. bataljona Zidanškove brigade. Desna puščica označuje lažji prehod, ki ga je bataljon zgrešil.

no voljo so spodbujali borce, naj vzdržijo. V najtežjih trenutkih so gazili sneg pred kolono, če pa je bilo treba, so varovali začelje.

Ponoči so borci zakurili ogenj, raztopili sneg v menažkah in si kuhali nekakšen čaj iz smrekovih iglic. Lakote ni čutil nobeden, le žejalo jih je močno. Preden so se začeli spuščati prek skal in prepadov, so zvezali odeje in šotorska krila v naveze, da bi se mogli spuščati navzdol. Štirje borci so ostali zgoraj in spuščali tovariše po „vrvi", ki je postajala vedno bolj debela in zmrzla in je spuščanje proti koncu bilo bolj podobno letenju. Zaradi hitrosti so se borci, ko so prileteli na dno, zabili globoko v sneg. Mnogo borcev se je pri spuščanju poškodovalo. Eden se je celo ubil, ko je z glavo zadel v skalo. Potem ko so se spustili še zadnji borci, se je visoko nad prepadom utrgal snežni plaz in pometal s skalovja borce, ki so pomagali pri spuščanju. Slišali so se klici na pomoč. Tedaj se je utrgal še en plaz in nato še eden in tako so štirje borci ostali globoko pod snegom. Do njih ni bilo mogoče priti, ker je bila skala preveč ledena, borci pa do skrajnosti izčrpani in premočeni — nekateri so bili celo brez obutve. Kmalu se je spustila noč.

Pri iskanju poti v dolino so našli malo oglarsko kolibo in kopišče. Vedeli so, da mora od tu voditi pot v dolino, vendar so zaradi teme ostali pri koči. V sami koči so se drenjali kot sardine okrog ognja, zunaj nje pa niso smeli kuriti, da se ne bi z ognjem izdali. V kolibi se je desetarja Karla Bricmana iz Legna pri Slovenj Gradcu zaradi hudih ozeblin in izčrpanosti lotila agonija; nekdo je imel pri sebi nekaj koruznega zdroba, ki so mu ga na hitro skuhali; kmalu potem, ko ga je pojedel, se je onesvestil in umrl.

Končno je predhodnica sporočila, da je našla pot v Solčavo. Borci so se nato na kmetiji Bevšek spočili in ogreli. Na kmetiji tedaj ni bilo nikogar, ker so se člani družine umaknili pred Nemci v planino. Odgnali so tudi živino. V hlevu so imeli takrat tudi nekaj kalijeve soli; to so našle domače koze ter se je najedle, tako da so štiri poginile in so jih zakopali v sneg pri hlevu. Borci so, sestradani do kraja, izkopali koze iz snega, jih skuhali in pojedli. Posledic na srečo ni bilo. Na usodnem pohodu čez Belsko planino je imel 1. bataljon Zidanškove brigade sedem smrtnih žrtev: štiri je zasul snežni plaz, eden se je ubil, eden zmrznil, Karel Bricman pa je umrl od ozeblin in izčrpanosti. Enoto je zapustilo deset borcev, nekaj posameznikov pa je vodstvo bataljona odpustilo na domače zdravljenje in jim v ta namen izdalo potrebne dovolilnice. V premično bolnišnico, ki je bila takrat v Logarjevi planinski koči, pa so šli naslednji borci bataljona: Boštjan Besednjak,Anton Blažek, Franc Fele, Darja Jelnikar, Janez Kunčič, Maks Mavrič, Alojz Novak, Franc Ofrič, Jožef Pačnik, Ivan Peruš, Albin Špeglič, Rudolf Štempihar, Jurij Turnšek, Marijana Ulamec, Jožef Veber, Alojz Vahter in Franc Zagožen.[52]

Umik nove premične bolnišnice v zgornjo Mežiško dolino in ponovna vrnitev na Solčavsko spomladi 1945

Premična bolnišnica v Logarskem kotu ni mogla ostati dolgo. Ozka kotlina z visokimi, posebno v zimskem času neprehodnimi gorami je predstavljala velikansko oviro za morebitni umik. Tako ranjenci, kot tudi člani osebja so bili vsak dan bolj nestrpni, ker so Nemci in domobranci iz Luč vedno pogosteje stikali za njimi. Da jih ne bi našli v Logarski dolini, so se odločili, da se pre-

Panorama Zgornje Koprivne, kamor se je premaknila premična bolnišnica.

maknejo v Matkov kot. Oglasili so se pri Gradišniku in po počitku nadaljevali pot do Kočnarja. Ker tudi tu ni bilo primerno mesto za daljši postanek, so se vrnili v Gradišče in tam prenočili. Tja je prispel tudi Koroški odred. Ker ni bilo prostora za vse, se je premična bolnišnica premaknila ob potoku Ručniku ter se ustavila v drvarski koči — nekdanji partizanski bolnišnici. V njej pa je bila že nameščena skupina kurirjev postaje 1/12. Kurirji niso dovolili, da bi se ranjenci utaborili v koči, zato so se proti večeru znova premaknili v smeri proti Solčavi. Med potjo so se ustavili pri kmetu Roku in Angeli Robnik na Icmanikovem logu. Gospodinja in hčerka Liza sta jima pripravili za večerjo koroške žgance z mlekom. Ko so se dodobra odpočili in okrepčali, so spet nadaljevali pot.

Bil je lep večer, ko se je kolona pomikala po dolini proti Solčavi. Mesec je bil že visoko na nebu. Mir jasne zimske noči je vznemirjalo le žuborenje Savinje. Kolona ranjencev in spremljevalcev je nato stopala skozi Solčavo, ki so jo Nemci pred tem po-

žgali; bila je pusta in prazna, le golo, ožgano zidovje je nemo zrlo vanje. Temne sence zidovja so pogled na vas napravile še bolj samoten.

Anton Dremelj-Ante, ki ni zmogel dolge in naporne poti, je ostal v Solčavi in prispel naslednji dan za kolono skupaj z obveščevalcem Tonetom Robnikom-Edijem. Drugi so nadaljevali pot ter se pozno ponoči ustavili v gozdu nad kmetijo Prodnik pod Olševo. Tu si je vsak poiskal primeren prostor pod smreko, razgrebel sneg, si nalomil vej ter se zvil v klobčič in se stisnil k soborcu in od utrujenosti kmalu zaspal. Po mrzli noči je vzšel lep sončen dan. Ranjenci in drugi borci so si na soncu ogreli otrdele ude, kuharica Ivanka Planko pa jim je skuhala močnik. Uredili so si zasilni tabor in počakali, da so obveščevalci in člani delovne skupine našli v zgornji Koprivni primerno mesto za novo bolnišnico. Potem so se poslovili od sneženih solčavskih hribov in odšli v Koprivno. Od tedaj do 18. aprila, ko se je premična bolnišnica vrnila v Robanov kot, na Solčavskem ni bilo organizirane sanitetne dejavnosti.

Ustavili so se pri Mežnarju pri Sv. Jakobu in tam ostali nekaj časa. Od tam so se premaknili do Potočnika, ostali so morda dva

Ivana Belcijan-Majda, bolničarka v premični bolnišnici

ali tri dni. Medtem pa je delovna ekipa uredila v Jelenovem gozdu v zgornji Koprivni zasilno brunarico, kjer se je nato premična bolnišnica naselila.

Spomladi 1945 je bila premična bolnišnica približno teden dni na Končnikovem vrhu. Njen vodja je bil še vedno Ferdinand Kotnik-Jožko, bolničar Ivan Levar-Janez, kuharica Francka Malovršnik-Mihaela, politkomisar pa Ivan Klemenc-Jurček. V P.E. je bilo takrat osemnajst bolnikov.

Bližajoči se konec vojne je zahteval tudi od vodstva partizanske sanitete na Koroškem, da se pripravi na velike spremembe, ki so jih pričakovali ob koncu. Ranjenci P.E. in B-11 so vedno bolj okrevali; večina od teh se je lahko že sama premikala tako, da so se ob nemški hajki lahko umaknili v Toplo in na sončno pobočje Pece, kjer so si za nekaj dni uredili bivanje v neki majhni koči. V tem času je politkomisar Ivan Klemenc-Jurček s svojo ekipo že pripravljal na drugi strani Jeklnovega vrha — nad dolino Lepene in Remšenika, nekje na obronkih Snežnika — nov prostor za gradnjo bolnišnice. Delovni skupini je kuhala Ivanka Planko. Zaradi nemške hajke pa bolnišnice ni bilo mogoče dograditi.

Upravnik koroških bolnišnic Savo Vrtačnik-Krn, ki si je sedaj nadel novo ime Boris, je dobil nalogo, da se s svojim štabom umakne na območje Obirskega. Tu je Anton Štirn že pred tem začel graditi bolnišnico v grofovskem gozdu na Obirskem. Savo Vrtačnik, dr. Hadžić, bolničarka Ivana Belcijan-Majda ter politkomisar P.E., so pred odhodom pregledali ranjence in osebje ter izločili vse, ki so bili količkaj sposobni za enoto. Tako je 18. aprila 1945 odšlo iz bolnišnice skupno deset ozdravljenih ranjencev. Prav toliko pa jih je še ostalo v sestavi bolnišnice, ki je dobila nalogo, da se vrne v bolnišnico v bližini Knezove električne centrale, ki je Nemci in domobranci do takrat še niso odkrili.

1. maja 1945 je osebje bolnišnice organiziralo pri kmetu Havdeju v Robanovem kotu družabni dan. Pred hišo so postavili mlaj; nanj so obesili zastavo, ki so jo iz zavezniških padal sešila Knezova in Havdejeva dekleta ter članice P.E. Obveščevalec Maks Svetec-Ris si je pri Vršniku izposodil konja in voz, osebje je zbralo denar, nato pa so Vida Dežman (po domače Knezova), Marica Prepotnik (po domače Havdejeva) in Rezika Klemenšek (po domače Johanova) odšle v Šmartno ob Paki po jabolčnik. Ko so

Ranjen koroški partizan v Solčavi

ga pripeljale, se je začela pojedina, po njej pa ples. Franc Jerič je skuhal veliko ponev golaža, da ga je bilo za vse dovolj, in ko so trčili še s kozarci jabolčnika, je Havdejev oče zaigral še na harmoniko. Dan je hitro minil ob veselem razpoloženju in ob poslušanju radijskih poročil. Čez dva dni je močno snežilo, kar je za ta čas nekoliko nenavadno, zato so se vsi tiščali okrog peči. Naprezali so ušesa ob radiu, ki je prinašal vesele novice o hitrem prodiranju Jugoslovanske armade in zaveznikov. Kurir Anton Ikovic-Dorko jim je prav tako vsak dan prinesel kakšno razveseljivo novico.

Ko so ranjenci zvedeli, da je proglašena kapitulacija Nemčije, so od veselja začeli vriskati, peti, plesati, se objemati in streljati v zrak. Franc Jerič je plesal kar v nogavicah, ki so mu bile tako prevelike, da so se vlekle po tleh. Ranjence premične bolnišnice so nato 12. maja 1945 evakuirali v črnsko bolnišnico, kjer so se še nekaj časa zdravili.[53]

ZAKLJUČEK

Solčavske bolnišnice kot sestavni del koroškega partizanskega zdravstva so delovale od konca februarja 1944 do 1. polovice januarja 1945, skupno torej nenehno okrog enajst mesecev. Če pa

prištejemo k temu še mesec dni delovanja premične bolnišnice, ki se je po evakuaciji v Koprivno januarja 1945, v aprilu istega leta vrnila v Robanov kot, lahko rečemo, da so delovale skupno dvanajst mesecev, leto dni. V letu dni je šlo skoz te bolnišnice (vključno s P.E. v Koprivni, ki se je vrnila na Solčavsko) 165 ranjenih in bolnih borcev. Prevladovali so seveda ranjenci, pozimi 1944/45 pa je bilo vse več hudo ozeblih borcev. Neprimerno majhen je bil odstotek bolnih borcev v klasičnem pomenu (notranje bolezni, itd.).

Največ ranjenih je bilo s pehotnim orožjem. Prevladovale so strelne rane (manj pa rane od drobcev granat, min iz minometalcev, ročnih bomb, itd.), predvsem na zgornjih in spodnjih okončinah. Manj je bilo prsnih in trebušnih strelov (taki ranjenci so navadno umrli že med prenosom). Težje ranjence so zdravili v stacionarnih bolnišnicah v Matkovem in Robanovem kotu, lažje, ki so se lahko sami gibali, pa so pošiljali v premično bolnišnico.

Ranjenci so se na Solčavskem zdravili v zelo skromnih pogojih. V bolnišnicah so bili sicer na varnem, ker so bile zelo odmaknjene od glavnih poti in dobro skrite, dobro pa je bila organizirana obveščevalna služba. Tudi zdravil in sanitetnega materiala je bilo dovolj. Drugače pa je bolnišnicam zelo primanjkovalo usposobljenega medicinskega kadra, predvsem pravih zdravnikov. Tudi kirurških pripomočkov in opreme je primanjkovalo, sploh pa prostori bolnišnic niso bili usposobljeni za prave kirurške posege. Te so sicer opravljali s pomočjo zdravnikov drugih bolnišnic, vendar samo v nujnih primerih. Ranjence so predvsem zdravili s previjanjem, masažo, izpiranjem ran itd. Pri zdravljenju so s pridom uporabljali tudi domača zdravila. Ranjenim in bolnim borcem pa je mnogo prispevalo k ozdravitvi zelo zdravo podnebje, ki je v doline okrog Solčave že od nekdaj privabljalo turiste in bolnike z različnimi boleznimi.

Kljub zelo skromnim pogojem zdravljenja so se ranjenci zelo dobro počutili, saj je osebje lepo skrbelo zanje. Zasluga dobro organizirane obveščevalne službe je, da je osebje hitro začutilo nevarnost in ranjence pravočasno umaknilo na varno. Intendantska služba pa je imela vedno na zalogi dovolj dobre in izdatne hrane, in to je tudi prispevalo, da so ranjenci hitro ozdraveli in se vrnili v svoje enote. Vse to pa spet ne bi bilo mogoče brez izredno zaved-

nega prebivalstva na Solčavskem. Od vseh ranjenih, kolikor se jih je zdravilo v solčavskih bolnišnicah, jih je umrlo samo šest (Silvester Keber, Albert Pušnik, Friderik Šnopelj, Jože Zapušek, Valentin Potočnik in Rafael Cerkovnik), to pa je seveda zelo majhen odstotek zdravljenih.

Iz vsega, kar smo v tem poglavju povedali, zlahka ugotovimo, da so bile solčavske bolnišnice najbolje organiziran del koroškega partizanskega zdravstva.

OPOMBE

1. Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem 1941—1945, knjiga 1, 2, 3, dokumenti 4. operativne cone.
2. Ing. Jože Valentinčič-Tine, Tehnično poročilo o sistemu gradenj konspirativnih bolnišnic.AIZDG, fasc. 417a.
3. Navodilo sanitetnega odseka GŠ NOV in POS o vodenju administracije v postojankah, 7. aprila 1944. AIZDG, fasc. 353.
4. Savo Vrtačnik-Krn: Kronika koroških bolnišnic. Zdravstveni vestnik, Ljubljana, št. 6/79, str. 387—388, št. 12/79, str. 719.
5. Spomini Lize Selišnik (zapis v arhivu Antona Ikovica).
6. Ivan Uranič-Drago: pismo Antonu Ikovicu, 7. 2. 1979, v arhivu Antona Ikovica.
7. Spominski zapis Rudolfa Hohkrauta-Dolfa v knjigi Bitka, kakor življenje dolga, Ljubljana 1979, 2. izdaja, str. 524.
8. Spomini Severina Nemca-Tekla, Jožeta Klemenška-Videka, Nežke Poličnik (por. Solar); zapisi v arhivu A. Ikovica.
9. Spomini Edvarda Ikovica-Vilija (zapis v arhivu A. Ikovica).
10. V tej koči so že na pomlad 1943 in v zimi 1943/44 taborili koroški partizani. Od marca 1944 do 18. aprila istega leta so bili v njej ranjenci 14. divizije, od poletja 1944 do pomladi 1945 pa je bila v njej vojaška kurirska postaja 1—12. Njen komandir je bil Mirko Kern z Jezerskega, zveze pa je imela z vojaškima kurirskima postajama 1—11 in 1—16 ter s postajami TV linije. Nemci niso te koče nikoli odkrili.
11. Spomini Antona Ikovica-Dorka.
12. Spomini Antona Ikovica, delno dopolnjeni s podatki iz šifriranega dnevnika Anice Eržen-Pepce in Petra Tomazina-Skale (v nadalnjem besedilu: Dnevnik). Original in prevod dnevnika sta shranjena v Koroškem pokrajinskem muzeju revolucije v Slovenj Gradcu.
13. Podatke zbral Anton Ikovic.
14. Spomini Stanka Bratine-Bratuša, Alojza Kodelje in Antona Ikovica (zapisi v arhivu A. Ikovica).

15. Zanimivo je, zakaj se je vodstvo VKO odločilo za to lokacijo, čeprav je bila na karti specialki označena tako pot ob hudourniku Suhelj, ob katerem je bila bolnišnica, kot tudi živ studenec blizu bolnišnice. Verjetno tega niso vedeli, saj je bilo takrat specialk malo.
16. Spomini Antona Ikovica.
17. Dnevnik
18. Spomini Antona Ikovica.
19. Dnevnik
20. Spomini Antona Ikovica.
21. Dnevnik
22. Spomini Antona Ikovica.

Ko že govorimo o nemški hajki in požigu bolnišnice, bodo morda za bralca zanimivi podatki o vseh nemških hajkah na Solčavskem v letu 1944 (podatke o hajkah je zbral Anton Ikovic).

— Dne 4. 2. 1944 je pridrla iz Črne na Koroškem nemška patrola v moči od 50 do 100 mož. Vodja je bil neki Kompan s Koroške. Na poti med kmetijo Bukovnik in Osojnik so srečali Bukovnikovega hlapca Ivana Goloba in ga takoj usrelili. Vračali so se še istega dne iz Solčave po Globaši na Koroško.

— Dne 23. 5. 1944 je okrog 1000 nemških vojakov iz železne Kaple in Črne na Koroškem prehajkalo celotno območje Solčave. V Matkovem kotu so (najbrž na podlagi izdaje) našli partizansko bolnišnico in jo požgali.

— Okrog 20. 6. 1944 je prehajkala območje Solčave nemška posadka iz Luč, sestavljena iz policije, žandarmerije in vermanov — skupno okrog 100 mož. Vodja je bil orožnik Lashof, ki je domačine pretepal. Ko so se vračali nazaj v Luče, so jih partizani pod Bevškovimi njivami napadli in pobili 15 vermanov.

— Dne 14. 7. 1944 so vdrli Nemci iz Črne na Koroškem in Železne Kaple (skupno 1570 mož) na Solčavsko ter prehajkali vse ozemlje. Tedaj so ujeli pri Robniku hlapca Senožetnika nekega angleškega majorja — člana angleške misije, kmeta Prodnika, Ušovnikovega sina Alojza, hlapca Roka Obra ter dva partizana — delavca. Na Klemenškovi jami so zajeli planšarico Marijo Logar in pastirja Franca Glojeka. Od Plesnika so odpeljali Plesnikovo petčlansko družino, Mihaela Plesnika pa so ubili na domačiji. Marija Logar in Franc Glojek se nista več vrnila domov.

— Okrog 23. 8. 1944 je okrog 1000 Nemcev iz Črne na Koroškem in Železne Kaple prehajkalo Logarsko dolino in območje Sv. Duha pod Olševo. Pretepali so kmeta Šumeta in Ložekarja, Covnika pa so odgnali s seboj in je pozneje umrl v Dachauu.

— Konec avgusta 1944 so se spet pojavili Nemci iz Železne Kaple za en dan na Solčavskem; pri Podbrežniku v Logarski dolini so ustrelili Ložekarja.

— Dne 22. 10. 1944 so pridrle 2000 mož močne nemške sile, sestavljene iz pripadnikov različnih narodov iz Črne na Koroškem in Železne Kaple ter zasedle vso Solčavo. Tu so se zadrževale do 24. 10. zvečer. Nemci so klali svinje ter jemali prebivalcem tudi drugo hrano. Ko se je pričelo temniti, so izgnali ženske in otroke iz hiš (moški so bli skoraj vsi v partizanih), ter jih odgnali po cesti proti Logarski dolini. Niso jim dovolili vzeti s sabo oblek in drugih stvari. Takoj zatem so začeli požigati hiše v vasi; obenem so požigali hiše tudi v okolici Citrije. Prebivalce Solčave so pridržali pri Podbrežniku v Logarski dolini, kjer so požigali 25. 10. Za delo sposobne ljudi iz Logarske doline so nato istega dne vzeli s seboj, ženske in otroke (skupno 43) pa so pustili pri Podbrežniku. V okolici Sv. Duha so požigali do 27. 10. 1944, ljudi pa odpeljali s seboj. Skupno so ob tej priliki odgnali v internacijo 153 prebivalcev Solčavskega. Pet od njih je med potjo pobegnilo domov. Skupno so požgali 290 stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij. S seboj so odgnali tudi vso živino, ki so jo dobili.

— Dne 11. 12. 1944 so spet pridrle močne nemške sile iz Črne in Železne Kaple ter med bojem s partizani prodirale proti Lučam, kamor so prodrle 13. 12. 1944. Med prodiranjem so po hišah vse razbili in razmetali. Hrano so pojedli ali vzeli s seboj. Požgali so mizarsko delavnico Petra Klemenška ter Nastranovo gostilno. Ob tej priliki so ponovno zasedli vso Gornjo Savinjsko dolino. V Lučah so namestili svojo posadko, od koder so potem od 9. 1. 1945 do konca januarja ponovno hajkali. Dne 20. 1. 1945 so na cesti pred gasilskim domom v Solčavi ustrelili partizana Cirila Podbrežnika, enega partizana pa (tudi v januarju) na Bevškovi pustoti. Dne 1. 2. 1945 pa so spet ustanovili postojanko v Solčavi, kjer so ostali do konca marca 1945. Pred odhodom so aretirali Roka Plesnika, kovača iz Solčave, ki so ga v Frankolovem usmrtili kot talca.

Poleg Nemcev so nekajkrat hajkali tudi domobranci, ki so imeli postojanko v Podvolovljeku. Po marcu 1945 so Nemci iz Luč še nekajkrat prišli v Solčavo.

23. Dnevnik, dopolnjen s spomini Janeza Zalesnika-Bleda in Rada Lipičarja. (zapisi v arhivu A. Ikovica)
24. Spomini Mare Štiftar in Janeza Zalesnika-Bleda (zapis a arhivu Antona Ikovica, Solčava 56)
25. Dnevnik

26. Spomini Rada Lipičarja, 18. 10. 1975 (zapis v arhivu Antona Ikovica).
27. Spomini Lamberta Kotnika-Franka (zapis v arhivu Antona Ikovica).
28. Spomini Konrada Mlačnika-Karla (zapis v arhivu Antona Ikovica).
29. Zgrajena je bila že prej. V letu 1943 sta jo uporabljala zakonca Jože in Ivanka Herle; v njej se jima je rodila mala partizanka Lučka. Dne 10. junija je morala ekipa odstopiti to barako ranjenemu Konradu Mlačniku-Karlu. Bolnišnica pri Knezovi električni centrali pa je pomembna še zato, ker se je aprila 1945 v njej naselila premična bolnišnica, potem ko se je premaknila iz Koprivne. Nemci namreč te bolnišnice niso nikoli odkrili. V njej so se zdravili ranjenci do 8. avgusta 1944.
30. Če je bil kak težji primer, je prišel operirat dr. Milan Červinka-Žiga.
31. Milan Ferk: Reševanje ranjenega partizana. Koroški fužinar (KF), 25. 11. 1980, št. 4, str. 6—8.
32. Spomini Antona Ikovica.
Lovrenc Pačnik-Kostja je bil nato iz bolnišnice v Robanovem kotu premeščen v bolnišnico „Nova Štifta" v Podvolovljeku. Nameravali so ga tudi transportirati z letalom v Italijo, vendar zasilno letališče, zgrajeno v Rečici ob Savinji, ni delovalo. Dne 7. januarja 1945 so bolnišnico napadli domobranci Erpičeve udarne čete in ga na begu ustrelili.
33. Spomini Antona Ikovica.
34. Dnevnik, dopolnjen s spomini Antona Ikovica.
35. Spomini Antona Ikovica.
„Gare" so kmečko vozilo na dve kolesi, ki se uporablja za prevoz raznih stvari. Vanje lahko vprežemo govejo živino, ali pa jih vlečemo sami (te so seveda manjše in prilagojene v ta namen).
36. Nemci so že 8. julija 1941 nameravali izseliti trgovca Filipa Ikovica, p. d. Ropeta iz Solčave in njegovo družino. Družina pa je bila pravočasno obveščena o njihovi nameri, zato je pobegnila od doma, se nekaj časa skrivala v okolici Sv. Duha pod Olševo, nato pa se je pred zasledovalci umaknila v Ljubljano. Hiša je bila tako prazna.
37. Spomini Antona Ikovica.
38. Franc Podstudenšek-Rok: Partizanske bolnišnice na Kamniškem in v Gornji Savinjski dolini.
39. Spomini Antona Velerja, Ljubljana, 13. 9. 1978 (zapis v arhivu Antona Ikovica), dopolnjeni s spomini Antona Ikovica.
40. Dokumenti v arhivu Antona Ikovica.
41. Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem, Ljubljana 1976, str. 896.

42. Od ranjencev, ki so se zdravili v solčavskih partizanskih bolnišnicah, se je po decembrski ofenzivi priključil domobrancem Erpičeve udarne čete tudi Lovrenc Letnar, prej borec 3. bataljona VKO.
Zločini te domobranske enote so še premalo raziskani in opisani.
43. Da je bila ocena o nujni evakuaciji pravilna, se vidi iz poročila „Gorenjsko domobranstvo, Center št. 675" z dne 22. 1. 1945, da so domobranci poskušali 1. 1. 1945 priti v Robanov kot, vendar zaradi porušenega mostu v Tebru pri Igli in narasle Savinje niso mogli preko vode (glej AIZDG fasc. 00098, Gorenjsko domobranstvo).
44. Spomini Antona Ikovica.
45. Spomini Jožeta Vršnika, p. d. Robana (zapis v arhivu A. Ikovica).
46. Spomini Antona Ikovica.
47. Spomini Jožeta Vrabiča-Boja (zapis v arhivu Antona Ikovica).
48. Spomini Marije Plesnik, por. Vider (zapis v arhivu A. Ikovica).
49. AIZDG, fasc. 353.
50. Spomini Antona Ikovica, delno dopolnjeni s podatki iz zvezka s seznamom ranjencev in osebja P.E. (glej AIZDG, Ikovčev fond).
51. Spomini Marije in Tinke Žagar ter Antona Ikovica (zapis v arhivu Antona Ikovica).
52. Mirko Fajdiga: Zidanškova brigada, Ljubljana 1975, str. 582—587, dopolnjeno z izjavami Jožeta Vebra, Boštjana Besednjaka, Albina Špegliča, Franca Zagožena, Stanka Goloba, Stanka Ošepa in Darje Jelnikar (zapisi v arhivu Antona Ikovica) ter z evidenco ranjencev v AIZDG, Ikovčev fond.
Seznam poslanih v premično bolnišnico gotovo ni popoln. To se vidi po tem, ker je bil vanjo poslan tudi Peter Linasi (oče pisca Marjana Linasija), ki se je kot kurir slučajno pridružil bataljonu in z njim prehodil usodno pot čez Belsko planino, vendar ni zapisan v evidenci pacientov P.E. (o tem, da se je pohoda udeležil, ni nobenega dvoma, saj se spominja mnogih podrobnosti, prav tako se dobro spominja tudi premične bolnišnice).
53. Spomini Antona Ikovica.
Tudi bolničarka Ivana Belcijan-Majda je še naprej stregla ranjencem v bolnišnici, toda ne dolgo. Njeni nekdanji predstojnici ni bilo po volji, da je zapustila nunski red in postala partizanka. Ker ni mogla več prenašati očitkov, je odšla delat v mariborsko bolnišnico, pozneje pa v Ljubljano.

IV. PARTIZANSKO ZDRAVSTVO NA KOROŠKEM JUŽNO OD DRAVE OD FEBRUARJA 1944 DO KONCA VOJNE

BOLNIŠNICA B-11 V BISTRI PRI ČRNI NA KOROŠKEM

Ideja o gradnji bolnišnice in začetek gradnje

Hiter razvoj partizanske vojske na območju Koroške v letu 1944 in njeni pogosti spopadi z Nemci so vodstvu partizanske sanitete na tem območju narekovali, da organizira gostejšo mrežo sanitetnih postojank, kjer bo možno nuditi ranjenim in bolnim borcem potrebno zdravniško pomoč in varno zatočišče. Borci iz vzhodnega dela Koroške so se do tedaj zatekali v primeru ranitve ali bolezni v glavnem v bolnišnice na Solčavskem, ki pa so bile močno zasedene tudi z ranjenci drugih enot 4. operativne cone. Potrebno je bilo zgraditi na drugem mestu novo bolnišnico, ki bo sprejemala ranjence Vzhodnokoroškega odreda, obenem pa rabila tudi za morebitno evakuacijo ranjencev iz solčavskih bolnišnic.

Vodstvo partizanske sanitete na Koroškem, ki sta ga takrat predstavljala sanitetni referent Koroške grupe odredov (KGO) in hkrati VKO, Tone Hudopisk-Zvone, in vodja bolnišnic Savo Vrtačnik-Krn, je to težko in odgovorno nalogo zaupalo zakoncema Petru in Anici Tomazin, ki sta bila tedaj člana osebja solčavskih bolnišnic.

Ranjenci na Solčavskem so avgusta 1944 živeli še pod šotorom iz zavezniških padal, ki je bil postavljen v gozdu pod Sušno, last kmeta Tomaža Prodnika, p. d. Vršnika v Robanovem kotu. Gradbeno — delovna ekipa pa je že gradila bolnišnici I. in II. v Robanovem kotu. Dne 16. avgusta sta zakonca Tomazin dobila

Anica Tomazin-Pepca, vodja bolnišnice B-11 v Bistri pri Črni na Koroškem.

ukaz, naj gresta na območje Bistre pri Črni na Koroškem in tam takoj začneta graditi novo postojanko za ranjence. Anica Tomazin-Pepca je bila postavljena za upravnico, Peter Tomazin-Skala pa za političnega komisarja bolnišnice. V pomoč jima je bilo dodeljeno osebje Janez Zalesnik-Bled kot vodja delovne ekipe, Konrad Mlačnik-Karel, Alojz Pisar-Rigo, Klara Lipuš, Marija Slemenik-Zorka, Filip Levar-Vladimir in Matevž Kos-Darko.

Že naslednji dan je ta ekipa odšla iz Robanovega kota. Le vodstvo je vedelo, kam odhajajo. Spotoma so se ustavili pri sanitetnem referentu KGO, kjer so dobili dodatna navodila ter dve brzostrelki s strelivom. Pri Elizabeti Krivec (po domače Ušovnik) v Podolševi so dobili večerjo in prenočišče, naslednji dan popoldne pa so prispeli k Osojniku v Bistro, kjer sta se takrat zadrževala 1. in 3. bataljon VKO. Levar in Kos sta ostala pri bataljonu, v zameno zanju pa sta bila ekipi dodeljena Miha Lorber in Viktor Povsod-Niko.

Skupina se je pri Plazniku in v Samnekovi drvarski koči oskrbela z orodjem, dobila tudi nekaj hrane, nato pa odšla mimo Špesove bajte visoko v hrib in tam poiskala primeren prostor za grad-

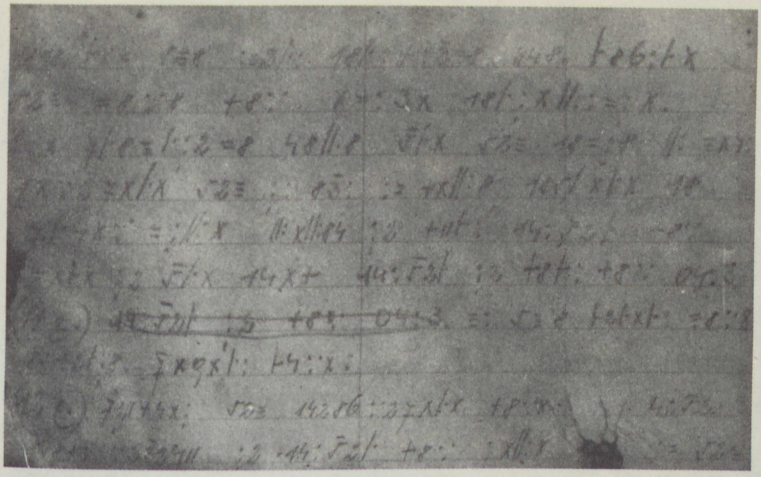

Stran iz šifriranega dnevnika Anice Tomazin-Pepce in Petra Tomazina-Skale.

njo postojanke. Kmalu nato je tja prišla neka partizanska enota, zato je bilo potrebno zaradi konspiracije poiskati novo mesto za gradnjo. Tega so borci gradbene skupine tudi našli, vendar so kmalu ugotovili, da pelje mimo njega zaznamovana pešpot, zato je bilo treba gradnjo na tem mestu spet opustiti. Nov prostor so našli visoko pod Belo pečjo. Čez nekaj dni se je patrulja, ki je šla obenem po hrano, vrnila s sporočilom, da so k Osojnikovi domačiji prišli Nemci. Osebje je takoj prenehalo z delom, poskrilo orodje in druge potrebščine ter odšlo na nasprotni hrib nad Osojnikovo domačijo, kjer je prespalo.

Ravno v tem času, torej od 19. do 24. avgusta 1944, je v dolini Bistre potekala znana bitka med enotami VKO in Nemci. Peter Tomazin-Skala in Viktor Povsod-Niko sta jo opazovala z neke pečine, od koder se je kot na dlani videlo prizorišče bitke. Drugi člani osebja so si našli varno zavetje, ki jih je varovalo pred streli iz doline.[1]

Izgradnja prvih objektov bolnišnice

Nemci so se 24. avgusta umaknili iz doline Bistre z velikimi izgubami. Gradbena ekipa se je izdatno oskrbela s hrano. Sedaj ni bilo več nevarnosti, da jo bodo presenetili Nemci, zato se je lahko pospešeno lotila dela.

Mesto, ki so ga člani ekipe izbrali kot kraj bodoče bolnišnice, je bilo zelo primerno. Staro, opuščeno kopišče je bilo že izravnano, naravno dobro skrito in v bližini potoka, ki je omogočal skrit dostop. Vse te okoliščine so borci dobro preučili in napeli vse sile, da čimprej zgradijo potrebne objekte. Lesa je bilo dovolj, saj je to območje zelo gozdnato, in gradnja je stekla. Trije borci so podirali smreke, ki so se še belile, zato ni bilo težav, s čim bodo pokrili nov objekt. Le-tega so gradili v velikosti 6×4 metre. Zgrajen je bil iz obtesanih brun, pokrit s skorjo. Kmalu so na terenu priskrbeli tudi okna in vrata za nov objekt. Peter Tomazin-Skala je priskrbel cevi za štedilnik in poiskal posodo, ki so jo skrili prvi koroški partizani dve leti pred tem, in je potem rabila bolniški kuhinji. Tudi s hrano so bili dobro preskrbljeni; dobivali so jo pri kmetih, predvsem pri Feku in Hedu v Koprivni. Vse delo okrog nove bolnišnice so morali seveda opravljati skrajno zaupno. Podiranje, žaganje ter sekanje se namreč v planinah sliši daleč. Še posebej so morali skrbeti pri zabijanju z žeblji.

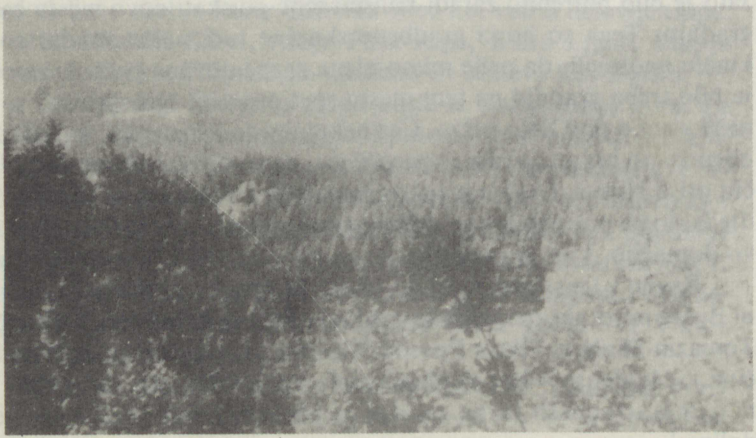

Panorama doline Bistre, kjer je bila bolnišnica B-11.

Obnovljen objekt bolnišnice B-11

Med gradnjo so se borci seveda srečevali z najrazličnješimi nevšečnostmi. Večkrat so prišli v bližino Nemci, in ekipa se je morala umakniti daleč vstran od mesta gradnje. Težave so bile tudi z vremenom. Hrano si je moralo osebje iskati samo, čeprav bi jo po pravilu moralo dobivati od Komande mesta v Solčavi in v Lučah. Sanitetni referent KGO je celo ukazal, naj zaradi večje varnosti zapustijo gradnjo na tem mestu in se premaknejo na območje Javorja, kjer naj začnejo graditi na novo. Peter in Anica Tomazin sta ta ukaz zavrnila, kajti preveč truda je že bilo vloženega v gradnjo, kraj pa je bil tudi dovolj skrit. Tako so graditev nadaljevali. Delo je zaostajalo zaradi hkratnih prehranjevalnih akcij, dežja in bolezni med člani delovne ekipe. Pri Plazniku in Osojniku so dobili deske, ki so jih z veliko težavo spravili do kraja gradnje. Priskrbeli so si tudi štedilnik.

Nov sanitetni referent KGO dr. Dušan Šeber, ki je prišel 11. septembra na kontrolo, je bil zelo zadovoljen z grajenim objektom in tudi z zalogo hrane. Štiri dni pozneje sta bila pripravljena prostora bolnišnice, prostor za ranjence in kuhinja. Prostor za ra-

Klara Lipuš, članica osebja B-11

njence je lahko naenkrat sprejel 25 ranjencev, ki naj bi ležali v nadstropnih pogradih. Kuhinja je bila zgrajena zelo varno. Da ne bi bilo videti dima, ki bi utegnil izdati postojanko, so naredili podzemni dimnik, ki je prečistil dim in duh po kuhinji, zato so lahko kuhali podnevi in ponoči.

Treba je bilo zgraditi še skladišče za hrano. Poiskali so primeren kraj in začeli graditi podzemne bunkerje, ki so bili suhi in zavarovani pred mrčesom in divjadjo.

Do 4. oktobra je osebje urejalo notranje prostore postojanke. Tega dne je postojanko zapustil vodja delovne ekipe Janez Zalesnik-Bled in odšel v Robanov kot, na njegovo mesto pa je bil čez pol meseca imenovan Alojz Pisar-Rigo. V bolnišnico je prišla 8. oktobra Rozika Vastil, ki je v njej opravljala predvsem administrativna dela.

V oktobru in novembru je osebje nove bolnišnice izvajalo prehranjevalne akcije, da bi povečalo zimske zaloge hrane, kajti pričakovati je bilo, da bodo vanjo kmalu prispeli ranjenci in bolniki.

Bolnišnica je dobila ime B-11 (B = Bistra), imenovali pa so jo tudi Terenska četa (TČ) 1—15.

Dr. Dušan Šeber

Postojanko je bilo treba seveda tudi dobro zamaskirati. Kako zelo je bilo to potrebno, se je kmalu pokazalo. Sredi decembra je Franc Vastil, ki je bil tudi med osebjem, prišel s straže in sporočil, da se sliši v bližini sekanje. Anica in Peter Tomazin sta takoj odšla na stražarsko mesto in ugotovila, da imajo Nemci na hribu nedaleč od bolnišnice postavljeno zasedo in da v neki drvarski koči sekajo drva. Popoldne se je v neposredni bližini bolnišnice slišalo nekaj strelov. Osebje se je pripravilo na umik, vendar je prišel stražar s pomirljivo novico in jih odvrnil od te namere. Popoldne je prišel do bolnišnice borec Ernest Mazej-Nestl, ki je zbežal pred hajko iz Ljubnega in slučajno naletel nanjo. Zaradi konspiracije so ga zadržali v bolnišnici in postal je član osebja.

Tudi naslednji dan Nemci niso odšli in še nekaj naslednjih dni ne. Vsak dan so sekali drva. S seboj so imeli tudi psa. Celo tako blizu so bili, da se je do postojanke privalil velik dim in je bila vsa postojanka zadimljena. Čez dan so se Nemci zamenjali. Nekaj jih je šlo v dolino, na njihovo mesto pa jih je prišlo še več. V postojanki je morala zato vladati najstrožja disciplina in zaupnost. Osebje je moralo biti več dni v pripravljenosti in stražiti vse dohode k bolnišnici. Po štirinajstih dnevih so Nemci končno odšli in

osebje si je globoko odahnilo. Sedaj je življenje v bolnišnici postalo bolj znosno.

Zadnje dni decembra so šli Miha Lorber, Viktor Povsod-Niko in Peter Tomazin-Skala v patruljo na Travnik. Ko so šli čez vrh v smeri Bele peči, so na mnogih mestih naleteli na opuščena snežena zaklonišča, ki so jih napravili Nemci v decembrski ofenzivi. Na shojeni stezi pa je Viktor Povsod-Niko zagledal mrtvega partizana, ki so ga kmalu prepoznali: bil je Šiman Delalut iz Helene pri Črni. Imel je prestreljen hrbet in roko, poleg tega pa prerezane žile v zapestju leve roke, bil pa je tudi obrcan po celem telesu. V nahrbtniku je imel hleb kruha. Patrulja ni imela s seboj orodja, da bi ga pokopala, zato so se borci vrnili v bolnišnico po kramp in lopato. Z njim vred so zakopali tudi kruh, ker so se bali, da bi bil zastrupljen. Čez dva dni so šli na Konjski vrh h Kosmaču, kjer so nameravali dobiti prašiča, vendar so bili v okolici še Nemci in vsepovsod je pokalo, zato so se vrnili.

V bolnišnici B-11 je bilo zelo razgibano tudi politično delo. Zelo pogosto (včasih vsak večer, včasih vsak drugi večer) so imeli politične ure. Vodil jih je politkomisar Peter Tomazin-Skala, ki se je sicer lotil vsakega dela v bolnišnici.[2]

Javka za B-11 je bila takrat pri Špesovi bajti nad Osojnikom. Zvezo z bolnišnico je bilo mogoče dobiti vsak torek, četrtek, soboto in nedeljo od 19. do 21. ure zvečer.[3]

Ob koncu decembra je bolnišnica že sprejela prvega ranjenca.

Prihod prvih ranjencev in življenjske razmere v bolnišnici

Prvi ranjenec, ki so ga prinesli v B-11, in sicer 24. decembra 1944, je bil Ferdo Flajmiš-Iztok, borec bataljona VDV za Koroško. Ranjen je bil 18. decembra. Štab 3. brigade VDV (za Koroško in Štajersko) je bil tega dne na Funtkovem v Podvolovljeku. Zjutraj so jih napadli Nemci, zato se je štab umaknil proti Veliki planini. Prespali so v pastirskih kočah. Naslednji dan jih je močna enota, sestavljena iz policistov, gorskih lovcev in udarne čete domobrancev, ki jo je vodil Franc Erpič, spet napadla. Enota VDV se je razdelila na več skupin in se umikala. Tedaj je bil Ferdo Flaj-

Ferdo Flajmiš-Iztok, prvi ranjenec v B-11 (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

miš ranjen v levo roko nad laktom. Prišli so v bližino domobranske zasede; ko so jih domobranci zaustavili, so se borci pognali po neki drči navzdol čez prepad. Pepci Štrban, ki je bila tudi z njimi, se je zrušil kamen, ki je udaril Ferda Flajmiša v hrbet, tako da je padel v nezavest. Domobranci jih na srečo niso zasledovali. Spodaj v globači je Pepca ranjenca obvezala in mu zaustavila krvavitev. Zvečer so prišli k požgani bolnišnici Solčava v Lučki Beli in od tam nadaljevali pot proti Ravni planini. V neki drvarski koči so bili ranjenci iz Solčave. Tu so se odpočili, nato nadaljevali pot proti dolini in se ustavili na kmetiji Rihar. Gospodinja jim je dala hrano in žganje. Od tam so šli čez Podvežo na Kačjek, prebredli Savinjo in nadaljevali pot čez Gojzdek na lučko stran ter prišli v neko brunarico. V njej je bilo še nekaj vojaškega kruha in riža, vendar si ga niso upali pojesti, ker so se bali, da bi bil zastrupljen. Pot so nadaljevali čez Belo peč do Haderlapa v Koprivni. Tu so se odpočili in najedli. V skupini so bili poleg Ferda Flajmiša-Iztoka in Pepce Štrban še Franci Žak iz Prevalj (padel leta 1945), Anton

Albert Konečnik-Modras, komandant 3. bataljona Koroškega odreda, ki je bil zadolžen za evakuacijo ranjencev iz Robanovega kota v B-11 (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Hribernik, po domače Brančurnik iz Dobje vasi pri Prevaljah in Anton Hovnik iz Prevalj.

Pri Haderlapu so Flajmiša znova prevezali. Ker je imel noge mokre in zmrzle, mu Hribernik ni mogel sezuti škornjev. Moral je čakati toliko časa, da so se mu noge nekoliko odtajale. Ko je drugič potegnil levi škorenj z noge, je bila noga do višine škornja že modra. V desnem škornju pa je ostal del palca (do členka). Ranjenec takrat ni občutil nobenih bolečin; še celo šalil se je.

Pri Haderlapu so ostali morda še dva dni. Haderlapov sin je šel iskat bataljon VDV. Kmalu je Pavel Grubelnik-Pajo poslal skupino štirih borcev, ki so Flajmiša odnesli do Špesove bajte, kjer je bila javka za B-11. Tu ga je sprejelo osebje in ga odneslo v bolnišnico. Med prenosom so mu zavezali oči. Ko sta se v bolnišnici srečala s politkomisarjem Petrom Tomazinom-Skalo mu je le-ta dejal: „Vidiš, Ferdo, sedaj ti bom lahko vrnil tisto, kar si ti storil zame takrat, ko sem bil ranjen.“ Naredil mu je tudi leseno opornico za roko, Anica Tomazin-Pepca in Rozika Vastil pa sta mu roko prevezali. Bolečine v roki in ozebline pa so dosegle takrat svoj višek in bal se je vsakega dotika in vsakega tresljaja.[4]

Dne 30. decembra je kot drugi ranjenec prispel v bolnišnico še Rudi Steblovnik.

Novo leto 1944/45 so v bolnišnici preživeli v prazničnem razpoloženju, v upanju, da jim bo to leto končno prineslo svobodo.[5]

Januarja 1945 je zima močno pritisnila. Sneg je dolgo časa neprekinjeno padal. Veje ogromnih bukev in smrek so se sklanjale pod težo snežne odeje.

Zaradi izredno hudih razmer, ki so zavladale na Solčavskem in sploh v Gornji Savinjski dolini zlasti v decembru 1944 in ki so bile že opisane v prejšnjem poglavju, se je vodstvo koroških partizanskih bolnišnic skupno s štabom Koroškega odreda odločilo za evakuacijo 20 nepremičnih ranjencev iz bolnišnice v Robanovem kotu v bolnišnico B-11. Štab KO je določil za evakuacijo svoj tretji bataljon, katerega komandant je bil Albert Konečnik-Modras. Bataljon je prejel ukaz za takojšnjo evakuacijo na novo leto 1945 in ga takoj začel izvajati. Za evakuacijo je bil neposredno zadolžen komandir 1. čete 3. bataljona Anton Pečnik-Tine. Najprej je priskrbel za prenos ranjencev osem konj.

Kmetija Pečovje v Robanovem kotu, kjer je 3. bataljon KO prevzel ranjence iz Robanovega kota.

Štab 3. bataljona je iz dveh čet izbral najbolj zdrave, močne in sposobne borce. V reševalni ekipi je bila tudi bolničarka Olga. Dne 3. januarja je reševalna ekipa prispela na Pečovje v Robanovem kotu, kjer je bila javka za sprejem ranjencev.[6]

Evakuacija je potekala takole: kuharica Ivanka Planko je zgodaj skuhala zajtrk. Na lesenih pogradih, pokritih z žimnicami in slamaricami, z belimi rjuhami iz padal, so ležali nepremični ranjenci. Nekateri so posedali ob topli peči ter pestovali obvezane roke in se greli. Nekaterim ranjencem, ki so bili določeni za prvo skupino, je bolničar Ivan Levar-Janez še preobvezal rane. Delovna skupina je že imela pripravljena nosila in vrvi za zavarovanje pri prenosu tistim, ki se niso mogli premikati po strmem, snežen em in zmrzlem skalnatem pobočju Medvedjaka. Ranjence so najprej spravili v dolino na kmetijo Pečovje, ki leži ob vnožju Robanovega kota. Tam jih je prevzela 1. četa 3. bataljona K.O. Za vodiča pri transportu je bil določen Janez Zalesnik-Bled, ki je edini točno vedel, kje je javka za B-11 in bolnišnica sama, saj je vodil njeno gradnjo.

Ni še bil popolnoma zdrav, ker je bil 11. decembra pri Govcu huje ranjen; dobil je strel skozi desno stran prsnega koša in rame, zato je z veliko težavo premagoval naporen in dolg pohod.

V prvi skupini so bili naslednji ranjenci:
Anton Jelen (ranjen v zadnjico, obe nogi in trebuh),
Franc Selišnik (ranjen v levo nogo in TBC),
Jože Stopar (ranjen v desno nogo),
Ivan Kranjc (ranjen v levo nogo),
Franc Mozgan-Ljubo (ranjen v desno nogo),
Miha Podvratnik (ranjen v stegno desne noge),
Štefan Riga (ranjen v obe roki, prsi in desno koleno),
Jože Drolc (ranjen v stegno desne noge),
Rudolf Ozmic (ozebli obe nogi, ranjen v hrbet, vrat in glavo),
Adolf Kunstl (ožuljen na levo nogo).

Dolga kolona se je pomikala po dolini in zavila po Globaši na Robnikov vrh. Hladen val zraka je ranjencem in spremljevalcem vedno ostreje rezal v lica. Naporna in dolga pot se je vlekla brez konca. Večkrat so morali počivati. V snežni gazi trdega srena so se jim noge opotekale kot pijane in lovile podlago. Tudi konji, ki so nosili ranjence, so na zaledenelih mestih padali, z njimi vred pa tu-

di ranjenci. Nekateri so bili zaradi pomanjkanja oblek zelo slabo oblečeni in tanke odeje, s katerimi so bili ogrnjeni, niso zadostovale. Mraz jim je lezel čedalje bolj v kosti. Stokali so od bolečin in mraza.

Po decembrski ofenzivi je namreč na Solčavskem nastopila splošna kriza in pomanjkanje vsega, tako hrane kot tudi obleke in odej. Nemci so poleg tega, da so požgali domačije, odkrili skladišča hrane in obleke, ki so jih prej skrbno pripravile gospodarske komisije. Ni čudno torej, da so morali ranjenci na pot slabo oblečeni in ob pomanjkanju odej. Evakuacija pa je bila nujna.

Ko je evakuacijska skupina z ranjenci prispela na koroško stran se je za kratek čas ustavila pri Prosencu. Tu je bila opuščena domačija in partizanske enote so se pogosto ustavljale v tej hiši, ki jim je nudila vsaj streho. Bataljon je še ponoči prispel do Osojnikove bajte, kjer naj bi bila javka. Toda na javki ni bilo nobenega. Domači so vedeli samo to, da je bolnišnica prestavila javko drugam. Komandant 3. bataljona KO Albert Konečnik-Modras je zahteval, da morajo biti vsi ranjenci čimprej v bolnišnici, zato se je Janez Zalesnik-Bled odpravil proti njej, da poišče Anico Tomazin-Pepco in ji pove, kakšno nalogo mora osebje opraviti čez noč. Vsepovsod je bilo na debelo novega snega; nobene gazi ni bilo videti. Nastal je problem, kako priti do bolnišnice, da je ne bi sledovi izdali. Janez Zalesnik-Bled je rešil problem tako, da je zavil v gosto hosto in stresal debelo obložene veje s snegom v pravkar narejene stopinje; tako je zabrisal vsako sled za seboj. Kmalu nato je prišel do jarka, po katerem je tekla voda, in zavil po njem v breg. Šele visoko v bregu je zavil na slabo izhojeno gaz. Mislil je, da vodi sled naravnost v bolnišnico, a je v resnici vodila vedno bolj vstran. Prišel je na vrh hriba, in šele tu so se stopinje obrnile navzdol do bolnišnice.

Nenaden obisk je vse v bolnišnici presenetil, še posebej, ker so se bali, da jih je s sledjo v snegu izdal. Ko jim je prišlek povedal smer prihoda, se je strah polegel. Ranjence je nato osebje nosilo v bolnišnico vso noč.

Tiste, ki niso mogli hoditi, so znosili v bolnišnico na nosilih, drugi pa so si pomagali s palicami, ali pa so jim pomagali člani osebja. Anica Tomazin-Pepca pa je po prihodu vsakega ranjenca dobro umila, preoblekla in obvezala.

Rafael Cerkovnik, umrl med drugim transportom pri Prosenčevi domačiji.

Dne 10. januarja so bili transportirani iz bolnišnice v Robanovem kotu še preostali težki ranjenci. Naslednjega dne, torej 11. januarja so proti večeru šli vsi člani osebja na javko in takoj pripeljali v bolnišnico šest ranjencev, druge pa znosili naslednji dan.

V drugi skupini so bili naslednji ranjenci:
Jožef Urh-Zdravko (operiran na prstu noge),
Jože Braunsberger (ranjen v desno nogo),
Ivan Žajber (ranjen v levo stopalo),
Mihajlo Čikulenko-Miško (ranjen v levo nogo),
Franc Antlogar (prestreljena leva noga),
Filip Leskovec-Lojze (ranjen v desno nogo),
Jože Zapušek (ranjen v kolk in in obe nogi),
Gabriel Matvoz-Milan (prestreljena desna rama),
Ivan Klemenc-Jurček (prestreljeno levo stegno in koleno)
Rafael Cerkovnik (močne ozebline obeh nog.).[7]

Za slednjega je treba povedati, da se mu je med prenosom zdravstveno stanje bistveno poslabšalo. Ko je transport prispel na Robnikov vrh, se je onesvestil. Prinesli so ga do Prosenčeve do-

mačije. Upali so, da ga bo dr. Hadžić še lahko rešil, vendar mu ni bilo več pomoči in je na Prosenčevi domačiji umrl. Pokopali so ga na spodnji strani hiše v sneg.[8]

Razmere v bolnišnici do evakuacije

Tedaj je bilo v bolnišnici že več kot dvajset ranjencev. Osebju sta se 18. januarja pridružila bolničar Ivan Levar-Janez in Ferdinand Kotnik-Jožko. S seboj sta prinesla obvestilo, da so Nemci ujeli člana intendance Matijo Kavtičnika-Tadeja, ki je približno vedel, kje je bolnišnica, in da je zato potrebna evakuacija. K sreči so kmalu ugotovili, da so Nemci ujeli Kavtičnikovega brata, ki ni imel nobene zveze z bolnišnico, zato evakuacija ni bila potrebna. Življenje je v bolnišnici nekaj dni potekalo normalno in je vsak opravljal naloge, ki so mu bile zaupane. Vso skrb so člani osebja posvečali maskiranju dohodov. Že 24. januarja so bolnišnico zapustili prvi ozdraveli ranjenci. Vodstvo je hkrati dobilo obvestilo, da Nemci odmetavajo sneg na Belo peč z namenom, da bi laže hajkali za partizani na tem močno zasnežem območju. Zato je politkomisar skupaj s še enim borcem odšel v patruljo, da se prepriča, če je to res. Ranjenci, ki so bili odpuščeni, pa so se kmalu vrnili v bolnišnico, kajti Komanda mesta Solčava, kamor so bili odšli, jih ni mogla iz objektivnih vzrokov sprejeti. Ker je politkomisar Peter Tomazin-Skala začel pošiljati bolničarja Levarja skupaj z obveščevalci in intendanti na teren, se je le-ta temu uprl. Opogumil se je in izročil Tomazinu pismen ukaz, ki ga je do tedaj skrival pri sebi in v katerem je pisalo, da sta zakonca Tomazin razrešena svojih funkcij, na njuno mesto pa postavljena on in Ferdinand Kotnik-Jožko. Tomazin je bil zaradi tega zelo potrt in nesrečen. Prepričan je bil, da mu je to zakrivil nekdo iz bolnišnice. Odločil se je, da poišče upravnika koroških bolnišnic Sava Vrtačnika-Krna in zadevo uredi. Našel ga je pri Rójaku v Koprivni. Po dolgi in burni razpravi sta dosegla sporazum — Peter in Anica Tomazin sta bila s pismenim nalogom spet postavljena na prejšnje dolžnosti. Obenem sta bila zadolžena, da izpeljeta evakuacijo ranjencev iz bolnišnice na drugo, primernejše in varnejše mesto.

Ivan Levar-Janez, bolničar v P. E. in B-11

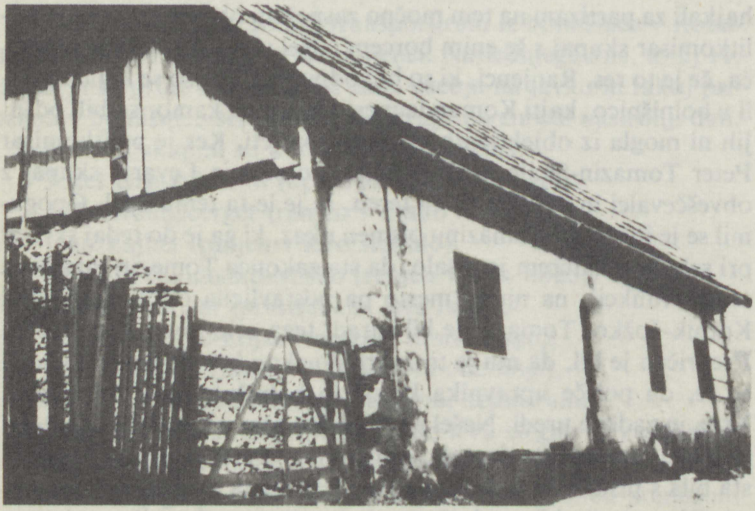

Rójakova domačija v Koprivni, kjer je bil po evakuaciji iz Robanovega kota štab koroških portizanskih bolnišnic.

Peter Tomazin je po prihodu v bolnišnico poslal tri borce na teren, da poiščejo primerno mesto za graditev nove bolnišnice. Po dvakratnem vztrajnem iskanju so našli primeren prostor na opuščenem kopišču nekaj sto metrov nad opuščeno Prevrženovo kmetijo v Bistri. V začetku februarja sta zakonca Tomazin opazila,da se je nekaterim ranjencem v bolnišnici zdravstveno stanje poslabšalo, celo do kritične meje. Odločila sta se, da pokličeta dr. Milorada Hadžića, ki se je takrat mudil med ranjenci premične bolnišnice.[9]

Med najbolj ogroženimi ranjenci v bolnišnici je bil Ferdo Flajmiš-Iztok. Njegove noge so bile zaradi ozeblin povsem črne, poleg tega je dobil še pljučnico. Zaradi visoke vročine se mu je bledlo. S čaji in tabletami so mu pljučnico nekoliko ublažili. Dr. Hadžić je takoj po prihodu v bolnišnico opravil vizito, potem pa začel operirati. Flajmiša je določil za zadnjega operiranca, ker se je odločil, da mu odreže desno nogo pod kolenom. S seboj je imel le pinceto, škarje, britvico in nekaj povojev, zato je naročil Petru Tomazinu, naj razkuha list žage za železo. Operacija naj bi se izvedla tudi brez narkoze, ker bolnišnica ni imela etra.

Ferdo Flajmiš je gledal potek operacij pri drugih ranjencih in poslušal stokanje zaradi bolečin. Zaradi tega se je odločil, da ne bo pustil amputirati nog, pa naj se zgodi karkoli. Z dr. Hadžićem sta se zaradi tega močno sprla, končno pa je zdravnik le popustil. Po nadaljnji skrbni negi se mu je zdravstveno stanje bistveno zboljšalo.[10]

Izdaja bolnišnice in evakuacija ranjencev

Komaj se je uprava bolnišnice prepričala, da Nemci niso ujeli člana intendantske službe Matijo Kavtičnika-Tadeja, že je prispelo obvestilo, da je dezertiral in se prijavil Nemcem eden izmed bivših ranjencev, ki se je zdravil v bolnišnici, nato pa bil odpuščen. Bil je še mladoleten — star komaj 17 let. Ker se še ni čutil sposobnega za enoto, je naprosil Petra Tomazina-Skalo, da ga je spustil na okrevanje k sorodnikom. Pred odhodom iz bolnišnice so mu zavezali oči in ga spremljali do določenega mesta, nato pa ga izpustili. Pri sorodnikih je izvedel, da so mu Nemci izselili starše. Ta

novica ga je tako potrla, da je bil ves obupan. Sorodniki so mu svetovali, naj se javi policiji v Črni, češ da ga Nemci zaradi mladoletnosti najbrž ne bodo niti zaprli. V prepričanju, da bo rešil starše, se je prijavil policiji. Policija je ukrepala šele čez dva ali tri dni, kajti kljub mučenju ni takoj povedal, kje je bolnišnica. Prepričan je bil, da bodo obveščevalci ob pravem času zvedeli, da se je prijavil in da bodo takoj ukrepali.

Vodstvo bolnišnice je res pravi čas ukrepalo. V bolnišnici je bilo takrat 12 negibljivih in 12 delno gibljivih ranjencev. Dne 2. februarja je šel Peter Tomazin-Skala na teren na javko in zvedel, da je bivši bolnik dezertiral, in da lahko pride do izdaje. Hitro se je vrnil v bolnišnico in takoj ukrepal. Vso noč je osebje bolnišnice nosilo negibljive ranjence, ki se niso mogli premikati, pomagali so celo delno gibljivi. Snega je bilo takrat še ogromno, pa tudi mraz je pritiskal, vendar je osebje kljub temu ob pravem času opravilo to težko nalogo. Ker je bilo nosačev premalo, sta Rudolf Ozmic in Zvonimir Majcen ostala brez spremstva na javki. Oba sta imela močno ozeble noge. Ozmicu je dr. Hadžić z nekaterih prstov na nogi do kosti izrezal očrnelo in razpadajoče meso. Ko se je z veliko težavo po zadnji plati premikal po strmini za kolono, so mu povoji zlezli z noge, za njim pa je ostala krvava sled. Iz noge so mu moleli do kosti oguljeni prsti. Tako je kolona z ranjenci počasi prilezla do Špesove bajte. Tu so ostali do naslednjega dne in nato zgodaj zjutraj nadaljevali pot do kmetije Plaznik, kjer so ostali nekaj časa, da so se odpočili. Anica Tomazin-Pepca, Peter Tomazin-Skala in Ivan Klemenc-Jurček pa so odšli do upravnika Sava Vrtačnika, ki si je nadel novo partizansko ime Boris, kjer so dobili potrebna navodila.[12]

Med transportom so se seveda dogajale razne nevšečnosti. Ferdu Flajmišu-Iztoku so na primer pri premikih po nesreči dvakrat zlomili roko. Ko so ga vlekli na nosilih po snegu in strmini se mu je ranjena roka z opornico zataknila med neko korenino; opornica se je zlomila in tudi roka se mu je na mestu, kjer je bila prestreljena, prelomila. Ferdo Flajmiš-Iztok pa je pri tem še padel z nosil v sneg, kar je povzročilo nepopisne bolečine. Pri drugem premiku so mu roko po nesreči spet zlomili. Nad kmetijo Prevržen v Bistri so napravili za ranjence prvo zavetišče na kopišču v bližini kurirske postaje 1—17. Prostor, namenjen ranjencem, so

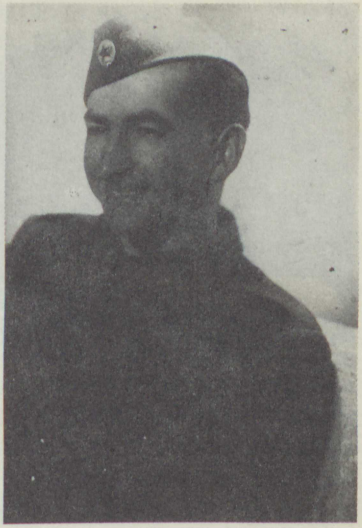

Rudolf Ozmic, eden izmed najtežjih ranjencev v B-11.

očistili snega in napravili iz snega debele stene, nanje pa položili smrekove rante in jih pokrili s smrekovimi vejami. Tudi tla so postlali z vejami in napravili ležišče, kamor so položili ranjence. Zvečer so sredi tega prostora tudi zakurili. Peter in Anica Tomazin sta prvo noč prespala pri kurirjih, ki pa niso bili veseli novih sosedov, saj tako kurirska postaja ni bila več skrita.

Hrana je bila tu od začetka zelo slaba; jedli so samo dvakrat na dan, pa še to le kuhano pšenico, zato so se glede hrane pritožili Savu Vrtačniku-Borisu.

Hrano in vse ostale potrebščine so člani osebja B-11 ob umiku seveda poskrili na varna mesta pri sami bolnišnici. Ko so se zadrževali z ranjenci v zasilnem bivaku nad Prevrženom, so seveda hodili po hrano k stari bolnišnici B-11. Drugo hrano so morali vselej dobro zamaskirati, da je ne bi kdo našel, ker je je primanjkovalo.

Dne 6. februarja sta Anica in Peter Tomazin izročila bolničarju Ivanu Levarju-Janezu in Ferdinandu Kotniku-Jožku vse premične ranjence, ki sta jih nato odpeljala v premično bolnišnico v Zgornjo Koprivno. Z njimi je odšla tudi Marija Bilina, ki je bila

Plaznikova domačija v Bistri. Nad Plaznikovo in Prevrženovo domačijo je osebje B-11 zgradilo nov objekt.

po evakuaciji iz Robanovega kota nekaj časa v B-11. S tem so rešili problem prehrane in bivanja vsaj za nekaj ranjencev.

Čez dva dni sta šla Peter Tomazin-Skala in Viktor Povsod-Niko spet v bolnišnico po hrano — predvsem po sladkor, da so si lahko sladkali čaj. Ko sta prispela v bližino Špesove bajte, je Tomazin dejal Povsodu, naj mu da brzostrelko, češ da bo on šel prvi. Zamenjala sta orožje. Ko sta prispela okoli ovinkov do Špesove bajte, je Tomazin zagledal zadnji del nemške kolone, ki se je pomikala v smeri B-11. Takoj sta se vrnila k ranjencem in jih opozorila na nevarnost, in da naj bodo previdni. Opozorjeni so bili tudi člani delovne ekipe, ki so že gradili nov objekt nad Osojnikovo žago. Vsi so se vrnili nad kmetijo Prevržen. Peter Tomazin-Skala je takoj razporedil straže, da opazujejo drugo stran planine. Pogasiti so morali tudi ogenj, saj bi jih dim utegnil izdati. Okrog poldneva se je z mesta, kjer je bila stara bolnišnica, začel valiti velik dim. Takoj so si bili na jasnem, kaj se je zgodilo. Nemci so torej požgali bolnišnico. Tisti večer je osebje skuhalo večerjo za ranjence in zase na kurirski postaji.[14]

Ranjenci in osebje so se pripravili na ponoven premik, vendar je nevarnost zaenkrat minila. Gradbeno — delovna ekipa pa je začela delati nov bivak nad Prevrženo domačijo (Prevržen II).

Dva dni po požigu bolnišnice, torej 10. februarja, je šel intendant do požgane bolnišnice, da bi videl, če je pri njej še kaj ostalo. Z zadovoljstvom je ugotovil, da Nemci niso našli skritih zalog hrane, zato je bolnišnica lahko še nekaj časa živela od starih zalog. S hrano pa so jo izdatno oskrbovali tudi okoliški kmetje. Tudi orodje in posoda ter druge potrebne reči so še ostale, tako da so jih kmalu prenesli do bivaka.

Čez tri dni je obveščevalec Ernest Mazej-Nestl prinesel sporočilo, da se spet bliža velika hajka. Delovna skupina je še vse naslednje dni gradila novo postojanko. Dne 14. februarja zvečer sta bila Anica in Peter Tomazin povabljena na kurirsko postajo. S kurirji sta obravnavala pereče probleme; njim namreč ni bilo po volji, da se je bolnišnica ustavila v neposredni bližini kurirske postaje in jo tako dekonspirirala. Komandirju Pavletu Kebru sta pojasnjevala, da se laže prestavi kurirska postaja, kot pa toliko nepremičnih ranjencev.[15]

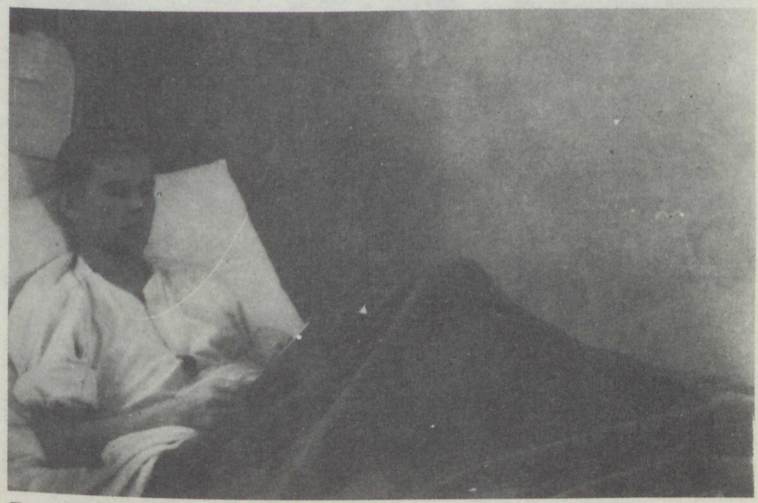

Franc Mozgan-Ljubo, eden od najtežjih ranjencev v B-11

Preselitev v novo postojanko in življenje ranjencev in osebja do konca vojne

Da je bilo takrat res zelo mrzlo, dokazuje dejstvo, da so se nekatera drevesa od mraza razpočila. Peter Tomazin-Skala, ki je bil nekje na terenu, je bil vznemirjen, ko je slišal pokanje. Mislil je, da nekdo strelja, zato je takoj opozoril navzoče in zahteval, da gre patrulja v smer, kjer se je slišalo pokanje. Miha Lorber pa je natančneje prisluhnil in dejal: „Nič se ne jezi, mrzlo je tako, da drevje poka in to se sliši, kot bi nekdo streljal s flobertom." Res so v bližini zagledali gladko bukev, ki je bila počena od mraza, in tako je bilo konec ugibanja in strahu.

Ranjenci so bili preseljeni v nov objekt, treba pa je bilo zgraditi še kuhinjo in poseben objekt za Anico Tomazin-Pepco, ki je pričakovala otroka. Sredi dela jih je zmotil Viktor Povsod-Niko,

Del osebja B-11.

ki je bil v patrulji, in jim prinesel novico, da gredo Nemci v hajko v smeri proti Osojniku. Osebje je takoj poskrilo vse, kar je bilo uporabnega, in pripravljalo umik. Na srečo Nemcev ta dan ni bilo blizu.

Čez štiri dni je Peter Tomazin-Skala dobil obvestilo, da so Nemci prejšnji dan na Račem ujeli kurirja Avgusta Ramšaka-Bresta iz kurirske postaje 1—17, zato je delovna skupina takoj prenehala z delom in evakuirala ranjence, kajti nevarno je bilo, da bodo Nemci našli tudi bolnišnico, ki je bila v neposredni bližini kurirske postaje. Spet so si uredili zasilen prostor v gozdu vstran od bolnišnice, spali pod smrekami v snegu ter čakali, kaj bo. Na srečo se je čez nekaj časa izkazalo, da je strah neutemeljen, kajti Avgust Ramšak-Brest ni izdal kurirske postaje.[16]

Toda do 3. marca so bili ranjenci z osebjem vred na prostem in čakali nadaljnjih dogodkov, ker nobeden ni vedel, ali je kurir izdal postajo in bolnišnico ali ne. Vse dneve so prebili v strogi tišini, imeli so postavljene straže, zvečer pa so hodili kuhat v postojanko in prinašali hrano v gozd. Končno so zaradi zelo hudega mraza spravili ranjence nazaj v postojanko in okrepili „obveščevalno službo". Dokončali so z gradnjo kuhinje in prostora za zakonca Tomazin, tako da sta že tega dne spala v novih prostorih. Naslednji dan je prišel v postojanko obveščevalec Ernest Mazej-Nestl in prinesel nekaj obleke za novorojenčka, ki so ga pričakovali. Popoldne sta intendanta šla v Toplo po vola, drugi pa so počivali. Upravnica bolnišnice Anica Tomazin-Pepca je 6. aprila 1945 rodila sina, ki so mu dali ime Milan.

V prvi polovici marca je nad gozd, kjer je stala bolnišnica, zelo nizko nad drevjem priletelo zavezniško letalo. Pred tem je močno počilo, za letalom pa je potegnil tako močan veter, da se je drevje upogibalo. Letalo se je nato oddaljilo v smeri proti Ježevem vrhu. V Ježevem grabnu so imeli kurirji svojo postajo in prav v njeni bližini je dvrglo bombo. Osebje in ranjenci so bili zelo prestrašeni; mislili so, da so izdani in da so jih Nemci napadli z letalom. Pozneje so ugotovili, da je letalo tudi dober kilometer stran od bolnišnice odvrglo dve bombi, da bi se razbremenilo, ker je bilo zadeto.[17]

Še nekaj besed o stikih bolnišnice z okolico. Ko je gradbena ekipa prispela v Bistro, da začne graditi bolnišnične objekte, je bi-

la njena naloga, da gradi čimbolj zaupno. Izogibati se je bilo treba vseh kmetij in imeti čim manj stikov z ljudmi. Po dograditvi objekta so imeli stike z zunanjim svetom predvsem prek kurirske zveze, ki je potekala do Špesove bajte preko kurirja Miha Lorberja in drugih članov osebja. Navezali so stike z Ano Gobičko, ki je živela na Osojnikovi pustoti; ta je po potrebi hodila v Črno, prinašala različne potrebščine in poročila. Pri Osojnikovih si je osebje včasih sposodilo tudi konje in vozove.

Po premiku v Rožijo je bolnišnica vzdrževala zveze s Koprivno. Pri Feku so dobivali različna živila, predvsem mleko in maslo. V prehranjevalne patrole so hodili tudi na Ludranski vrh. Pri Končniku so bili stalni odjemalci masla in medu. Na to območje je največ zahajal Miha Lorber, na območju Rožije pa je skrbel za intendantsko službo Viktor Povsod-Niko. Za bolnišnico so skrbele tudi terenske organizacije OF. To dokazuje tudi potrdilo Anice Tomazin-Pepce z dne 16. marca 1945, da je prejela od Okrajnega odbora OF Črna—Mežica 500 RM pomoči za bolnišnico. Pri Feku je bila tudi javka. Osebje se je zaradi zaupnosti izogibalo vseh drugih domačij na levem bregu Bistre. Stalne zaščite bolnišnica v vsem obdobju obstoja ni imela. Osebje je bilo zelo slabo oborožено. Imeli so le brzostrelko z enim okvirjem streliva, samokres z enim nabojem in mauzerico; to je bila vsa oborožitev.[18]

Razumljivo je torej, da so člani osebja namenili vso pozornost obveščevalni dejavnosti in so zato nenehno pošiljali na vse strani patrulje, ki so poizvedovale, kje se gibljejo Nemci in kaj se dogaja na terenu. Hkrati so skrbeli tudi za prehrano bolnikov in za potreben sanitetni material, ki ga je vedno primanjkovalo. Vodstvo bolnišnice je vzdrževalo zveze s Savom Vrtačnikom.

25. marca je Savo Vrtačnik-Boris poslal v bolnišnico bolničarko Ivano Belcijan-Majdo iz premične bolnišnice v Koprivni, da bi nadomeščala Anico Tomazin-Pepco, ki še ni bila zmožna opravljati dela. Čez pet dni, torej 30. marca so sprejeli v bolnišnico ranjenega Stanislava Javornika, rudarja iz Žerjava, 3. aprila pa Dušana Mihelčiča iz Škocjana pri Turjaku, ki je bil ranjen na Mozirski planini.

Anica in Peter Tomazin sta bila 22. aprila zaradi nekega nesporazuma spet razrešena funkcij.[19]

Javiti sta se morala v štabu Koroškega odreda, ki je bil pri Peršmanu v Podpeci. Na njuno mesto so postavili Antona Velerja in Franca Faleta-Lovra.

V štabu sta se temeljito pomenila o zadevi in bila nato ponovno postavljena na prejšnji mesti. Sina Milana, ki sta ga bila nesla s seboj, sta po povratku v Koprivno dala v varstvo Urški Debelak, za njo pa ga je prevzela Frančišča Burjak, ki ga je imela v oskrbi vse do julija 1945.

Miha Lorber in Viktor Povsod-Niko sta 25. aprila šla iskat prostor za novo postojanko in ga tudi našla. Že naslednji dan je šla tja delovna ekipa in pričela graditi nov objekt.

Čez tri dni so sprejeli v bolnišnico Ivana Erjavca iz Mežice, ki je bil ranjen 25. aprila ob spopadu z Nemci pri Peršmanovi domačiji v Podpeci, kjer so Nemci tega dne pobili enajstčlansko družino.

V nov objekt bolnišnice, ki je bil zgrajen nad Plaznikovo domačijo, nedaleč od prejšnje bolnišnice, se je osebje z ranjenci vred preselilo zadnji dan aprila.

Čez dva dni je prispela v bolnišnico vesela novica, da je sovjetska Rdeča armada zavzela Berlin in da sta Hitler in Göbbels naredila samomor. Tega dne je začelo tudi močno snežiti, kar je za ta letni čas nekoliko nenavadno. Vse več je prihajalo v bolnišnico novic o razsulu nemške vojske, o bojih brigad 14. divizije v Mežiški dolini itd. Posledica teh bojev je bilo tudi sporočilo, da na javki čaka sedem novih ranjencev, ki jih je moralo osebje nato znositi v bolnišnico. Tudi 8. maja so še prispeli ranjenci iz 14. divizije. Na pomoč sta prišla v bolnišnico nova bolničarja Stane in Hinko (priimka in imeni doslej neugotovljeni). Zadnji ranjenec, ki so ga prinesli v bolnišnico, je bil Rus Timotej Kolčinko. V bolnišnico je prispel 10. maja, vendar je bil hudo ranjen in je še isti dan umrl. To je bil obenem edini ranjenec, ki je umrl v bolnišnici B-11.

Končno je prišla težko pričakovana svoboda in z njo tudi rešitev za ranjence. Anica Tomazin-Pepca in Marija Slemenik-Zorka sta šli 11. maja v Črno, da uredita vse potrebno glede evakuacije ranjencev v črnsko bolnišnico. Naslednjega dne, torej 12. maja 1945, pa je v bolnišnico nenadoma stopilo kakšnih deset Nemcev. Ranjencem je ob pogledu nanje najprej prišlo na misel,

da so izdani in da je z njimi konec. Osebje jih je kmalu pomirilo. Nemci, ki so prišli v bolnišnico, so bili namreč ujetniki, ki so imeli nalogo, da pomagajo prenesti ranjence do ceste. V bolnišnico jih je pripeljal politični aktivist Alojz Stanta-Dolf. Med ranjenci je zavladalo nepopisno veselje. Znosili so jih do ceste, kjer jih je čakal avtobus, s katerim so jih nato odpeljali proti Črni. Med potjo jih je doletela še zadnja nevšečenost: podrl se je namreč most čez Bistro, in tako so morali ranjence spet preložiti na drug avto in jih šele nato odpeljati v Črno ter jih, ob velikem pričakovanju in veselju krajanov, oddali v bolnišnici, kjer so se ranjenci nato do nadaljnjega zdravili.[20]

PREHODNA PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „MIRTA"

Prehodna partizanska bolnišnica „Mirta" je bila zgrajena poleti 1944 v Rožankovem gozdu na vzhodnem pobočju Uršlje gore (Plešivec), na nadmorski višini 800—900 metrov. Bila je majhen, lesen objekt, zgrajen po sistemu zemljanke. Zgradil jo je Feliks Zdovc-Fika, Rožankov sin (partizansko ime znane Rožankove domačije je bilo Pri kruhu). Le-ta je bil zaradi slabega zdravja odpuščen iz 1. bataljona VKO in poslan k političnim delavcem mežiškega okrožja. Bunker je najprej zgradil za sebe.

Decembra 1944 so v ta bunker prinesli njegovo sestro Ano Zdovc-Mirto, ki je bila težko ranjena v desno nogo. Po njej je bolnišnica tudi dobila ime.

V njej so se od konca decembra 1944 do konca vojne zdravili tudi Marjeta Kep-Greta, njen posvojenec Rudi Keber in Miloš Jeromel, vsi zaradi močnega prehlada in močnih ozeblin na nogah. Bolnike je oskrboval član OK KPS in OF Dravograd Karel Aberšek-Pero, ki je od guštanjskega zdravnika dr. Boštjana Erata prek zaupnikov na terenu dobival zdravila in sanitetni material. Negoval in zdravil pa jih je sam graditelj Feliks Zdovc-Fika.

Prehodna partizanska bolnišnica Mirta nad Kotljami (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

POSAMEZNI BUNKERJI V MEŽIŠKI DOLINI, KJER SO SE ZDRAVILI PARTIZANSKI RANJENCI IN BOLNIKI

Bunker pri Podpečniku v Podgori pri Kotljah je pozimi 1944/1945 zgradil Ivan Petrič, po domače Podpečnikov iz Podgore na svoji domačiji, in sicer v seniku na gospodarskem poslopju. V njem sta se od konca januarja do prvih dni aprila 1945 zdravila Hinko Petrič-Zorko in Peter Mezner. Prvi je bil sprva borec minerskega voda VKO. V decembrski ofenzivi je v Gornji Savinjski dolini, kjer je bil v zaščitnem vodu partijske šole, ozebel v stopalo obeh nog. Sprva se je zdravil pri kmetu Mlačniku na Zgornjih Selah, nato pa pri Podpečniku. Peter Mezner pa je bil januarja 1945 ranjen v desno roko. Oba bolnika je oskrboval in negoval gospodar Ivan Petrič, po domače Podpečnik, ki je zanju prav tako dobival zdravila od dr. Boštjana Erata iz Guštanja.[21]

Na območju Mežiške doline se je v tem času zdravil tudi ruski vojni ujetnik Rišo (priimek doslej neznan). Avgusta 1944 je pobegnil iz ujetniškega taborišča v Labotu. Pri pobegu je bil ranjen v dlan leve roke. Prvi dan je dobil zatočišče pri Tonetu Merkaču, po domače Čegovniku, nato v Godčevem bunkerju, nato pa spet pri Čegovniku. Nazadnje je zaradi zastrupitve umrl.[22]

Zelo težka ranjenca, ki sta se v tem obdobju zdravila v raznih bunkerjih na območju Mežiške doline, sta bila kurir Filip Leskovec-Lojze in borec 4. bataljona 3. brigade VDV Lipej Kolenik-Stanko.

Dne 23. 10. 1944 je skupina kurirjev pri Tomažu v Šmarjeti pri Pliberku padla v nemško zasedo. Pri tem je bil težko ranjen Filip Leskovec-Lojze iz Podpece. Dobil je štiri strele v obe nogi. Z veliko muko se je zavlekel na varno v Petkov graben, da ga Nemci niso našli. Tu ga je drugi dan našla Amalija Šliser, po domače Petkova iz Šmarjete; preko Tomaževe hčerke Ančke in aktivista Valentina Sonjaka je sporočila soborcem, kje je ranjenec. Takoj je prišla skupina, ki so jo sestavljali Valentin Sonjak (po domače Zvonikov iz Jamnice), njegov brat Lenart iz Belšaka, Maks Potočnik iz Jamnice, Lipej Kolenik in Anzej Pistotonik, po domače Letonjakov iz Belšaka. Odnesli so ga k Zvoniku. Tu se je ranjenec zdravil štirinajst dni.

Po dveh tednih je dezertiral Anzej Pistotnik, ki ga je pomagal nesti, in obstajala je nevarnost, da bo izdal njegovo skrivališče. To se sicer ni zgodilo, vendar so ga soborci kljub temu odnesli v samotni Dornikov mlin. Od tu so ga po nekaj dneh odnesli v Žunkov bunker v Pernatovem gozdu nad Jamnico, ki so ga sicer uporabljali aktivisti OF, terenci in kurirji. Tudi tu je ostal samo nekaj dni, nato so ga odnesli preko Jamnice in Dolgih brd čez progo in cesto na Holmcu čez Lokovico na Rižberk in na Peco, s Pece pa v Toplo k Fajmutu in nato pod Kordeževo glavo v Fajmutove jame. Tudi tu ni dolgo ostal, odnesli so ga v Robanov kot in ga oddali v partizansko bolnišnico. Nošenje ranjenca je bilo zelo naporno in težko, posebno še, ker je zapadel sneg in se je nosačem na Peci vdiralo celo do pasu. Ranjenec je stokal na nosilih, borci pa pod njimi, vendar so se zavedali, da morajo ranjenca vsekakor spraviti do bolnišnice in mu rešiti življenje.

Filip Leskovec-Lojze je bil januarja 1945 skupaj z drugimi ranjenci evakuiran iz Robanovega kota v B-11; po izdaji in evakuaciji bolnišnice se je še nekaj časa zdravil v bunkerju nad Prevržnom, nato pa so ga odnesli v bunker na Peci, ki ga je uporabljal Matija Hace s svojimi obveščevalci. Tu je ranjenec dočakal konec vojne.[23]

Lipej Kolenik-Stanko je bil pri spopadu s policijo in gestapovci dne 19. marca 1945 na Trotovem vrhu na Libeliški gori težko ranjen v desno nogo. Soborci Franc Erjavec, Mirko Stanta-Verono, Ivan Žunko-Silvo, Jože Knez-Kolja, Ivan Šteharnik-Džok in Karel Polanc so ga odnesli h kmetu Jastrniku na Strojno in mu tam nudili prvo pomoč. Tu so tudi naredili zasilna nosila in ga na njih odnesli v Novakov bunker. Le-ta je bil v bistvu zemljanka, ki je rabila kurirjem in aktivistom. V bunkerju je bila popolna tema in vlaga. Hrano so mu ponoči nosili Jastrnikovi, Novakovi in seveda tudi partizani. Po 14 dneh so ranjenca odnesli soborci v Pernatov gozd nad Jamnico in ga odložili v leseno brunarico, ki je rabila kurirjem, terencem in obveščevalcem. Rana na desnem stegnu se mu je zagnojila in čutil je močne bolečine. Zdravniške pomoči ni bilo od nikoder. Sem so prihajali mnogi borci, ki so ga oskrbovali in mu čistili rano z žganjem. Posebno skrb zanj je imela Vida Pušna, ki mu je vsak dan prinesla v bunker kruh in mleko in skrbela zanj kot za svojega otroka. Prav tako

so skrbeli zanj ostali bližnji kmetje in mu pošiljali po kurirjih hrano in sanitetni material.

Ob koncu vojne so ga z lesenim vozom odpeljali domov v Šmarjeto, kjer mu je nekaj časa nudil pomoč dr. Fritzer iz Pliberka, po umiku partizanske vojske s Koroške pa je bil odpeljan v črnsko bolnišnico.[24]

K zadnjemu bomo v nekaj stavkih spregovorili o edinstvenem primeru „partizanskega invalida", ki ni bil partizan, in sicer o Francu Adamiču.

Med prvimi Korošci, ki so že v letu 1942 sprejemali partizane, sta bila tudi Jakob in Marija Adamič, najemnika na Prevolnikovi domačiji pod Kramarico blizu Smrekovca. Domačija je dobila partizansko ime Pri divjem petelinu ali skrajšano Pri petelinu. Drugega aprila 1944 sta oba odšla v partizane. Bila sta v kurirskem bunkerju na Smrekovcu, on kot kurir in dober poznavalec terena, ona pa kot kuharica. Marija je v tem bunkerju tudi zanosila, v njem preživela vso nosečnost in 2. aprila 1945, natanko leto dni po odhodu v partizane, rodila sina, ki so mu dali ime Franc.

V najhujši zimi za koroško partizanstvo, 1944/45 je bila nosečnica z zarodkom vred deležna skoraj vsak dan živčnih stresov in šokov. Razjedala jo je skrb, ali se bo mož vrnil z nevarnih poti, vesti o padlih soborcih, zasedah itd.

Poleg tega ni imela primerne hrane, brez vitaminov in drugih koristnih snovi, kot je pač bila v partizanih običajna. Rodila je v izjemno težkih pogojih, v popolnoma temnem, vlažnem bunkerju in brez raznih porodnih pripomočkov. Novorojenček je seveda še dober mesec po rojstvu živel v tem bunkerju v temi, ki jo je razsvetljevala le sveča ali petrolejka. Posledica tega je bila, da je ostal slep.[25]

VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „KRTINA" NAD JEZERSKIM

Z raširitvijo partizanskih enot na Koroškem zahodno od Jezerske ceste in ob njihovih številnih spopadih se je pokazala potreba organizirati na terenu zasilno bolnišnico za zdravljenje vsaj lažjih ranjencev. Bolnišnico so dogradili junija 1944. Do takrat so

Vojno-partizanska bolnišnica Krtina na Komatevri nad Jezerskim.

koroški borci na ramenih prenašali ranjence čer Karavanke na jeseniškem območju ali pa preko Jezerske ceste v Solčavo.

Najbolj primeren teren za gradnjo bolnišnice so našli v Komatevri blizu Jezerskega, kajti do tu je bil najlažji prehod s Koroške, Zgornjo Jezersko dolino pa so Nemci zelo malo nadzirali. Bolnišnica je bila postavljena pod Kurjo pečjo nad Komatevro. Bolj bi si zaslužila ime „zasilno zavetišče za ranjence". Bila je preprosta uta, pokrita s smrekovim lubjem. Prostora je bilo le za štiri ranjence in štiričlansko osebje. Zdravniško nego je nudil ranjencem medicinec Jože Kenda.

Ta bolnišnica pa je obstajala le kratko dobo. Neki partizan iz Kokrškega odreda, ki je vedel zanjo, je bil ujet. Na srečo so ranjence ob pravem času evakuirali, tako da nobeden ni padel Nemcem v roke.

Drugi objekt bolnišnice, Krtina, je bil zgrajen septembra 1944. Gradnjo je vodil Anton Štirn iz Zgornjega Jezerskega, ki je

Anton Štirn, graditelj VPB Krtina in VPB Za mlini na Obirskem.

izbral tudi primerno mesto. Bolnišnico so zaradi zaupnosti gradili le člani osebja, in sicer:

Anton Štirn, ki je bil hkrati upravnik, vodja gradnje in intendant, Franc Flegar iz Domžal kot bolničar, Lovro Poljanec z Bleda kot pomočnik bolničarja, Jože Malle iz Sel kot kuhar in Božo Arizanović iz Prokuplja v Srbiji. Gradbeni les só razžagali na žagi Viktorja Robnika, p. d. Močnika, ki je bil takrat partizan na Koroškem. Vse prevoze je opravil aktivist Matevž Debeljak, ki je bil na Komatevri gozdni čuvaj. Bolnišnica je bila zgrajena v velikosti 3.5 × 3.5 metra; spodaj na pročelju je bila visoka 4 metre, v kapu pa dobra dva metra. Znotraj barake je bil pograd v dveh etažah, pred njim pa ognjišče.

Od septembra 1944 do januarja 1945 je šlo skozi bolnišnico okrog 25 do 30 lažje in težje ranjenih borcev Koroškega odreda. Ranjenci in oboleli so prihajali v bolnišnico po kurirskih zvezah. Teže ranjene so nosili borci po več dni celo iz Kort in Obirskega. Posebno pozimi, v visokem snegu, je bil prenos ranjencev izredno težaven.

Posebnega zdravnika bolnišnica ni imela; ranjence sta oskrbovala samo bolničar in njegov pomočnik. Bolnišnico so oskrbovali prebivalci Jezerskega, in sicer preko gospodarske komisije pri odboru OF. Tudi za sanitetni material so skrbeli terenski aktvisti. Nekatera specialna zdravila in instrumente so prinesli iz Kranja. Varnostno in obveščevalno službo je opravljal Matevž Debeljak, ki je edini vedel za bolnišnico.

Bolnišnica je bila dovolj oddaljena od prometnih poti in naselij; bila je dobro skrita v ozki in strmi soteski. V globokem snegu je bila le težko dostopna. Gotovo bi dočakala konec vojne, če ne bi bila izdana.

Dne 13. januarja 1945 sta ozdravljena ranjenca Franc Jerele in Jože Petek odšla iz bolnišnice. Med potjo sta pri Ažmanu na Jezerskem naletela na patruljo domobrancev. Jerele se je predal, Petek pa je ušel.

Franc Jerele je nato peljal domobrance proti bolnišnici. Petek je to opazil in začel streljati s puško. S streli je opozoril bolnišnico na nevarnost. Vsi so se ob pravem času umaknili iz objekta, razen težko ranjenega Stanka Grošlja; tega so domobranci pred barako ustrelili, barako pa zažgali. Na srečo je bilo v njej takrat le malo ranjencev, pa še ti so bili le lažje ranjeni, in so se lahko pravi čas umaknili kljub visokemu snegu. Članov bolniškega osebja ni bilo, ker so šli po hrano.

Drugi dan so preživeli ranjenci in osebje pokopali Stanka Grošlja na sredino pogorišča bolnišnice, potem pa so se pridružili 2. bataljonu Koroškega odreda, ki se je takrat mudil pri Pristovniku v Kortah na Koroškem. Od tedaj dalje bolnišnica Krtina ni več delovala.[26]

VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „ZA MLINI“ NA OBIRSKEM

Antona Štirna so marca 1945 iz 2. bataljona Koroškega odreda spet poslali, da najde primeren teren za gradnjo novega bolniškega objekta, ki bo omogočal ranjenim borcem odreda zasilno zavetišče in zdravljenje. Prostor za postojanko je našel na Obirskem v grofovem gozdu blizu Šajde.

Ko je vodstvo bataljona potrdilo Štirnov predlog, so mu dodelili za gradnjo nekaj borcev, in sicer kmeta Krničarja z Obirskega, ki se je že zdravil v bolnišnici Krtina, nekega čevljarja iz Tržiča, Jožeta Malleja (Tonkovega) iz Zgornjega Kota pri Selah, kuharico Natašo (Rusinjo) in nekega Ivana, tudi iz Sovjetske zveze. Delovna ekipa se je nastanila v neki prazni šupi za seno, nekaj dni pa so stanovali v grofovski lovski koči, kjer je bil tudi hlev. Delovna ekipa pa je bila premalo previdna, in je, ko je odhajala na delo, pustila v stavbi še žerjavico, ki je povrzočila požar in stavba je pogorela.

Na Obirskem je bila v grofovskem gozdu stara drvarska koča — brunarica, pod njo pa speljana lesena „riža" za spuščanje lesa. To kočo so delno obnovili in popravili. V koči sta bila dva pograda — eden vrh drugega. Imela je majhno okno, na sredini pa je bilo ognjišče.[27]

V pričakovanju skorajšnje kapitulacije Nemčije si je tudi Koroški odred vse bolj utiral pot proti zahodu v smeri Celovca. S premiki partizanskih enot je morala iti vzporedno tudi sanitetna služba, ki je organizirala na skritih mestih na terenu zasilne bunkerje za težje ranjene borce. Okrog 22. aprila je od Peršmanove domačije v Lobniku krenila skupina SVPB-SZC, preimenovana v Terensko četo 1/12. Njen upravnik je bil Savo Vrtačnik-Boris.

V tej skupini so bili še: dr. Milorad Hadžić, Ivan Klemenc-Jurček (vodja gradnje), Anton Dremelj-Ante (politkomisar), Rezika Povalej, (bolničarka), Alojz Slak-Lojze (intendant), Pavel Manfreda (intendant), Frančiška Malovršnik-Mihaela (kuharica), Andrej Fonda (vodja gradbene ekipe), Maks Geršak in Gabriel Matvoz (člana delovne ekipe), Karel Slemenik-Evald (spremljevalec dr. Hadžića), Anton Robnik-Edi (obveščevalni oficir) ter njegov brat Mirko Robnik.

Skupina je šla na Obirsko čez planino v bližini kmetije Marolče. Zvečer so v Beli pri Hanzovi hiši prekoračili potok Belo in glavno cesto in nadaljevali pot mimo Cimpresarja. Ko je prišla ta skupina k bolnišnici na Obirskem, je bil v tem objektu že bolnik Ferdinand Roblek (Kočmunov) z Obirskega, ki je prišel že iz nemške vojske bolan na dopust in se ni vrnil. Zaradi težke bolezni je kmalu umrl. Kuharica Nataša pa je odšla v bataljon KO.[28]

Vseh bolnikov se je zdravilo v bolnišnici osem do deset. Po osvoboditvi maja 1945 sta Savo Vrtačnik in dr. Hadžič, ki sta bila takrat na Selah pri Borovljah, napisala pismeni nalog za takojšen premik z ranjenci, ki so se zadrževali na Obirskem, v civilno bolnišnico v Črno. Pismo je odnesel Karel Slemenik-Evald na Obirsko in ga izročil Antonu Dremlju-Anteju in Ivanu Klemencu-Jurčku, ki sta nato organizirala preselitev prek Železne Kaple čez Jeklnov vrh v Koprivno in nato v Črno.

Okrog 22. maja je osebje dobilo dva kmeta, ki sta jih z vozovi s konjsko vprego odpeljala proti Železni Kapli. Tu so bili pred gradom Angleži s tankom, in so jih pustili neovirano naprej.

Pri nekem kmetu v Lepeni so dobili nekaj hrane, da so se najedli. Kmeta z Obirskega sta se nato vrnila, ostali pa so peš nadaljevali pot čez vrh mimo Jeklna in od tam v dolino proti Črni. V dolini so si spet izposodili vozove in se tako srečno pripeljali v Črno, kjer so v tamkajšnji civilni bolnišnici našli zatočišče.[29]

SANITETNI BUNKERJI NA OBIRSKEM V LETU 1945 IN ZDRAVLJENJE RANJENCEV V NJIH

V decembru 1944 so Nemci napadli bunker Okrajnega komiteja KPS Pliberk. Vsi, ki so bili v tem času v zemljanki, so se prebili iz obroča in se ponovno našli skupaj, le Lizike Stane-Olge, administratorke, ni bilo od nikoder. Med napadom se je namreč pognala po nekem strmem pobočju navzdol in se stisnila pod nek skalni previs. Bila je slabo oblečena, a mraz je vedno huje pritiskal. Ni si upala premakniti iz skrivališča, ker se je bala, da so v bližini Nemci.

Po osmih dneh je vsa prezebla in izčrpana prilezla do Štokove domačije (partizansko ime Pri citrah). Noge je imela močno ozeble. Ker na domačiji ni bilo varno ostati, jo je gospodar Franc Oprčan-Brko prenesel visoko na južno pobočje Stare gore. Tu sta z bratom Andrejem napravila iz desk majhen bunker — poleg starega, v katerem sta že ležala dva ranjena partizana. Prvi je bil ranjen v čeljust, drugi pa v nogo in roko.

Ker se je Liziki Stane-Olgi zdravstveno stanje bistveno poslabšalo, je sekretar Janez Kranjc dal nalogo kurirju, da poišče in

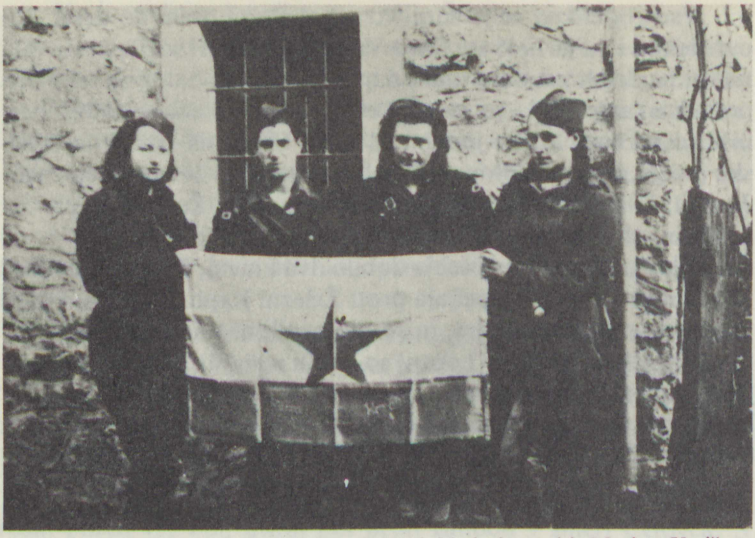

Skupina mladinskih aktivistov 1944 v Solčavi. Na levi strani je Marjeta Vasič, na desni pa Olga Červan (Vipotnik), ki sta se zdravili v bunkerju na Obirskem.

privede zdravnika. Prišel je dr. Milorad Hadžić in se takoj odločil za amputacijo obeh nog pod kolenom. Bolnica je operacijo dobro prestala, vendar je očitno prišlo do zastrupitve in je čez nekaj dni umrla.[30]

Marjeta Vasič je prišla na Koroško konec junija 1944 kot sekretarka ObKOM SKOJ za Koroško. Pozimi 1944/45, v času nemške ofenzive, je oslabela (bila je noseča) in bila 12. januarja poslana v bolnišnico Krtina nad Jezerskim. Naslednji večer, 13. januarja so bolnišnico napadli domobranci, ki so prav tedaj ustanovili postojanko na Jezerskem. Marjeta je v zadnjem trenutku pobegnila in tri dni blodila v visokem snegu po hribih nad Jezerskim. V nočeh se je zatekala na skednje, ko pa je, že izčrpana, tretjo noč v neki kašči zakurila, da bi se ogrela, si je zažgala streho nad glavo in spet odtavala po snegu. Proti koncu tretjega dne jo je vso onemoglo našla patrulja 2. bataljona Koroškega odreda in jo pripeljala v Korte, kjer je bil nastanjen bataljon. Zaradi hudih ozeblin na nogah, posebno prizadeti so bili prsti desne noge, se

odtlej vse do konca vojne ni mogla premikati. Za njeno varnost je poskrbel komandant bataljona Leopold Pernuš-Igor, ki je organiziral prevoz na Obirsko; vodil ga je operativni oficir, Bosanec Ljubo Munjiza, ki je zadnji del poti Marjeto sam nesel v bunker blizu Jerebove domačije, kjer sta se skrivala otroka (devetletni Hanza in nekaj let starejši Pepi), ki sta pobegnila, ko so internirali njune starše. Vsi štirje so dobivali hrano pri Jerebovi teti; v bunker je pošiljala tudi sveže in prekuhane krpe, ki si je z njimi bolnica obvezovala gnojne ozebline. Zdravniška pomoč je zaradi visokega snega prišla šele dober mesec pozneje, po naporni selitvi v drugi zasilni bunker. Selitev je organiziral Marjetin mož Dušan Pirjevec-Ahac. Prvo operacijo je opravil Janez Kmet, tedaj absolvent medicine, ki je v ta namen prišel z Gur onstran Drave in prinesel s seboj potrebne (zasilne) instrumente in lokalni anestetik, ki tkivo zamrzne. Porezal je sklepne vezi na členkih med docela segnitimi prsti in stopalom. Hkrati z njim je prišel s Kokrškega medicinec Rudolf Malavašič, ki je prepustil delo starejšemu kolegu.

Sredi marca je OB KOM KPS organiziral selitev v novi, prostornejši, solidno zgrajeni bunker imenovan Orlovo gnezdo, prav tako na Obirskem. Tedaj je nego bolnice prevzel dr. Milorad Hadžić. Poskrbljeno je bilo tudi za zaščito, ki sta jo poleg vodje, Viktorja Robnika (po domače Močnikovega), sestavljala revirska rudarja Bine in Franko (v partizane sta prišla z rudarsko godbo). Vsi trije so izmenoma hodili po hrano in vzdrževali zvezo z organizacijo. Vsem skupaj pa je skrbno gospodinjila domačinka iz okolice Železne Kaple.

Aprila je prišla v bunker Olga Červan (Vipotnik), organizacijska sekretarka ObKOM SKOJ za Koroško od oktobra 1944. Naporna zima in stalne hajke so tudi njo izčrpale: dr. Hadžić je ugotovil vnetje rebrne mrene z vodo v rebrnem predelu. Predpisal ji je injekcije kalcija, vitamina C in železa. Preskrbela jih je mladinka Luca.

Da bi se z zdravnikovo odsotnostjo Olgino zdravljenje ne prekinilo, ji je dajala injekcije Marjeta, ki pa za to delo ni bila poučena. Da bi Olge ne mučila z dolgotrajnim, bolečim iskanjem žile, ji je enkrat dala inekcijo v mišico pod bokom v gornji zadnjični predel, kar so dovoljevala priložena navodila in kakor je bilo domenjeno z zdravnikom. Kmalu nato je Olga zbolela, dobila je vi-

soko temperaturo z znaki meningitisa. Hkrati se je na mestu injekcije pojavila oteklina z gnojno bulo. V bunkerju je nastal preplah in bali so se najhujšega. Dr. Hadžić se je nemudoma vrnil s terena — tudi on je dopuščal možnost meningitisa — a bolnici v polzavestnem, vročičnem stanju ni imel s čim pomagati. Sam njen organizem je premagal krizo, gnojna bula se je odprla in izčistila. Olga je polagoma okrevala, ne da bi bil njen „primer" kdajkoli do kraja pojasnjen.

Dr. Hadžić, ki ni bil kirurg, pa je opravil uspešen kirurški poseg na Marjetini nogi. Amputirano mesto je bilo še zmerom gnojno in odprto, celjenje pa je oviral tudi zgornji del stopalne kosti (os metatarsi I), ki je štrlel iz rane. Treba ga je bilo odstraniti. Spet so aktivisti preskrbeli potrebne instrumente iz Železne Kaple: kirurško žago je nadomestila žaga za železo, narkozo, ki je bila za nosečnico v šestem mesecu neprimerna, lokalna anestezija. Med operacijo je držal Marjeto Dušan Pirjevec-Ahac; asistirala je najprej Olga Červan, potem partizana Bine in Franko; prizor je namreč presegal Olgino oslabelo zmogljivost, odšla je ven in pred vrati bunkerja omedlela. Po končani operaciji so pomagali še njej.

Po odstranitvi moteče kosti se je Marjetina rana polagoma ožila in po koncu vojne (po porodu) zacelila brez dodatnih kirurških ukrepov.

V času bolezni in okrevanja sta Olga in Marjeta s pomočjo zaščite po svojih zmožnostih ohranjali zveze z mladinsko organizacijo. Konec vojne jim je prva oznanila partizanka, mladinka Dragica Jereb-Dunja.[31]

VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „AMERIKA" V ZGORNJEM KOTU PRI SELAH NA KOROŠKEM

Za potrebe partizanskih enot, ki so se bojevale na najbolj skrajnem zahodnem koncu južne Koroške, je bila v oktobru 1944 zgrajena VPB „Amerika".

Gradnjo je vodil Lojze Mak-Lenart, domačin iz Sel. Pred tem je bil politični delavec v Koroškem odredu, obveščevalec in

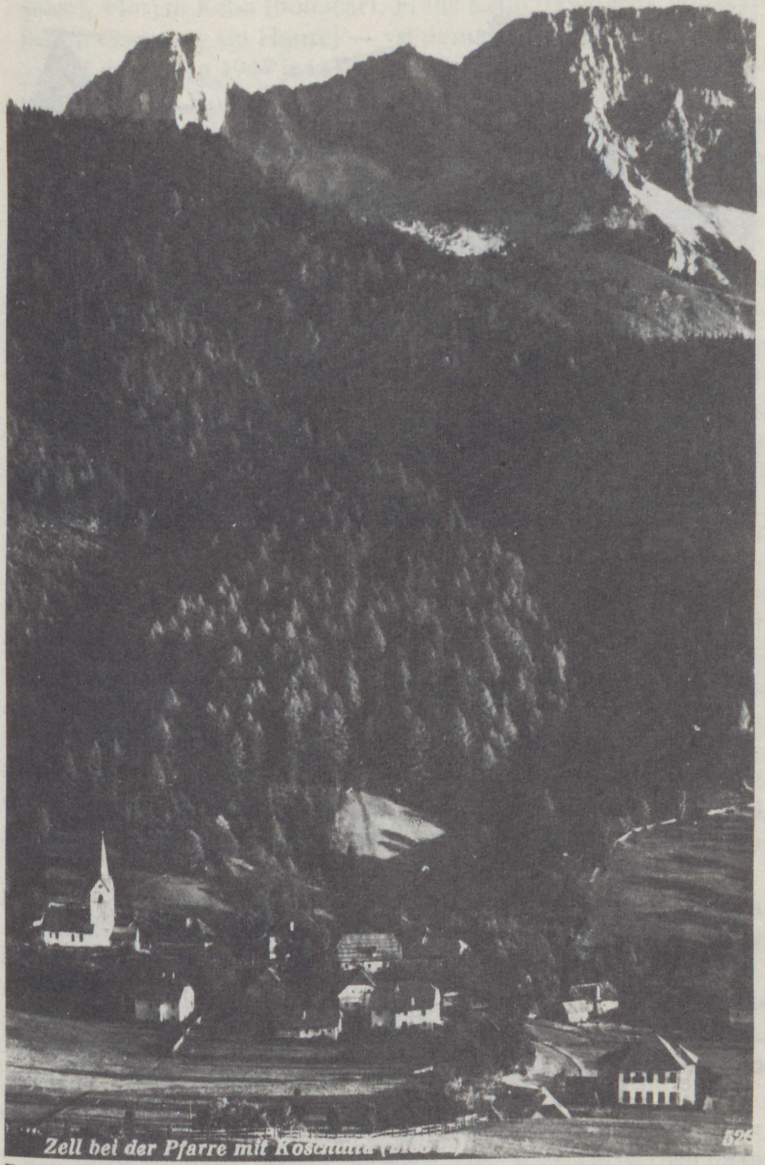

Panorama Sel

Gornikova domačija, javka za VPB Amerika

intendant 3. bataljona. V času, ko je bila Gornja Savinjska dolina osvobojena, je prišel z bataljonom v Solčavo. Tu ga je komandant bataljona Ivan Ribič-Stojan poslal na Sele, da bi pri grofovskem lovcu v Zg. Kotu dobil jahalnega konja. Za spremljevalca mu je bil dodeljen mlad borec Mitič. V Zg. Kotu sta se nato zadrževala približno dva tedna; nato je prišel sanitetni referent odreda Jakob Mihelič-Savo. V sporazumu z enoto ga je kot dobrega poznavalca terena zadolžil, naj zgradi bolnišnico.

Bolnišnica je bila prvotno zgrajena nad kmetijo Gornik. Tu je že prej stala zemljanka, ki so jo uporabljali terenski aktivisti. Lojze Mak-Lenart jo je s pomočjo borcev iz bataljona, ki so prišli na pomoč, povečal. Ležala je na strmem pobočju, tako da je bila zadnja stena vsa v zemlji, stranske stene pa tudi nekoliko. Imela je vrata in okno. V notranjosti je bil železni štedilnik in miza, na kateri je bil radijski sprejemnik, na levi strani pa so bili pogradi. Sprva sta bila v njej samo dva ali trije ranjenci, pozneje pa so zgradili še en objekt, v katerem je bilo prostora za 20 ranjencev. Osebje so sestavljali: Lojze Mak-Lenart (politični komisar bolni-

šnice), Florjan Kelih (bolničar), Franc Kelih (pomočnik bolničarja), in Gornikov sin Hanzej — vsi domačini iz Sel.[32]

V decembru 1944 je iz sestave kirurške ekipe na Ljubnem, ki jo je vodil dr. Robert Kukovec, prišel v VPB Amerika medicinec Franc Brumen. Imenovan je bil za upravnika zapadnokoroških bolnišnic, od katerih je kot centralna veljala VPB Amerika. Spotoma bi se moral oglasiti tudi v bolnišnici na Jezerskem, vendar ga je na prehodu čez močno zasnežene Karavanke s spremljevalci vred zasul plaz, in tako na Jezersko ni prišel.[33]

Javka za bolnišnico je bila Gornikova domačija, ki ji je bila najbližja. Razpoznavni znak za nevarnost je bila deska, ki jo je kmet v slučaju nevarnosti prislonil ob steno. Nalogo maskerja je pogosto opravljal kmet Gornik, ki je na shojeno pot napravil drva, preko katerih je osebje hodilo v gozd. To je bilo potrebno predvsem, kadar je zapadel sneg. Franc Brumen je ob imenovanju dobil nalogo, da najde nov prostor in zgradi novo postojanko za bolnišnico Amerika.

Prvi objekt je bil čez čas že preveč kompromitiran, posebno pa se je povečala nevarnost izdaje, ko so Nemci ujeli štiri nekdanje ranjence, ki so po ozdravitivi odšli iz bolnišnice. Potrebno je bilo torej poiskati nov prostor. Domačini, ki so tvorili osebje bolnišnice, so dobro poznali teren, zato jim novega bivališča ni bilo težko najti. V februarju 1945 se je torej vsa bolnišnica premaknila v dtvarsko kočo, ki so jo imenovali „krvava bajta". Seveda so jo pred tem nekoliko preuredili, da je bila primerna za bivanje. Zgrajena je bila v celoti iz lubja. Poleg nje so zgradili še eno barako za ranjence. Ta je bila zgrajena iz lesa in pokrita s skodlami. Ranjencev je bilo ob preselitvi osem, potem pa so jih sprejeli še pet.

Bolnišnica je stala visoko nad kmetijo Hoc pod Karavankami. Oba objekta sta bila zelo dobro zakrita, dostop je bil zelo težaven.

Ob koncu marca se je bolnišnica Amerika spet selila v bližino kmetij Majer in Vogelnik. V gozdu so zgradili dva objekta, ki sta rabila svojemu namenu do konca vojne. Oba sta bila lesena, pokrita s skodlami in za tiste čase še kar sodobna.

Za pranje in čiščenje obleke in perila je vodstvo bolnišnice organiziralo dekleta iz Zgornjega Kota. Hrano so si priskrbeli na ra-

Člani osebja VPB Amerika

zlične načine. Kmetje so odstopili bolnišnici domače živali; seveda so morali odvzem živine takoj prijaviti oblastem, ker je bila vsa živina popisana. Žival so navadno prignali k zanesljivemu kmetu, jo tam ubili, razkosali in večino mesa tudi nasolili in po potrebi tudi dali na dimljenje. Osebje je bilo s kmeti iz Zgornjega Kota v zelo dobrih odnosih; bili so kot ena družina. Pomagali so drug drugemu na različne načine, delili med seboj hrano itd. Tudi gamsov in drugih divjih živali so člani osebja postrelili precej in včasih del plena odstopili kakšnemu kmetu. S kožami so obili notranje stene barak in tako zamašili luknje pred mrazom. Nekoč so v planino zašli trije grofovski voli, težki po 900 kilogramov. Tako so kurirji, 2. bataljon KO in bolnišnica dobili vsak po enega. Za njimi ni bilo nikoli nobenega povpraševanja niti hajke, zato so borci sklepali, da jih je grof nalašč dal nagnati v planino, da bi se pred bližajočim koncem vojne prikupil partizanom.

Kmetje, ki so imeli mline, so mleli žito, ki so ga poslali bataljoni KO ali pa nabrali intendanti bolnišnice. Nekoč je 2. bataljon

Medicinec Franc Brumen, vodja VPB Amerika

KO poslal bolnišnici sto kilogramov riža, ki ga je dobil v neki akciji.

Tako je bila bolnišnica s hrano vseskozi dobro založena. Zelo so ji pomagali kmetje Udank, Toman, Hoc, Travnik, dva Malija, Vokovnik, Mičutar in drugi.

V bolnišnici Amerika v glavnem niso izvajali pravila, da je treba prihajajočim in odhajajočim ranjencem in bolnikom zavezovati oči, to pa zato, ker je bilo med njimi precej domačinov, in tako je vsak, ki mu je bil teren vsaj malo poznan, vedel, kje je. V bolnišnico in iz nje so vodili ranjence pretežno ponoči.

Če je bolnik napravil nekaj korakov vstran od zgradbe, je imel lep razgled do vseh bližnjih kmetij. Zgornji Kot je bil zaradi velike oddaljenosti od večjih krajev razmeroma varen in Nemci so le redkokdaj zašli sem. Tako je območje okrog Sel veljalo za napol osvobojeno in se o njem pogosto govori kot o „selski republiki". Tu je imelo svoj sedež tudi najvišje politično vodstvo Koroške. Tako je tudi ing. Pavle Žaucer-Matjaž, sekretar OBKOM KPS za Koroško, prihajal v bolnišnico gledat, v kakšnih razmerah živijo ranjenci.

Januarja 1945 sta Franc Brumen in Lojze Mak-Lenart dobila obvestilo, da se morata oglasiti pri kmetu Maliju pod Škrbino. Tu ju je pričakal politkomisar Koroškega odreda Ivan Janžekovič in takoj začel zasliševati Maka, kolikokrat je imel v bolnišnici politično uro in kolikim ranjencem je pri transportu v bolnišnico in iz nje zavezal oči. Mak mu je odgovoril, da političnih ur ni imel in tudi oči ni zavezoval, nakar mu je politkomisar zagrozil, da bo moral iti za kazen v brigado. Mak se je tega razveselil, češ, da bo vsaj prišel v pravo vojsko, nato pa je Franc Brumen dosegel, da je kljub temu ostal v bolnišnici, vendar le kot intendant. Za političnega komisarja pa so postavili Janeza Narada-Tinčeta, ki je to funkcijo opravljal vse do evakuacije ranjencev v VB Celovec.[34]

Kdo vse se je zdravil v bolnici Amerika? To je zelo težko ugotoviti, kajti originalni seznam ranjencev so ob koncu vojne uničili. Do sedaj je bilo mogoče najti podatke za kakih dvajset ranjencev, ki pa še zdaleč niso popolni. Tako vemo za nekatere ranjence samo imena ali partizanska imena, pri drugih manjka vrsta poškodbe ali obolenja, pri tretjih spet čas, ko so se zdravili ali kakšen drug podatek.

V glavnem je življenje v bolnišnici Amerika potekalo mirno. Ranjenci so se v njej počutili varne. Obstajalo je prijetno tovariško vzdušje med ranjenci in osebjem, ki so ga pogosto popestrile ure političnih in različnih splošnih razprav, politično izobraževanje ter dejavnost na kulturnem področju. S starim pisalnim strojem so ranjenci natipkali skromno kulturno revijo, ki je imela naslov Iz Amerike. Izšli sta le dve številki.

Neke noči, ko so še vsi spali, je nekje v bližini zaropotala brzostrelka. V hipu so bili vsi pokonci in dokaj prestrašeni ugibali, kaj bi utegnilo biti. Padlo je povelje: „Stroga tišina, ostanite mirni! Vsi drug za drugim ven v goščavo nad bolnišnico"! Z medsebojno pomočjo je sledil organiziran umik navkreber po gozdu. Čez nekaj ur so ugotovili, da v bližini ni bilo Nemcev, pač pa je rafal izstrelil nekdo od partizanov. Vrnili so se v bolnišnico.

V času, ko je nemška vojska kapitulirala, je prišlo v bolnišnico sporočilo, da se v okolici potikajo ter ropajo in napadajo večje in manjše skupine različnih okupatorjevih pomagačev, od četnikov do ustašev in vlasovcev. Takoj ko se je znočilo, so vsi, ki so bili v bolnišnici, krenili na pohod. V velikem razmaku so prekora-

Prva stran brošure, ki so jo izdali ranjenci in člani osebja VPB Amerika.

čili dolino ter se na nasprotnem bregu utaborili v skalnati votlini. V njej je bilo sicer mrzlo in vlažno, vendar veliko bolj varno kot v brunarici. Od tu so imeli tudi dober razgled nad velikim delom doline in nasprotnim hribom, kjer so lahko opazovali gibanje sumljivih skupin. V tej votlini so ostali dva ali tri dni, nato so se vrnili v bolnišnico. Seveda je bilo vse to premikanje zelo mučno za ranjence in bolnike, kajti premikali so se ponoči, brez luči, po kozjih stezah in po neizhojenem terenu, po strmem skalovju in nad prepadi ter v nenehni nevarnosti, da jih vsak hip zaloti kakšna oborožena skupina sovražnikov.

Kmalu nato se je vsa bolnišnica preselila v Sele in se namestila v neki hiši. Dobili so obvestilo, da se bliža večja ustaška skupina. Še preden je osebje utegnilo evakuirati ranjence in bolnike, je šel Franc Brumen pogledat, kdo pravzaprav prihaja. Ko je zagledal skupino ustašev, so le-ti napravili na njega vtis razbite, razpadle in uničene vojske. Opogumil se je in stopil proti njim. Dejali so mu, da so lačni. Brumen jim je ukazal, naj najprej odložijo orožje. To so brez vsakega ugovora tudi storili. Nato jih je napotil nazaj proti bivši jugoslovanski meji, kjer pa so jih partizanske enote gotovo zajele.

Po 9. maju 1945 so bili ranjenci bivše bolnišnice Amerika evakuirani v Celovec, kjer so jih namestili v novoustanovljeno Vojno bolnico Jugoslovanske armade.[35]

RANJENCI V ZILJSKI DOLINI

V Ziljski dolini so se zadrževali v glavnem kurirji, obveščevalci 9. korpusa in politični delavci okraja Beljak. Slednji so v drugi polovici leta 1944 zgradili bunker v Karavankah med vasjo Podlipa in med Podkloštrom. Pridružilo se jim je nekaj posameznikov z Bovške, oziroma Ziljske čete, ko je v juliju prišla s Primorske na Koroško. Sredi oktobra 1944 je to skupino aktivistov obiskala delegacija Oblastnega komiteja KPS za Koroško. Naročeno jim je bilo, da morajo razširiti NOB proti Šmohorju na drugi strani Zilje, in po možnosti do Kanalske doline. Sredi novembra so si aktivisti zgradili nov bunker nad kmetom Trbinarjem. Tedaj pa se je začela zelo huda zima, z visokim snegom in zelo nizkimi

temperaturami. Življenje aktivistov na tem delu Koroške je postalo zelo težko, saj jim je bilo vsakršno gibanje onemogočeno. Vsa njihova dejavnost je bila sedaj usmerjena v nabiranje hrane, ki so jo lahko dobili le na najbližjih kmetijah. 25. decembra 1944 sta Georgij Dvoržak-Džuro in Alojz Vidmar-Brko šla k najbližjemu kmetu Trbinarju, da dobita nekaj hrane in podatkov. Napotila sta se proti hlevu, kjer jih je kmet navadno čakal, ker ga je na njihov prihod navadno opozoril domači pes. Tokrat pa so Nemci postavili na kmetiji zasedo. Alojz Vidmar-Brko, ki je hodil spredaj, je že stegnil roko, da bi odprl hlevska vrata, tedaj pa je počilo. Bil je takoj mrtev. Dvoržak pa je imel prestreljena pljuča. Stekel je po stezi navzgor proti gozdu. Nemci so streljali za njim in ga ranili še v zapestje. Z velikimi težavami se je prebil do bunkerja; pri premagovanju zadnjega dela poti mu je pomagal Emil Sovdat-Milče, ki je bil ravno takrat na straži. Soborci so ga položili na pograd. Iz ust je bruhal kri. Slekli so ga do pasu, mu izprali rane z lastno vodo enega od borcev, ker druge ni bilo pri roki.

Raztrgali so staro srajco in s povoji prevezali rano. Nato so se vsi borci umaknili iz bunkerja više v Karavanke, kjer so že prej postavili šotor. Ranjenec jih je seveda pri umiku zelo oviral in z veliko težavo so ga spravili na varno. Kmalu nato so Nemci napadli prazen bunker. Aktivisti so sklenili, da ranjenega Dvoržaka premestijo k obveščevalnemu vodu 9. korpusa; le-ta je imel svoj bunker pod Dobračem v t.i. Steinmeeru ali Kamnitem morju — več kilometrov dolgi kamniti groblji (ostanku Dobrača, ki se je podrl leta 1348). Za spremstvo so mu določili Emila Sovdata-Milčeta. Spočetka sta dobro napredovala, toda šlo je vedno težje. Ob nastopajočem mraku sta bila komaj na pol poti. S snegom sta si tešila žejo in lakoto. Loteval se ju je obup. S skrajnimi napori sta vendarle uspela priti do jutra k hiši, kjer je bila javka. Tu je ranjenec na podstrešju na senu ležal brez odeje ves dan in vso noč. Ponoči je v blodnjah strgal s sebe srajco in obvezo z ranjenih prsi. Zjutraj se je spet zavedel. V takem stanju ga je drugega dne dopoldne našla gospodinja in obvestila nekega terenca, ta pa je obvestil obveščevalce, da so ga prišli iskat. Brez posebnih težav so ga spravili do taborišča. Ker pa so obveščevalci imeli premalo prostora, pri sebi pa so že imeli Borisa Kosa, ki je bil ranjen v nogo, so ga spravili v bunker avstrijskih protifašistov, ki je bil v bližini.

Steinmeer (Kamnito morje) pod Dobračem, kjer so imeli bunker slovenski in avstrijski aktivisti (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Hlev pri Trbinarju, kjer je bil ranjen Georgij Dvoršak-Džuro (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

Rana na prsih se mu je kmalu zacelila, nekoliko slabše pa je bilo z roko, ker je imel poškodovano kost. Za Silvestrovo so se Avstrijci pripravljali, da gredo vsak na svoj dom po hrano. Pavla Novak je zaprosila Dvoržaka, da ji posodi pištolo, ker je bila brez orožja. Privolil je, vendar se je hotel prepričati, če je pištola v redu. Iz nje je potegnil okvir z naboji in skušal ugotoviti, ali je naboj tudi v cevi. Zapirač se je bil nekoliko zajedel, zato je dvignil pištolo v zrak in pritisnil na sprožilec. Ni se hotela sprožiti, zato jo je potegnil k sebi in takrat je počilo. Krogla se mu je zarila v koleno in ostala nekje v pogačici. Prišlo je do zastrupitve. Nekaj dni je visel med življenjem in smrtjo. Sreča je bila, da so Avstrijci imeli precej zdravil proti zastrupitvi, in jih je bil jemal že prej med ležanjem za posledicami prvih ran. Vsako jutro posebej so se mu v dvomih približevali in pregledali, ali še živi. Šele po osmih dneh se mu je stanje zboljšalo in je končno ozdravel.[36]

PRIMERI SODELOVANJA PREBIVALSTVA V POMOČI RANJENCEM

Osvobodilna fronta je bila med drugim zelo močno zasidrana tudi v Klopinju v Podjuni. S partizani je sodelovala večina prebivalcev, kot na primer Fingerlova, po domače Halejeva družina. Tako sta Fingelovi hčerki Zofka in Tilka, ki sta bili aktivni in zanesljivi mladinki, omogočili bolni aktivistki Mileni (ime in priimek neznana) zvezo za odhod v bolnišnico. Dali sta ji Zofkine dokumente in obleko, tako da je podnevi odšla v štiri in pol kilometrov oddaljeno Sinčo vas, od tam pa je z vlakom, pozneje pa peš, odšla na Solčavsko.

Neka ženska iz Klopinja, ki je imela moža v nemški vojski, je na primer skrivala bolnega Francoza (ubežnika iz ujetniškega taborišča), dokler ni ozdravel.

Milena Mohor (poročena Gröblacher) iz Škocjana pa je nudila prvo pomoč partizanu Ivčku Erženu-Vojku. Ranjen je bil v roko v Rikarji vasi v noči od 28. na 29. junij 1944. Po Mohorjevo je prišel legalni kurir Lojze Mohor iz Nagelč (pozneje je bil partizan), z obvestilom, da leži na gozdni jasi nad Nagelčami ra-

njen partizan, ki je potreben pomoči. Krogla ga je zadela v komolec, ko je dvignil roko, da bi odprl vrata na neki domačiji. Čeprav je imel vse tkivo ob komolcu razcefrano, je še utegnil ustreliti nazaj.

Ranjenca je Milena Mohor obvezala, nato pa ga je eden od Hublovih fantov spremljal proti Železni Kapli.[37]

Tudi slovenski duhovniki na Koroškem so podpirali narodnoosvobodilni boj. Tako je nek duhovnik, pregnan s svoje župnije na Salzburško, s pomočjo redovnic, ki so bile tudi pregnane, navezal stike s partizani. Posebno aktivna je bila ena izmed njih. Bila je zelo plemenita in neustrašna. Navezala je stike z glavno sestro v nekem vojaškem lazaretu, od koder so partizani v letu 1944 dobivali sanitetni material. Dokazano je, da je ta pomoč vsaj dvakrat prišla v roke partizanom, in sicer marca 1944 v labotski dolini in aprila 1944 nad Kopancem v gozdu v smeri Šent Lipša. Župnik, preoblečen v lovsko obleko, je prispel z vlakom iz celovške smeri do Sinče vasi, od tam pa z ozkotirnim vlakom do Železne Kaple. V gozdu izven kraja sta se sestala s kurirko — partizanko, domačinko iz okolice Železne Kaple, po vnaprejšem opisu in določitvi kraja. Predal ji je poln kovček obvez, etra, injekcij, tablet in drugih zdravil.[38]

Zelo zanimivo si bo na tem mestu ogledati tudi primer kanonika Feiniga, župnika v Gospe Sveti, ki je bil sicer doma iz Sveč v Rožu. Pomagal je dvema ranjenima aktivistkama pri pobegu iz bolnišnice v Gospe Sveti.

Politični aktivistki Valentina Wutte-Marjetka in Karla Kobav-Draga, ki sta delovali med mladino in ženami v borovelj-skem okraju, sta 28. marca 1945 padli v bližini Bajdiš v nemško zasedo. Bili sta hudo ranjeni in ker zaradi ran nista mogli pobegniti, so ju policisti ujeli. Odpeljali so ju najprej na gestapo v Borovlje, kjer so ju dolgo zasliševali, nato so ju predali celovškim gestapovcem. Le-ti so ju ponovno pretepali in zasliševali, ker pa niso mogli od njiju izvedeti ničesar, so ju poslali v celovško bolnišnico. Od tam so ju čez dva dni zaradi pomanjkanja prostora poslali v bolnišnico v Gospo Sveto, sedem kilometrov od Celovca.

Mati Valentine Wutte-Marjetke se je takoj, ko je izvedela da je njena hčerka v tej bolnišnici, povezala s svojim rojakom, kanonikom Feinigom, in ga prosila, naj omogoči aktivistkama beg iz

Karla Kobau-Draga, (poročena Altič) (fotoarhiv Slovenj Gradec).

bolnišnice. Le-ta je imel vse možnosti za to, saj so ga večkrat klicali v bolnišnico, da je spovedoval bolnike. Takoj se je povezal z bolnicama in skupaj so skovali načrt za beg. Ko sta bili obe aktivistki zdravi, in ko bi morala priti ponju policija, sta skrivaj odšli v župnišče. Župnik jima je že pred tem priskrbel civilne obleke, in ko sta jih oblekli, jima je dodelil organista, ki ju je varno pospremil do župnika Eharta v vasi Podkrnos na Gurah. Le-ta je bil sicer Nemec, vendar je bil velik nasprotnik nacizma. Nahranil ju je in prenočil, nato pa ju napotil h Kopajnikovi domačiji na Tucah. Tam sta se nekaj dni pred koncem vojne spet srečali s partizani.[39]

ZAKLJUČEK

Na Koroškem južno od Drave so od junija 1944 do maja 1945, torej v obdobju enajst mesecev, delovale štiri partizanske bolnišnice, nekaj partizanskih ranjencev in bolnikov pa se je zdravilo tudi v posameznih bunkerjih v Mežiški dolini na Obirskem in

v Ziljski dolini, torej tako kot v prvem obdobju partizanskega zdravstva. Vsaka od teh bolnišnic je delovala različno dolgo; najdlje B-11 (če v ta čas vračunamo tudi čas gradnje, ki se je iz različnih vzrokov močno zavlekel).

Sodimo, da je skozi te bolnišnice šlo več kot sto ranjenih in bolnih borcev koroških partizanskih enot. Od teh jih velik del ni bilo mogoče ugotoviti zaradi pomanjkanja dokumentov (zvezek z vpisanimi bolniki VPB Amerika se je ob koncu vojne izgubil). Najbolj natančni podatki obstajajo za bolnišnico B-11. Glede načina ranitve velja podobno kot za bolnišnice na Solčavskem. Tudi na Koroškem so, podobno kot na Solčavskem, v zimi 1944/45 nastopile izredno hude razmere. Ponekod, posebno visoko v gorah, je zapadlo tudi do nekaj metrov snega. Nastopile so tudi zelo nizke temperature — celo več kot 20 stopinj pod ničlo. Zveze z vasmi, posebno niže v dolini, so bile zelo otežene ali povsem onemogočene. Nemci pa so v sklopu zimske ofenzive neprestano hajkali za partizani, nenehno pošiljali močne patrulje na „partizanska območja", okrepili pa tudi gestapovsko obveščevalno mrežo, ki je uspela izslediti več središč okrajnih političnih vodstev, ki so jih nato z močnimi policijskimi in drugimi silami napadli in uničili. Najbolj značilen primer iz tega obdobja je uničenje okrajnega centra KPS in OF Beljak pod Arihovo pečjo nad Šent Jakobom v Rožu, februarja 1945, ko je padlo osem aktivistov, rešili pa so se samo trije. Nemci so odkrili in napadli tudi Okrajni center Pliberk, Celovec in Podklošter.[40]

Skupno je v zimi 1944/45 padlo okrog 60 političnih aktivistov, njihovih spremljevalcev in kurirjev.[41]

Posledice teh izredno težkih razmer so se pokazale v vse bolj številnih primerih močnih ozeblin med borci pa tudi močnih prehladov in primerov pljučnice. Večje število močno ozeblih borcev 2. bataljona KO so, kot bo razvidno iz zadnjega poglavja, evakuirali na Gorenjsko. Druge so zdravili v posameznih bunkerjih in bolnišnicah na območju Karavank. Le-te so imele zaradi prej omenjenih razmer velike težave pri nabavi hrane. Veliko težji je bil problem pri nabavi zdravil in medicinskih pripomočkov. Kvalificiranega medicinskega kadra, predvsem zdravnikov in medicincev je bilo sicer dovolj, vendar so bili zaradi pomanjkanja zdravil in inštrumentov premalo učinkoviti in so bili pogosto bolj mo-

ralna opora ranjencem in bolnikom. Čez zimo so bili namreč prekinjeni številni kanali, po katerih so prej dotekala zdravila; zaradi težkih zimskih razmer je usahnila tudi zavezniška pomoč. Zato ni čudno, da je na primer dr. Hadžić moral iskati pri kmetih žago za amputacijo noge; da je nosil pri sebi samo pinceto, britvico, in škarje itd.

Tudi glede načina zdravljenja velja za koroške bolnišnice isto kot za solčavske. Ranjence so zdravili v glavnem s previjanjem, masažo, izpiranjem ran ter kvečjemu z manjšimi kirurškimi posegi. Za zahtevnejše operativne posege bolnišnice niso bile dovolj opremljene, niti niso imele za to poučenega medicinskega osebja, predvsem kirurgov. Tudi dr. Hadžić, ki je bil najbolj kvalificiran zdravnik, je bil po specializaciji internist in ne kirurg. Sicer pa pretežkih primerov k sreči ni bilo.

Kljub temu, da so koroške partizanske bolnišnice delovale še v težjih pogojih kot solčavske, so za takratne razmere odlično opravile svojo vlogo. Zelo malo ranjencev je umrlo, še manj pa jih je prišlo v roke sovražniku.

OPOMBE

1. AKPMR, Slovenj Gradec Dnevnik Anice Tomazin-Pepce in Petra Tomazina-Skale, dopolnjeno s spominskim zapisom Petra Tomazina-Skale, Prevalje, 1983 (pripombe k prvotnemu tekstu, v arhivu Antona Ikovca).
2. Dnevnik; glede imena bolnišnice glej AKPMR, fasc. 52/78 (dopis Ivanu Hercogu-Timu z dne 7. 11. 1944) in AKPMR, razstavni pano o saniteti: Dnevnik Terenske čete 1—15.
3. Dopis sanitetnega odseka štaba KO štabu 3. bataljona KO, 31. 10. 1944. Muzej revolucije Celje, fasc. 35/II.
4. Pričevanje Ferda Flajmiša-Iztoka, Slovenj Gradec, 10. 6. 1978 (zapis v arhivu A. Ikovca).
5. Dnevnik.
6. Pričevanje Antona Pečnika-Tineta, Bela pri Železni Kapli, 18. 7. 1981 in Alberta Konečnika-Modrasa, Ravne na Koroškem, 23. 1. 1980 (zapis v arhivu A. Ikovca).
7. Dnevnik.
   pričevanje Ivana Levarja-Janeza, Črna na Koroškem, 16. 1. 1980 (zapis v arhivu A. Ikovca).
   Pričevanje Janeza Zalesnika-Bleda, Solčava (zapis v arhivu A. Ikovca).
   Seznam evakuiranih je narejen na podlagi evidence ranjencev in osebja solčavskih bolnišnic (AIZDG, Ikovčev fond).
8. Pričevanje Franca Goloba-Gašperja, Prevalje, 13. 2. 1978 (Zapis v arhivu A. Ikovca); to potrjuje tudi Filip Leskovec-Lojze.
9. Dnevnik, dopolnjen s pričevanjem Petra Tomazina-Skale in Konrada Mlačnika-Karla, Prevalje, 28. 8. 1977 (zapis v arhivu A. Ikovca).
10. Dnevnik, dopolnjen s pričevanjem Ferda Flajmiša, Slovenj Gradec, 10. 6. 1978 (zapis v arhivu A. Ikovca).
11. Isto kot op. 9.

12. Dnevnik, dopolnjen s pripombami Petra Tomazina na osnutek besedila, januar 1982 (v arhivu A. Ikovca).
13. Isto kot op. 10.
14. Isto kot op. 12.
15. Dnevnik.
16. Pričevanje Petra Tomazina, Prevalje, 28. 8. 1977 (zapis v arhivu A. Ikovca).
17. Dnevnik.
18. Isto kot op. 16. Glede pomoč Ok O OF Črna — Mežica bolnišnici, glej AKPMR, fasc. 52/84.
19. Vzrok za nesporazum je bil najbrž tudi novorojenček; le-ta zaradi stalnega joka ne spada v strogo zaupen objekt ali v njegovo neposredno bližino, sploh pa ne na območje, kamor so pogosto zahajali Nemci.
20. Dnevnik, dopolnjen s pričevanji Petra Tomazina, Prevalje, 28. 8. 1977, 13. 2. 1978 in pripombami na osnutek teksta (zapisi v arhivu A. Ikovica).
21. Po podatkih Krajevne organizacije ZZB NOV Kotlje (zapisal Ludvik Pavlin, 4. 2. 1981) in vprašalnih pol ranjencev oziroma bolnikov (v arhivu A. Ikovca).
22. Isto
23. Spominski zapis Filipa Leskovca-Lojzeta (nedatiran: v arhivu A. Ikovca)
24. Spominski zapis Lipeja Kolenika-Stanka (brez datuma, v arhivu A. Ikovca).
25. Milenko Strašek: Kajžarji spreminjajo svet. TV 15, 5. avgusta 1982, str. 7, in pismo ing. Pavleta Žaucerja-Matjažu piscu Linasiju, Ljubljana, 17. 4. 1985.
Franc Adamič je danes zaposlen kot telefonist v ŽK Intes v Mariboru. Je sto odstotni invalid (kot civilni invalid — žrtev vojne). Trije Adamičevi otroci, rojeni pred vojno, in eden, rojen po vojni, so zdravi, le Franc, ki se je rodil v bunkerju, je slep.
26. Pomniki NOB občine Kranj, str. 102—103, dopolnjeno s pričevanji Iva Pirkoviča, Ljubljana, 13. 9. 1978, in Antona Štirna, Jezersko, 22. 8. 1980 (zapisi v arhivu A. Ikovica).
27. Pričevanje Antona Štirna, Jezersko, 22. 8. 1980 (zapis v arhivu A. Ikovica).
28. Pričevanje Frančiške Malovršnik-Mihaele, Bela pri Železni Kapli (zapis v arhivu Antona Ikovica).
29. Pričevanje Antona Dremlja-Anteja, Ljubljana, 28. 4. 1978 (zapis v arhivu Antona Ikovica).

30. Pričevanje Franca Oprčana-Brka (zapis v arhivu A. Ikovca; dne 8. 8. 1975 ga je pregledal tudi Karel Prušnik-Gašper).
31. Spominski zapis Olge Vipotnik in Marjete Vasič, Ljubljana, 1985, (v arhivu A. Ikovica).
32. Spominski zapis Alojza Maka-Lenarta (v arhivu A. Ikovica).
33. Pripomba dr. Franca Brumna na prvotno besedilo Maribor 5. 4. 1983 (v arhivu A. Ikovica).
34. Spominski zapis Alojza Maka-Lenarta, (v arhivu A. Ikovica).
35. Pričevanje Vladimirja Kosija (v arhivu A. Ikovica).
Prvotno besedilo je pregledal tudi Ivan Navad-Tinče (Trbovlje, okt. 1983) vendar ni imel bistvenih pripomb).
36. Emil Sovdat: Tam, kjer teče bistra Zilja, Ljubljana, 1967. Kroglo pa je vendarle nosil v kolenu vse do konca vojne, ko so mu jo izrezali v Vojni bolnišnici v Ljubljani.
37. Pričevanje Milena (Mohor) Gröblacher, Škocjan, 2. 4. 1985 (v arhivu A. Ikovica).
38. Podatke zbrala Olga Kastelic-Marjetka, aprila 1985.
Ime duhovnika in redovnice je znano, vendar ga zaradi posebnih razmer na Koroškem ne objavljamo. Natančnejši podatki o tem duhovniku so v KPMR (opis si je mogoče ogledati s posebnim dovoljenjem uprave muzeja).
39. M. Ogris: Gure—Celovec—Gospa Sveta; Pripoved o Karli in Marjetki, Koroška v borbi, Celovec 1951.
40. Marjan Linasi: SKOJ in ZSM na Koroškem (neobjavljen tipkopis, 200 strani).
41. Podatek ing. Pavleta Žaucerja-Matjaža.

V. RANJENCI NA KOROŠKEM SEVERNO OD DRAVE

RANJENCI MED GURSKIMI PARTIZANI

Prvi partizani so se pojavili na Gurah v novembru 1943. Potem so delovali na tem območju politični delavci in pripravljali teren za prihod partizanske enote. Le-ta je prišla marca 1944. Svoj prihod pa je najavila z napadom na orožniško postajo v Bilčovsu. Mivškova četa, kot se je ta enota imenovala, je nato izpeljala še mnogo akcij, s čimer je izzvala Nemce, da so jo stalno hajkali z vojaškimi in policijskimi enotami. Na teren so pošiljali tudi gestapovce, da so jo zasledovali. Kljub temu je niso mogli uničiti; nasprotno, do jeseni je narasla od 15 na 100 mož.

Zaradi pogostih spopadov z Nemci je imela tudi nekaj ranjencev. Tako sta bila v maju 1944 ranjena Marjan Malc in Jože Fortin, ko sta skupaj s Tomažem Žerjavom odšla v izvidnico (Žerjav je pri tem spopadu padel). Na območju Gur seveda ni bilo partizanskih bolnišnic, zveza z območjem onkraj Drave pa je bila zelo otežkočena, zato so se ranjenci navadno zdravili v enoti ali pa pri zanesljivih ljudeh. Ranjencev na srečo ni bilo veliko, pa še tisti so bili laže ranjeni. Te je lahko zdravila četna bolničarka, Rusinja Anuška (pravo ime in priimek neznana). Bila je izučena bolničarka, ki je pribežala v četo od nekega trgovca, kamor so jo Nemci dodelili v delovno službo. Stara je bila okrog 22 let. Bila je tudi članica Komsola (sovjetske komunistične mladine). Borci so bili zelo zadovoljni z njo, ker je bila uspešna pri vsakem delu. Četo sta oskrbovali s sanitetnim materialom spretni kurirki oziroma sodelavki Anica Zausnik, p. d. Nemčeva iz Vožnice, in Lizika iz vasi Dule (priimek doslej neugotovljen), ki sta hodili ponj v Celovec.[1]

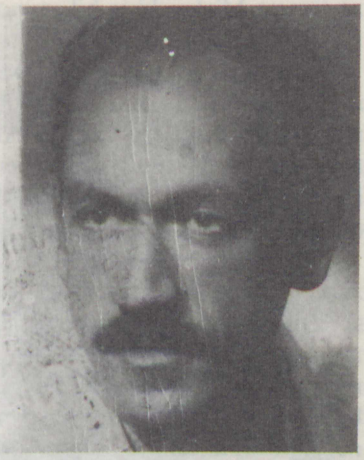

Medicinec Janez Kmet-Mirko, politični delavec na Koroškem severno od Drave. Po potrebi je tudi zdravil partizanske ranjence.

Težje primere pa je zdravil absolvent medicine Janez Kmet-Mirko, sicer politični delavec v Celovcu in na Gurah, ki se je občasno zadrževal v četi.

Najtežji ranjenec na Gurah je bil Anton Grmovšek. Ranjen je bil v začetku septembra 1944 v partizanskem taborišču, ki je bilo v strmem pobočju gostega smrekovega gozda nad Dobajno pri Hodišah na pol poti med vasjo Vožnica in Hodiškim jezerom. Imenovali so ga „Baza 6". Ustrelil ga je v lovca preoblečen gestapovec, ki se je približal taborišču. Krogla ga je zadela v desno nogo in imel je prestreljeno desno stegnenico. Noga mu je bila omrtvičena in če jo je malo premaknil, ga je močno zabolelo. Soborci so mu najprej močno povili nogo in mu dali piti vode, ker ga je zelo žejalo. Ranjenec je zelo trpel. Prenesli so ga na gosto zaraščen kraj, v bližini katerega je izvirala voda in ki so ga že od prej poznali (mislili so ga namreč uporabiti za taborišče, a se jim je zdel premajhen). Skrbno so pripravili ležišče za ranjenca in okolico dobro zamaskirali. Nad ležiščem so naredili zasilno streho iz skorij. Na tem mestu naj bi bil ranjenec samo začasno, dokler mu ne bi našli bošljega mesta za zdravljenje. Zanj je vestno skrbela že prej omenjena terenska aktivistka Anica Zausnik, po domače Nemčeva, s svojima bratoma. Soborci iz čete pa so obvestili Jane-

za Kmeta-Mirka, ki je bil ravno na aktivističnem delu v Celovcu, da leži v gozdu blizu Vožnice težak ranjenec.[2]

Janez Kmet-Mirko si je v mestu priskrbel obvezilni material in mavec. Vse to je dal v majhen zavojček in odnesel iz mesta podnevi, oblečen v elegantno obleko s klobukom in zlato obrobljenimi naočniki. To mu je priskrbel Bert Sotlar (danes znani igralec). Kmet je ranjencu najprej očistil rano, mu nato namestil mavčno oblogo in naredil ekstenzijo noge z vrvjo na močno vejo.[3]

Ranjenec je nato preležal v gozdu ves oktober. Bližala se je zima in treba je bilo zanj nekaj ukreniti. Ranjenca ni bilo mogoče spraviti čez Dravo v bolnišnico, kar bi bilo zanj še najbolj ugodno. Soborci so ga zato odnesli na dom aktivistke Anice, kjer sta mu njena brata napravila v senu na skednju udobno lešišče. Tu je bil povsem varen, kajti družina še ni bila kompromitirana pri nemških oblasteh. Četa je z njim vzdrževala stalno kurirsko zvezo. Rana se mu je hitro celila, vendar se na nogo še ni mogel opreti takoj, zato je ostal pri hiši vse do februarja 1945. Nemcem je namreč takrat uspelo, da so s pomočjo raztrgancev odkrili partizansko javko pri Zausnikovih (Nemčevih) v Vožnici, kjer se je Grmovšek zdravil. Anica je tedaj pobegnila od doma in se čez nekaj časa pridružila četi. Nemci so zaradi njenega pobega temeljito preiskali Vožnico in sosednje vasi; Grmovška, njeno mater in oba brata pa so odpeljali v zapore v jezuitsko kasarno v Celovcu.[4]

Tudi komandir čete, oz. pozneje bataljona, Anton Mivšek je bil ranjen, in sicer v stopalo. Zdravil se je v improviziranem, iz vej narejenem šotoru, ki je bil postavljen nekaj sto metrov od mesta, kjer so pozneje zgradili kurirsko zemljanko. Tudi njega je hodil zdravit Janez Kmet-Mirko.[5]

Drugič je bil ranjen 16. okrobra 1944 pri Vovbrah, ko je vodil svojo enoto na Svinško planino, in so padli v zasedo. Zdravil se je na domačiji, po domače pri Jožu na Lipcah blizu Tuc na vzhodnih Gurah. Krogla mu je zadela kost na roki nad komolcem. Dober mesec dni je moral mirovati, nato pa se je spet priključil enoti.[6]

Potem ko je ena od čet gurskih partizanov pod poveljstvom Antona Mivška odšla na Svinško planino, je na Gurah ostala skupina partizanov, ki naj bi opravljala kurirske naloge.Ker se je vedno bolj približevala zima, so si v že davno izkopani jami, med mladim smrečjem in gostim grmovjem napravili precej prostorno

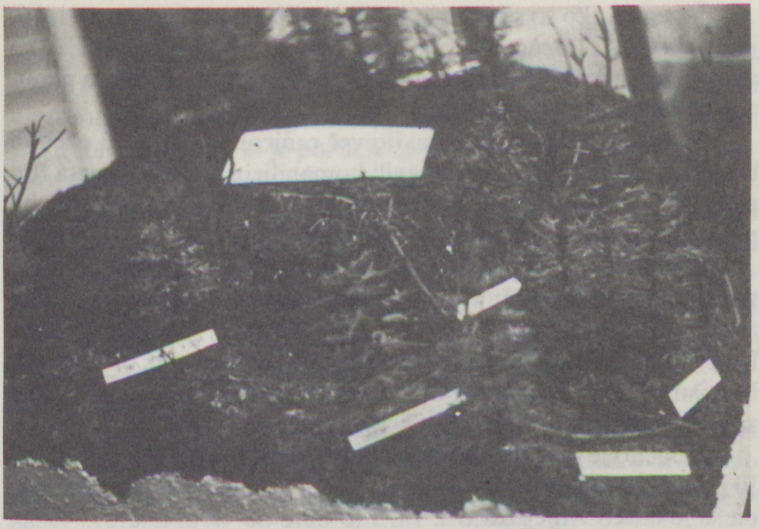

Zemljanka pri Jožetu ali pri Radiu na Vzhodnih Gurah (maketa)

zemljanko, ki je po potrebi služila tudi ranjenim in ozeblim borcem. Zemljanka je bila zgrajena nad prepadno strmino. Notranjost je bila velika $4 \times 3 \times 1{,}9$ metra, v njej so bili pogradi, na katerih je lahko spalo do 10 ljudi. Stene so bile iz smrekovih oblic, zato je bila notranjost suha. Tretjino notranjosti je zavzemal visok prostor, v katerem je bilo majhno ognjišče. Vhod je bil majhen in ob njem opazovalna lina, v smeri vstopne poti. Če bi pretila nevarnost, so imeli pripravljena dva močno zabrisana zasilna izhoda. Eden je bil skozi večjo vseko, napolnjeno z vejami, ki so brisale dim, drugi izhod pa je bil diagonalno od vhodnih vrat nad gornjim pogradom. Ta je vodil v močno zaraščeno nizko podrast. Vodo so pridobivali iz snega. Na dobro preglednem kraju so imeli med mladima smrekama stražarsko mesto, oddaljeno od zemljanke okrog dvajset korakov. Hrano in ostale potrebščine, ki niso mogle biti v notranjosti, so imeli shranjene nekaj metrov od zemljanke v velikih vrčih za mleko. Ti so bili zakopani v zemljo pod mladimi smrekami, ki so z vejami pokrivale jame. Latrina je bila daleč stran od zemljanke. Močno so pazili na konspiracijo.

V zemljanko so se kurirji, ki jih je bilo skupno osem, vselili 6. januarja 1945. Imenovali so jo „Pri Jožetu" ali „Pri radiu". Tu so se stekale kurirske zveze s Celovcem, Medgorjem, Svinško planino in srednjimi Gurami.

V tej zemljanki se je zdravilo več ranjenih, bolnih ali ozeblih borcev. Med prvimi bomo omenili komandirja postaje Toneta Repeša, ki je moral v njej preležati veliko časa. Po vsem telesu je bil poln gnojnih tvorov in bil skoraj nepremičen.

V januarju 1945 sta se v njej zdravila kurirja Franc Robida in starejši Rus Prokop. Imela sta močno ozebla stopala zaradi hoje preko potoka v neprimernih obuvalih. Oba je prišel zdravit Janez Kmet-Mirko. Skupno z njima je na tej kurirski poti ozebel tudi Marjan Malc; odpadla sta mu nohta na palcih nog, vendar se je zanj pot končala veliko bolje kot za njegova soborca.

Končno je kurirska postaja 6. aprila 1945 razpadla. Kurirji so jo prepustili Antonu Mivšku, ki je prišel ranjen s Svinške planine, da se je lahko v njej zdravil. Imel je šibre po vsem telesu.[7]

V taborišču 3. čete 4. bataljona KO v Zgornjih Dulah blizu Radiš je bil ranjen v nogo tudi Drago Krvet. Tudi on se je ozdravil na neki domačiji.[8]

S tem smo opis ranjencev na Gurah v glavnem izčrpali.

RANJENCI NA OBMOČJU SVINŠKE PLANINE

Prva partizanska skupina, ki je delovala na skrajnem severnem delu slovenskega etničnega ozemlja, torej na območju Svinške planine, je bila tako imenovana „Bojeva skupina". Njen komandir je bil Franc Mahnič-Boj. Junija 1944, ko jo je VKO poslal čez Dravo, je štela 13 borcev, postopoma pa je prerasla v četo.

Tudi ta skupina je imela nekaj ranjencev in bolnikov. Že v začetku julija je hudo zbolel Franc Pečnik-Jur iz Bele pri Železni Kapli. Ker je bil pred tem nemški vojak v Grčiji, so soborci domnevali, da je zbolel za malarijo. V zelo strmem bregu so mu naredili skrivališče, kjer so zanj skrbeli Janez Wutte-Luc in drugi borci Bojeve čete. Z domačimi zdravili so ga zaenkrat pozdravili, pozneje pa so ga spravili nazaj na južno stran Drave.

Severozapadno od Wolfsberga, blizu kraja Sankt Margarethen, je Bojeva četa v noči od 11. na 12. avgust pri kmetiji Hauser padla v močno nemško zasedo. Poljak z imenom Kat je bil ranjen v koleno; kljub temu je priskočil na pomoč ranjenima soborcema Levu (tudi Poljaku, ki je pozneje za posledicami ran umrl) in vodniku Fridiju Slemniku-Gašperju iz Kotelj. Slednjega je izvlekel iz najhujšega ognja. Ko ga je začel obvezovati, je videl, da mu uhaja črevesje iz prestreljenega trebuha. Gašper je nato prosil soborce, naj ga ustrelijo. Tega seveda nobeden od soborcev ni mogel storiti, zato se je pred njihovimi očmi ustrelil sam. Pištolo je moral dvakrat naperiti, ker je prvič odpovedala. Niso ga utegnili odnesti s seboj, da bi ga pokopali, ker so bili sredi sovražnikovega obroča.

V tem boju je bil hudo ranjen v nogo tudi komandir čete Franc Mahnič-Boj. Soborci so ga odnesli v skrivališče. Porabili so ves sanitetni material, ki so ga imeli pri sebi, toda rana se mu je nevarno slabšala in dobil je vročino. Soborca Darko in Husar sta šla po sanitetni material, vendar sta se vrnila brez njega, pa še obstreljena povrhu, tako da so morali še tadva za silo obvezati.

Komandir Franc Mahnič-Boj se je hotel sam ustreliti, vendar so mu uspeli narediti iz plotnih deščic opore, mu nogo utrditi ter obvezati, tako da je lahko hodil z berglo in ob podpori dveh soborcev. S pomočjo nemško-govorečega sodelavca Waldmana so mu priskrbeli zdravniško pomoč. Odložili so ga v varnem skrivališču, kjer se je zdravil mesec dni.

Sredi septembra 1944 so Bojevo četo pri neki hiši v smeri Golovice pričakali nemški policisti. V spopadu je bil Janez Wutte-Luc hudo ranjen v nogo. Ranjen je bil tudi borec z imenom Jošt, ki je za posledicami ran kmalu nato umrl.

Janeza Wutteja-Luca so soborci spravili v poseben bunker, kjer so ga mesec dni zdravili z jelenovo mastjo, po nasvetu Petra Stiftschwaiga, planšarja, ki se je spoznal tudi na domače zdravilstvo. Po mesecu dni zdravljenja je ranjenec spet lahko stopil na nogo. Nekaj časa je prebil tudi v bunkerju sekretarja Okrajnega komiteja KPS Velikovec Janeza Pečnika-Krištofa v Davidovem mlinu blizu Grebinja. Konec septembra je bil težko ranjen borec Filip, ki se je sam pokončal z bombo.[9]

Janez Wutte-Luc, ranjen na Svinški planini

Septembra 1944 je odšla na območje Svinške planine skupina partizanov VKO, ki jo je vodil Jože Belin. Po prehodu preko Drave se je približno čez dva tedna združila z Bojevo četo in nastala je nova četa. Do prihoda Ulčarjevega bataljona je bila vsak dan v akcijah, večinoma na območju Labotske doline. Potem ko so se v začetku novembra 1944 na Svinški planini vse enote severno od Drave združile v 4. bataljon Koroškega odreda, je bilo Belinovi četi dodeljeno operativno območje med Vrbskim in Osojskim jezerom

Na poti proti temu območju je četo v prvem nastopajočem mrazu v bližini Gallingsberga obkolila močna nemška enota. Po hudem boju je četa uspela obroč prebiti in se umakniti na varno. Nekaj borcev je padlo, nekaj pa jih je bilo hudo ranjenih. Preostanek čete se je pridružil četi Antona Mivška. Komandir Jože Belin in soborec Nemig sta dobila močne ozebline na nogah. Odšla sta na zdravljenje h kmetu Kruhlingu. Bil je reven, vandar zelo pošten kmet, zvest sodelavec NOB. Pri njem sta se zdravila približno dva tedna. Vsa družina je skrbela zanju. Ko sta bila za silo zdrava in se odpravljala na pot, ju gospodinja skorajda ni hotela izpustiti, češ da na Svinški planini divja ofenziva. Komaj sta jo

INŠTITUT ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA 1 LJUBLJANA Zavoboditve

uspela prepričati, da ju kliče dolžnost. Krenila sta proti Krki, kjer sta se sestala s politkomisarjem čete in bolničarko; tudi tadva sta bila v prej opisanem spopadu ranjena in sta se zdravila pri nekem kmetu nad Mostičem. Skupno so našli prehod čez Krko, ki so jo Nemci močno zastražili. Kljub temu jim je uspelo priti čez njo. Na Svinški planini so obiskali stare javke v Stiftschwagu. Božič sta s soborcem preživela v hudem mrazu in pomanjkanju v hlevu nekega planinskega kmeta v Zgornjih Krčanjih. Nato sta čez Vovbrske gore skozi nemške zasede gazila sneg v Hudi kraj, kjer sta bila v oskrbi pri nekem kmetu ranjeni politkomisar in bolničarka. Na poti sta na Tolstem vrhu pri Djekšah naletela na Mivškovo četo in se ji pridružila. Po prevzemu novih dolžnosti v Mivškovi četi so se premaknili na Korico.[10]

Novembra 1944 se je na območju Svinške planine na zahtevo Gauleiterja Rainerja začela splošna nemška ofenziva, ki je trajala do konca februarja 1945. Zanjo je Rainer zahteval celo enote iz Nemčije. Takoj po prvih spopadih je bila Drava blokirana in enote 4. bataljona Koroškega odreda so bile odrezane od matične enote. Zapadlo je ogromno snega, pritisnil je hud mraz.

Borci so bili brez vsega: zmanjkalo jim je hrane in streliva, in vsak dan so bili v bolj brezupnem položaju. Bili so lačni, raztrgani, umazani in pomanjkljivo opremljeni, Nemci pa so jih preganjali na smučeh. Premagovati so morali nečloveške napore.

Šesti december 1944 je bil vroč dan. Civilni obveščevalci so sporočili, da se bliža 2000 mož močna SS enota. Ob desetih dopoldne so v bližini zemljanke, kjer so bivali borci Ulčarjevega bataljona, zagrmele težke angleške bombe. Borci so bili v strogi pripravljenosti in odločeni, da branijo zemljanko, dokler jih ne bi velika nemška premoč prisilila, da se umaknejo. Deset minut po detonaciji bomb je sporočil stražar, da v strugi pod zemljanko nekdo stoka. Izvidnica je šla v smer, od koder so prihajali glasovi, in našla tri borce Bojeve čete. Eden jih ni prepoznal in je zbežal, druga dva pa sta bila težko ranjena, in so ju borci prenesli v zemljanko. Eden od njiju, starejši partizan Avgust Logar-Blisk iz Kotelj je imel prestreljene prsi in je kmalu nato umrl. Drugi Vinko Lesjak-Cveto, pa je imel prestreljeni obe koleni. Partizan, ki je ušel, pa je med begom po strugi potoka spet padel v nemško zase-

Avgust Logar-Blisk iz Kotelj, ranjen na Svinški planini; umrl za posledicami ranitve (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

do. Bil je štirikrat ranjen, a se je vendarle uspel srečno izvleči iz zasede.

Sovražnik se je vedno bolj bližal. Pričakovali so ga tudi z zgornje strani zemljanke, zato je večji del borcev odšel z ranjencem vred na zgornjo stran, kakšnih 50 metrov iznad zemljanke. Ob dveh popoldne so Nemci z vso silo napadli s spodnje strani, vendar so bili odbiti in so se morali z velikimi izgubami umakniti. Skupina z ranjencem se je medtem počasi in previdno vzpenjala po zasneženem pobočju. Nahrbtniki so jih vlekli k tlom, še težji pa je bil ranjenec.

Naleteli so na svežo gaz, ki so jo naredili Nemci. Sedaj so se umikali po sovražni gazi, vendar v nasprotno smer od sledi nemških škornjev, dokler niso prišli kakšnih 20 metrov nad zemljanko, kjer je bil nekakšen topel studenec. Ob gazi so Nemcem postavili zasedo. Čakali so jih do večera, vendar jih ni bilo. Zato so se v mraku spustili v dolino. Ranjenca so izročili v oskrbo nekemu kmetu, sami pa še isti večer šli v akcijo v okolico Grebinja. Zglasili so se v Spodnjih Krčanjih, kjer je gospodaril kmet avstrijske narodnosti David Rogač, ki je bil zvest sodelavec in prijatelj partizanom. Domačiji se je p. d. reklo pri Rudnikarju, partizansko ime pa je imelo „Pri šnopsu". Karel Prušnik-Gašper, sekretar POOF za Koroško, ki se je takrat zadrževal v enoti, je imel za nekaj časa bolno hrbtenico, tako da si je moral pri hoji pomagati s palico. Ko je kmet videl, kaj ga tare, je takoj prinesel pol kilograma stare

Karel Prušnik-Gašper, sekretar POOF za Koroško, obolel na Svinški planini v zimi 1944/45 (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

masti in prav toliko soli. Vse to je zmešal in mesil tako dolgo, da je bilo videti kot pravo mazilo iz lekarne. Med mešanjem je pripovedoval, kako je s tem zdravilom ozdravil sebe in še mnogo drugih, ki so imeli bolečine v križu zaradi preobilnega dela in prehlada. Zdravilo je imenoval „flek". Ko je bila mešanica pripravljena, je vzel krpo, nanjo na debelo namazal mazilo, nato pa mu jo zelo spretno privezal na križ, tako da se v treh dneh, kolikor jo je nosil, ni niti malo premaknila. Po treh dneh so bolečine povsem izginile.[11]

Istega dne ob enajstih je bil nedaleč od Stiftschwaiga, kjer je bil bunker OkKKPS Velikovec, ranjen borec Cene. V zasilni četni zemljanki nad tem bunkerjem se je politkomisarju ene od čet 4. bataljona KO, Mihaelu Rošu-Poldetu po nesreči sprožila bomba in ga razmesarila. Borci Tomek, Avguštin in Kristel so bili ranjeni; najhuje Avguštin, ki se je nato sam ustrelil. Ranjenega enaindvajsetletnega Cenca so soborci skrili na zgornjekrčanski domačiji pri Kovanovih, kjer je gospodarila sama slovenska gospodinja (mož — Tirolec je bil v nemški vojski). Po gospodinjinem nasvetu so napravili skrivališče pod kravjimi jaslimi, kjer je bil povsem na varnem pred Nemci. Ranjeni Kristl pa je iz bunkerja zdrvel mimo

bunkerja Okrajnega komiteja naravnost v nemški obroč. Ker so bili tudi Nemci presenečeni, se je takoj znašel in se prebil iz obroča. Ves oblit s svojo krvjo in krvjo politkomisarja, ki ga je raznesla bomba, se je z muko privlekel do Pöllinga, kjer ga je na neki domačiji vzelo v oskrbo dekle Fini. Bil je štirikrat zadet, poleg tega pa poln razcefranih koščkov mesa in krvi politkomisarja Roša.

Ob koncu leta 1944 so morali borci na območju Svinške planine poskrbeti za ozeblega soborca Tomeka. Poiskali so mu skrivališče pri zanesljivi Žalnekarjevi domačiji v kmečki kleti, kjer so bila vrata zadelana z lepo poravnanimi in zvezanimi slamnatimi snopi. Na ta slamnat zid je padlo že precej snega, kar je bila dobra kamuflaža. Tomeku se je v tem bunkerju pridružil še borec Franc Sušnik. Ta je bil pozneje, ko je bil že zdrav, pri kmetu Kurniku spet težko ranjen. Nemci so ga ranjenega ujeli in mučili pri kmetu Tužaku, kjer je za posledicami mučenja in ran izdihnil.

V enotah 4. bataljona KO je bilo tudi nekaj študentov. Med njimi je bil študent medicine Vid, ki je nudil prvo pomoč ranjencem. V januarju 1945 so navezali stike s trdnim Nemcem Pichlerjem, ki je bil gospodar na nekem mlinu in žagi. Le-ta jim je izdatno pomagal tudi z zdravniškim znanjem in izkušnjami, kajti poleg številnih stvari je obvladal tudi to.[12]

Nemci se seveda niso mogli sprijazniti z dejstvom, da se je partizanski boj razširil tudi na ozemlje severno od Drave in segel daleč v Avstrijo, celo na nemško ozemlje. Neprestano so zasledovali partizanske enote in jih skušali uničiti. Tako so 28. januarja 1945 napadli eno od čet 4. bataljona KO, ki ji je poveljeval Ivan Jurač-Branko. V tem napadu je bil ranjen politkomisar bataljona Avgust Vršnik-Mitja. Odtrgalo mu je palec na desni roki. Partizani so se umaknili, v gaz pa nastavili italijanske ročne bombe, ki so tudi ob majhnem dotiku eksplodirale. Enemu od Nemcev je odtrgalo nogo, to jih je zelo prestrašilo in zaenkrat so nehali z zasledovanjem. Niso pa seveda pustili popolnoma pri miru partizanov. Nasprotno, stalno so jih zasledovali. Četa je imela velike težave tudi s prehrano in ranjenci. Hrano je morala jemati na silo, temu pa so sledile prijave in hajke. Najtežji ranjenci so se sami pokončali, da ne bi prišli živi sovražniku v roke. Zima se je počasi bližala koncu, kar je borcem dalo novo upanje na skorajšnji konec vojne. Toda 12. marca 1945 so Nemci spet napadli njihovo taborišče. Če-

Franc Herle, obveščevalni oficir v Ziljski dolini, ranjen 23. avgusta 1944 na Rikarski planini. Nemški žandarji so ga naslednji dan ujeli in ubili.
Avgust Vršnik-Mitja, komisar bataljona na Svinški planini. Ranjen je bil 13. marca 1945 in se je sam ustrelil, da ne bi prišel nemcem v roke.

ta je bila obkoljena. Štab čete je odločil, da se je treba prebiti iz obroča. Borci so prečkali bližnji potok in že so se vsuli nanje prvi rafali. Jurišali so proti nemškim obročem. Prvi je bil ranjen Rudi Bajec-Januar; dobil je dumdumko v roko. Smrtno zadet je bil mitraljezec Fortula, po rodu Bosanec, kmalu za njim kurir glavnega štaba Matija, nato je bil ranjen v nogo še drugi mitraljezec Filip Lesnik. Komandir čete ter Lojze Mezner sta spremljala politkomisarja bataljona Avgusta Vršnika-Mitjo, ki zaradi prejšnje ranitve še vedno ni bil sposoben za boj. Ko so se plazili proti neki jasi, je Vršnik nenadoma omahnil; dobil je strel v trebuh. Za trenutek je izgubil zavest, ko pa se je spet zavedel, je soborca, ki sta ga spremljala, prosil, naj ga pregledata, če je še sposoben za pohod. Ker je bila rana prevelika in vsakršna pomoč nemogoča, sta mu s težavo povedala resnico. Odločil se je, da ne bo prišel Nemcem živ v roke.

Poslovili so se, nato se je ustrelil. Oba soborca, ki sta spremljala politkomisarja bataljona, sta nato skočila na poseko. Opazila sta nad sabo dva Nemca, ki sta se dvignila izza grmičevja in z

brzostrelkama merila vanju. V naslednjem trenutku je že zaropotala komandirjeva brzostrelka in oba Nemca sta se zgrudila v sneg. Del čete se je brez žrtev prebil v drugo smer. Samo komandant bataljona Jože Ulčar-Mirko je bil ranjen v roko. Preostali borci so se spet znašli pred oviro. Vzdolž pobočja je bila dolga široka poseka, čez katero se je bilo treba prebiti. Ko so že dosegli drugi del poseke, se je vanje vsula toča krogel. Na poseki je obležalo osem borcev. Dan se je že bližal koncu, streliva je zmanjkovalo, izhoda pa ni bilo nobenega. Pri ponovnem spopadu je bil v nogo ranjen Roman Kogelnik-Vojnimir. Nemci so obroč vedno bolj stiskali; kazalo je, da jih hočejo dobiti žive. V tej brezupni situaciji komandirju Juraču ni preostalo drugega, kot da ukaže borcem, da se skrijejo, kamor vedo in znajo. Trije so splezali na drevo, četrtega so Nemci ustrelili, ko je plezal na eno od dreves, komandir Ivan Jurač-Branko pa si je našel skrivališče v ledeno mrzli vodi potoka, in sicer tako, da so ga pokrivale zasnežene veje nizko rastoče smreke; veje so namreč rasle tako nizko pri tleh, da so prikrivale potok. Brzostrelko, v kateri je imel samo še tri najboje, je imel pripravljeno na strel. Po treh urah ležanja v vodi je bil ves trd, ko ga je Lojze Mezner potegnil iz vode. V času, ko je ležal v vodi, je ranjeni Rudi Bajec-Januar, skrit v gosti smreki, držal kapo v roki, da se je vanjo nabirala kri, ki bi sicer pordečila sneg pod smreko in ga izdala. Ko je bila kapa polna, je strnjeno kri polagal na goste veje. Roman Kogelnik-Vojnimir je bil glede tega na boljšem, ker mu je kri tekla v škorenj. Tragedijo so torej preživeli trije borci iz te skupine, drugi pa so padli. Le-tem so Nemci odvzeli celo čevlje in suknjiče, če so bili še uporabni. Ranjenega borca Bertla iz Podpece pa so privezali k smreki in ga mučili, nato pa ubili. Oba ranjenca, Kogelnik in Bajec, sta hodila skoraj vsó pot sama, le Kogelniku sta včasih pomagala zdrava borca preko kakšne zapreke. Navzdol je šlo najbolje, ker se je lahko po zamrzlem snegu spuščal od smreke do smreke. Proti jutru so prišli do revne kmetije visoko nad Djekšami.

Tej hiši so partizani pravili „Pri črni ženi". Tu sta gospodarili dve starejši ženski, ki sta partizanom v sili večkrat pomagali. Videti je bilo, kot da nista niti vedeli, da se morajo bojevati in skrivati pred Nemci. Pomagali sta pač vsakemu, ki je bil pomoči potreben. Komandir Ivan Jurač-Branko ju je prosil, naj začasno

Skupina borcev VKO. Na sredini je Jože Ulčar-Mirko, komandant 4. bataljona KO, ki je bil ranjen na Svinški planini.

skrijeta oba ranjenca. Takoj sta bili pripravljeni in sta tudi takoj oba obvezali; ker nista imeli primernega sanitetnega materiala, sta obvezali rane z nekimi krpami, potem pa sta dobila še jesti. V tem času sta komandir Ivan Jurač-Branko in Lojze Mezner na skednju pripravila zasilni bunker tako, da sta ob steno prislonila deske in nanje nametala slame. Nato sta se poslovila ter išla iskat pomoči za ranjenca in drugi del čete. Ranjenca sta oba do kraja izčrpana zlezla v pripravljen bunker.

Komandirju Ivanu Juraču-Branku in Lojzetu Meznerju se je med potjo pridružil še Ivan Grigorjevič-Pampuška iz Kijeva, ki so ga klicali Gustl. Tudi ta se je rešil in prebil iz obroča. Gazili so sneg skozi gozd in se izogibali vsem nevarnim prehodom. Tu in tam so prišli do gozdnih posek — goličav, ki so bile dolge po več sto metrov. Tu je bilo treba vse temeljito pregledati, da jih ne bi zalotili Nemci, kajti v takem primeru zanje ne bi bilo rešitve.

Prvo noč so prespali v gozdu, kot so bili že navajeni. Jurač in Mezner sta imela oba le eno cerado, in to Bajčevo. Dal jima jo je, da bi jo oprala, ker je bila vsa okrvavljena in tudi mokra. Postlali so si pod košatimi smrekami.

Vso noč sta pomikala odejo sem in tja, z enega na drugega, ni se hotela prilagoditi telesom, bila je trda kot smrekova skorja. Ko sta jo zgodaj zjutraj zlagala v vojaški telečnjak, bi se skoraj zlomila. Tudi Ivan Grigorjevič-Pampuška je noč bolj slabo prespal; vse tri je zeblo in zarana so se odpravili naprej, da so se s hojo zopet greli.

Proti popoldnevu so se približali manjši kmetiji. Jurač je previdno stopil na dvorišče, Mezner in Grigorjevič pa sta ostala na straži. Kmet ni bil videti preplašen, kazalo je, da je takih obiskovalcev navajen. Na vprašanje, če so se pri njih kaj oglasili partizani, sprva ni hotel nič povedati, ko pa je prišla še hčerka, so se laže pogovorili in kmalu jim je zaupala, čeprav jih poprej še ni videla. Dekle jim je povedalo, da se tu večkrat oglasijo partizani. Kmalu sta navezala prijateljski stik s hčerko, ki je obljubila, da jim bo prinesla hrano na skedenj, kjer so si v kupu slame napravili ležišče. Kljub navideznemu zaupanju so imeli tudi vsak njihov korak na očeh in budno so pazili, da bi le morda kdo od domačih ne odšel v dolino in jih prijavil.

Naslednji dan so se poslovili in odšli dalje. V gozdu so opazili znane sledove in proti večeru so našli kurirja Ignaca Zdovca, ki mu je bil teren na Svinški planini dobro poznan. Komandir Ivan Jurač-Branko ga je poslal naprej, naj poišče preostale izgubljene borce in jih pripelje v bataljon. Na javki pri kmetu Matičku je zvedel za komandanta bataljona Jožeta Ulčarja-Mirka, ki je bil težko ranjen v roko, in za bolničarko Magdo Pavlič.

Ko so prišli skupaj, je bolničarka komandirju Juraču zašila močno raztrgane hlače. Medtem pa je moral stati v spodnjih hlačah v snegu in potrpežljivo čakati.

Kurir Ignac Zdovc je najprej iskal zveze pri zanesljivih kmetih in javkah na Svinški planini ter zbiral razkropljene borce bataljona. Vmes se je tudi spopadel z Nemci, vendar se je srečno izvlekel. Tako so se počasi spet zbrali preostali borci bataljona, tako zdravi kot tudi ranjeni.[13]

Na domačiji „Pri črni ženi" se je takrat nabralo prek 10 ranjencev 4. bataljona KO.[14]

Po štirinajstih dneh so nekje nad Grebinjem našli četo Antona Mivška. Potem ko je četa novembra 1944 odšla na Korico, in ko se je v njo vrnil komandir Mivšek, ki je bil ranjen in se je nekaj časa zdravil, je četa na Radvanjih dobila zvezo z Lackovim odredom. Odred ji je odstopil nekaj streliva, kajti do tedaj ji je bilo že skoraj vse pošlo. Ob koncu februarja se je četa spet vrnila na Svinško planino. Na pohodu prek Labotske doline v začetku marca 1945 so blizu St. Paula skoraj padli v zasedo. Hodili so torej čimdlje od naseljenih krajev. V noči od 3. na 4. marec so jih na samotni kmetiji na odseku Led-Ruda pričakali Nemci. Po prvih rafalih iz avtomatov se je kolona bliskovito obrnila. Borci so stekli sklonjeni po strmini navzdol. Že po prvih strelih je omahnil smrtno zadet Hanzi Markič iz Vetrinja, težko pa je bil ranjen v hrbet Kristjan Ribnikar-Feliks. Krogla ga je zadela povprek čez hrbet in naredila veliko rano, ki se je med hojo odpirala ter zapirala, kar je seveda ranjencu povzročalo velike bolečine. Ko so bili izven nevarnosti, ga je obvezala soborka Mara (ime in priimek neznana). Čez štiri dni, ko so bili že daleč od kraja zasede, mu je rano previla. Četa je bila seveda vsak dan na poti, počivati ni bilo mogoče, zato se mu rana ni mogla zaceliti. Po štirinajstih dneh ga je še močno razmočil dež. Gaza in sploh vse, kar je bilo prevezano čez

rano, je zlezlo za pas. Rana je bila odprta, gnojila pa se ni. Novo gazo so mu približno čez teden dni odtrgali, ker ga je preveč srbelo, potem pa so bile bolečine vsak dan manjše. Rana se mu je nazadnje vendarle zacelila, čeprav jo je zalival pot in ga je zato silno peklo.[15]

V tem napadu sta bila ranjena še dva borca, eden laže, eden pa teže.[16]

Bolničarka Mivškove čete je ob srečanju z ostankom Brankove čete obvezala tudi ranjenega Rudija Bajca-Januarja in Romana Kogelnika-Vojnimira.

Prvi je izgubil mnogo krvi, rana na roki pa je bila polna slamnatih res. Kmalu so spet našli ostali del čete, s katerim so se v borbi razšli. Pri nekem lovcu so pozneje izvedeli, da je mrtve borce pokopal on, to pa šele po tednu dni, ker Nemci poprej tega niso dovolili. Povedal jim je tudi, da so Nemci ujeli mitraljezca Filipa Lesnika, ki je imel prestreljeno nogo.[17] Od lovca so izvedeli tudi, da je v akciji sodelovalo osemsto policistov. Od teh jih je padlo 24, na partizanski strani pa je bilo devet žrtev.

Ko sta bila Rudi Bajec-Januar in Roman Kogelnik-Vojnimir skrita na skednju pri „Črni ženi", je tja prišla nemška izvidnica. Bajec je bil zaradi velike izgube krvi tako izčrpan, da se mu je bledlo. Kogelnik je opazoval Nemce skozi špranjo bunkerja in ga držal za usta, da ne bi v blodnjah začel govoriti. Čez dva tedna so prišli soborci po oba ranjenca in ju odnesli v opuščen mlin, kjer sta ostala nekaj dni. Zanju je sedaj skrbel Franc Germadnik iz Bistre pri Črni na Koroškem, ki je bil ranjen v desni komolec in se je, kot mnogi drugi borci severno od Drave, zdravil kar v enoti.

Medtem je prispelo tudi obvestilo od „Črne žene", da Nemci vedo, da sta v mlinu dva partizana in da se pripravljajo na hajko. Zato so proti večeru zapustili mlin in odšli. Roman Kogelnik-Vojnimir je odšel v bataljon, Rudija Bajca-Januarja pa so spravili v neko zemljanko. Tu je dobival boljšo hrano; kruh, med, sladkor, in začel se je vidno popravljati. Ko se je počutil že dovolj močnega, je izrazil željo, da bi raje šel v bataljon, kot pa sameval v bunkerju v stalnem strahu, da ga odkrijejo Nemci. Tudi njemu se je uresničila želja. Ko je prispel v bataljon, so ga dobro očistili, kajti imel je že precej uši in tudi kosmat je bil. Šele v bataljonu so mu po treh tednih previli ranjeno in gnojno roko ter odstranili

smrdljive, z gnojem prepojene povoje — cunje, s katerimi sta ga obvezali „Črni ženi".

Pripravili so mu primerno ležišče iz mahu in moral je popiti tudi nekaj žganja. Bolničarka Magda Pavlič se je pripravila k operaciji. Ker je bil povoj na roki ves zlepljen s krvjo in gnojem, ga ni mogla odviti in odstraniti drugače, kot da ga je s škarjami razrezala. Pri operaciji sta ga držala dva borca za roke, dva pa sta se vsedla na noge. Pri prvem previtju mu je bolničarka tudi odrezala mezinec, ki je bil toliko ranjen, da je visel samo še na koži. Tudi oči so mu zavezali. Ko je bila operacija gotova, je ranjenca skrbelo, kaj je z mezincem, ker je že ob ranitvi videl, da je močno ranjen. Magda mu je dejala, da je vse v redu in da se bo tudi mezinec zarastel. Po tem previtju — operaciji so ga redno previjali vsak drugi dan in to je trajalo približno do 20. aprila 1945, ko je bila ponovno vzpostavljena kurirska zveza s Koroškim odredom. Tako so Rudija Bajca-Januarja, Pavla Harkošo iz ZSSR, Ivana Goličnika-Drenova in še nekaj ranjenih in bolnih borcev poslali v odred. Ko so prispeli do Drave, so tam imeli Nemci zasede in morali so se vrniti na Svinško planino. Druga zveza, 24. aprila, je bila uspešna. Že 25. aprila dopoldne so prišli s kurirji v štab Koroškega odreda. Odred se je ta dan zadrževal na kmetiji Peršman nad Železno Kaplo. Do Peršmana jih je vodil Janez Wutte-Luc. Ko je Rudi Bajec-Januar prišel v štab odreda, so ga hoteli takoj poslati v partizansko bolnišnico. Ker pa sta se poznala s politkomisarjem odreda Ivanom Janežkovičem, s katerim sta bila prijatelja še iz časov pred vojno, ga je prepričal, da zaradi roke nima pomena, da gre v bolnišnico, ker se že počuti sposobnega, da bo zdržal na pohodu. Verjetno bi ostal v odredu, če ga ne bi ta dan Nemci napadli. Odred se je moral umakniti od Peršmana. Njega ter Pavla Harkošo pa so takoj poslali v premično bolnišnico v Robanov kot.[18]

Spomladi 1945 je v gozdnatem hribovju pod Gospo Sveto zašla v nemški obroč tudi Belinova četa. Po neverjetni sreči je ostal živ samo težko ranjeni komandir Jože Belin ter bolničarka, vsi drugi borci pa so padli. Belina je rešil kmet Kuhling.[19]

Četa Franca Mahniča-Boja, ki je delovala na sektorju Št. Andraž—Wolfsberg—Pölling, pa je bila v zimski ofenzivi tudi popolnoma razbita. Imela je precej mrtvih in ranjenih.[20]

Do sedaj smo govorili v glavnem o ranjenih borcih čezdravskih enot, skoraj nič pa nismo še povedali o ranjenih političnih delavcih na tem območju. Najbolj znan je primer ranitve in zdravljenja političnega delavca Saše Luzarja-Doreta.

Prvega aprila 1945 je prišla čez Dravo na Svinško planino skupina aktivistov SKOJ, OF in KPS, med njimi Marija Močivnik-Milena, Janez Rojnik, Ernest Sadovnik-Vero, Silvester Podobnik-Vestl, Saša Luzar-Dore in dva vojaška obveščevalca. Skupina se je takoj povezala s 4. bataljonom KO in Janezom Pečnikom-Krištofom, takratnim sekretarjem okrajnega komiteja KPS Velikovec.

Na predvečer praznika OF so imeli partizani na Svinški planini namen prižgati več kresov. Skupina, v kateri je bil Saša Luzar-Dore, je imela za nalogo zažgati kres na hribu tik nad Djekšami, odkoder bi bil viden po večjem delu Koroške.

Ko sta si 26. aprila zjutraj Slavko iz zaščitne čete in Saša Luzar-Dore ogledovala teren, sta na poseki tik nad Djekšami padla v zasedo. Pri tem je bil ranjen Saša Luzar-Dore, ki mu je pa uspelo umakniti se v kritje. Soborci so ranjenca dva dni in dve noči stražili v bližnjem gozdu in šele ko se po 48 urah žeje in posta niso pokazali znaki poškodbe črevesja, so ga prenesli v samotno majhno slovensko kmečko hišo visoka med Djekšami in Knežami, kjer so ga skrili v čebelnjak, prislonjen na hišo. Ker na severni strani Drave v partizanih niso imeli ne zdravnika ne bolnišnice, je mlado avstrijsko dekle iz domačije blizu Krčanj odšlo po pomoč v Velikovec k zdravnici, Avstrijki, dr. Mariji Nagele. Pogumna, več kot 50 let stara ženska, se je pozivu odzvala in obe sta 30. aprila pripešačili visoko na Svinško planino k ranjenemu partizanu. Zdravnica je ugotovila, da je čimprej potrebna operacija, ker je vsak dan pričakovala nacistično kapitulacijo, sprva ni bila v skrbeh. Ko pa je naslednje dni ranjenec dobil visoko vročino, se je odločila za takojšen ilegalen prevoz v bolnišnico. Pridobila je za sodelovanje šefa sanatorija Maria Hilf v Celovcu ter vodjo in voznika reševalne službe.

Dne 4. maja ob enih zjutraj je na cesti kilometer od Grebinja proti Velikovcu z reševalnim avtomobilom čakala ranjenca, ki so ga partizani v večurnem pohodu na nosilih prinesli s Svinške planine na dogovorjeno mesto le z nekajminutno zamudo. Kmalu po

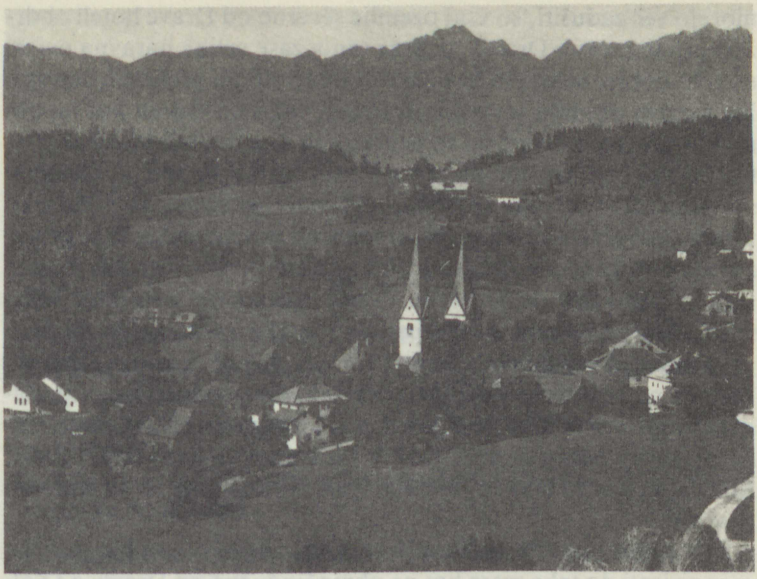

Djekše, najbolj severna slovenska vas na Koroškem.

četrti zjutraj je zdaj „pri padcu s kolesom poškodovani delavec Franc Šumi“ že ležal sam v sobici zgornjega nadstropja celovškega sanatorija in zgodaj dopoldne bil že operiran.

Šele ob osvoboditvi Celovca, 8. maja 1945, so usmiljenke izvedele, da so negovale ranjenega partizana.[21]

ZAKLJUČEK

Že v prvem poglavju je bilo poudarjeno, da je problematika koroškega partizanstva severno od Drave specifična. Nikjer drugje na Slovenskem namreč niso bili pogoji bojevanja tako težki kot ravno tu. Celotna Koroška je bila sestavni del nemškega rajha in jasno je, da so bili Nemci še posebej občutljivi na vsakršen pojav odpora v sami njihovi državi. Toda kljub temu se je tudi na Koroškem razvil narodnoosvobodilni boj. Ko pa so Nemci videli, da je le-ta na ozemlju južno od Drave že tako močan, da ga ne

morejo več zadušiti, so vsaj ozemlje severno od Drave hoteli obdržati povsem zase. Dravo, ki je že sama zase velika naravna ovira, so zelo dobro zastražili in poostrili kontrolo na prehodih čez njo. Na samem ozemlju severno od Drave, tako na Gurah kot na območju Svinške planine pa so neprestano organizirali hajke za partizanskimi enotami ter jih mnogo tudi razbili in uničili. Obenem so zaostrili kontrolo ozemlja, okrepili gestapovsko vohunsko mrežo, povečali pa tudi protipartizansko propagando, ki je prikazovala partizane v najslabši luči, kot nasprotnike vere itd. Zaradi tega je prihajalo do številnih ovadb partizanov nemškim oblastem, tem pa so spet sledile hajke. Najtežje se je godilo partizanom severno od Drave v zimi 1944/45. Zaradi izredno težavnih razmer na tem delu Koroške tudi politično organiziranje prebivalstva na terenu ni seglo dlje od zaupniškega sistema. O tako razširjeni mreži odborov množičnih političnih organizacij (OF, ZSM, SPŽZ), kot je to bilo na območju južno od Drave, tu ne moremo govoriti.

V takih pogojih tudi partizanskega zdravstva ni bilo možno organizirati do take mere kot na območju južno od Drave, na Solčavskem ali v Mežiški dolini. Bolnišnic, kamor bi lahko odnesli najtežje ranjence, na tem ozemlju ni bilo.

V tem poglavju so opisani številni primeri težko ranjenih borcev, ki so si, da ne bi prišli živi sovražniku v roke, sami vzeli življenje. Za mnoge niti ne vemo pravih priimkov in imen, ampak komaj partizanska imena.

OPOMBE

1. Marjan Malc: Pohod na Gure, VKP, 1975, št. 3/4, str. 16—31. Rusinja Anuška je bila v četi do konca vojne. Šele v Ljubljani se je ločila od soborcev in odšla nazaj v Sovjetsko zvezo.
2. Marjan Malc: „Baza 6". Kako je bil ranjen Grmovšek, VKP, 1976, 1976, št. 1.
3. Spominski zapis dr. Janeza Kmeta-Mirka, Ljubljana, 12. 3. 1979, (v arhivu A. Ikovica).
4. Marjan Malc: Nemci so odkrili našo tajno javko v Vožnici. VKP, Ljubljana, 1977, št. 2.
   Po vojni so vsi trije prišli iz zaporov domov. Tudi ranjeni Anton Grmovšek je preživel vojno in se vrnil v Ljubljano. Kljub zdravljenju se mu je rana gnojila, kost pa rasla navzkriž. Po končani vojni so mu nogo ponovno operirali, toda kljub temu je ostala za nekaj centimetrov krajša.
5. Marjan Malc: pismo Antonu Ikovicu, Koper, 5. 12. 1984 (v arhivu A. Ikovica).
6. Kristjan Ribnikar-Feliks: spominski zapis, Gorje pri Bledu, 30. 3. 1985 (v arhivu KPMR, Slovenj Gradec).
7. Isto kot op. 5.
8. Isto kot op. 6.
9. Spomini Janeza Wutteja-Luca (neobjavljen tipkopis za knjigo partizanskih spominov, pri njem).
10. Jože Belin: Med Vrbskim in Osojskim jezerom, Koroška v borbi, Celovec 1951, str. 139—141.
11. Karel Prušnik-Gašper: Gamsi na plazu, tretja izdaja, Ljubljana 1980, str. 226—271 in 345—346.
12. Isto kot op. 9.
13. Spominski zapis Ivana Jurača-Branka (v arhivu A. Ikovica).
14. Isto kot op. 5.

15. Spominski zapis Kristjana Ribnikarja-Feliksa, Gorje, april 1985 (v arhivu A. Ikovica).
16. Gojko Gornik-Iztok: Razdelitev področja, Koroška v borbi, Celovec 1951, str. 128.
17. Nemci so ga pozdravili in hoteli iz njega narediti izdajalca, kar pa se jim ni posrečilo. Mladega partizana Ernesta Šrota-Metoda, doma iz Leš pri Prevaljah, pa so ujeli pri nekem kmetu in ga po štirinajstih dnevih blizu Wolfsberga ustrelili.
18. Pričevanje Rudija Bajca-Januarja in Romana Kogelnika-Vojnimira (zapis v arhivu A. Ikovica).
19. Isto kot op. 9.
20. Isto kot op. 16.
21. Pričevanje prof. dr. Saša Luzarja-Doreta, Železna Kapla, 28. 2. 1985 (zapis v arhivu A. Ikovica).

VI. SANITETA V KOROŠKIH PARTIZANSKIH ENOTAH OD FEBRUARJA 1944 DO KONCA VOJNE

O delovanju koroških partizanskih enot je bilo do sedaj že dovolj povedano, zato tega ne bomo ponavljali. Tudi o saniteti v partizanskih enotah na Koroškem od februarja 1944 je bilo že dovolj povedano v drugem poglavju. Povedati je treba samo še to, da so imele koroške partizanske enote kljub številnim akcijam in spopadom vse do konca vojne razmeroma majhne izgube v primerjavi s sovražnikom, tako glede padlih kot tudi glede ranjenih borcev.[1]

V okviru poglavja o saniteti v koroških partizanskih enotah v letih 1944 in 1945 (čas delovanja VKO, ZKO in KO) ne bomo spregovorili samo o skrbi za ranjene borce, ampak še o vseh elementih, ki so vplivali na zdravje in dobro počutje borcev. Tudi od obleke, prehrane, obutve, bivalnih pogojev itd. je bilo namreč odvisno zdravstveno stanje v enotah. Zanimali nas bodo torej naslednji problemi: stanje obleke in obutve v enotah in načini oskrbe z njo, prehrana (način oskrbe z njo, količina in kvaliteta hrane), skrb za higieno v enotah, boj proti ušivosti, splošno zdravstveno stanje v enotah (vrste poškodb in obolenj), organizacija sanitetne službe, boj proti nalezljivim boleznim v enotah, način oskrbe ranjencev med bojem, način pošiljanja ranjencev v bolnišnice, sprejem novomobiliziranih borcev v enote itd.

STANJE PREHRANE V ENOTAH

Vzhodnokoroški odred glede prehrane ni imel večjih problemov, kajti deloval je na območjih, ki so bila razmeroma bogata in

še neizčrpana. V nekaterih primerih so enote odreda izvrševale rekvizicije pri izdajalcih, seveda po predhodnem sporazumu s političnimi delavci na terenu; v glavnem pa so se oskrbovale s hrano z odkupi, v večini primerov s priznanicami in ne z denarjem. Težave s prehrano je imel v tem obdobju nekaj časa 2. bataljon VKO, ker se zaradi gostote sovražnikovih postojank ni mogel spuščati v bogatejše severnejše predele svojega sektorja, to je v Podjuno, in je bil glede hrane navezan na teren, ki je bil zelo izčrpan.[2]

Vzhodnokoroški odred je bil glede oskrbe s hrano in drugimi potrebščinami v prednosti pred zapadnokoroškim, ker se je bojeval na območju, kjer so delovale gospodarske komisije (Mežiška dolina, Solčavsko). Zapadnokoroški odred se je zato s hrano oskrboval v glavnem sam, pri tem pa so se tudi štabi njegovih enot posvetovali s političnimi delavci na terenu in skušali upoštevali njihove nasvete.[3] Za prisilne odkupe je intendanca dobivala denar od terenskih političnih organizacij.[4]

Treba je omeniti tudi zavezniške pošiljke. Samo v noči od 25. na 26. avgust 1944 je Zapadnokoroški odred prejel od zaveznikov 15 kontejnerjev pomoči; v njih je bilo poleg orožja in streliva tudi mnogo hrane, cigaret, obleke in perila.[5] Hrana je bila v glavnem zadovoljiva.[6]

Tudi Koroški odred (KO), ki je deloval od ukinitve KGO do konca vojne, se je glede oskrbe s hrano in drugimi potrebščinami posluževal podobnih možnosti kot prej omenjeni enoti. Glavna hrana v njegovih bataljonih je bil krompir in sveže goveje meso. Štab odreda jo je dobival delno od gospodarskih komisij (to velja predvsem za Mežiško dolino in Solčavsko), delno pa od odborov OF ali od kmetov (kar velja za območje „južne Koroške"). Hrano so intendanti plačevali, če je niso dobivali brezplačno.[7]

V času zimske ofenzive in proti koncu vojne je nabava hrane začela postajati velik problem za enote KO. Potrebe po hrani so bile vedno večje, ker je v enote vstopalo vedno več novincev (vsaj 20 dnevno). Upoštevati je treba tudi pomladansko setev, ki je še dodatno izčrpala zaloge žita in krompirja pri kmetih. Zaradi močnih nemških postojank tudi ni bilo mogoče prodirati v dolino. S hrano je bilo treba oskrbovati tudi bolnišnice. V njih se je zadrževalo precej ozdravljenih ranjencev, ki sicer še niso bili sposobni za

operativne enote, kakšnih drugih, bolj primernih mest zanje pa tudi ni bilo mogoče najti takoj.[8]

STANJE OBLEKE IN OBUTVE V ENOTAH

Glede obleke je bilo stanje v vseh enotah KGO zelo slabo. Zavezniška pomoč je namreč obstajala le v orožju in strelivu, manj pa v obleki, obutvi in drugih potrebščinah. Malo bolje je bilo s perilom, ki so ga izdelovali iz zavezniških padal, in nogavicami.

Koroške partizanske enote niso imele svojih delavnic, pač pa so zanje delale delavnice zgornjesavinjskega vojnega področja. Težave glede obleke, posebej pa še glede obutve so postajale vse večje, ker so bile enote vse bolj številne, in vse več oblek in čevljev je bilo treba zamenjati, ker so bili ponošeni.[9]

Težave glede obutve in obleke so se prenesle tudi v obdobje KO, s tem da je situacija postajala vse bolj kritična. Ne le zaradi priliva novih borcev, ampak tudi zaradi bližajoče se zime, ki je bila na prelomu let 1944 in 1945 še posebej huda, pa tudi dolga. Hrano je bilo še nekako mogoče dobiti pri civilnem prebivalstvu, težje pa je bilo z obleko, ker je bila oskrba z njo zaradi vojnih razmer strogo racionalizirana in je prebivalstvo ni moglo nabavljati niti za lastne potrebe. Enote so se s spodnjim perilom do konca novembra 1944 leta še nekako oskrbele, glede vrhnje obleke pa je bilo stanje zelo slabo. Najslabše je bilo v 1. bataljonu. Borci so bili izpostavljeni vsem vremenskim težavam. Zaradi pomanjkanja obleke so vedno teže prenašali mraz in mokroto, to pa je skupaj z nemško ofenzivo imelo za posledico večje število pobegov.[10]

Prav tako kot z obleko je bil velik problem z obutvijo. Enote so bile dobesedno bose, sneg pa je zapadel zgodaj in bilo ga je precej. Primanjkovalo je usnja za izdelavo čevljev, zato je štab odreda naročil vsem bataljonom, naj ga nabavljajo, kjer morejo. Nekaj usnja in podplatov je Koroškemu odredu odstopil Kokrški odred, vendar si KO z njimi ni mogel dosti pomagati, ker ni imel lastne delavnice za izdelavo čevljev. Med svojim moštvom je sicer imel nekaj kvalificiranih čevljarjev, vendar so le-ti utegnili kvečjemu popravljati čevlje, ne pa izdelovati novih. Primanjkovalo jim

je tudi tovrstnega orodja. Mnogi borci so imeli čevlje zvezane z vrvjo, da jim podplati niso odpadli. Na pomoč je sicer priskočila komanda zgornjesavinjskega vojnega področja s svojimi delavnicami in dodelitvijo 40 parov čevljev odredu, vendar to ni zadoščalo za vse potrebe.[11]

Intendanca KO se je glede materialnih potreb nenehno obračala tudi na intendanco pri štabu 4. operativne cone. Le-ta je sicer za njene potrebe imela vedno razumevanje, vendar stvari, poslane na Koroško, še zdaleč niso zadostovale. Svojevrsten problem je v tem primeru predstavljal tudi transport, ki so ga morali izvajati tudi preko Gorenjske, in v najboljšem primeru je trajalo tri tedne, preden so najbolj zahodne enote dobile to, kar so potrebovale.[12]

V najtežjem položaju pa so seveda bile čezdravske enote oz. 4. bataljon KO. Le-ta je namreč deloval na terenu, ki je bil politično slabše obdelan.

SKRB ZA HIGIENO V ENOTAH

Skrb za higieno v enotah se je odražala v skrbi vsakega posameznega borca za osebno higieno, skrbi političnih organizacij v enotah in skrbi sanitetnega osebja za higieno borcev. Vsak borec je bil dolžan skrbeti za svojo osebno higieno in tega so se v glavnem tudi držali. Med premiki enot, posebno v času sovražnih hajk, je bilo osebno higieno seveda težje vzdrževati. V glavnem je bilo higiensko stanje v enotah zadovoljivo. Borci so se vsak dan umivali, medtem ko je kopanje prišlo le redkokdaj na vrsto. Kuhinjska posoda je bila vedno čista in so jo po vsakem kuhanju redno umivali. Tudi kuharji so bili čisti in spodobni za svojo službo. Borci so imeli čiste porcije. Na mestu, kjer so enote taborile, je bila vedno izkopana jama za odpadke in jama za stranišče, ki so se ju borci posluževali, tako da je bila okolica taborišča oz. območje, kjer so se zadrževali, vedno čista. Stranišča so navadno razkužili z lizolovo raztopino ali apnom.[13]

Posebenost osebne higiene je bil tudi boj proti ušivosti, ki je predstavljala veliko nadlogo v partizanski vojski. Z osvoboditvijo Gornje Savinjske doline so bile tudi za koroške borce ustvarjene boljše možnosti za vzdrževanje osebne higiene. Sanitetni referent

KGO Tone Hudopisk-Zvone se je po ukazu dr. Staneta Pirca-Lojzeta, ki je bil poslan na inšpekcijo od štaba 4. operativne cone, resno lotil tega problema. Tako je v vseh enotah organiziral razuševanje. V Logarski dolini je organiziral nekakšno improvizirano razuševalno postajo. Nabavil je nekaj dvestolitrskih sodov za bencin in jih dal predelati v razuševalnike. Stali so pred hotelom sester Logar in v njih so si parile obleke predvsem enote VKO. V hajki, ki je kmalu nato sledila, so Nemci sode našli, toda ker niso vedeli, čemu služijo, so si v njih kuhali krompir. Po končani hajki so sodi spet služili svojemu namenu, toda samo do naslednje nemške hajke. Takrat so se Nemci najbrž spomnili, čemu so namenjeni, in jih preluknjali z rafali iz avtomatskega orožja. Razuševalne postaje v Logarski dolini je bilo s tem konec. Tone Hudopisk-Zvone je septembra šel na drugo dolžnost, že pred odhodom pa je sestavil ekipo, ki je v vseh koroških enotah skrbela za razuševanje borcev. Delo na tem področju je bilo zelo uspešno, saj je bilo ugotovljeno, da so bili nemški vojaki, ki so hajkali v teh krajih v zadnjem obdobju vojne, bolj ušivi kot partizani.[14]

Iz poročila sanitetnega referenta KO z dne 27. novembra 1944 izhaja, da je imel odred takrat 6 kotlov za parjenje oblek, imenovanih „srbsko bure". Razuševanje borcev oziroma njihovih oblek in perila pa je bilo organizirano dvakrat mesečno. Takšen način razuševanja je bil v času, ko vsaj na Koroškem še niso poznali praška proti ušem, najbolj uspešen.

Borci so si razuševali obleko tudi tako, da so jo za kratek čas podržali nad ognjem, dokler niso uši odpadle. Seveda pa tak način ni mogel biti množično uporaben. Bolj uspešno od tega je bilo, da so jo dali v razgrete krušne peči na kmetih.

Za razuševanje las in dlak je prišel v poštev petrolej, ki ga je bilo v kmečkih hišah spričo petrolejske razsvetljave vedno dovolj. Tudi striženje las in dlak je bilo organizirano po potrebi, tako da so bili borci vedno urejeni.[15]

Skrb političnih organizacij (KPS, SKOJ) v vojaških enotah za higieno borcev se je odražala v tem, da so pri vseh partijskih celicah in aktivih SKOJ delovali tako imenovani higienski sektorji, ki so imeli nalogo bdeti nad higieno borcev.[16]

Sanitetno osebje pa je skrbelo za higieno borcev v enotah tako, da je pregledovalo hrano oziroma vse, kar je prihajalo iz nem-

ških postojank in da je občasno organiziralo higienske ure za borce, občasno pa tudi higienske preglede borcev.[17]

SPLOŠNO ZDRAVSTVENO STANJE V ENOTAH

Zdravstveno stanje v koroških partizanskih enotah je bilo v glavnem zadovoljivo; kljub številnim spopadom je bilo ranjencev razmeroma malo. Ranjeni so bili v glavnem od krogel iz pehotnega orožja in drobcev ročnih bomb, manj pa od drobcev min ali granat. Prevladovale so rane zgornjih in spodnjih okončin, manj pa prsnega koša in trebuha. Nalezljivih bolezni v vojaških enotah ni bilo opaziti, prav tako tudi ne med civilnim prebivalstvom, kar je gotovo posledica organizirane skrbi za higieno v enotah.

Sanitetni referent KO Jakob Mihelič-Savo je do novembra 1944 napisal in poslal bataljonom okrožnico o profilaktičnih in epidemioloških ukrepih, ki pa jih ni bilo potrebno izvajati. V novembru 1944 je bilo v enotah nekaj primerov črevesnih obolenj, stomatitisa in srbečice. Črevesna obolenja so zdravili z želodčnimi kapljicami „kohle granulat" in s čaji, srbečico pa s flemingsom, mitigalom in žvepleno mastjo. Vsa ta sredstva so se pokazala kot odlična in so z njimi brez večjega truda odpravili mnogo primerov srbečice, ki je bila pogosta, predvsem pri borcih na zahodnem delu Koroške.[18]

V zimi 1944/45 je bilo v koroških partizanskih enotah veliko primerov ozeblin in prehladov zaradi zelo slabih vremenskih razmer in nezadostne obleke in obutve, pa tudi taborjenja na prostem v snegu. Poleg 4. bataljona KO je bilo najbolj kritično stanje v 1. bataljonu, ki se je moral novembra 1944 zaradi neprestanih sovražnih hajk pogosto premikati.

Zaradi dolgih pohodov in slabe obutve je imela polovica borcev ožuljene noge in je bila tako nesposobna za daljše premike. Moštvo bataljona je bilo zelo utrujeno zaradi neprestanih premikov in transportov ranjencev. Osem najbolj kritično ozeblih borcev so poslali v bolnišnico Kokrškega odreda A ali 666 (o tem obširneje v VII. poglavju).[19]

Spomladi 1945 so se pri borcih pojavljali primeri kožnih tvorov in pogosti prehladi, ker so se vremenske razmere zelo spremi-

njale. Zaradi slabih obuval so imeli mnogi borci tudi tedaj ožuljene noge.[20]

ORGANIZACIJA SANITETNE SLUŽBE V ENOTAH

Nižje enote (čete, bataljoni), so imele četne oz. bataljonske bolničarje, višje enote (odredi, grupa odredov) pa sanitetnega referenta. Za sanitetnega referenta KGO in obenem VKO je bil postavljen absolvent veterine Tone Hudopisk-Zvone, po razpustu KGO in njegovem odhodu na drugo dolžnost, pa je postal sanitetni referent sprva dr. Dušan Šeber, nato pa Jakob Mihelič-Savo, sanitetni podnarednik v stari jugoslovanski vojski, ki je to dolžnost opravljal do konca vojne. Za zdravniško posvetovalno službo v postojankah je bil nato določen dr.Dušan Šeber.[21]

Aprila 1945 je deloval v KO tudi dr. Valentin Travnik iz Borovelj. V VKO je bil sprva sanitetni referent Rudi Pudgar-Branko, od marca 1944 dalje pa Tone Hudopisk-Zvone. V ZKO je bil na začetku absolvent medicine Janez Kmet-Mirko, vendar se je

Jakob Mihelič-Savo, sanitetni referent Koroškega odreda.

ukvarjal v glavnem s političnim delom in je že kmalu po prihodu na Koroško odšel na politično delo v Celovec. Seveda je zdravil tudi ranjence, ki jih je bilo takrat še zelo malo (med drugim tudi političnega delavca Matijo Verdnika-Tomaža). Za njim je bil sanitetni referent v odredu medicinec Jože Kenda, ki je potem do svoje smrti vodil VPB „Krtina". Sanitetni odsek pri štabu 9. korpusa je julija 1944 poslal iz Prešernove brigade na Koroško dr. Mihaela Žemvo, ki naj bi prevzel funkcijo sanitetnega referenta ZKO, vendar je med potjo zbolel in ni mogel priti na Koroško.[22]

Za apotekarskega referenta KGO je bil avgusta 1944 imenovan Franc Zajc, z nalogo, da izpelje organizacijo apotekarske službe in vzpostavi kanale, po katerih naj bi dotekal sanitetni material.[23]

Glede bataljonskih in četnih bolničarjev obstajajo najboljši podatki za KO kot zadnjo večjo enoto na Koroškem. Odred je imel skupaj 10 bolničarjev in sanitetnega referenta, od teh jih je polovica imela opravljen sanitetni tečaj (predvsem to velja za bataljonske bolničarje, druga polovica je bila brez tečaja, imeli so samo bolničarske sposobnosti, ki so si jih pridobili v partizanih). Bataljonski bolničar v 1. bataljonu je bil Ivan Narad-Tinče, v 2. bataljonu Rafael Kolb-Zorko, v 3. bataljonu Herman Štern in v 4. bataljonu Adolf Šarman-Adi.[24] V Koroškem bataljonu VDV je bil bataljonski bolničar Štefan Praznik, vsaka četa pa je imela še četnega bolničarja.[25] Do danes je bilo mogoče rekonstruirati dobršen del sanitetnega kadra v koroških partizanskih enotah, še vedno pa ne v vseh; prav tako se za mnoge bolničarje ne ve, v katerih enotah so bili in v katerem obdobju.

V glavnem je to bilo priučeno osebje, brez predhodne strokovne izobrazbe, ki se je v času vojne na krajših tečajih usposobilo za dajanje prve pomoči ranjencem in bolnikom. Ranjenci so dobili prvi povoj pri četnih bolničarjih, nato so jih evakuirali iz čete v bataljonsko previjališče, ki je ranjenca oz. bolnika transportiralo v najbližjo postojanko. Evakuacijo so v glavnem izvrševali na nosilih (vozovi so prihajali na Koroškem v poštev le redkokdaj). Vsak bataljon je imel dvoje nosil. Najteže ranjence so v letu 1944 prenesli v kirurško ekipo na Ljubnem, ki jo je vodil dr. Robert Kukovec.

Bataljonski bolničarji so imeli poleg oskrbe ranjencev tudi nalogo nadzorovati zdravstveno stanje borcev, osebno higieno, hrano itd. in organizirati higenske ure v enotah. Sanitetni referent odreda oziroma grupe odredov je imel nalogo, da obiskuje bataljone, nadzoruje zdravstveno stanje v njih, organizira predavanja za bataljonske (in četne) bolničarje, izdaja okrožnice itd. V KO so npr. organizirali predavanja o zdravljenju najpogostnejših boleznih, higieni, boju proti nalezljivim boleznim in administraciji bolničarjev.[26]

Poleg tega je imel sanitetni referent nalogo, da obiskuje bolnišnice, ranjence in bolnike na terenu ter da pregleda vse novince-borce, ki prispejo v odred, in jih glede na zdravstveno stanje in fizično kondicijo razporedi v operativno vojsko ali v „zaledne službe". Posebej organizirane zobozdravstvene službe na Koroškem ni bilo. Tovrstne storitve so opravljali splošni zdravniki in bolničarji.[27]

Sanitetnega materiala je bilo v enotah v glavnem dovolj, predvsem v obdobju, ko je bila Gornja Savinjska dolina osvobojena in je bilo možno bolje organizirati zavezniške pošiljke. Sanitetni material so navadno sprejemale in uskladiščile terenske apoteke in šele iz njih so ga dobivale enote. Precej sanitetnega materiala so dobile enote in bolnišnice tudi od terenskih organizacij, lete pa po ilegalnih zvezah, ki so segale celo v Celovec, Dunaj in Gradec. V decembrski ofenzivi so bile terenske apoteke uničene, pa tudi omenjeni kanali so usahnili, zato je začelo sanitetnega materiala primanjkovati.[28]

OPOMBE

1. Zaključne številke naših in „švabskih" izgub na Koroškem, AIZDG, fasc. 649.
2. Štab KGO — Štabu 4. operativne cone, 1. 9. 1944. AKPMR, fasc. 58/II/58.
3. Štab ZKO — štabu KGO, 29. 8. 1944. AKPMR, fasc. 57/II/31.
4. Štab ZKO, obračun prejetega denarja, 30. 8. 1944. AKPMR, fasc. 57/II/33.
5. Štab ZKO — štabu KGO, dodatno poročilo v zvezi s pošiljko zaveznikov, 8. 9. 1944. AKPMR, fasc. 57/II/45.
6. Štab ZKO — štabu KGO, poročilo stanja enot in operatiavnih sektorjev, 5. 9. 1944. AKPMR, fasc. 57/II/40.
7. Štab KO (intendanca) — štabu 4. operativne cone, 1. 12. 1944 (15-dnevno poročilo). AKPMR, fasc. 60/III/59.
8. Štab KO — štabu 4. operativne cone, 1. 5. 1945. AKPMR, fasc. 60/III/83.
9. Dokumenti intendance VKO. AKPMR, fasc. 56/VI.
   Štab KGO je 9. septembra 1944 poročal, da bi trenutno potrebovali njene enote: 120 oblek, 90 parov čevljev, 90 odej, 150 srajc, 150 spodnjih hlač in 200 parov nogavic.
10. Štab KO (intendanca) — štabu 4. operativne cone, 1. 12. 1944 (15-dnevno poročilo) AKPMR, fasc. 60/III/59.
11. Dokumenti intendance KO. AKPMR, fasc. 60/III/40.
12. Komandant KO — tov. Lipahu, intendantu 4. operativne cone. 15. in 16. 10. 1944 AKPMR, fasc. 60/III/9.
13. Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem, knjiga 3, dokument št. 31.
14. Spominski zapis dr. Toneta Hudopiska-Zvoneta, Brežice, december 1983, (v arhivu A. Ikovca).
15. Isto kot op. 13.
16. Marjan Linasi: SKOJ in ZSM na Koroškem (neobjavljen tipkopis).

17. Štab KGO — politkomisarju štaba Grupe štajerskih odredov, 10. 4. 1945 (14-dnevno poročilo). AKPMR, fasc. 60/.III/76.
18. Isto kot op. 13.
19. Štab KO → štabu 4. operativne cone in Ob KOM KPS za Koroško, 29. 11. 1944 (politično poročilo). AKPMR, fasc. 60/III/58.
20. Štab KO — politkomisarju 11 — B, 2. 3. 1945, in štab KO — tov. Franti, 26. 3. 1945. AKPMR, fasc. 60/III/73, 75.
21. Sanitetni odsek štaba 4. operativne cone — Štabu KGO, 22. 9. 1944. AIZDG, fasc. 346/I.
22. Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem, knjiga 2, dok. št. 6, str. 38. in dok. št. 61, str. 352
23. Zbornik, knjiga 2, dok. št. 45, str. 263.
24. Zbornik, knjiga 3, dok. št. 31.
25. Izjava Pavla Grubelnika-Paja, Ravne na Koroškem, sept. 1984.
26. Zbornik, knjiga 3, dok. št. 21.
27. Isto kot op. 14.
28. Zbornik, knjiga 3, dok. št. 73, 98.

VII. DRUGE SANITETNE IN NESANITETNE USTANOVE, POMEMBNE ZA KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO

VLOGA GORENJSKIH PARTIZANSKIH AMBULANT V KOROŠKEM PARTIZANSKEM ZDRAVSTVU

Na Gorenjskem je bil v obdobju skoraj dveh let edini partizanski zdravnik dr. Edvard Pohar. Že v maju 1942 je ob svojem prihodu v Selško dolino, kjer se je takrat zadrževal štab Gorenjskega odreda, organiziral gradnjo bolnišnice za težje ranjence, za lažje ranjence pa so zgradili manjšo bolnišnico. Tej, manjši bolnišnici, je dal ime „ambulanta", ker ni imela stalnega zdravnika. S časoma je bilo zgrajenih še več podobnih ambulant, ki so bile označene s črkami abecede.

V Podlonku je bila ambulanta A, v Selški dolini B, v Poljanski dolini, C, na Mežaklji pa D. Ko se je Gorenjski odred v februarju 1944 preselil v Kokro, je bila tam zgrajena druga odredna bolnišnica, istočasno pa še ambulante F in G, kot zadnja pa pod Begunjščico ambulanta H.

Ambulanta D na Mežaklji, ki jo je vodil Viktor Kiršner-Vinko, seveda ni bila stalno na istem mestu, ampak se je večkrat preselila. V prvo ambulanto je februarja 1943 prišel na obisk Matija Verdnik-Tomaž. V marcu istega leta je organiziral prihod mladega koroškega partizana-Avstrijca ki je imel že več kot dva tedna izpahnjeno ramo. Močno ga je bolela in z roko ni mogel gibati. Ker je bil izpah že zastarel, mu ga je moral dr. Pohar naravnati v narkozi.[1]

Tudi pozneje so v ambulanto še prihajali koroški borci. Tako je 6. julija 1943 prišel vanjo borec Ivan Veber-Nace iz Koroške čete (ki je šla na Koroško z gorenjske strani. Ranjen je bil v desno ključnico. Z veliko potrpežljivostjo je prenašal bolečine. Ker po ozdravitvi ni bil sposoben za bojne enote, so ga poslali na terensko politično delo.

Dne 7. decembra 1943 je prišel v ambulanto Janko (ime in priimek neznana) iz zapadno koroškega odreda, namestnik komandirja čete, star 17 let. Zaradi naporov je bil otečen čez pas.

Pozimi 1944 je prišel v ambulanto celo četni kurir iz Vzhodnokoroškega odreda, Franc Štern, ki je bil težko ranjen v hrbet.[2]

V drugo odredno bolnišnico Gorenjskega odreda sta v letu 1944 prišla tudi politična delavca na Koroškem, Stane Bizjak-Kostja in Dušan Pirjevec-Ahac. Bizjak je imel močno zlomljeno roko in popolnoma zatrdele prste. Dr. Pohar mu jih je moral trikrat razgibavati pod narkozo, da je lahko spet prijel za orožje. Pirjevec pa je bil močno prehlajen in oslabel. Oba sta nato preko Jezerskega odšla nazaj na Koroško.[3]

Ambulanta A ali 666 (imenovana tudi „Košuta"), ki je nastajala in delovala na sektorju Storžiča, Tržiča in Jezerskega, se je v 2. polovici septembra 1944 razvila iz združenih ambulant „A" in „B". Komandir ambulante je bil vse do osvoboditve Mirko Toplikar-Vinko, politkomisar pa Janez Hudobivnik; pred njim je to dolžnost opravljal Janez Vrevc-Marjo, ki je bil premeščen v tehniko Kokrškega odreda. Od začetka novembra do konca vojne je bil njen politkomisar Peter Smrekar, intendant pa Jože Kokalj-Oskar. V ambulanti je delalo bolj ali manj stalno osebje, 12 do 16 ljudi, z manjšimi menjavami. Zdravnika ambulanta ni imela. Dr. Edvard Pohar jo je obiskoval od časa do časa, dokler je bil v odredu, potem pa je tja prišel medicinec Rudolf Malavašič, ki pa je bil že novembra 1944 premeščen v odredni štab za sanitetnega referenta.

Zelo samostojni sta bili bolničarki Marija Hočevar-Zorka, študentka, in Jerica Udovič-Jana, ki je bila prej bolničarka v bolnišnici na Golniku. Nekaj časa sta pomagali tudi 17-letna Cvetka Ažman, Olga Koželj in 15-letna dijakinja Marija Majeršič. Konec januarja 1945 je bila v ambulanto „A" iz ambulante „B" premeščena Marica Erman, na njeno mesto pa je v ambulanto pod Be-

gunjščico odšla Cvetka Ažman-Olga. Kuharica in gospodinja je bila Francka Močnik in potem še Katja Zupančič.

Čeprav je bila to le ambulanta, je zmogla več ležišč kot bolnišnica. Spočetka je lahko sprejela okrog 15 ranjencev in bolnikov, pozneje, čeprav se je morala večkrat seliti in občasno priključevati najbližjemu odrednemu bataljonu, je mogla sprejeti tudi do 25 ljudi. Nemci in domobranci so običajno prihajali iz Tržiča, Predvora, Cerkelj, Kranja in Tupalič, pa tudi od drugod.

Ambulanta je delovala pod Storžičem blizu prehoda Poljane, za nekaj časa, med zadnjimi hajkami, pa se je umaknila celo v Medvodje nad Puterhof (Jelendol). Do druge polovice marca 1945 je skrbela predvsem za potrebe drugega bataljona Kokrškega odreda, zadnji mesec pa za prvega, ki se je zamenjal z drugim. Sprejemala je tudi koroške borce.

Zaradi okrepitve domobrancev, ki so na tem sektorju pogosto preiskovali hribovje, je trpelo tudi politično delo na terenu, s tem pa tudi delo gospodarskih komisij, zato je moralo osebje ambulante samo skrbeti za hrano, s tem pa je trpela konspiracija in potrebni so bili veliki napori. Vendar so imeli v ambulanti vedno rezerve hrane vsaj za mesec dni.

Od jeseni 1944 in prek zime 1944/45 je bilo v ambulanti običajno kakih 10 ranjencev in bolnikov, občasno pa tudi več. Vendar so zaradi večje navarnosti tod zdravili le manj ranjene in bolne. Nekaj huje ranjenih so s tega terena premestili v ambulanto pod Begunjščico, kjer je bilo bolj varno. Vendar je bilo tudi v tej ambulanti nekaj huje ranjenih borcev. Izjemno pomoč so člani osebja nekajkrat nudili tudi borcem Koroškega odreda, največ v prvi polovici februarja 1945. Tedaj je ta ambulanta zaradi hudih hajk na severni strani Karavank sprejela osem borcev 2. bataljona Koroškega odreda. Za pomoč sta prosila štab Koroškega odreda in štab 2. bataljona. Politkomisar Koroškega odreda je tja poslal reševalno ekipo, ki jo je vodil sanitetni referent Kokrškega odreda Rudolf Malavašič. Ta je pozneje povedal, da ga je poklical politkomisar Kokrškega odreda Petar Bratkovič-Zvonko in mu naročil, naj gredo reševati ranjence in ozeble koroške borce, in sicer preko Kort na Obirsko. Iz Medvodja so se prek Dolgih njiv vzpeli čez greben in se spustili v Korte. Pot je bila zelo težavna. Globoke zamete in debel sneg so gazili ves dan in vso noč. Ko so se zjutraj

začeli spuščati v dolino na koroški strani, so padli v nemško zasedo. Rešil jih je komandir čete, ki jih je spremljal; s svojo brzostrelko je hitro reagiral in pokosil nekaj Nemcev, med trenutnim zatišjem, ki mu je sledilo, pa so se umaknili. Pod Obir je potem reševalna ekipa prišla po drugi poti. Tam so nato prevzeli ranjene in ozeble koroške borce in jih na vse mogoče načine transportirali na gorenjsko stran. Nad Zalim potokom so jim postavili začasno kolibo, kjer so si fizično opomogli. Rudolf Malavašič je moral nekaterim amputirati zmrzle prste na nogah. Po dobrem mesecu zdravljenja so se prvi ozdravljeni borci že vrnili na Koroško.

Reševanje koroških borcev je trajalo skoraj teden dni. Bilo je izredno naporno, potekalo je v hudem mrazu in lakoti. Vendar so imeli reševalci izredno srečo, da so jih uspeli brez izgub rešiti, kajti, kot so izvedeli pozneje, je na Koroškem tedaj hajkala SS-divizija Prinz Eugen. Reševalci so bili za ta podvig pohvaljeni, Rudolf Malavašič pa še posebej pred zborom širšega štaba.

Zdravljenje v ambulanti je potekalo pod nadzorstvom sanitetnega referenta Kokrškega odreda in je bilo kljub hajkam zelo uspešno, tako da je bilo 15. aprila 1945 v ambulanti samo še 12 pacientov.

Zaradi prihoda koroških borcev je bilo v ambulanti „A“ na začetku aprila 1945 kar 23 ranjencev in bolnikov. Od teh je bilo 8 ranjenih, 15 pa bolnih. To število pa se je naglo zmanjšalo, kajti ozdravljeni borci so postopoma odhajali v svoje enote. V začetku aprila 1945 so bili v tej ambulanti naslednji pacienti 2. bataljona Koroškega odreda: Jože Dolinar, Edvard Grabnar, Franc Mugoli, Matija Dovjak, Ivan Šparovec, Jože Koder, Boris Kryštofek in Herman Reisner, Miha Zornik, ki je bil ranjen v glavo že v januarju, pa je umrl 31. januarja 1945. Ostali pacienti so bili iz Kokrškega odreda.

Ker se je bližal konec vojne, hajke pa so bile neprestane, ambulanta ni gradila novih bunkerjev, ampak se je delno premikala s 1. bataljonom Kokrškega odreda. Ko je bilo že bolj kopno, je osebje postavilo šotore. Zvezo z odrednim štabom in drugimi enotami in ustanovami je vzdrževala preko zanesljivih kurirjev, in tako je razen v času hajk vsak drugi dan dobivala radijska poročila. Poleg tega je politkomisar pogosto prirejal politične razgovore.

Vodstvo ambulante je tudi skrbelo, da so pacienti ob praznikih dobili kak priboljšek, vendar je bilo to za osebje težavna naloga.

Osebje je bilo zelo slabo oboroženo, zato je bilo zelo previdno. Ob koncu vojne je bilo osebje z večino gibljivih pacientov poklicano v Begunje, kjer so sodelovali pri osvobajanju zapornikov in varovanju zajete nemške posadke. Nekaj pacientov pa se je še po vojni zdravilo v bolnici na Golniku in v Kranju.[4]

VLOGA CIVILNIH SANITETNIH USTANOV IN OSEBJA V KOROŠKEM PARTIZANSKEM ZDRAVSTVU

Velika pomanjkljivost knjige o koroškem partizanskem zdravstvu bi bila, če ne bi v posebnem podpoglavju spregovorili o pomoči civilnih zdravnikov in osebja partizanskim ranjencem; še posebej, če gre tu za ljudi avstrijske narodnosti. Težko je reči, kakšni so bili motivi za njihovo sodelovanje s partizani, toda to končno ni važno, važno je, da so bili tudi oni kot pripadniki nemškogovorečega naroda vključeni v široko fronto protinacističnih sil in so s svojim delom pripomogli k propadu tega najbolj mračnega sistema v zgodovini človeštva.

Delo posameznih civilnih zdravnikov in bolničarjev je bilo v besedilu že na več mestnih omenjeno; na tem mestu pa bo o njihovem delu povedano nekoliko več.

Začnimo torej s črnsko bolnišnico. Že v letu 1942 je bolniška sestra Dora Klopčič-Akvila pomagala ranjenemu partizanu Ferdu Zajcu-Servacu, da je po ozdravitvi pobegnil iz bolnišnice (kot je bilo natančneje opisano v drugem poglavju).

V črnski bolnišnici je delala kot zdravnica dr. Marija Ramšak. Tudi ona je že v jeseni 1942 začela pošiljati na teren zdravila za partizane. Od tedaj dalje skoraj ni minil dan, da ne bi prišel kakšen aktivist s terena in jo prosil za zdravila in sanitetni material. Pri dajanju zdravil je poleg Dore Klopčič-Akvile sodelovala tudi sestra Matilda Rakar, pa tudi druge bolniške sestre. Kmetje so prinašali v skritih žepih ali čevljih pisemca, v katerih so bile zahvale za poslana zdravila in prošnje za nova. Na njih so bili našteti tudi bolniki in pri vsakem opisani znaki bolezni. Tako je bilo vse

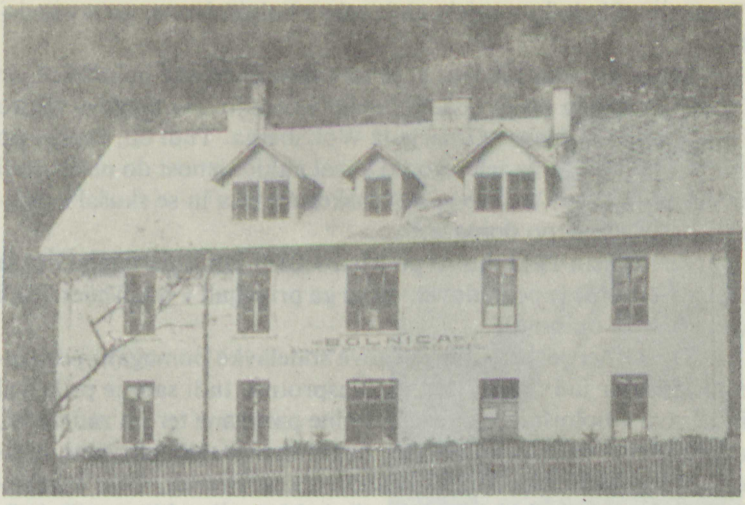

Bolnišnica v Črni na Koroškem. Osebje te bolnišnice je vseskozi podpiralo partizane z zdravili in sanitetnim materialom. Posamezni partizani so se celo ilegalno zdravili v njej. Po končani vojni so vanjo evakuirali ranjence in bolnišnic B-11 in Za mlini. (fotoarhiv KPMR Slovenj Gradec).

do konca vojne, in vedno se je vse srečno izteklo. Gestapovci so zasumili, da dr. Ramšakova pošilja partizanom zdravila. Tako je prišel nekoč v čakalnico gestapovec, ostro premeril čakalnico in vprašal, če je med njimi Florjan Ferk (v resnici se je pisal Verko). Čeprav je le-ta bil v čakalnici, se ni javil, pa tudi nobeden izmed bolnikov ga ni izdal. Gestapovec je odšel, toda čez nekaj minut se je vrnil in legitimiral vse čakajoče. Seveda je odkril pravega in ga odpeljal na policijsko postajo, ker so ga sumili, da je prišel po zdravila za partizane. Le-ta se je izgovoril, da se ne piše Ferk, ampak Verko in zato so ga izpustili. Ko pa je odšel iz bolnišnice, so ga ponovno aretirali in preiskali. Florjan Verko pa je slutil, da se bo to zgodilo, zato je tokrat vzel le nekaj praškov proti glavobolu, in tako niso mogli gestapovci ne njemu ne dr. Ramšakovi ničesar dokazati.[5]

Kot je bilo že opisano v drugem poglavju, je dr. Marija Ramšak poslala zdravila in sanitetni material tudi za ranjenega Petra

Tomazina-Skalo in sprejela ga je celo v bolnišnico ter ga pregledala.

Moža dr. Ramšakove, ki je bil primarij črnske bolnišnice, so Nemci že kmalu po okupaciji izselili v Šlezijo. Na njegovo mesto so postavili dr. Hansa Ofnerja iz Wolfsberga. Tudi on, čeprav po rodu Avstrijec, je že zelo zgodaj kazal naklonjenost do naših ljudi in do partizanov. Učil se je slovenskega jezika in se skušal s pacienti pogovarjati po domače.[6]

Že avgusta 1942, ko so policisti v Črni ranili partizana Ferda Zajca-Servaca, je posredoval, da so ga pripeljali v bolnišnico (tudi to je bilo že opisano).

Dr. Ofner je vedel, da njegove sodelavke pomagajo partizanom, vendar jim tega ni branil. Nasprotno, tudi sam je prikrival in zdravil v bolnišnici ranjene in bolne partizane ter jih zadrževal, da jih Nemci ne bi dobili v roke. Znani so trije taki partizani, in sicer Anton Hribernik, p. d. Brančurnik iz Prevalj, Ivan Podkrižnik iz Javorja in Miha Praprotnik iz Mušenika, bilo pa jih je še več.

V letu 1944 je bila Pavla Hercog poslana v bolnišnico po zdravila in sanitetni material, ki naj bi ga dobila pri sestri Dori Klopčič-Akvili. S seboj je imela spisek potrebnih zdravil. Ko ga je sestra pregledovala, je v prostor vstopil dr. Hans Ofner. Videl je seznam in očitno vedel, komu so zdravila namenjena, vendar ni reagiral, celo v šaljivem tonu je vprašal, če je to vse.[7] Vsi ti primeri kažejo na njegovo veliko privrženost narodnoosvobodilnemu boju.

V letu 1942 je bil iz Dobrle vasi na Koroškem prestavljen na Prevalje kot zdravnik in zobozdravnik dr. Georg Smeritschnig, prav tako Avstrijec. Bil je velik nasprotnik nacizma, domnevamo pa lahko celo, da je bil komunist.[8]

Tudi njega so partizani že zgodaj angažirali, da jim je pomagal z zdravili, sanitetnim materialom, pa tudi zdravil jih je. Tako je v letu 1943 vzdrževal zvezo z njim aktivist Franc Flajmiš, ki je stalno nabavljal pri njem zdravila in sanitetni material. Tudi Marjeta Bergman, po domače Ocvirkova iz Breznice pri Prevaljah je hodila k njemu po zdravila in obveze.[9]

Dr. Smeritschnig je mnogo sodeloval z enoto VOS za mežiško okrožje; prvič je prišel z njo v stik konec februarja 1944 pri

Dr. Marija Ramšak iz črnske bolnišnice

kmetu Ladru na Lešah (partizansko ime „Pri podrti peči"), kamor je že prej prihajal na sestanke s partizani in aktivisti. Enota je imela precej bolnih borcev, zato so poslali ponj. Prišel je, pregledal bolnike in naslednji dan po zvezi poslal vsem zdravila.

Aprila 1944, ko je enota VOS napadla orožniško postajo v Potočah pri Labotu, je bil poškodovan borec Ferdo Flajmiš-Iztok. Ranil se je v desno roko s telefonsko žico, ki jo je pretrgal, in dobil zastrupitev. Roka mu je močno otekla, in obstajala je nevarnost, da umre. Njegov brat Franc Flajmiš je šel po dr. Smeritschniga; le-ta je prišel h kmetu Ocvirku, pregledal poškodovanca in opravil manjši operativni poseg. Stanje se mu je kmalu izboljšalo.[10]

V isti akciji je bil ranjen tudi borec Dušan (po rodu Bosanec, ime in priimek neznana). Dobil je oplazni strel v glavo nad ušesom. Čeprav rana ni bila huda, je tudi njega dr. Smeritschnig previl. Da bi mogel kontrolirati njegovo zdravljenje, so ga borci pustili na pristavi Ladrove domačije. Tja je še dvakrat prišel dr. Smeritschnig in ranjenca previl.

Kadarkoli se je enota VOS oziroma pozneje bataljon VDV za Koroško zadrževala na območju Prevalj, je komandant Pavel Grubelnik-Pajo poklical dr. Smeritschniga, ki je prinašal koristne podatke o stanju nemških enot na Prevaljah, pa tudi drugod po dolini, nadalje podatke o prikritih sodelavcih gestapa in drugo. Vedno pa je prinesel tudi kakšna zdravila in vitamine. Nekoč je pripeljal h kmetu Ocvirku na Breznico pri Prevaljah tudi svojo ženo, ki je želela videti partizane.

Poleti 1944 je prej omenjeni borec Dušan pobegnil iz enote in se javil gestapu. Prijavil je nekaj partizanskih sodelavcev, med drugimi tudi dr. Smeritschniga. Nemci so ga zaprli v Celovcu[11]. Nazadnje je bil v oktobru 1944 zaradi sodelovanja s partizani obsojen na tri leta ječe.[12]

Dr. Boštjan Erat je bil od leta 1920 dalje zdravnik splošne prakse v Guštanju. Doma je bil iz Kanalske doline, sicer Slovenec, za ženo pa je imel Avstrijko, doma iz Graza, ki ni znala slovensko; vodila je njegovo osebno lekarno. Kot zdravnik je bil med ljudmi zelo priljubljen.

Že zgodaj spomladi 1943 je preko znanega predvojnega komunista in aktivista OF Bena Kotnika, po domače Lubasa iz Podgore pri Kotljah, začel sodelovati z narodnoosvobodilnim gibanjem in je veliko pomagal partizanskim ranjencem z zdravili, pa tudi sam jih je obiskoval in zdravil. Tako je po napadu na Mežico prišel po posredovanju Bena Kotnika v Lubasov gozd pregledat ranjenega Karla Polenika-Dona. Vse do aretacije je sodeloval s partizani, posebno preko Kotnikove družine, jim pošiljal zdravila in sanitetni material, med drugim tudi za ranjence v prehodni partizanski bolnišnici „Mirta".

Ko so Nemci 10. januarja 1945 aretirali Floro Kotnik, ki je bila okrožna aktivistka AFŽ, so med raznimi dokumenti, ki so jih našli pri njej in ki jih ni utegnila skriti, našli tudi recepte dr. Erata.[13]

Gestapo ga je zaprl najprej v Dravogradu, od tam so ga premestili v celovške zapore. Sicer so ga kmalu izpustili. Dobil je „Gauverweis" in se z družino naselil pri sorodnikih v Alteschwertu na Innu, od koder se je vrnil avgusta 1945 s prvim transportom internirancev.[14]

Kadar govorimo o zdravnikih na „južnem Koroškem", ne moremo mimo uglednega slovenskega zdravnika in politika dr. Franca Petka. Nemci so ga leta 1941 zaprli, nato pa ga poslali za zdravnika v Št. Vid na Glini. Že v letu 1943 so koroški aktivisti preko Marjete Čarf iz Velikovca vzpostavili stike z njim. Od tedaj dalje se je v Št. Vidu stalno sestajal z aktivisti OF, predvsem z Borisom Misjo. V letu 1944 in 1945 je z njim vzdrževal stike Stane Bizjak-Kostja, sekretar celovškega okraja. Kurirsko zvezo z njim je opravljal ing. Vernik. V tesnih stikih pa je bil tudi s PO OF za Koroško. Pošiljal je zdravila in sanitetni material, v pismih pa tudi razne koristne predloge in pobude. Bil je resnično ljudski zdravnik, svetovalec in prijatelj preprostega koroškega človeka, edini predvojni voditelj koroških Slovencev, ki je tudi med vojno ostal zvest ljudstvu.[15]

Boroveljski zdravnik dr. Valentin Travnik je aprila 1945 celo šel v partizane in deloval kot zdravnik v enotah Koroškega odreda.[16]

Delovanje dr. Marije Nagele iz celovškega sanatorija Marija Hilf pa je bilo natančneje opisano že v V. poglavju.

„TERENSKE APOTEKE", KI SO OSKRBOVALE BOLNIŠNICE NA SOLČAVSKEM

Terenska apoteka „Viharnik" v Podvolovljeku

Znano je, da so partizanske bolnišnice dobivale sanitetni material tudi iz tkim. „terenskih apotek" (TA), v katerih so se zbirala zdravila in sanitetni material, ki so ga aktivisti prinašali s terena ali pa so ga s padali odmetavali zavezniki. Bolnišnice na Solčavskem so se oskrbovale z zdravili iz dveh terenskih apotek, in sicer iz TA „Viharnik" v Podvolovljeku pri Lučah in iz TA „Saša" na Suhadolski pustoti.

TA „Viharnik" je bila prvotno narejena kot bolnišnica za potrebe zdravljenja ranjencev. Zgrajena je bila pod Kačjim vrhom, v južni smeri proti Podvolovljeku, deset minut od kmetije Obcir. Pobudo za zgraditev je dal Franc Podstudenšek-Rok, ki je bil v

začetku marca 1944 poslan iz sanitetnega oddelka GŠ NOV in POS na Štajersko, z zadolžitvijo gradnje novih bolnišnic.[17]

Bunker, ki je bil prvotno namenjen za bolnišnico, pa so začeli uporabljati za terensko apoteko. Ležal je ob potoku, ki je služil za zakrivanje sledi. Imel je dva prostora; večji je služil za skladišče materiala in za spalnico, manjši pa za kuhinjo. Svetloba je za silo prihajala iz majhnih oken na stropu, ob deževnih dneh pa je bunker osvetljevala karbidovka.

V večjem prostoru je po vsej dolžini stal pograd, ki je služil osebju za počitek. Na njegovem zgornjem delu pa je bil zložen sanitetni material in zdravila.

Terenska apoteka Viharnik v Podvolovljeku

Ta preprosta lekarna je dobivala zdravila in sanitetni material večinoma s terena preko kurirjev. Po osvoboditvi Gornje Savinjske doline je material prihajal največ iz okolice Kamnika. Apoteka ga je pridobila ob osvoboditvi Mozirja, ko je poleg obvez in zdravil dobila tudi prepotrebne lekarniške priprave, ki jih do takrat ni imela. Tako je lahko vodja apoteke Vera Hebar sama izdelovala določena zdravila. Vsak dan je odšel iz apoteke kurir na javko v Luče, od koder je prinašal naročila partizanskih bolnišnic in enot. Zdravila so izdelovali ponoči, da jih je lahko kurir odnesel zjutraj s seboj, kajti zaradi velike oddaljenosti od javk se je vračal z naročili šele zvečer. Glavna zdravila, ki so prihajala s terena; so bila: jodova tinktura in mazila za rane, prihajal pa je tudi obvezilni material. Močno je primanjkovalo sulfamidnih preparatov in narkotikov. Vera Hebar pa je izdelovala „sol flemings" proti garjem in srbečici ter celo redestilirano vodo.

Prvi vodja terenske apoteke „Viharnik" je bil Oskar Kolar-Žiga, prej laborant v kemični tovarni v Hrastniku. Vera Hebar pa jo je vodila od 12. septembra 1944 do konca februarja 1945, ko so jo Nemci odkrili.

V začetku zime 1944/45 je sanitetni odsek pri štabu 4. operativne cone odločil, da zaradi težke dostopnosti premesti TA „Viharnik" v bližino Luč. Osebje je za kraj nove apoteke izbralo gozd Antona Breznika, po domače Ramšeta na Krniškem vrhu. Tam so izkopali bunker za material, osebje pa je dobilo zatočišče na Ramšetovi domačiji.

Med preseljevanjem apoteke pa se je začela nemška ofenziva. Osebje je moralo spet bežati, in sicer proti Veliki planini. Od tam so jih pregnali domobranci. Po dolgem tavanju se je osebje izmaknilo iz obroča in prišlo nazaj na staro mesto, kjer je na Ramšetovi kmetiji spet našlo zatočišče. Konec februarja 1945 pa so Nemci našli bunker z zdravili in ga izpraznili. S tem je terenska apoteka „Viharnik" prenehala obstajati.[18]

Terenska apoteka „Saša" na Suhadolski pustoti

V jeseni 1945 je bila pri Ivani in Petru Štiftar na Suhadolski pustoti v Robanovem kotu organizirana terenska apoteka, imeno-

Terenska apoteka Saša na Suhadolski pustoti

vana „Saša". Za vodjo je bila postavljena Ivica Ivančič-Ančka (por. Vrabl). Za sanitetni material je skrbel Albin Prek-Vinko iz Solčave, ki je imel skrit bunker v Opresnikovem gozdu. Dokler je bolnišnica v Robanovem kotu obstajala, torej do konca leta 1944, je dobivala zdravila in sanitetni material iz te lekarne.[19]

Zdravila in ves ostali material je prihajal v to lekarno po zvezah iz Celovca, Gradca, Dunaja, Celja, Ljubljane, Maribora in Slovenj Gradca[20]

Več o tej lekarni zaenkrat ni znano.

PARTIZANSKO LETALIŠČE V REČICI OB SAVINJI, SPUŠČALIŠČA ZAVEZNIŠKE POMOČI IN NJEGOV POMEN ZA KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO

V času, ko je bila Gornja Savinjska dolina osvobojena, so v Rečici ob Savinji zgradili partizansko letališče; preko njega so nameravali evakuirati najtežje ranjence s Štajerske in Koroške v Ita-

Anton Dremelj-Ante. Bil je eden od treh ranjencev iz koroških partizanskih bolnišnic, ki so bili določeni za transport v Italijo. Nazadnje je bil politkomisar VPB Za mlini na Obirskem.

V Jazbini nad Žerjavom so zavezniki odvrgli pošiljko sanitetnega materiala.

lijo. Z gradnjo pa so začeli nekoliko pozno, in sicer šele 10. novembra 1944. Ravno takrat, ko so bila vsa dela v glavnem končana, pa se je začela nemška ofenziva, in tako s tega letališča ni poletelo nobeno letalo.[21]

Tudi iz koroških bolnišnic je bilo določenih nekaj ranjencev za prevoz v Italijo, in sicer Lovrenc Pačnik-Kostja, Francoz Paul Buland in Anton Dremelj-Ante.[22]

V letu 1944 so koroški borci prejeli precej zavezniške pomoči, predvsem orožja in streliva, pa tudi hrane in obleke, in kar je za nas zanimivo, tudi sanitetnega materiala in zdravil. Samo od junija do novembra 1944 so zavezniki 14-krat odvrgli koroškim partizanom različen material. V pošiljki od 3. na 4. avgust se omenja med drugim tudi 55 povojev, v pošiljki z dne 5. septembra pa 31 povojev.[23]

Spuščališča so bila predvsem na raznih mestih na območju Solčavskega, nadalje na Dolgi njivi, v Mežiški dolini pa blizu kmetij Jekl in Verdev in v jazbini pri Črni na Koroškem.[24]

VOJNA BOLNIŠNICA JUGOSLOVANSKE ARMADE V CELOVCU PO KONČANI VOJNI

V prvih dneh maja 1945 so jugoslovanske partizanske enote po nalogu Generalštaba Jugoslovanske armade in Glavnega štaba JA za Slovenijo začela prodirati na Koroško z nalogo, da pred angleškimi silami zavzamejo ves slovenski del Koroške, vključno s Celovcem, obenem pa preprečijo nemškim silam in silam domačih izdajalcev, da bi se predali zahodnim zaveznikom. Ta naloga je bila v glavnem izpolnjena, za kar imajo veliko zaslugo slovenske partizanske enote — predvsem brigade in odredi 4. operativne cone, pa tudi jeseniško-bohinjski odred, od ostalih jugoslovanskih enot pa je pri zasedbi Koroške sodeloval motorizirani odred 4. armade. Na samem ozemlju Koroške je deloval Koroški odred, ki je spomladi 1945 razvil zelo živahno dejavnost. Tako so vse te enote zavzele skoraj ves predel, kjer prebivajo Slovenci. Ustanovljeno je bilo Koroško vojno področje, katerega komandant je postal Egon Remec-Borut. V posameznih krajih Koroške, med drugim tudi v

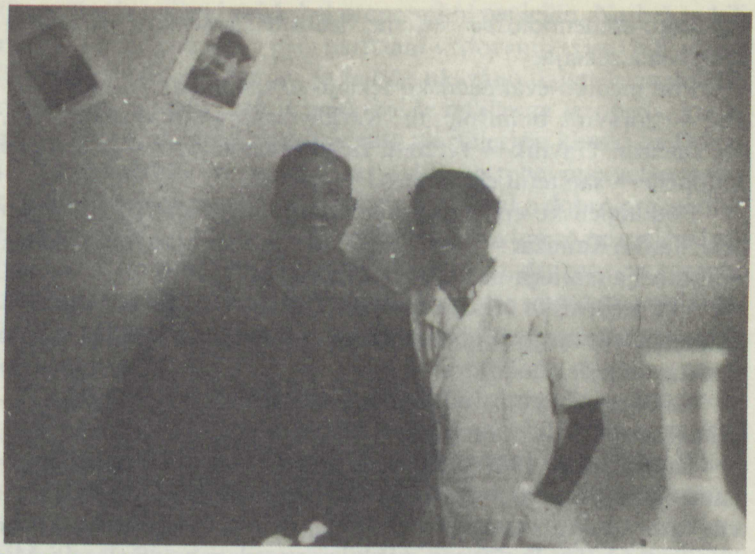

Dr. Herbert Zaveršnik, vodja Vojne bolnišnice Jugoslovanske armade v Celovcu, in angleški major dr. Crom.

Celovcu, so bile ustanovljene komande mesta. Vse je kazalo, da bo Koroško vprašanje končno rešeno v prid pravičnim zahtevam Jugoslavije.

Jasno je, da je bilo treba takoj po zasedbi Koroške organizirati tudi sanitetno službo, kajti ranjencev in bolnikov je bilo vedno več. Zasedanje Koroške in zadrževanje umikajočih se enot je potekalo ob hudih spopadih, ki so tudi od partizanskih enot terjale precejšnje žrtve. Največ mrtvih in ranjenih je imela Bračičeva brigada v bitki pri Borovljah 11. in 12. maja 1945.

Naše partizanske enote so na Koroškem zasedle tudi več bolnišničnih objektov, in sicer civilno javno bolnišnico v Celovcu in njeni evakuirani podružnici v Krankenhofu in pri Gospe Sveti, nadalje sanatorij Marija Hilfe in vojaško bolnišnico v Št. Vidu ob Glini. Pri komandi Koroškega vojnega področja je bil osnovan tudi sanitetni odsek. Njegov načelnik je postal dr. Herbert Zaveršnik, pomočnik načelnika pa Savo Vrtačnik-Boris. V okviru sanitetnega odseka so bile organizirane mediko-evakuacijska sekcija,

higiensko-epidemiološka sekcija, lekarniška sekcija in zobozdravstvena sekcija.

Pod mediko-evakuacijsko sekcijo so spadali dr. Milorad Hadžić — upravnik bolnišnic, dr. Karlin — upravnik dispanzerjev, dr. Valentin Travnik — referent za socialno zavarovanje in Tone Antončič — sanitetni ekonom.

Pod higiensko-epidemiološko sekcijo so spadali: dr. Boštjan Erat, Janko Kamižar — vodja higienske čete ter upravnik vojnega laboratorija (za tega ni navedeno, kdo je bil).

Pod lekarniško sekcijo sta spadala mag. pf. Malavašič in Ivica Ivančič kot njegova pomočnica, zobozdravstveno sekcijo pa je predstavljala dr. Koželjeva.

Za zdravnici vojne bolnišnice sta bili določeni dr. Jožica Zulechner in dr. Milica Renko.[25]

Dne 12. maja 1945 je zdravnikom in borcem zaščitne čete Komande uspelo zasesti prostore Krankenheima v Celovcu, ki je bil v tem času prazen, v mirnem času pa je bil bolnišnica za prvo in drugorazrednike. Do 20. maja je bil upravnik te bolnišnice dr. Milorad Hadžić, nato pa je od njega prevzel posle poročnik dr. Zaveršnik Herbert.[26]

Da je dr. Zaveršnik prevzel vodstvo Vojne bolnišnice Jugoslovanske armade (JA) Celovec, kot so to bolnišnico imenovali, gre zasluga dr. Boženi Ravnikar-Nataši, ki ga je prepričala, da je najbolje, če vodstvo prevzame on, saj dobro obvlada angleščino in se bo najlaže sporazumeval z angleškimi vojaškimi oblastmi. Vojna bolnišnica je spadala pod pristojnost 8. angleške armade. Na začetku je bilo nekaj težav, kajti Avstrijci so jim metali polena pod noge, kjer so le mogli. Ranjencev pa je bilo vedno več. Primanjkovalo je potrebnih zdravil, zato se je bilo potrebno povezati s sanitetnim vodstvom 8. armade. Dr. Božena Ravnikar-Nataša je svetovala dr. Zaveršniku, naj se poveže s polkovnikom Parkerjem, da bo on prevzel nadzor nad VB. Tako se je dr. Zaveršnik napotil v oporišče 8. armade, ki je bilo ob Vrbskem jezeru. Ob iskanju polkovnika Parkerja pa je naletel na majorja Croma, ki je bil tudi zdravnik, obenem pa prepričan komunist, član KP Velike Britanije in španski borec. Ta je nato prevzel nadzor nad partizansko bolnišnico, kar je bila res izredna sreča zanjo. V bolnišnici niso imeli do takrat ne kirurga ne potrebnih zdravil. Major dr.

Crom jim je najprej priskrbel prepotrebni penicilin. Najbrž so bili ranjenci v tej bolnišnici prvi partizani v Sloveniji, ki so bili zdravljeni s penicilinom, čeprav ga je bilo ukazano dajati le angleškim ranjencem. Kmalu nato je priskrbel še odličnega ortopeda, kirurga dr. Bayer, dolgoletnega asistenta na Bölerjevi kliniki na Dunaju. Ta je operiral vse ranjence, ki so bili potrebni operacije; interno zdravljenje je prevzel dr. Zaveršnik. Ob tako dobro organizirani skrbi nihče od ranjencev ni umrl. V domovino so pozneje odpeljali le dva invalida: enega z amputirano roko, drugega pa z amputirano nogo. Vsi ranjenci in borci zaščitne čete so dobili nove obleke; v bolnišnici so prirejali tedensko tudi mitinge, na katere je prihajal tudi dr. Crom.

Ta bolnišnica je bila obenem zatočišče za naše politične delavce, ki so v njej našli možnost za delovanje in možnost za svoj obstoj tudi po 24. maju 1945, ko naših enot ni bilo več na Koroškem. V kleti bolnišnice so našli celo kompletno rentgensko aparaturo, ki so jo Nemci odpeljali iz bolnišnice za pljučne bolezni na Golniku. Tudi to aparaturo je našim borcem uspelo po posredovanju majorja Croma dobiti nazaj. Avstrijci so si namreč prizadevali, da bi jo dobili oni, in dr. Zaveršnik je moral iti celo do generala angleške armade, da je aparatura končno prišla v roke naših medicincev.[27]

Seveda pa je Vojna bolnišnica v Celovcu doživljala tudi hude težave. Že kmalu po ustanovitvi se je zgodilo nekaj, kar bi lahko za večino ranjencev v bolnišnici postalo usodno. V bolnišnici se je namreč začasno zadrževal nemški zdravnik dr. Bayer, ki je bil zagrizen nacist. Štab Koroškega odreda je bil obveščen, da ima dr. Bayer v načrtu, da z injekcijami ali z zastrupitvijo hrane pomori naše ranjence. Po podatkih obveščevalcev je že pred tem na tak način likvidiral 19 partizanov.

Takoj po obvestilu je Rudi Švajger-Žarko, ki je bil pomočnik pooblaščenca OZNE za Koroško, dobil nalog za njegovo aretacijo. Za spremstvo je dobil še politkomisarja Vlada Birso iz četnega poveljstva VB. Ko sta se pripeljala z avtom do bolnišnice, sta šla peš proti traktu, kjer so bili ranjenci. Tam sta srečala zdravnika, ki ga je Švajger v nemškem jeziku vprašal, če bi lahko govoril z dr. Bayerjem. Zdravnik je nekaj časa okleval, nato pa le prišel na dan z besedo, da je to on. Švajger mu je napovedal aretacijo.

Zdravnik si je nato izgovoril nekaj časa, češ da ima še nekaj opravkov pri ranjencih. To mu je Rudi Švajger tudi dovolil. Dr. Bayer je nato šel naprej, borca pa za njim. Rudi Švajger bi bil rad ob tej priliki videl tudi kolega Slavka Markelja, politkomisarja 1. čete 1. bataljona K. O., ki je bil 9. maja v Borovljah ranjen v roko in rebra. V celovški bolnišnici mu je dr. Bayer amputiral roko. Vsi trije so nato stopili v sobo, kjer je ležal Slavko Markelj, ki je bil še v narkozi. Dr. Bayer je bil pri vznožju njegove postelje in gledal ranjeniško karto, Rudi Švajger-Žarko je stal pri njegovi glavi. V tem trenutku je dr. Bayer skočil na hodnik in tekel kakih 20 metrov po hodniku. Oba borca sta stekla za njim; Rudi Švajger-Žarko je repetiral brzostrelko, in spustil rafal za njim. Kljub temu je dr. Bayerju uspelo, da je skočil po stopnicah navzdol in ušel skozi park proti severu, tako da ga ni bilo mogoče več ujeti. Med ranjenci v bolnišnici je nastal zaradi streljanja preplah, ker so mislili, da so jih napadli Nemci. Rudi Švajger-Žarko pa je nato areti-ral Bayerjevo asistentko.[28]

Po odhodu enot JA s Koroške je postalo vprašanje Vojne bolnišnice v Celovcu vedno bolj pereče. Bilo je mnogo problemov z angleškimi oblastmi, ki so sprva odklonile zahtevo, da stražijo bolnišnico jugoslovanski vojaki, pozneje pa so na to le pristale. V teku številnih razgovorov z angleškimi oblastmi je vodstvo VB doseglo naslednje:

— Do nadaljnjega jamči za obstoj bolnišnice komandant 8. angleške armade.

— Vsem članom VB je dovoljeno gibanje po Celovcu, funkcionarjem tudi gibanje po Koroški in čez mejo v Jugoslavijo in nazaj.

— Zunaj bolnišnice smejo nositi orožje le častniki in funkcionarji, če imajo predpisan znak Rdečega križa.

— Angleži bodo prevažali na zahtevo vodstva VB ranjence in rekonvalescente iz VB Celovec v Maribor ali v Ljubljano.

— Angleški Rdeči križ bo skrbel za zadosten dotok zdravil in obvezilnega materiala.

— Prehranjevalni oddelek angleškega Rdečega križa bo skrbel za prehrano (in to največ za 100 mož).

— Angleži bodo priskrbeli predmete, ki bolnišnici manjkajo, obleko in bencin oz. nafto.

— V poročilu VB za mesec maj je poudarjeno, da so se tedaj Angleži vseh dogovorov držali in da so bili odnosi z njimi precej dobri.

— Domenjeno je bilo, da bo za zvezo z armado skrbel major dr. Crom. General William D. Morgan, komandant osme angleške armade, je zagotovil obstoj VB, dokler bo le-ta služila izključno svojemu namenu in dokler ne bodo tudi težki ranjenci sposobni za transport.

Zmogljivost bolnišnice je bila takrat 50 ležišč. Zdravniki in štab so zasedli prostore v drugem nadstropju; prvo nadstropje je bilo namenjeno samo bolnikom, v pritličju pa so bile sobe za bolnike z notranjimi boleznimi, sobe za stražo in bolničarje, pisarne, sprejemnica in kirurška dvorana.

V tem času so imeli v bolnišnici štiri bolnike, ki niso bili ranjeni: en primer raka na želodcu in jetrih, eno revmatično obolenje, primer spastičnega bronhitisa in tuberkuloze pljuč.

Težkih ranjencev — z ranami na trebuhu in pljučnih ter odprtimi kostolomi — je bilo 14, srednje težkih 9, lahkih pa 12. Težke kirurške posege je zelo uspešno opravljal dr. Babyn.

Pri težkih bolnikih so uporabljali penicilin, ki se je vedno dobro obnesel, poleg tega pa tudi sulfanilamide in mazila, ki pospešujejo stvarjanje zrnastega tkiva. Sanitetnega materiala in zdravil je bilo dovolj.

Bolnišnica je imela lastno kuhinjo. Hrano so delili petkrat na dan. Obstajala je tudi dietna hrana, težki ranjenci pa so dobivali še razne priboljške.

Bolnišnica je razpolagala z dvema osebnima avtomobiloma, dvema tovornima avtomobiloma in enim avtobusom.[29]

Dne 24. maja so začele obratovati vse naprave, ki so oskrbovale bolnišnico s toplo vodo. Istega dne je bila izdana tudi odredba, da so raporti za odseke vsak večer ob 21,15.

Izdana je bila tudi odredba za razdelitev sob, v katerih morajo skrbeti za bolnike in ranjence naslednji zdravniki: Renkova — sobe v pritličju, dr. Zulechnerjeva — 1. nadstropje, sobe št. 19, 20. 21, dr. Hadžić — 1. nadstropje, sobe št. 12. 15, 16, 17 in 18.

Obiski ranjencev so bili določeni v nedeljo, torek, sredo, petek in soboto od 13. do 15. ure.

Dne 28. maja je bila sprejeta na zdravniški odsek dr. Helena Stampar; 31. maja je bila izdana prepustnica za 34 ljudi — bolnikov, zdravnikov in osebja VB v Celovcu, ki naj bi potovali na novo mesto zdravljenja. Ta prepustnica je bila naslovljena na vse enote Jugoslovanske armade, ki bi na poti prišle v stik s transportom 34 ljudi (bolnikov, zdravnikov in osebja VB v Celovcu), naj jim dovolijo prosto in neovirano gibanje v smeri Celovec—Velikovec—Železna Kapla—Jezerski vrh—Kranj—Ljubljana. Transportirajo jih sanitetne enote 8. angleške armade, ki naj se jim dovoli vožnja od mejne črte v Ljubljano in nazaj. Vse vojaške in civilne enote naj nudijo transportu vso potrebno pomoč.

Prvi ranjenci so bili torej že toliko zdravi, da so bili sposobni za prevoz do Ljubljane, kjer naj bi jih predali v nadaljnje zdravljenje. Vseh ranjencev je bilo takrat po do sedaj zbranih podatkih na Koroškem 62; bili so razmeščeni ne samo v Vojni bolnišnici v Celovcu, ampak tudi v različnih drugih bolnišnicah in sanatorijih:

Vojna bolnišnica Celovec: 38
Oddelek za deželne bolnice: 5
Infekcijski oddelek: 1
Sanatorij Marija Hilf: 2
Bolnišnica Marija Saal: 2
Bolnišnica Št. Vid ob Glini: 5
V bližnji okolici Št. Vida ob Glini: 9

Številno stanje osebja pa je bilo naslednje:
Štab: 6
Zdravniki: 7
Higienski vod: 10
Sanitejci, kurirji, šoferji, kuharji, kurjači: 22
Administracija: 3
Straža: 10 (30)

Medicinec Franc Brumen je bil določen za načelnika štaba repatriacije za Koroško in Štajersko.

Od angleške vojne oblasti v Celovcu je dobil nalog, da mora vsakih 14 dni evakuirati paciente v Ljubljano. V Ljubljani pa je dobil drug nalog, namreč, da bolnišnice na noben način ne sme zapustiti. Da bo bolnišnica številčno zasedena, naj dobi paciente,

Zaščitna četa VB JA v Celovcu

kjerkoli in katerekoli, samo da bo polna. Angleška oblast je namreč preganjala naše aktiviste, zato so si le-ti poiskali glavno zatočišče v Vojni bolnišnici, in se prikrivali v seznamu osebja bolnišnice. Taki aktivisti so bili npr. vodja pisarne Miha Rigl—Peter Podjunski, apotekarska referentka Alenka Pečjak (por. Nedog), med zdravniki medicinec Janez Kmet in v sanitetnem vodu Lucija Matijevec in drugi.

Če bi bolnišnico izpraznili, bi prenehala obstajati in delo teh aktivistov bi bilo onemogočeno, zato je Franc Brumen dobil tak nalog. Kaj naj stori sedaj? Ker je imel kot načelnik štaba za repatriacijo vse potrebne dokumente, je lahko hodil z dovoljenjem Angležev v razna taborišča po Koroški in iskal bolnike, ne glede na to, ali je bil kdo ustaš, domobranec ali Nemec, samo da ga je lahko privedel v bolnišnico.

Čez 14 dni so prišli Angleži in zahtevali spisek za evakuacijo. Bolnišnice v določenem roku niso izpraznili, zato so ga klicali na zagovor. Številčno stanje bolnikov se kljub evakuaciji ni zmanjšalo, ampak je spet naraslo. Nekega dne pa je bilo tudi tega zavlačevanja Angležem dovolj in so jih poslali čez mejno črto. Tudi ustaši, četniki in drugi so morali iti v Jugoslavijo.

Franc Brumen je 1. junija 1945 prevzel od Sava Vrtačnika-Borisa (Krna) tudi mesto načelnika bolnišnice.[31]

Istega dne je Sanitetni oddelek Vojne oblasti 4. armade imenoval za politkomisarja Vojne bolnišnice v Celovcu Vojana Rusa, ki je nadomestil Miha Jankoviča, ker je ta odšel na novo službeno dolžnost v Ljubljano. Dotedanji politkomisar zaščitne čete je prevzel s tem dnem mesto komandirja zaščitne čete, mesto politkomisarja le-te pa je prevzel Slavko Markelj. Sestav poveljstva zaščitne čete je bil naslednji: komandir: poročnik Vlado Birsa, namestnik komandirja: Drago Štefe, politkomisar: Slavko Markelj.

31. maja je bila izvršena ob 8. uri zjutraj prva evakuacija ranjencev in sicer v smeri Celovec—Velikovec—Železna Kapla—Jezerski vrh—Ljubljana. Za evakuacijo so uporabili ambulanti voz — avtobus za okrog 30 oseb, ki ga je dal na razpolago angleški Rdeči križ. Evakuacijo so vodili: z jugoslovanske strani dr. Milorad Hadžić, od Jezerskega vrha dalje pa še dr. Herbert Zaveršnik. Z angleške strani pa major Camens; za prehrano je od-

govarjal poročnik Christie. V spremstvu je bilo vsega skupaj kakih 15 članov osebja bolnišnice.

Druga skupina ranjencev je bila evakuirana iz Celovca po načrtu evakuacije za dne 11. 6. 1945) v petek, 15. junija ob 7. uri zjutraj, in sicer v smeri Celovec—Velikovec—Labot——Dravograd—Maribor. Za vodjo transporta je bil določen Franc Brumen. Transport naj bi v Dravogradu oziroma v Rušah prevzel upravnik dr. Herbert Zaveršnik. Za transport so bili določeni trije ambulantni vozovi in en osebni voz. Angleški Rdeči križ pa naj bi prepeljal ranjence do Maribora. Za varnost ranjencev in spremstva naj bi prevzel odgovornost vodja angleške posadke. Skupaj je bilo v tem transportu 18 ranjencev, 9 spremljevalcev in 10 Angležev. Povratek so imeli določen: upravnik in angleška posadka 15. 6. zvečer, načelnik in voznik pa 16. 6. 1945 zvečer.

Tretji transport je potekal 4. julija ob 7. uri (po angleškem času) in sicer čez prehod Ljubelj v Ljubljano. Vodja tega transporta je bil dr. Herbert Zaveršnik. Skupno število ranjenih in bolnih v tem transportu je bilo 29, bolniških sester 5 in absolvent medicine Janez Kmet, skupaj torej 36.[32]

Iz seznamov se da razbrati, da so s tem transportom odšli iz Celovca tudi nekateri politični delavci, ki so jih vodili v seznamu Vojne bolnišnice Celovec kot zdravstvene delavce.

Zanimivo si je ogledati dokument — seznam ranjencev in bolnikov tretjega transporta iz Celovca z dne 3. 7. 1945. Od 25 vpisanih je bilo:

ozdravljivo bolnih	2	sovražnih vojakov	12
invalidov	4	vojnih ujetnikov	1
rekonvalescentov	11	partizanov	8
zdravih	9	civilov	4
S k u p a j :	25		25

Prevladovali so torej sovražni vojaki, in sicer ustaši, hrvaški domobrani, nemški vojaki iz 13. SS divizije, nemške SS-divizije Handžar in SS divizije Prinz Eugen. Zakaj takšna struktura, pa je bilo tudi že povedano.

Po tistem so šli še trije transporti v Maribor in v Ljubljano.

Oglejmo si še poročilo Vojne bolnišnice za mesec junij 1945: pravi, da so v mesecu juniju 1945 v bolnišnici izvršili 6 manjših operacij in izgotovili 12 mavcev. Na oddelek prihaja redno vsak dan asistent dr. Roman Babyn, ki opravlja kirurške posege brezplačno, a zelo vestno. Izredne uspehe so dosegli s penicilinom, ki so ga uporabljali v sedmih primerih. Odprte zlome zdravi dr. Babyn po načelih Böhlerjeve šole, katere učenec je tudi sam. Ranjence in bolnike pošiljajo v domovino le, ko že okrevajo; izjema so tisti, ki imajo kako neozdravljivo notranjo bolezen. Razpisali so tekmovanje glede higiene in dosegli, da je higiena v bolnišnici na višku. Pri vsem osebju bolnišnice so izvedli zaščitno cepljenje proti tetanusu in paratifusu.

Smrtnih primerov kljub zelo težkim ranjencem ni bilo.

Na oddelku so bili naslednji zdravniki: dr. Herbert Zaveršnik, dr. Jožica Zulechner, dr. Helena Štampar, in dr. Peter Bonac, medicinci: Franc Brumen, Karel Regoršek, Franc Grilc, Milica Renko, Janez Kmet.

Hrana je bila večinoma konzervirana, bila pa je izdatna in okusna. Težji bolniki so dobivali priboljške, čokolado, kakao, mleko, kompot in južno sadje. Vsak bolnik in ranjenec je dobil dnevno 10—20 cigaret.

Vodstvu bolnišnice je uspelo dobiti tudi precej posteljnine, opreme in premičnin, ki so jih Nemci pripeljali iz Jugoslavije (iz hotela Zlatorog in drugih planinskih koč) in je bila last Slovenskega planinskega društva.

Iz mesečnega poročila za junij je razvidno, da je bilo na dan 30. 6. 1945 še sledeče stanje:

	ranjenci	bolniki	infekc. bol.	skupaj
negibljivi	28	15	2	45
gibljivi	6	4	—	10
Skupaj:	34	19	2	55

Oborožitev zaščite pa je bila sledeča: 3 mitraljezi, 19 brzostrelk, 2 puški, 30 pištol, 8 bomb.

Ob koncu julija 1945 je Vojna bolnišnica JA v Celovcu prenehala delovati. Zadnja (šesta) evakuacija rekonvalescentov in osebja je bila 4. avgusta 1945.[33]

Pred odhodom pa so v bolnišnici pripravili miting, ki se ga dr. Herbert Zaveršnik spominja takole: „Naši ranjenci so deklamirali in peli. Bil je tak miting, kakršnih smo bili navajeni v partizanih. Sam major Crom je imel v angleščini govor in marsikdo je komaj zadrževal solze ob slovesu. Te črtice naj bodo Lenu (to je dr. Cromu) namesto odlikovanja, ki ga ni prejel. Toda zaslužil si je še vse kaj več. Ostal bo vsem borcem, ki so se takrat zdravili v naši bolnišnici, vsemu osebju in zdravnikom v trajnem spominu."[34]

OPOMBE

1. Spominski zapis dr. Edvarda Poharja, 9. 2. 1984 (v arhivu A. Ikovica).
2. Kronika ambulante D. Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem, 1941—1945, knjiga 1, dok. št. 143.
3. Isto kot op. 1.
4. Ivan Jan: Kronika Kokrškega odreda, Ljubljana 1980.
5. Dr. Marija Ramšak: Oskrbovanje partizanskih ranjencev in bolnikov z zdravili. Slovenke v NOB, I, Ljubljana 1970, str. 571—573.
6. Isto kot op. 5.
7. Pričevanje Ivana Hercoga-Tima, Črna, april 1985 (zapis v arhivu A. Ikovica).
   Dr. Hans Ofner je po vojni odšel v Avstrijo, ker je mislil, da bo laže dobil službo, vendar je imel velike težave zaradi obtožb sodelovanja z NOV. Nazadnje je delal kot zdravnik v bolnišnici v Wolfsbergu.
8. Podatki Dore Labič, Prevalje, 6. maja 1985
   Ferdo Flajmiš se spominja, da je vedno nosil rdečo kravato ali rdečo ruto okrog vratu. Da pa je bil nasprotnik nacizma, je nesporno dokazano.
9. Pričevanje Ferda Flajmiša-Iztoka, Slovenj Gradec, aprila 1985, (zapis v arhivu A. Ikovica).
10. Pričevanje Ferda Flajmiša-Iztoka, Slovenj Gradec, aprila 1985, in spominski zapis Pavla Grubelnika-Paja, Mežica, 26. 4. 1985 (zapis v arhivu A. Ikovica).
11. Spominski zapis Pavla Grubelnika-Paja, Mežica, 26. 4. 1985 (v arhivu A. Ikovica).
12. Die Heimat ruft, Klagenfurt (Celovec), oktober 1944. 1. Jahrgang, Folge 3.
13. Spominski zapis Alojzije Pavlin-Cvetke (Lubasove), Podgora pri Kotljah, 13. 5. 1985 (v arhivu A. Ikovica).

14. Podatki Marije Brankovič (hčerke dr. Erata), Ravne na Koroškem, 6. maja 1985 (zapis v arhivu A. Ikovica).
15. Karel Prušnik-Gašper: Gamsi na plazu, druga izdaja, Ljubljana 1974, str. 52, opomba št. 4, in tretja izdaja Ljubljana 1981, str. 112, ter zapis ing. Pavleta Žaucerja-Matjaža, Rogaška Slatina, 2. 10. 1979 (v arhivu A. Ikovica).
16. Glej formular — prošnjo za uveljavljanje statusa borca NOV (v arhivu A, Ikovica).
17. Fran Podstudenšek-Rok: Partizanske bolnišnice na Kamniškem in v Zgornji Savinjski dolini, str. 8—10.
18. Vera (Hebar) Vukadinović: Terenska lekarna „Viharnik", farmacevtski vestnik, 9—12/XII, 1961, str. 211—213, dopolnjeno z njenim pričevanjem (zapis v arhivu A. Ikovica).
19. Spomini Neže Suhadolnik (zapis v arhivu A. Ikovica).
20. AIZDG, fasc. 360.
21. Franci Strle: Letališče, s katerega ni poletelo letalo, 7 D,
22. Glej seznam št. II.
23. Seznam zavezniških pošiljk koroškim enotam. AIZDG, fasc. 346/IV/3.
24. Podatke o spuščališčih zbral A. Ikovic. Glede spuščališča pri Jeklnu, Verdevu in v Jazbini, AKPMR, fasc. 6/109.
25. Poročilo Sanitetnega odseka Koroškega vojnega področja, 17. 5. 1945. AIZDG, fasc. 413/12.
26. Mesečno poročilo Vojne bolnišnice Celovec za mesec maj 194, 7. 6. 1945. AIZDG, fasc. 413.
27. Pismo dr. Herberta Zaveršnika majorju Cromu. Zdravstveni vestnik, Ljubljana, okt. 1977, letnik 46, št. 10, str. 613—614.
28. Pričevanje Rudija Švajgeria-Žarka, Šoštanj, 6. okt. 1978 (zapis v arhivu A. Ikovica).
29. Mesečno poročilo VB JA v Celovcu za mesec maj, 7. 6. 1945. AIZDG, fasc. 413.
30. Pregled številčnega stanja ranjencev VB JA in drugih zdravstvenih ustanov na Koroškem. AIZDG, fasc. 413.
31. Pričevanje dr. Franca Brumna, Maribor, 23. 5. 1978, (zapis v arhivu A. Ikovica).
32. Seznami transportiranih. Dokumenti VB JA Celovec, AIZDG, fasc. 413.
33. Poročilo VB JA za mesec junij 1945. AIZDG, fasc. 413.
34. Isto kot op. 27.

ZAKLJUČEK

Narodnoosvobodilni boj se je na Koroškem (in Solčavskem) razvijal v izredno težkih pogojih. V takšnem kontekstu moramo obravnavati tudi koroško partizansko zdravstvo: nastajalo je in se razvijalo v najtežjih pogojih. Njegov razvoj je šel natanko skozi tiste faze kot v drugih slovenskih pokrajinah, vendar z nekolikšnjo zakasnitvijo. Tudi tu so si prvi ranjenci obvezovali rane s cunjami, odtrganimi od strajc. Nato so težje ranjence vse do konca februarja 1944 zdravili vsakega posebej na zavednih domačijah in v bunkerjih kurirjev in političnih delavcev. Vseh ranjencev je bilo na obravnavanem območju v tem obdobju okrog 40, torej neprimerno manj kot so jih v tem času imeli v drugih slovenskih pokrajinah, predvsem na Dolenjskem, Notranjskem, Primorskem in Gorenjskem. Največ ranjencev je torej bilo v času največjega razmaha NOB, torej v letih 1944 in 1945. To je torej tudi obdobje delovanja partizanskih bolnišnic, vsaj na večjem delu obravnavanega območja.

Koliko ranjencev je pravzaprav bilo na Koroškem in Solčavskem v vsem obdobju vojne? Natančnega števila seveda ne bomo nikoli izvedeli. Evidenca ranjencev v koroških partizanskih enotah je bila že v toku vojne pomanjkljiva, pa še tisti dokumenti, ki so nastali, so se ob koncu vojne v glavnem izgubili. Tako na primer niso ohranjene „ranjeničke karte“, ki so jih po navodilih sanitetnega odseka Vrhovnega štaba NOV in POJ izpolnjevali v vseh bolnišnicah, torej gotovo tudi v koroških. Zaradi tega so opisi ranitev in zdravljenja v tej knjigi narejeni v glavnem na podlagi spominskega gradiva.

V vsej literaturi, ki je bila doslej napisana o NOB na Koroškem, se navaja podatek o 700 ranjenih borcih. V evidenci, ki jo vsebuje ta knjiga, pa je vpisanih preko 400 ranjencev. Postavlja se vprašanje, zakaj takšna razlika oz. ali je prej omenjena številka pretirana ali ne. Čeprav ni jasno, kako so prišli do take številke, ugotavljamo, da ni tako. Precej primerov je namreč še neevidentiranih. Če pazljivo pregledamo sezname ranjencev z osnovnimi podatki na koncu knjige, lahko opazimo, da gre tu za relativno težje primere. Težji ranjenci in bolniki so navadno tudi dali podatke o ranitvi in zdravljenju, ki so se zbirali preko časopisov in preko področnih odborov koroških partizanov. Ogromno pa je bilo še primerov lažjih poškodb, prehladov, obolenj in ozeblin kot posledica zimskih razmer, predvsem v zimi 1944/45, ki pa jih nihče ni evidentiral. Upoštevati moramo tudi zaključne boje 2. svetovne vojne, ki so se odvijali na Koroškem in ki so terjali tudi precejšnje število ranjencev. Če torej upoštevamo vsa ta dejstva, lahko ugotovimo, da številka 700 ranjencev in bolnikov ni pretirana, ampak je še kar realna. To seveda ustreza deležu Koroške v NOB in v partizanski saniteti na Slovenskem, ki je po do sedaj znanih podatkih zdravila skupno okrog 22000 ranjencev in bolnikov.

Seveda vsi ranjenci in bolniki, zajeti v prej omenjenem podatku, niso bili iz koroških partizanskih enot, končno pa to niti ni važno; važno je, da je koroško partizansko zdravstvo uspelo rešiti življenja skoraj 700 ranjencem in bolnikom. Zelo malo le-teh je namreč umrlo ali prišlo v roke sovražniku. To je vsekakor lep delež, ki pa ne bi bil mogoč brez izredne angažiranosti medicinskega osebja, političnih organov in organizacij, borcev in ljudstva na terenu. Vsi ti dejavniki so torej dosledno izvajali zapoved, ki jo je dal Tito že na začetku narodnoosvobodilne vojne in revolucije: „Ranjenci morajo biti naša prva skrb. Ranjence moramo za vsako ceno reševati in jih ne prepuščati na milost in nemilost sovražniku".

Na Koroškem južno od Drave in na Solčavskem je v letih 1944 in 1945 v različnih obdobjih delovalo skupno 11 partizanskih bolnišnic (brez Vojne bolnišnice JA v Celovcu po končani vojni). V njih se je zdravilo več kot 200 ranjenih in bolnih borcev. Od zdravljenih borcev jih je umrlo približno 10, torej zelo majhen odstotek, ki priča, da je partizansko zdravstvo kljub zelo težkim po-

gojem tudi tu delovalo zelo uspešno. Sovražniku je sicer uspelo odkriti in uničiti 5 bolnišnic, vendar je v glavnem naletel le na prazne bolnišnice, kajti osebje je po zaslugi dobro organizirane obveščevalne službe, v kateri je znatno vlogo igralo ljudstvo na terenu, vedno pravi čas zaznalo nevarnost in ranjence evakuiralo.

Med ranjenci so na splošno prevladovali taki s strelnimi ranami iz pehotnega orožja na zgornjih in spodnjih okončinah, manj pa je bilo primerov prsnih in trebušnih strelov. Mnogo je bilo primerov hudih ozeblin, manj pa notranjih bolezni in obolenj.

Bolnišnice na Koroškem in Solčavskem so vsekakor delovale v mnogo težjih pogojih kot v drugih slovenskih pokrajinah. Bile so slabše opremljene, usposobljene le za lažje operativne posege, v glavnem pa so ranjencem le previjali rane, jih izpirali z alkoholom in hipermanganom, raztopljenim v vodi, ter masirali. Sicer pa tudi usposobljenega medicinskega osebja ni bilo mnogo. Zdravnikov je bilo malo (dr.Milorad Hadžić, dr. Dušan Šeber, dr. Valentin Travnik); bilo je še nekaj študentov medicine, od katerih sta pri študiju prišla najdlje Franc Brumen in Janez Kmet-Mirko, Tone Hudopisk-Zvone pa je bil celo absolvent veterine, vendar je kljub temu zelo uspešno zdravil partizanske ranjence. Na Koroško in Solčavsko so prihajali na pomoč tamkajšnemu medicinskemu osebju tudi zdravniki iz sosednjih bolnišnic v Gornji Savinjski dolini, in drugi, ki jih je pošiljal sanitetni oddelek štaba 4. operativne cone, zelo dobrodošla pa je bila tudi pomoč civilnih zdravnikov in osebja. Na Koroškem in Solčavskem je v bolnišnicah in v enotah delovalo še nekaj medicinskih sester in bolničarjev, ki so se s tem delom ukvarjali poklicno že pred odhodom v partizane, vendar je bilo število le-teh v primerjavi z vsem ostalim nižjim sanitetnim osebjem zelo majhno. V glavnem so med bolničarji prevladovali taki brez ustrezne predhodne izobrazbe, ki so imeli kot borci veselje do tovrstnih opravil in so se na raznih hitrih tečajih, navadno kar v enotah, usposobili za dajanje najnujnejše prve pomoči ranjenim borcem. Mnogokje pa ranjenci sploh niso prišli v stik z medicinskim osebjem. Tu so mišljeni predvsem tisti ranjenci, ki so se zdravili na zavednih domačijah, kar je na območju severno od Drave prišlo v poštev vse do konca vojne. Odvisni so bili le od znanja, izkušenj in iznajdljivosti domačinov, ki so jih skrivali in oskrbovali.

Kljub zelo težkim pogojem, v katerih je delovalo, je koroško partizansko zdravstvo častno izpolnilo svojo nalogo. V pričujočem delu je opisanih mnogo težkih primerov ranitev, ozeblin in obolenj, nad katerimi bi najbrž še danes strokovnjaki obupovali, vendar so kljub temu ozdraveli. Takšen primer je bil Peter Tomazin-Skala, ki mu je spodnji del roke (od lakti navzdol) visel le še na kitah, vendar ima roko še danes, čeprav nekoliko deformirano, nadalje primer Ferda Flajmiša-Iztoka z zelo hudimi ozeblinami na nogah (noga mu je ozdravela, čeprav jo je hotel zdravnik že amputirati); takšen primer predstavlja Konrad Mlačnik-Karel s sedmimi ranami, ki so mu jih uspeli ozdraviti v relativno kratkem času in z domačimi zdravili, nadalje primer ozdravitve Olge Červan (Vipotnik), ki ni bil nikoli do kraja pojasnjen, in še bi jih lahko naštevali. Vsi opisani, pa tudi drugi primeri dokazujejo, da je možno zdraviti (in ozdraviti) ranjenca tudi v najtežjih razmerah, ko je situacija na prvi pogled brezupna, samo če je prisotna volja in zavzetost vseh angažiranih dejavnikov.

SEZNAMI PACIENTOV IN OSEBJA Z OSNOVNIMI PODATKI

I. RANJENI IN BOLNI BORCI IN AKTIVISTI NA KOROŠKEM IN SOLČAVSKEM OD ZAČETKA NOV DO FEBRUARJA 1944

1. GRABNER Benedikt-Dušan
   Borec Koroškega bataljona 4. operativne cone.
   Ranjen 2. avgusta 1943 na območju Suhe na Koroškem.
   Zdravil se je v enoti.
2. HRIBAR Franc-Savinjšek
   Politični delavec na Koroškem.
   Ranjen 13. oktobra 1943 v Šmarjeti v Rožu.
   Zdravil se je na Štokovi domačiji na območju Stare gore (Altenberg) na Koroškem v bunkerju pod njivo, nato na Matkovi domačiji v Matkovem kotu v bunkerju v hlevu.
3. JANKO (priimek in ime neznana)
   Star 17 let (1943), doma s Primorske.
   Namestnik komandirja v koroškem bataljonu.
   Zaradi otekline čez pas, ki je bila posledica naporov, je prišel 7. 12. 1943 v ambulanto D na Gorenjskem.
4. JENKO (Kastelic) Olga-Marjetka
   Rojena 1924 v Hrastniku.
   V NOV od maja 1942; borka Prvega štajerskega bataljona, nato Prve koroške čete in Koroškega bataljona. Od septembra 1943 politična delavka na Koroškem.
   Obolela: I. decembra 1942 za pljučnico.
   ...Zdravila se je v bunkerju Jožeta in Ivanke Herle nad Golobovo bajto v Koprivni.
   II. aprila 1943, prav tako za pljučnico.

Zdravila se je na domačiji po domače pri Rusu v Koprivni. V enoto se je vrnila še isti mesec.

5. KLADNIK Jurče-Janko
Rojen: v Lučah ob Savinji.
V NOV 1943 v 1. koroško četo.
Ranjen I. marca 1943 v olševski hajki nad Strgarjevo hišo pri Sv. Duhu pod Olševo (dobil je drobec bombe v križ).
II. v Šentanelu nad Prevaljami.
Ujet, odpeljan v zapore Prevalje, Celovec in Begunje.

6. KASTELIC Franjo-Džon
Rojen 1. 9. 1921 v Trbovljah.
V NOV 28. 7. 1941 v Revirsko četo, nato v Zapadnodolenjski odred, od aprila 1943 na Štajerskem, od maja 1943 do decembra 1944 politični delavec na Koroškem.
Ranjen I. na Dolenjskem od minometa v čeljust.
II. na Dolenjskem, v obe nogi.
III. 22. maja 1943 na Selah pri Slovenj Gradcu (težko ranjen v desno nogo in levo roko).
Zdravil ga je Rožankov Zepa (Jože Zdovc) v gozdu pod Jurčkovo domačijo v Podgori pri Košljah.

7. KLEMENŠEK Janez-Johan
Rojen 14. 5. 1922 v Solčavi.
V NOV 13. 1. 1944 v skupino VOS za Koroško.
Ranjen januarje 1944 pri napadu na Črno v desno stran glave. Zdravil se je v bunkerju v Majdačevem gozdu (šest tednov). Zanj je skrbela Petkova Minka iz Podvolovljeka.

8. KNEZ Karel-Bogdan
Koroški Slovenec.
Namestnik komandanta VKO.
Ranjen sredi februarja 1944 pri napadu na postojanko v Žabji vasi pri Železni Kapli.
Zdravil se je na Šeinovi domačiji, nato v bunkerju OK KPS za podjunsko okrožje, nazadnje pa na Covnikovi domačiji v Matkovem kotu, kjer je marca 1944 umrl zaradi prehlada in posledic rane.

9. KONEČNIK Albert-Modras
Rojen 12. 3. 1915 v Št. Ilju pri Mislinji.
V NOV 9. 8. 1943; nazadnje komandant 3. bataljona KO.
Ranjen novembra 1943 ob napadu na nemško postojanko na Jezerskem, (od drobcev v desno roko, oplazni strel v desno stran trebuha).

Zdravil se je 14 dni pri kmetu Covniku v Matkovem kotu v ovčjem hlevu, dvajset minut od domačije. Hrano mu je nosil domači hlapec.

10. KUNOVAR Slavko-Lado
Borec 2. grupe odredov.
Zaradi izčrpanosti poslan na zdravljenje h kmetijam Lesjak in Weinzerl na Koroškem.

11. LETONJA (Ulrih) Ela-Atena
Politična delavka na Štajerskem in Koroškem.
Ranjena 6. 1. 1943 v Slatinah.
Zdravila se je sprva v Jurčkovi ovčji staji na Mozirskih planinah, nato od 26. 1. do konca marca 1943 v 1. koroški četi.

12. MRHAR Stane
Politični delavec na Koroškem.
Ranjen 11. 11. 1942 pri Golobu na Obirskem.

13. OKROGAR Tone-Nestl
Rojen 3. 2. 1923 v Zagorju.
V NOV 10. 10. 1941. Borec in starešina v več enotah, največ na Koroškem.
Ranjen: I. v noči od 2. na 3. 7. 1942 pri napadu 1. štajerskega bataljona na rudnik Huda jama (opekline na rokah in obrazu)
II. marca 1943 v olševski hajki v desni bok.
III. 26. marca 1943 v Koprivni od drobca bombe v prsi.
IV. 5. aprila 1943 na Lužah na pobočju Pece v tri prste desne roke.
V. 20. januarja 1944 pri kmetu Smageju nad Mislinjo od ene krogle v desno ličnico, vrat in hrbet.
Skupno je bil ranjen sedemkrat, vendar se za dvoje ranitev ne vedo točni podatki.
Za narodnega heroja proglašen 21. 7. 1953.
Umrl 13. 2. 1955 v Črni na Koroškem.

14. PAJK Karel-Vecelj
Borec 2. grupe odredov.
Ranjen 25. avgusta 1942 v Robežah nad Apačami na Koroškem v obe roki.
Umrl za posledicami ran.

15. PANDEV Ivan-Metod
Borec Koroškega bataljona (pozneje VKO)
Ranjen novembra 1943 v prsi.
Zdravil se je v bunkerju skupaj s Petrom Tomazinom-Skalo do 18. decembra, nato se je vrnil v enoto.

Nemci so ga avgusta 1944 v Bistri pri Črni na Koroškem zverinsko ubili.

16. PANGREC Nežka-Miška
Rojena 4. 11. 1926 v Jazbini pri Črni na Koroškem.
V NOV 2. 3. 1943; politična aktivistka na terenu.
Ranjena 7. 11. 1943 na svojem domu pri spopadu Koroškega bataljona z Nemci (domačija pri Petriču, partizansko ime Pri treh miškah). Ranjena je bila v desno ramo. (Krogla ji je šla skozi vrh pljuč in v zapestje desne roke.
Nemci so jo ujeli pri kmetu Močilniku pod Uršljo goro in jo odpeljali v Črno. Pet dni se je zdravila v črnski bolnišnici, nato je bila premeščena v celovške zapore, od tam pa v taborišče Rawensbrück, od koder se je po vojni vrnila.

17. PASTERK Franc-Lenart
Komandant Koroškega bataljona.
Ranjen 3. aprila 1943 ob napadu na Mežico.
Zaradi prevelike izgube krvi je naslednji dan po napadu umrl na Encnovi domačiji nad Mežico.

18. PAVŠIČ Jože-Škorc
Borec 2. grupe odredov.
Ranjen 22. avgusta 1942 ob prehodu Kranjčevega bataljona čez Ljubeljsko cesto.
Padel v bitki pri Robežu 25. avgusta 1942.

19. PEČNIK Miha-Pavel
Spremljevalec Ivana Županca-Johana in Franca Hribarja-Savinjška.
Ranjen 13. oktobra 1943 v Šmarjeti v Rožu (oplazni strel v roko).
Zdravil se je na Štokovi domačiji v bunkerju pod njivo.

20. PEČOVNIK Jakob-Janč
Rojen 24. 7. 1917 v Zg. Razborju pri Slovenj Gradcu.
V NOV 6. 11. 1943.
Ranjen 12. 11. 1943 v kolke pri napadu na nemško policijo v Javorju nad Črno na Koroškem.
Ujet, odpeljan v črnsko bolnišnico, čez dva dni premeščen v celovške zapore.

21. POGLAJEN Stane-Uroš
Rojen 29. 3. 1921.
V NOV 8. 5. 1942.
Ranjen v zahodnokoroški četi v vasi Podkoren pri Kranjski gori.
Zdravil se je v enoti.

22. POLENIK Karel-Don
Ranjen ob napadu Koroškega bataljona na Mežico.
Zdravil se je na več kmetijah v Mežiški dolini.

23. PREK Albin-Vinko
Rojen 30. 6. 1920 v Borovljah.
V NOV 3. 6. 1943 v Koroški bataljon.
Ranjen 10. 9. 1943 na Tuhinjski cesti v levo koleno.

24. PRUŠNIK Karel-Gašper
Rojen 1910 v Lobniku pri Železni Kapli. Član KPA.
V NOV 3. 12. 1942 v 1. koroško četo; politični delavec na Koroškem (od aprila 1944 do konca vojne sekretar POOF za Koroško).
Ranjen 1943 pri Kebrovi bajti v Lepeni pri Železni Kapli.

25. PUHAR Elidija-Lajdi
Borka 2. grupe odredov.
Ranjena 22. avgusta 1942 ob prehodu Kranjčevega bataljona čez Ljubeljsko cesto.
Zdravila se je na Lesjakovi in Weinzerlovi domačiji na Koroškem.

26. RAZINGER Anton-Stric
Komandir zahodnokoroške čete.
Zdravil se je v ambulanti D na Mežaklji.

27. SLEMNIK Alojz-Zvone
Rojen 8. 5. 1920 v Vrhah pri Slovenj Gradcu.
V NOV 1. 6. 1943; politični delavec v okraju Guštanj-Prevalje, borec VKO in KO. gl. rok.!
Zdravil se je najprej na Vocovnikovi, nato na Slemnikovi domačiji na Vrhah. Zdravil ga je bolničar Kristl Pori iz slovenjgraške bolnišnice.

28. ŠTERN Franc
Četni kurir v VKO.
V zimi 1943/44 je bil težko ranjen v hrbet.
Zdravil se je v ambulanti D na Gorenjskem.

29. TOMAZIN Peter-Skala
Rojen 25. 5. 1920 v Selah pri Slovenj Gradcu.
V NOV Februarja 1943 v 1. koroško četo.
Ranjen 2. avgusta 1943 na območju Suhe na Koroškem.
Zdravil se je na različnih krajih v Mežiški dolini (glej njegov opis v tekstu).

30. TRTNIK Milan-Milanček
Borec 2. grupe odredov.
Ranjen 27. avgusta 1942 na Lužah.

Zdravil se je na več domačijah na Ludranskem vrhu in v Bistri. Po ozdravitvi se je priključil 1. koroški četi.

31. VEBER Ivan-Nace
Borec zahodnokoroške čete.
Ranjen 6. 7. 1943.
Zdravil se je v ambulanti D na Mežaklji.

32. VERDNIK Matija-Tomaž
Politični delavec na Koroškem.
Ranjen konec januarja 1944 na območju Suhe pod Golico.
Zdravil se je pri Mostečnikovi družini v Svečah v Rožu.
Umrl 1. februarja 1944.

33. ZAJC Ferdo-Servac
Borec 1. štajerskega bataljona
Ranjen 11. avgusta 1942 v Črni na Koroškem.
Nemci so ga ujeli; zdravil se je v črnski bolnišnici. Od tam je pobegnil, bil ponovno ujet in 10. marca 1943 v Mariboru ustreljen kot talec.

34. ZDOVC Jurij-Vladimir
V NOV 1943 v Koroški bataljon.
Ranjen 7. 11. 1943 pri Petriču v Javorju od drobcev bomb, nato istega dne še na Koničevih njivah nad Javorjem v nogo pod kolenom.
Zdravil se je v enoti, nato nekaj dni v listnjaku na Obretanovi domačiji pod Uršljo goro (partizansko ime Pri mokrem jopiču).

35. ŽUPANC Ivan-Johan
Koroški Slovenec, doma z Obirskega. Pred nemško mobilizacijo se je umaknil v Jugoslavijo. V NOV sodeloval že od začetka; nazadnje poslan 1942 kot politični delavec na Koroško.
Ranjen 13. oktobra 1943 v Šmarjeti v Rožu.
Nemci so ga ujeli, ga odpeljali na gestapo v Celovec, kjer je še iste noči umrl.
Proglašen za narodnega heroja.

Imen in priimkov ter drugih podatkov za šest ranjencev Šlandrove brigade ob napadu na Črno, ki so jih Nemci ujeli in pobili, se ni dalo ugotoviti.

II. RANJENCI IN BOLNIKI, KI SO SE ZDRAVILI V KOROŠKIH IN SOLČAVSKIH PARTIZANSKIH BOLNIŠNICAH TER BORCI KOROŠKIH PARTIZANSKIH ENOT, KI SO SE ZDRAVILI V DRUGIH PARTIZANSKIH BOLNIŠNICAH

1. ADAMIČ Franc
   Rojen 3. 3. 1926 v Bistri pri Črni na Koroškem.
   V NOV 9. 5. 1944 v VKO, pozneje kurir na vojaški kurirski postaji 1—11.
   Ranjen 2. 2. 1945 pri Macesniku nad Solčavo (prestrel podlakti). V PE v Koprivni od 11. 2. do 8. 3. 1945, nato intendant VPB na območju Koprivne.

2. ANDOLŠEK Jože-Janko
   Rojen 15. 11. 1925 v Zimaricah pri Ribnici na Dolenjskem.
   Borec 14. divizije.
   V februarski ofenzivi 1944 ozebel.
   Zdravil se je do konca marca 1944 v drvarski koči ob Ručniku, nato odšel v VKO.

3. ANDREJC Avgust
   Rojen 26. 8. 1911 v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu.
   V NOV 9. 5. 1944 v Šercerjevo brigado.
   Ranjen 28. 11. 1944 pri Šoštanju (prestrel leve roke, vratu in prsnega koša).
   Zdravil se je v SVPB-SZC I od 1. 12. 1944 do evakuacije bolnišnice.

4. ANTLOGAR Franc
   Rojen v Ložnici pri Žalcu.
   V NOV 8. 9. 1944 v Tomšičevo brigado.
   Ranjen: I. 22. 9. 1944.
   II. 7. 11. 1944 v Ložnici (prestrel leve noge nad stopalom) V SVPB-SZC I od 9. 11. 1944 do 10. 1. 1945; do 6. 2. v B-11,nato do 18. 4. v PE v Koprivni.

5. BAJEC Rudi-Januar
   Rojen 23. 8. 1922 v Slov. Konjicah.
   V NOV 27. 12. 1943; nazadnje v K. O.
   Ranjen 13. 3. 1945 v levo roko.
   Zdravil se je na območju Svinške planine, od 27. 4. do 12. 5. 1945 v. P. E. pri Knezovi električni centrali v Robanovem kotu.

6. BALANTIČ Franc
   Roj. 12. 3. 1926 v Kamniški Bistrici, nato živel v Železni Kapli.
   V NOV 26. 6. 1944 v 3. bat. VKO. Ranjen 21. 11. 1944 pri Sv. Jako-

bu v Koprivni v levo ramo, s prelomom kosti.
Operiran pri conski kirurški ekipi, nato prenesen v VPB „Nova Štifta" v Podvolovljeku. Nadaljnja usoda ni znana.
Z odlokom okrajnega sodišča Slovenj Gradec razglašen za mrtvega.

7. BAVCON Ivan
Zdravil se je v koči ob Ručniku (drugi podatki neznani).

8. BELEJ Vlado-Lado
Rojen 4. 6. 1920 v Petelinju — Trnja, občina Postojna.
V NOV 10. 9. 1943 v Gradnikovo brigado, nato odšel kot prostovoljec na Koroško (ZKO)
Ranjen februarja 1944 nad Železno Kaplo.
Zdravil se je na neki domačiji, nato v drvarski koči ob Ručniku, od tu pa v SVPB-SZC.
Po treh mesecih odšel na Dolenjsko in nato v 9. korpus.

9. BERNEKER Ivan-Vanč
Roj. 1927 v Lešah pri Prevaljah.
Ranjen 15. 3. 1945 nad Šmarjeto pri Borovljah.
Zdravil se je v VPB Amerika.

10. BESEDNJAK Boštjan
Rojen 18. 11. 1914 v Orehovljah — Renče.
V NOV 11. 9. 1944 v 3. četo 1. bat. Zidanškove brigade.
Ranjen: I. 12. 10. 1944 pri Litiji — v glavo in levo ramo.
Zdravil se je v bolnišnici Ajdovec na Dolenjskem.
II. Ozebel v roke in noge na pohodu 3. bataljona Zidanškove brigade iz Podvolovljeka čez Bevsko planino 6. in 7. januarja 1945.
V P. E. v Logarskem kotu od 12. 1. 1945 do 28. 2. 1945, nato premeščen na intendanco VPB v Koprivno.

11. BIZJAK Stane-Kostja
Politični delavec (član Ob KOM KPS) na Koroškem.
Ranjen v roko ob poskusu prehoda na Gorenjsko 1. maja 1944.
Zdravil se je na Gorenjskem v bolnišnici Gorenjskega odreda.

12. BLAŽEK Anton
Rojen 26. 7. 1913 na Ptujski gori.
V NOV 11. 9. 1944 v 2. četo 1. bataljona Zidanškove brigade.
Ozebel.
V P. E. v Logarskem kotu od 13. 1. do 31. 1. 1945.

13. BRATINA Stanko-Bratuš
Rojen 4. 4. 1916 v Trstu.
V NOV 12. 2. 1943.

Udeleženec pohoda 14. divizije na Štajersko.
Ranjen: I. 17. februarja 1944 na Paškem Kozjaku v roko.
II. 24. februarja 1944 v Rastkah nad Ljubnim v desno nogo — nadkolenico, stegno.
Zdravil se je najprej v koči ob Ručniku, nato 18. 4. 1944 v SVPB-SZC v Matkovem kotu. Odpuščen 6. 5. 1944.

14. BRAUNSBERGER Jože
Rojen 12. 3. 1926 v Bresolah pri Mariboru.
V NOV 5. 8. 1944 v Pohorski odred, nato v Šercerjevo brigado.
Ranjen: I. 22/23. avgust 1944 v Lovrencu na Pohorju v levo nogo.
II. 6. novembra 1944 pri Šmartnem ob Paki v desno nogo.
V SVPB-SZC I od 7. 11. 1944 do 10. 1. 1945, nato v B-11.
Po delni ozdravitvi ostal v B-11 kot član osebja.

15. BREAZZANO Aldo
Italijan, iz Trsta.
Prišel s 14. divizijo na Štajersko (borec Šercerjeve brigade).
Zdravil se je v bolnišnici ob Ručniku, drugi podatki niso znani.

16. BREŽJAK Franc
Rojen 8. 10. 1921 v Velikovcu.
V NOV 8. 10. 1944 v 3. bataljon KO (mitraljezec).
Zbolel za gripo decembra 1944.
Ranjen od ročne bombe.
V P. E. v Koprivni od 9. 3. do 13. 3. 1945.

17. BRITOVŠEK Rudolf
Rojen 15. 4. 1923 v Topolšici pri Šoštanju.
V NOV 26. 8. 1944 v 1. četo 3. bataljona Tomšičeve brigade (politdelegat).
Ranjen 27. 11. 1944 v Oplotnici v desno nogo nad stopalom in desno ramo.
V SVPB-SZC II od 12. 12. do 29. 12. 1944, nato SVPB-SZC I do 9. 1. 1945, od tam premeščen v P. E. III. v Logarskem kotu, do 31. 1. 1945.

18. BOGATAJ Anton
Rojen 3. 2. 1909 v Lučah.
V P. E. na Oferski bajti od 28. 7. 1944.
(drugi podatki neznani).

19. BUGA Ivan
Rojen v Vinski oblasti, ZSSR, star okr. 20 let (1945).
Borec 4. bataljona Tomšičeve brigade.

Ranjen 5. 5. 1945 v Črni na Koroškem pod desno koleno.
V P. E. pod Knezovo električno centralo od 6. 5. do 12. 5. 1945.

20. BULAND Paul
Rojen 6. 2. 1914 v Tougnesencore (Francija).
V NOV 29. 3. 1944 v skupino VOS za Koroško.
Ranjen 4. 6. 1944 pri Železni Kapli.
V SVPB-SZC pri Knezovi električni centrali od 15. 6. do 10. 9. 1944; določen za transport za Italijo. 11. 9. premeščen v bolnišnico Nova Štifta v Podvolovljeku, kjer je bil do 7. 1. 1945, ko so jo domobranci napadli.
Nadaljnja usoda ni znana.

21. BURJAK Alojz-Parto
Rojen 16. 7. 1921 v Črni na Koroškem.
V NOV 29. 10. 1943 v Koroški bataljon.
Ranjen 26. 7. 1944 v nogo.
V SVPB-SZC pri Knezovi električni centrali v Robanovem kotu od 3. 7. 1944, nato do 26. od 31. 7. v P. E. na Oferski bajti, od 31. 7. do 9. 8. 1944 v P. E. pri Tovstovršniku.
Padel 14. 9. 1944 v Koprivni.

22. CERJANEC Jože
Rojen 22. 2. 1925 v Rosalnicah pri Metliki.
V NOV 8. 9. 1943.
Udeleženec pohoda 14. divizije na Štajersko.
Zdravil se je v koči ob Ručniku.
Po ozdravitvi postal kurir.
Pobegnil v Avstrijo in za njim se je izgubila vsakršna sled.

23. CERKOVNIK Rafael
Rojen 4. 10. 1922 v Škalah pri Velenju.
V NOV 29. 4. 1944 v Tomšičevo brigado; bataljonski bolničar.
Novembra 1944 ozebel v obe nogi.
V SVPB-SZC II do 29. 12., nato premeščen v SVPB-SZC I, kjer je bil do evakuacije, 10. 1. 1945.
Med transportom v B-11 je pri Prosencu umrl.
Pokopan v sneg ob zidu hiše.
Po vojni prekopan v skupni grob v Črni na Koroškem

24. CIRILIS Ivan
Rojen 27. 3. 1923 v Piržaju.
V NOV 1. 10. 1944 v 2. četo 4. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen 6. 5. 1945 (prestrel levega stegna).
V B-11 od 7. 5. 1945 do osvoboditve.

25. ČANDER Anton
Rojen 4. 2. 1909 v Zibiki, Šmarje pri Jelšah.
V NOV 14. 8. 1944 v 2. četo 2. bat. Šlandrove brigade.
Ranjen 6. 11. 1944 pri Krašnji v levo stopalo.
V P. E. pri Račniku, nato poslan v bolnišnico Nova Štifta v Podvolovljeku, kjer so ga 7. 1. 1945 domobranci ujeli.

26. ČIKULENKO Mihajlo-Miško
Rojen 3. 1. 1923 v Kijevu, ZSSR. Učenec vojne šole.
V NOV 23. 6. 1944 v 2. četo 4. bataljon Bračičeve brigade; vodnik.
Ranjen: tretjič 1. 12. 1944 pri Paški vasi v levo nogo. V SVPB-SZC 11 od 3. 12. 1944 do 10. 1. 1945, nato v B-11 do 9. 2., nato premeščen v P. E. v Koprivni.
Ustreljen v Koprivni zaradi kraje.

27. ČUČEK Jožef
Rojen 1. 3. 1912 pri Sv. Trojici.
V NOV 20. 9. 1944 v 3. bataljon VKO.
Obolel — dobil podkožni tvor.
V P. E. v Koprivni od 25. 3. do 18. 4. 1945, nato se je vrnil v svojo enoto.

28. ČUDEN Franc
Rojen 28. 3. 1921 v Kozarjah.
V NOV 28. 3. 1944; obveščevalec Komande mesta Kamnik.
Ranjen 2. 12. 1944 pri Kamniku v kolk desne noge.
V SVPB-SZC II od 4. 12. do 29. 12. 1944.

29. ČURČ Anton
Rojen 13. 1. 1925 v Otiškem vrhu pri Dravogradu.
V NOV maja 1944; kurir v Bračičevi brigadi.
Obolel 23. 11. 1944 (gnojna rana — Phlegmona — na nogi).
V SVPB-SZC I 23. 11. 1944 do 14. 12., nato v I do 29. 12. 1944, nato v P. E. v Logarskem kotu.

30. DEBEVC Franc
Borec VKO.
Zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku, drugi podatki neznani.

31. DERMOLJ Anton
Rojen 27. 6. 1924 v Družmirju pri Šoštanju.
V NOV 3. 8. 1944; kurir.
Ranjen 30. 11. 1944 v Sv. Florjanu v dlan desne roke, prsi in nogo.
V SVPB-SZC II od 2. 12. do 11. 12. 1944,
SVPB-SZC I od 11. 12. do 16. 12. 1944,
SVPB-SZC II od 16. 12. do 29. 12. 1944, nato odpuščen v enoto.

32. DEŽMAN Matevž-Marjan
Rojen 21. 9. 1921 v Prevaljah.
V NOV 1. 5. 1944 v štab 4. operativne cone; vodnik.
Ozebel januarja 1945 na pohodu čez Menino planino in Polšak.
V P. E. v Logarskem kotu od 12. 1. 1945, nato v P. E. v Koprivni in P. E. pod Knezovo električno centralo do 12. 5. 1945.
Odpuščen v enoto.

33. DLOPST Ivan
Rojen 10. 11. 1914 v Črni na Koroškem.
V NOV 6. 5. 1944; kurir v Bračičevi brigadi.
Zbolel za revmo.
V P. E. v Koprivni od 11. 2. do 8. 3. 1945, nato odšel na intendanco VPB v Koprivno.

34. DOBLŠEK Franc
Rojen 17. 2. 1910 v Mozirju;
V NOV 12. 10. 1944 v Bračičevo brigado.
Ranjen od mitraljeza v stegno desne noge, 5. 5. 1945 v Žerjavu.
V B-11 od 8. 5. do osvoboditve.

35. DOLINAR Jožef
Borec 2. bataljona KO.
Zaradi ozeblin prenesen v bolnišnico A ali 666.

36. DOVJAK Matija
Zdravil se je v ambulanti A ali 666.

37. DREMELJ Anton-Ante
Rojen 19. 3. 1922 v Bičju.
V NOV 14. 7. 1942 v Tomšičevo brigado.
Ranjen 14. 5. 1944 v Zavodnjah (prestrel desne noge).
Poslan na zdravljenje na Pohorje. Od tam poslan v Savinjsko dolino; določen za transport z letalom v Bari.
V SVPB-SZC I od 24. 11. 1944 do 9. 1. 1945.
V P. E. III v Logarskem kotu do 1. 2. 1945, v P. E. v Koprivni do 21. 4. 1945, nato je odšel s Savom Vrtačnikom-Borisom na Obirsko in postal politkomisar bolnišnice Za mlini.

38. DROLC Jože
Rojen 21. 4. 1921 v Lokah pri Kamniku.
V NOV 18. 4. 1944 v 1. četo 3. bataljon Bračičeve brigade.
Ranjen 29/30. 11. 1944 na Lepi njivi v stegno desne noge.
V SVPB-SZC II od 1. 12. 1944 do 3. 1. 1945.
V P. E. v Koprivni od 7. 2. do 13. 4. 1945, nato poslan v K. O.

39. DULMIN Vinko
Rojen 19. 4. 1926 v Ribnici na Dolenjskem.
1942 v italijanski internaciji.
V NOV po kapitulaciji Italije; mitraljezec.
Prišel s 14. divizijo na Štajersko.
Zdravil se je v koči ob Ručniku; 18. aprila premeščen v SVPB-SZC v Matkovem kotu.
Odpuščen 29. 5. 1944 v enoto.

40. ERJAVC Ivan
Rojen 21. 3. 1925 pri Prevaljah (Dolgo brdo).
V NOV 7. 10. 1944 v KO.
Ranjen 25. aprila 1945 pri Peršmanu v Podpeci pri Železni Kapli v glavo in nogo.
V B-11 od 29. 4. 1945 do osvoboditve.

41. ERŽEN Ivan-Vojko
Rojen v Črni na Koroškem.
Ranjen v noči od 28. na 29. junij 1944 pri Rikarji vasi v desno roko ob komolcu. Soborci so ga s pomočjo aktivistke Milene Mohor (por. Gröblacher) obvezali na gozdni jasi nad Nagelčami. Zdravil se je na kmetiji Icmanik v Solčavi.
Padel na Veliki planini.

42. FAJMUT Peter
Rojen 25. 7. 1911 v Črni na Koroškem.
V NOV 28. 3. 1944 gl. rok.! na Ludranskem vrhu v levo stegno.
V B-11 od 25. 4. do osvoboditve.

43. FELE Franc — Lovro
Rojen 22. 7. 1922 v Starem trgu pri Slovenj Gradcu.
V NOV 18. 2. 1944 v 2. četo 1. bataljon Zidanškove brigade.
Ozebel januarja 1945 na pohodu.
V P. E. v Logarskem kotu od 12. 1. 1945, v P. E. v Koprivni do 1. 3. 1945, nato v intendanci VPB do 7. 4., nato spet v P. E. v Koprivni — do 22. 4,. nazadnje politkomisar B-11 (samo od 22. do 24. aprila), nakar je bil odpuščen v K. O.

44. FERMIŠEK Hinko
Rojen 13. 7. 1918 v Gradcu;
V NOV 22. 4. 1945.
Ranjen.
V B-11 od 8. 5. do osvoboditve.

45. FLAJMIŠ Ferdo-Iztok
Rojen 6. 9. 1920 na Prevaljah.

V NOV 23. 2. 1943 v Koroški bataljon, nato borec VOS, VDV, OZNA itd.
Ranjen 20. 12. 1944 na Volovljeku v levo roko nad komolcem.
Ozebel v obe nogi.
V B-11 od 24. 12. 1944 do 4. 4. 1945, v P. E. v Koprivni do 22. 4., nato do 11. 5. v P. E. pod Knezovo električno centralo v Robanovem kotu.

46. FORTIN Jože
Obolel v VKO.
(glej seznam št. IV).

47. FRANCELJ (priimek neznan)
Politdelegat.
Zaradi gnojne rane na nogi se je zdravil v VPB Amerika.

48. FUNTEK Janez
Zbolel v Tomšičevi brigadi.
(glej seznam št. IV.)

49. GABER Martin-Polde
Rojen 26. 9. 1920 v Sv. Rozaliji — Sv. Jurij pri Celju (Šentjur).
V NOV 21. 5. 1944 v 1. bataljon VKO politdelegat. Bolehal na glavi.
Poslan preko komande solčavsko-logarske partizanske straže 10. 8. 1944 v P. E. k Tovstovršniku;
26. 8. odpuščen v 1. bataljon VKO.

50. GERŠAK Maks
Rojen 17. 5. 1900 v Črni na Koroškem.
V NOV 6. 8. 1944 v VKO.
Zaradi akutnega vnetja ledvic in lažje srčne hibe poslan 7. 10. 1944 v P. E. v Koprivno; 22. 4. 1945 je odšel s Savom Vrtačnikom na Obirsko in ostal tam do osvoboditve.

51. GOLOB Franc-Gašper
Zdravil se je v SVPB-SZC I od 22. 10. do 15. 11. 1944 (natančnejši opis v seznamu IV).

52. GORNIK-ov sin Hanzej
Zdravil se je v VPB Amerika nad Selami;
drugi podatki neznani.

53. GRABNER Edvard
Zdravil se je v ambulanti A ali 666.

54. GRADIŠEK Jože-Strož
Rojen 13. 3. 1913 v Sočavi.
V NOV 19. 2. 1944 v VKO.

Zbolel za revmo.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu od 12. 5. 1944 do 23. 5. 1944.

55. GRIŽON Ivan-Ivo
Rojen 15. 10. 1921 v Dekanih pri Trstu.
V NOV 11. 1. 1943 v Zahodnoprimorski odred.
Nazadnje v 14. diviziji; udeležil se je pohoda na Štajersko.
Ranjen: I. 11. 1. 1943 v Benečiji
II. 24. 2. 1944 v Rastkah nad Ljubnim.
Zdravil se je v koči ob Ručniku; 16. 4. 1944 odpuščen, odšel v koroški bataljon VDV.

56. GRUDNIK Franc
Rojen 4. 12. 1925 v Solčavi.
V NOV 1. 9. 1944 v 3. bataljon VKO.
Zaradi ran na nogah stopil 10. 10. 1944 v P. E. pri Račniku.

57. HARKOŠA Pavel
Rojen 30. 5. 1916, Kujbišev, ZSSR.
V NOV 15. 10. 1944 v 4. bataljon KO.
Ranjen na Svinški planini v desno roko.
V P. E. pod Knezovo električno centralo od 27. 4. do 12. 5. 1945.

58. Dr. HADŽIĆ Milorad
Zdravil se je v P. E. zaradi obolenja ledvic (natančnejši opis v seznamu IV).

59. HLASTAN Anton
Rojen 29. 6. 1908 v Rajhenburgu (danes Brestanica).
V NOV 13. 9. 1944 v Bračičevo brigado.
Dobil vnetje ledvic.
V SVPB-SZC II 6. 12. 1944.

60. HOJNIK Konrad
Rojen 22. 1. 1912 v Hočah.
V NOV 19. 8. 1944 v 1. četo 3. bataljona Bračičeve brigade.
Zbolel na želodcu (krvaveči čir).
V SVPB-SZC II 6. 12. 1944, pred tem se je od 26. 10. do 15. 11. zdravil v bolnišnici Solčava v Lučki Beli.

61. HUDOROVIĆ Ivo
Po narodnosti Rom, doma iz Kanižarice.
Prišel s 14. divizijo na Štajersko; zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku.
Drugi podatki niso znani.

62. IVANOVA Antonija
Rojena 23. 11. 1925 v Sevastopolu, ZSSR.

V NOV 11. 10. 1944 v 1. četo 2. bataljona Šercerjeve brigade.
Ranjena 29. 11. 1944 na Lepi njivi v meča obeh nog.
V SVPB-SZC II od 1. do 29. 12. 1944, nato v P. E. v Logarskem kotu.

63. JAVORNIK Stanislav
Rojen 24. 4. 1928 v Žerjavu.
V NOV 16. 9. 1944 v 1. četo 1. bataljona 3. VDV brigade.
Ranjen 7. 3. 1945.
V B-11 od 30. 3. do 12. 4. 1945, nato v KO.

64. JELEN Anton
Rojen 17. 1. 1928 v Črni na Koroškem.
V NOV 10. 7. 1944 v 2. četo 2. bataljon VKO.
Ranjen 14. 10. 1944 v Koprivni v zadnjico, trebuh in stopalo desne noge.
V SVPB-SZC II od 15. 10. 1944 do 16. 12. 1944, nato v SVPB-SZC I do 3. 1. 1945, nato premeščen v B-11, kjer je ostal do 18. 1. 1945. Od tu poslan v P. E. v Koprivno.

65. JELNIKAR Darja
Rojena 18. 2. 1928 v Litiji.
V NOV 3. 8. 1944; delovala na litijskem okrožju kot aktivistka SKOJ.
V decembrski ofenzivi se je pridružila 1. bataljonu Zidanškove brigade. Ozebla na pohodu bataljona čez Belsko planino. V P. E. v Logarskem kotu od 9. 1. 1945, nato v P. E. Koprivni in P. E. pod Knezovo električno centralo do 12. 5. 1945.

66. JEROMEL Miloš
V NOV 5. avgusta 1944.
Zdravil se je zaradi ozeblin v prehodni partizanski bolnišnici Mirta v Rožankovem gozdu, nato deloval pri OK SKOJ Dravograd.

67. JERIČ Franc
Zdravil se je v SVPB-SZC (ranjen 12. 10. 1944; natančnejši opis v seznamu IV).

68. JEŽ Marjan
Rojen 10. 10. 1928 v Heleni pri Črni.
Ozebline na nogah, prehlad in pljučni katar.
V P. E. pri Račnikovih od 13. 10. 1944 do decembrske ofenzive.

69. KEBER Rudi
Posvojenec Marjete Kep-Grete
Zdravil se je v prehodni partizanski bolnišnici Mirta v Rožankovem gozdu nad Kotljami.

70. KEBER Silvester-Milan
Rojen 18. 11. 1927 v Solčavi.
V NOV 12. 3. 1944 v VKO; kurir pri radijski ekipi.
Ranjen 25. 8. 1944 po nesreči z brzostrelko v trebuh.
Še pred vstopom v bolnišnico umrl.

71. KELIH Franc
Rojen 1924 v Selah — Zg. Kot na Koroškem.
Kurir in bolničar.
Zasut od plazu.
Zdravil se je v VPB Amerika.

72. KEP Marjeta-Greta
V decembru 1944 dobila močne ozebline na nogah.
Do konca februarja 1945 v prehodni partizanski bolnišnici MIRTA v Rožankovem gozdu v Kotljah.

73. KERIN Slavko
Rojen 1. 3. 1924, Leskovec-Krško.
V NOV 6. 9. 1944 v 2. bataljon Tomšičeve brigade, desetar.
Ranjen 5. 5. 1945 v Črni v stegno leve noge.
V B-11 do osvoboditve.

74. KINDROVEC Nikolaj
Rojen 19. 12. 1925 v Kremenčaku.
V NOV 19. 10. 1944 v 4. bataljon Tomšičeve brigade; desetar.
Ranjen 4. 5. 1945 v Črni od dum-dum krogle v levi podlaket in levo stegno.
V B-11 od 7. 5. do osvoboditve.

75. KINK Anton
Rojen 28. 1. 1919 v Pišecah.
V NOV 22. 8. 1944 v VKO.
V P. E. pri Račniku.

76. KLANDER Andrej
Rojen 6. 4. 1913 v Sp. Otoku — Vrbnje.
V NOV 27. 4. 1944.
Ranjen na Dolenjskem (prestrel rame).
V SVPB-SZC II od 26. 12. do 29. 12. 1944, nato premeščen v P. E. v Logarskem kotu, kjer je ostal do 16. 1. 1945.

77. KLANČNIK Ivan
Rojen 3. 2. 1920 v Podgori pri Šmartnem ob Paki.
V NOV 6. 9. 1944 v 2. četo 4. bataljona VDV.
Ranjen 4. 11. 1944 v Žerjavu pri Črni (prestrel leve roke).

V SVPB-SZC II od 17. do 29. 12. 1944, nato v P. E. v Logarskem kotu.

78. KLEMENC Ivan-Jurček
Rojen 19. 1. 1924 v Zadvoru pri Ljubljani.
V NOV 5. 6. 1942; politkomisar čete.
Ranjen 28. 12. 1944 na Štajerskem Raku (prestrel levega stegna in obstrel levega kolena z enim strelom).
V SVPB-SZC II 29. 12. 1944, še isti dan premeščen v SVPB-SZC I do 10. 1. 1945. Od 11. 1. do 4. 2. 1945 v B-11 v Bistri, nato do 21. 4. v P. E. v Koprivni — politkomisar gradbene ekipe. 21. 4. odšel s Savom Vrtačnikom na Obirsko.

79. KNAUS Jakob
Rojen 25. 4. 1904 v Črnem potoku pri Kočevju.
V NOV 9. 9. 1943. Borec 14. divizije; udeleženec pohoda na Štajersko.
Zaradi ozeblin poslan na zdravljenje v drvarsko kočo ob Ručniku, nato v SVPB-SZC v Matkovem kotu.
Odpuščen 29. 5. 1944, nato odšel na zdravljenje v Črnomelj.

80. KNEŽAR Edvard
Rojen 17. 12. 1923 v Lešah na Prevaljah.
V NOV 18. 8. 1944 v 1. četo 4. bataljon VDV.
Ranjen (prestrel leve noge, otrpli sklepi v stopalu kot posledica ranitve).
Obolel 20. 12. 1944.
V SVPB-SZC II od 27. 12. 1944 do 7. 1. 1945, nato odpuščen na komando mesta Solčava.
Padel 12. 2. 1945 v Javorju ob nemškem napadu na bunker (padlo 6 borcev).

81. KNOTH Ernest
Rojen decembra 1920 v New Yorku.
V NOV 17. 8. 1944 — radiotelegrafist v štabu VKO.
Zdravil se je zaradi prehlada v SVPB-SZC II od 27. do 29. 12. 1944.

82. KOCJANČIČ Milan
Rojen 16. 2. 1924 v Mariboru.
V NOV 26. 11. 1944 v 2. četo 1. bataljona Bračičeve brigade, pomočnik politkomisarja.
Ranjen 6. 5. 1945 v Žerjavu z mitraljezom.
V B-11 od 8. 5. do osvoboditve.

83. KOČJANOV Ivan
Rojen 21. 5. 1916, Orel, ZSSR.

V NOV 8. 8. 1944 v 2. četo 3. bataljona VKO (Vodnik).
Ranjen 22. 1. 1945 v Lobniku pri Železni Kapli (prestrel leve podlahti).
V B-11, nato od 7. 2. v P. E. pod Knezovo električno centralo do 13. 5. 1945.

84. KODELJA Alojz
Rojen 1. 5. 1925 v Dupljah pri Vipavi.
V NOV 3. 2. 1943 v Severnoprimorski odred, nato v 3. četi 1. bataljona in v 3. bataljon Tomšičeve brigade.
Udeleženec pohoda 14. divizije na Štajersko.
Ranjen 22. 2. 1945 v koleno.
Zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku, nato premeščen v SVPB-SZC v Matkovem kotu. Odpuščen 29. 5. 1944.

85. KODER Jožef
Borec Koroškega odreda.
Zdravil se je v ambulanti A ali 666 pod Storžičem.

86. KODRIČ Alojz-Milan
Rojen 24. 6. 1926 na Ptujski gori.
V NOV 14. 5. 1944.
Ranjen 2. 6. 1944 na Produ v Podolševi (nesreča z lovsko puško — obstrel prstov na obeh rokah).
V SVPB-SZC od 3. 6. do 14. 8. 1944.

87. KOLARIČ Branko
Rojen 1921 v Trbovljah. NOV 2. 3. 1942 Krimski odred. Ranjen 28. 7. 1942 Ilirska Bistrica.
Zdravil se je zaradi prehlada v VPB Amerika

88. KOLČINKO Timotej
Rojen 20. 2. 1913, Pistejevka, Kurska oblast, ZSSR.
V NOV 7. 3. 1945 v 2. četo 4. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen 5. 5. 1945 v Črni na Koroškem od drobcev mine.
V B-11 v Bistri od 7. 5. 1945, umrl 10. 5. 1945 ob 10. uri dopoldne.

89. KOŠENINA Ivan
Rojen 29. 11. 1921 v Trnovljah pri Celju.
V NOV 28. 8. 1944 v 1. četi 3. bataljona Bračičeve brigade.
Ranjen 2. 12. 1944 pri Šmartnem ob Paki v zadnjico in križ.
V SVPB-SZC II od 2. do 11. 12. 1944, nato do 9. 1. 1945 v SVPB-SZC I, od 16. 1. pa v P. E. v Logarskem kotu.

90. KOS Matevž-Darko
Rojen 1. 9. 1923 v Črni na Koroškem.
Borec Koroškega bataljona, nato VKO.
Ranjen 28. 6. 1944 v Bistri pri Črni v desno nogo nad kolenom skozi meso.

V SVPB-SZC pod Knezovo električno centralo od 29. 6. do 7. 7. 1944, nato v P. E. pri Tovstovršniku.

91. KOTNIK Lambert-Frank
Rojen 4. 9. 1916 v Kotljah.
V NOV 24. 2. 1943 v 1. koroško četo.
Ranjen 26. 5. 1944 pri Janetovi puši, in sicer med rebra, v prsi, levo nogo nad kolenom in desni nadlaket.
Dne 1. 6. prispel k ranjencem v Plestje v Logarski dolini, nato se je skupaj z njimi premikal po terenu; do 7. 7. se je zdravil v SVPB-SZC pod Knezovo električno centralo, pozneje pa v P. E. v Oferski bajti in pri Tovstovršniku.

92. KORDEŽ Johan
Rojen 15. 5. 1915 v Solčavi.
V NOV 1944 na Komando mesta Solčava.
Ranjen 1944 pri Podbrežniku v Logarski dolini v nogo.
V SVPB-SZC avgusta 1944 (datum odhoda ni znan).

93. KOVAČ Adalbert
Rojen 1. 3. 1919 na Selah.
V NOV 14. 3. 1944 v štab 14. divizije — st. vodnik.
Gnojno vnetje (Phlegmana) na desni peti.
V P. E. v Logarskem kotu od 9. 1. do 16. 1. 1945, nato odpuščen v enoto.

94. KOSI Vladimr
Rojen 1919 v Podgorcih pri Ormožu. NOV 10. 9. 1944 v Kokrški odred.
Zdravil se je zaradi obolenja ledvic v VPB Amerika.

95. KOŠIR Martin
Rojen 11. 11. 1926 v Goričah pri Golniku.
Borec Kokrškega odreda, pozneje v 1. bataljonu Tomšičeve brigade — kurir.
Po prihodu tega bataljona 26. 2. 1944 na Solčavsko ostal v sestavi enote VOS za Koroško.
Ranjen 21. 6. 1944 na Kačjeku v levo roko.
Nekaj časa je bil na kmetiji Icmanik, nato pri Opresniku in Havdeju ter nekaj dni v bolnišnici pod Knezovo električno centralo; 22. 7. odšel spet k Havdeju.

96. KORDEŽ Mirko
Rojen 24. 2. 1925 v Cerkljah pri Kranju.
V NOV 1. 10. 1944 v 1. četo 2. bataljona Tomšičeve brigade, vodnik.
Ranjen 5. 5. 1945 v Črni od dum-dum krogle v koleno desne noge in obe stegni.
V B-11 od 7. 5. do osvoboditve.

97. KOŽELNEČKO Anica
Po narodnosti Poljakinja.
V NOV 1944 v VKO.
Zlomila si je roko.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu od 10. 4. do 23. 4. 1944.

98. KRANJC Ivan
Rojen 9. 5. 1927 v Fanovcu — Sl. Bistrica.
V NOV 6. 10. 1944 na Komando mesta Mozirje.
Ranjen 26. 11. 1944 v Spodnji Rečici v Savinjski dolini v levo nogo.
V SVPB-SZC I od 26. 11. 1944 do 3. 1. 1945, nato premeščen v B-11 v Bistri, kjer je ostal do 6. 2. 1945.

99. KRANJC Ivan
Rojen 24. 8. 1910 v Kobaridu.
V NOV 1. 8. 1944 v VKO.
Pri nesrečnem padcu v Podolševi si je nalomil levo roko v zapestju.
V P. E. pri Tovstovršniku.

100. KRYŠTOFEK Boris
Borec K. O.
Zdravil se je v ambulanti A ali 666.

101. KUNČIČ Janez
Rojen 2. 3. 1927 v Begunjah.
V NOV 1. 9. 1944 v 2. četo 1. bataljona Zidanškove brigade.
Na pohodu v ofenzivi se je priključil bataljonu ter ozebel in se prehladil.
V P. E. v Logarskem kotu od 12. 1. 1945, nato do 18. 4. v P. E. v Koprivni, nakar je odšel v Koroški odred.

102. KUNSTL Adolf
Rojen 9. 2. 1921 v Kranju.
V NOV 29. 3. 1944.
Ožuljen na levo nogo.
V B-11 od 4. do 18. 1. 1945.

103. KUŠNIK Andrej-Pavel
Rojen 10. 10. 1914 v Goselni vasi na Koroškem.
V NOV od maja 1943 — politični delavec pri K. Prušniku — Gašperju.
Zbolel za revmo.
Zdravil se je na posameznih kmetijah; 29. 9. 1944 odšel iz P. E. pri Račnikovih na okrevanje na Havdejevo domačijo, kjer je ostal do aprila 1945.

104. LAVRIČ Ivan-Stane
Rojen 14. 4. 1927 v Loškem potoku.
V NOV 9. 9. 1943; desetar v Šercerjevi brigadi.
V drvarski koči ob Ručniku, nato v SVPB-SZC; 7. 7. 1944 šel v P. E. k Tovstovršniku nad Solčavo.

105. LEPEJ Ludvik-Šarc
Rojen 24. 8. 1922 v Jablanah (Cirkovci pri Ptuju).
V NOV 18. 9. 1944 — mitraljezec v Tomšičevi brigadi.
Ranjen 7. 11. 1944 v Blagovici v podkoleno in kolk leve noge.
V SVPB-SZC II od 10. 11. do 10. 12. 1944.
V SVPB-SZC I 10. 12. do 16. 12. 1944, nato nazaj v SVPB-SZC II do 29. 12. in zopet v SVPB-SZC I od 29. 12. do 9. 1. 1945; nato premeščen v P. E. v Logarskem kotu, kjer je bil do 31. 1. 1945.

106. LESKOVEC Filip-Lojze
Rojen 1. 5. 1918 v Podpeci pri Črni na Koroškem.
V NOV 22. 11. 1943; politdelegat v VKO.
Ranjen 12. 10. 1944 v Šmarjeti pri Pliberku v stegno desne noge.
V SVPB-SZC I od 13. 11. 1944. do 10. 1. 1945, nato do 25. 1. v B-11 v Bistri.

107. LETNAR Lovrenc
Rojen 15. 8. 1911 v Lučah ob Savinji.
V NOV 1. 8. 1944 v 3. bataljon VKO.
V začetku septembra zbolel; poslan v P. E. k Račniku.
Odpuščen 15. 9. 1944.

108. LIPIČAR Rado
Rojen 6. 2. 1923 v Črni na Koroškem.
V NOV 15. 3. 1944; obveščevalec VOS v okraju Velikovec.
Ranjen 22. 5. 1944 na Pavličevem sedlu v meča desne noge.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu 22. 5. do 23. 6., nato do 25. 6. 1944 v Vrlovcu.
Julija 1944 nad Železno Kaplo ponovno ranjen v zadnjico.
Približno 10 dni je bil na zdravljenju v P. E. pri Tovstovršniku, potem na okrevanju v zaščiti Ob KOM KPS za Koroško.

109. LIPUŠ Klara
Rojena 4. 8. 1916 v Beli pri Železni Kapli.
V NOV 19. 1. 1944 v 3. bataljon VKO.
Ranjena 21. 1. 1944 na svojem domu, ko je šla krmit živino, (strel v nadlaket).
Ranjena prišla v SVPB-SZC v Matkovem kotu, kjer je ostala do 29.

5.; nato do 13. 6. v 2. bataljonu VKO, od 3. 8. pri kmetu v Solčavi, od 17. 8. dalje pa kuharica v B-11.

110. LOGAR Ivan
Rojen 8. 5. 1909 v Brdinjah pri Guštanju (Ravnah).
V NOV 20. 4. 1944.
Ranjen pri Beli peči.
V P. E. pri Račniku od 12. 8. do 13. 8. 1944.

111. MAJCEN Zvonimir
Rojen 1. 12. 1926 v Dolu pri Hrastniku; študent.
V NOV 5. 9. 1944 v bataljon VDV za Koroško.
Zdravil se je zaradi ozeblin nog v B-11 (ni znano od kdaj) do 4. 4. 1945, nato v P. E. v Koprivni in pod Knezovo električno centralo v Robanovem kotu do 12. 5. 1945.

112. MAKAROV Vasilij
Rojen 9. 4. 1921 v Saranzu, ZSSR.
V NOV 29. 4. 1944 v 3. četo 4. bataljon Tomšičeve brigade.
Ranjen 27. 11. 1944 na Pohorju — v prsi.
V SVPB-SZC II od 6. 12. 1944 do 10. 12., nato v SVPB-SZC I do 9. 1. 1945, nato v P. E. v Logarskem kotu do 21. 1. 1945.

113. MANFREDA Pavle
Rojen 26. 1. 1926 v Sv. Luciji (danes Most na Soči).
V NOV 9. 2. 1943;
Nazadnje v Šercerjevi brigadi.
Ranjen med pohodom 14. divizije na Štajersko 11. 2. 1944 (prestrel desne roke); in ozebel.
V drvarski koči ob Ručniku; 18. 4. premeščen v SVPB-SZC v Matkovem kotu.
Dne 8. 5. imenovan za intendanta pri bolnišnici.
Od 21. 5. 1945 dalje intendant Vojne bolnice JA v Celovcu.

114. MARINŠEK Jože
Rojen 3. 12. 1913 na Padeškem vrhu na Pohorju.
V NOV 23. 6. 1944 v 1. četo 3. bataljon Šercerjeve brigade; mitraljezec.
Ranjen 5. 11. 1944 v Paški vasi v obe nogi nad stopalom.
V SVPB-SZC I od 7. 11. do 14. 12., nato v II do 7. 1. 1945.

115. MATVOZ Gabrijel-Milan
Rojen 15. 1. 1926 na Lešah pri Prevaljah.
V NOV 29. 5. 1944; pomočnik mitraljezca v 2. četi bataljona VDV za Koroško.
Ranjen 11. 12. 1944 v Solčavi (prestrel desne rame).

V SVPB-SZC I od 11. 12. 1944 do 10. 1. 1945; nato v B-11 do 6. 2. 1945, nato v P. E. v Koprivni do 22. 4. 1945, ko je odšel z Vrtačnikovo skupino na Obirsko.

116. MATIJEVEC Lucija
Rojena 1925 v Solčavi.
Aktivistka SKOJ na celovškem okraju.
Ranjena decembra 1944 v kolk.
Zdravila se je mesec dni v VPB Amerika.

117. MAVRIČ Maks
Rojen 25. 9. 1922 v Novi Štifti.
V NOV 14. 5. 1944 v 1. bataljonu Zidanškove brigade.
Ozebel.
Od 13. 1. do 27. 2. 1945 v P. E. v Logarskem kotu in v Koprivni, nato na intendanci VPB.

118. MAZI Janez
Rojen 18. 4. 1923 na Velikem vrhu na Blokah.
V NOV 5. 1. 1943.
Borec 14. divizije, udeleženec pohoda na Štajersko.
Po prihodu 2. bataljona Tomšičeve brigade na Solčavsko 26. 2. 1944 ostal na zdravljenju s skupino ranjencev pri kmetu Icmaniku.
Po nekaj tednih premeščen z nekaj tovariši v SVPB-SZC v Matkov kot.
Odpuščen 6. 5. 1944.

119. MERNIK Janez
Rojen 8. 12. 1926 v Sv. Kunigundi pri Slov. Konjicah.
V NOV 11. 10. 1944 v Šercerjevo brigado.
Ranjen 4. 11. 1944 v Polzeli v križ.
V SVPB-SZC I od 6. 11. do 16. 12. 1944, nato do 29. 12. v SVPB-SZC II.

120. MEŠIČEK Anton
Rojen 10. 5. 1927 v Dol. Leskovcu pri Rajhenburgu (Brestanica).
V NOV 27. 7. 1944; mitraljezec v 1. četi 3. bataljona Bračičeve brigade. Ranjen 2. 12. 1944 v Paški vasi v koleno desne noge.
V SVPB-SZC II od 3. do 10. 12. 1944,nato v SVPB-SZC I do 16. 12., nato spet v II do 29. 12., od koder je bil premeščen v P. E. v Logarskem kotu, kjer se je zdravil do 7. 1. 1945.

121. MIHELČIČ Dušan
Rojen 24. 6. 1920 v Škocjanu pri Turjaku.
V NOV 24. 4. 1944; Kurir v štabu III. brigade VDV oz. No.
Ranjen 9. 3. 1945 na Mozirski planini.

V B-11 v Bistri od 13. 4. 1945 do 8. 5. 1945; še isti dan se je vrnil v bolnišnico in ostal v sestavu osebja.

122. MIKLAVČIČ Avguštin-Aleksander
Rojen 8. 1. 1925 v Brdicah pri Novi Gorici.
V NOV 5. 2. 1943.
Ranjen v bataljonu VDV za Koroško 24. 6. 1944 (prestrel levega stopala in poškodba desne Ahilove tetive), v Kačjeku ob napadu na nemško kolono, ko se je vračala v Luče.
Alojz Zupančič-Zmago, komandant bataljona, mu je prerezal škorenj na nogi in povezal rano.
Zdravil se je nekaj časa pri Icmaniku, kamor ga je hodila preobvezovati bolničarka Anica Tomazin-Pepca, nato v SVPB-SZC pod Knezovo električno centralo od 14. 7. do 22. 7. 1944.
Zatem je ostal nekaj časa pri kmetu Havdeju, nato pa odšel na Ob KOM KPS za Koroško.

123. MJAHCENKOV Aleksandar
Rojen 29. 9. 1929 v Orlovski oblasti, ZSSR.
Borec 2. čete 2. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen 4. 5. 1945 v Črni na Koroškem od dum-dum krogle v zapestje desne roke.
V B-11 od 7. 5. 1945 do osvoboditve.

124. MOČILNIK (Terglav) Marija-Milena
Rojena 9. 12. 1925 v Podkraju pri Guštanju.
V NOV 12. 2 1944. Članica okrožnega komiteja SKOJ za Mežiško okrožje, pozneje sekretarka Okrajnega komiteja SKOJ za okraj Velikovec.
Ranjena 26. 11. 1944 v desno nogo.
V SVPB-SZC I od 28. 11. do 29. 12. 1944.

125. MOHORIČ Feliks
Rojen 3. 4. 1921 v Zlatoličju pri Ptuju.
V NOV 2. 7. 1944 v Pohorski odred.
Zbolel za revmo okt. 1944.
Zdravil se je najprej v P. E. V SVPB-SZC I od 30. 11. 1944 do 16. 12. 1944, nato do 29. 12. v SVPB-SZC II, do 31. 1. 1945 pa spet v P. E.

126. MOZGAN Franc-Ljubo
Rojen 23. 9. 1918 v Guštanju (Ravne).
V NOV 15. 3. 1944 v 1. bataljon VKO, pozneje v Bračičevi brigadi — namestnik komandirja 1. čete 3. bataljona.
Ranjen 2. 12. 1944 na Lepi njivi pri Mozirju v kolk desne noge.

V SVPB-SZC II od 4. 12. 1944 do 3. 1. 1945, nato premeščen v B-11, kjer se je zdravil do osvoboditve.

127. MORAVEC Alojz
Rojen 13. 5. 1922 v Slavini pri Prestraneku.
V NOV 10. 9. 1943 v 1. četo 1. bataljona Šercerjeve brigade.
Februarja 1944 med pohodom na Štajersko ozebel v obe stopali. V drvarski koči ob Ručniku, 18. 4. premeščen v SVPB-SZC v Matkov kot. Po treh mesecih zravljenja poslan nazaj v enoto, od tam pa na notranjsko vojno področje v zaledje.

128. Mirkec (ime in priimek neznana)
Zaradi gnojne rane se je zdravil v VPB Amerika na Koroškem.

129. MUGOLI Franc
Borec Koroškega odreda.
Zdravil se je v ambulanti A ali 666 — bolnišnici Kokrškega odreda.

130. MUGERLI Franc
Rojen 25. 9. 1926 v Kostanjenici.
V NOV 20. 9. 1943.
Kot borec KO ozebel v obe stopali decembra 1944 pri prenosu ranjencev (odpadla dva prsta). Zdravil se od januarja do marca 1945 v bolnišnici A ali 666 in pri Puterhofu nad Medvodami.
Odpuščen marca 1945 v Kokrški odred.

131. MORI Adolf
Zdravil se je v SVPB-SZC (natančnejši podatki v seznamu IV).

132. MRZEL Beno-Stojan

133. MURN Valentin
Rojen 3. 12. 1914 v Železni Kapli.
V NOV 28. 7. 1944 na OK Velikovec.
Enemotoza obeh stegen.
V P. E. v Koprivni od 7. 3. do 13. 3. 1945.

134. NARAD Janez-Tinče
Rojen 1921 v Trbovljah. V NOV 3. 6. 1944 Kamniško zasavski odred.
Zaradi ozeblin odšel v VPB Amerika, kjer je postal politkomisar bolnice.

135. NEMEC Severin-Teklo
Rojen 8. 1. 1927 v Volčji dragi pri Novi Gorici.
V NOV 9. 2. 1943; mitraljezec v I. četi 2. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen: I. 12. 5. 1943 na Rdečem kalu pri Dobrniču,
II. 23. 2. 1944 na Paškem Kozjaku.
Po prihodu 2. bataljona Tomšičeve brigade na Solčavsko 26. 2.

1944 ostal s skupino ranjencev na zdravljenju pri kmetu Icmaniku. Po nekaj tednih zdravljenja premeščen v SVPB-SZC v Matkov kot. Odpuščen 6. 5. 1944.

136. NOVAK Alojz
Rojen 9. 7. 1917 v Šoštanju.
V NOV 15. 5. 1944 v minerski vod Zidanškove brigade.
Zaradi obolenja ledvic šel na zdravljenje v P. E. v Logarski kot dne 12. 1. 1945 do 21. 1. 1945. Do 31. 1. ostal na kmetiji Kočnar v Matkovem kotu, nato odšel v VPB Amerika.

137. OBRETAN Peter-Tonč
Rojen 3. 6. 1915 v Bistri pri Črni.
V NOV 3. 10. 1943 v koroški bataljon, nato kurir na postaji K-7 v Beli pri Železni Kapli.
Ranjen septembra 1944 v Beli v desno nogo.
V SVPB-SZC, nato v P. E.
Odpuščen 6. 12. 1944 in dodeljen kurirjem na postaji K-8.

138. OFRIČ Franc
Rojen 4. 3. 1927 v Sv. Duhu pri Sevnici.
V NOV 18. 7. 1944 v 3. četo 2. bataljon Zidanškove brigade.
Zbolel za ekscematozo.
V P. E. v Logarskem kotu od 14. do 21. 1. 1945.

139. ORAŽE Amalija-Tatjana
Rojena v Lobniku pri Železni Kapli.
Članica OK SKOJ Velikovec.
V P. E. pri Račnikovih avgusta 1944 (zaradi izčrpanosti in srčne napake).
Po vojni (avgusta 1946) jo je v Železni Kapli ustrelil angleški vojak.

140. OŠEP Peter-Samo
Rojen 6. 12. 1915 v Solčavi.
V NOV februarja 1944 v VKO.
Marca 1944 zbolel za pljučnico.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu od 29. 3. 1944 do 16. 4. 1944.

141. OZMIC Rudolf
Rojen 9. 4. 1909 v Veličanah.
V NOV 2. 10. 1944.
Ranjen 28. 12. 1944 pri Novi Štifti v hrbet, vrat in glavo ter ozebel v obe nogi.
V B-11 od 4. 1. 1945 do osvoboditve.

142. PAČNIK Jožef
Rojen 19. 3. 1926 v Resniku.

V NOV 26. 3. 1944 v 2. četo 1. bataljona Zidanškove brigade.
Ozebel.
V P. E. v Logarskem kotu, nato v Koprivni, in sicer od 13. 1. do 18. 4. 1945, nato odpuščen v 3. bataljon K. O.

143. PAČNIK Lovrenc-Kostja
Rojen 5. 8. 1906 v Št. Janžu pri Dravogradu.
V NOV 3. 6. 1944 v 2. bataljonu VKO; intendant.
Ranjen 10. 6. 1944 na Obirskem (prelom desne stegnenice).
V SVPB-SZC pod Knezovo električno centralo od 14. 6. 1944 do 11. 9. 1944, nato premeščen v bolnišnico Nova Štifta.
Ob napadu domobrancev na to postojanko 7. 1. 1945 padel.

144. PAJANK Franc
Rojen 30. 3. 1914 v Podpeci pri Črni.
V NOV 28. 6. 1944 v VKO.
Ranjen: 10. 9. 1944 v Bistri v Rožu v palec leve roke, v Podpeci (oplazni strel v levo nogo).
V P. E. pri Račniku od 14. 9. 1944.

145. PAVLIČ Zdravko
Rojen 30. 1. 1902 v Trbovljah.
V NOV 2. 8. 1944; kom[illegible] zaščitne čete komande mesta Solčava.
Zbolel (rana na želodcu).
V SVPB-SZC II 29. 12. 1944, nato v P. E. do 16. 1. 1945.

146. PEĆAR Rino
Rojen 30. 12. 1923 v Zaostrogu (Dalmacija).
V NOV 4. 7. 1944; politdelegat 2. čete 1. bataljona Bračičeve brigade.
Ozebel v obe nogi.
V SVPB-SZC II 4. 1. 1945, nato P. E. v Logarskem kotu; 16. 1. odpuščen v enoto.

147. PETRCA Milan-Milče
Rojen 22. 6. 1926 na Viču pri Ljubljani.
V NOV 1. 6. 1942 v 3. četo 1. bataljon Šercerjeve brigade; podporočnik.
Ranjen 2. 12. 1944 v Skornem pri Šoštanju v desno roko, podlaket in prsi.
V SVPB-SZC II od 4. 12. do 10. 12. 1944, nato v I. do 16. 12., nato premeščen v P. E. v Logarskem kotu, od koder je bil 16. 1. 1945 odpuščen v enoto.

148. PEČNIK Anton-Tine
Rojen 16. 5. 1923 v Beli pri Železni Kapli.

V NOV 26. 7. 1943 v 1. koroški bataljon.
Zbolel.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu od 13. 4. 1944 — približno 10 dni.

149. PERNUŠ Leopold-Igor
Rojen 21. 9. 1922 na Bledu.
V NOV 28. 6. 1942, od oktobra 1943 v ZKO (komandant bataljona).
16./17. 6. 1944 se je pri čiščenju pištole po nesreči ustrelil v levo roko.
V SVPB-SZC pod Knezovo električno centralo od 17. do 30. 6. 1944, nato odpuščen nazaj v svojo enoto.

150. PERUŠ Ivan
Rojen 17. 12. 1916 v Vuzenici.
V NOV 20. 6. 1944 v 2. četo 1. bataljona Zidanškove brigade.
Ozebel.
V P. E. v Logarskem kotu od 13. do 21. 1. 1945.

151. PIRJEVEC Dušan-Ahac
Politični delavec na Koroškem (sekretar PK KPS za Koroško, nato član Ob KOM KPS za Koroško).
V letu 1944 se je močno prehladil in ozebel.
Zdravil se je v drugi bolnišnici Gorenjskega odreda.

152. PIETI
Zdravil se je v VPB Amerika.
Drugi podatki neznani.

153. PLEMEN Jožef
Rojen 19. 3. 1899 v Vuzenici.
V NOV 25. 11. 1944 v 3. četo 2. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen 5. 5. 1945 v Žerjavu.
V B-11 od 8. 5. do osvoboditve.

154. PLAJER Andrej
Politični delavec pri Ob KOM KPS za Koroško.
Zbolel.
Od 20. 9. 1944 se je zdravil pri Francu Logarju v Logarski dolini, od 11. 10. pa v P. E. pri Tovstovršniku.

155. PODBEVŠEK Franc-Maj
Rojen 28. 1. 1922; Golica—Zg. Tuhinj—Šmartno.
V NOV 2. 3. 1943 v Kamniško — zasavski bataljon.
Ranjen 28./29. 11. 1944 v Šmartnem pri Kamniku v gleženj desne noge in stegno.

V SVPB-SZC II od 3. 12. do 10. 12. 1944, nato v I do 1. 1. 1945, nato v P. E. v Logarskem kotu do 16. 1. 1945.

156. PODVRATNIK Miha
Rojen 26. 9. 1910 na Lepi njivi pri Mozirju.
V NOV 10. 11. 1944 v 1. četo 3. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen 24. 12. 1944 na Pohorju v stegno desne noge in podkomolec desne roke.
V SVPB-SZC II, nato v B-11 od 4. 1. do 20. 3. nato do 14. 4. 1945 v P. E. v Koprivni.

157. POHLEVEN Karel-Drago
Rojen 5. 11. 1922 v Martinji vasi — Sv. Lovrenc na Dolenjskem.
V NOV 6. 6. 1942. Komandant bataljona v ZKO.
V letu 1944 komandant mesta Solčava in Mozirje.
Ranjen 24. 12. 1944 na Polšaku — Belska planina (prestrel desne noge nad kolenom).
V SVPB-SZC II od 25. do 29. 12. 1944, nato poslan na domače zdravljenje na Suhadol v Robanovem kotu. Tam ga je operiral dr. Milorad Hadžić.

158. PODGORŠEK Franc-Matevž
(Kopačev iz Železne Kaple).
Borec 2. bataljona VKO.
Ranjen 9. 7. 1944 od dum-dum krogle v komolec in spodnji del roke.
V SVPB-SZC pri Knezovi električni centrali od 13. 7. 1944.

159. POLANŠEK Johan
Rojen 22. 5. 1926 v Lepeni pri Železni Kapli.
Zdravil se je od 12. 8. 1944 v P. E. pri Tovstovršniku.
(način ranitve oz. bolezni neznan).

160. POPOVIĆ Stojanka-Coka
Rojena aprila 1923 v Ivangradu (Črna Gora).
V NOV 13. 7. 1941 V Črni gori; ujeta, odpeljana v Nemčijo, vendar pri Dravogradu pobegnila.
Ranjena na Uršlji gori.
Zdravila se je v P. E., nato je odšla v 1. bataljon VKO.

161. POPOVIĆ Zlatana-Zlata
Rojena 15. 12. 1920 v Ivangradu (Črna gora).
V NOV 13. 7. 1941; pozneje ujeta; skupaj s sestro pobegnila pri Dravogradu iz transporta za Nemčijo.
Ranjena 28. 6. v Bistri pri Črni.
V SVPB-SZC pod Knezovo električno centralo.

162. POTOČNIK Filip
Rojen 1. 5. 1912 na Legnu pri Slovenj Gradcu.
V NOV 2. 6. 1944 v VKO.
Zaradi akutnega obolenja ledvic poslan 4. 1. 1945 v SVPB-SZC II, nato v P. E. v Logarski kot, kjer se je zdravil do 16. 1. 1945.

163. POTOČNIK Valentin
Rojen 14. 2. 1923 v Koprivni (p. d. Jelenov).
V NOV februarja 1944; mitraljezec v 3. bataljonu Šercerjeve brigade.
Ranjen 6. 12. 1944 v Paški vasi — v glavo.
V SVPB-SZC II 6. 7. 12. 1944 do 8. 12.
Umrl 8. 12. 1944.

164. PRESTOPNIK Tine
Rojen 1. 8. 1924 v Ljubljani.
V NOV 14. 9. 1944 v 3. četi 1. bataljon Koroškega odreda.
Ranjen 1. 12. 1944 pri Gornjem gradu (samostrel v levo nogo).
V SVPB-SZC II od 2. 12. do 10. 12. 1944, nato v SVPB-SZC I od 9. 1. 1945, nato v P. E. v Logarskem kotu do 31. 1. 1945.

165. PUŠNIK Albert
Rojen 24. 11. 1927 v Vitanju.
Borec 1. čete 3. bataljona Šercerjeve brigade.
Ranjen 1. 12. 1944 od mine v obe nogi.
V SVPB-SZC II od 3. 12. do 10. 12. 1944.
Umrl za posledicami ranitve.

166. PUNTAR Franc
Rojen 2. 7. 1925 v Uncu pri Cerknici.
V NOV 12. 9. 1943.
Ozebel v prste obeh nog 26. 1. 1945 kot borec KO na poti od Kort do Dolge njive.
Sprejet v ambulanto A ali 666 (bolnišnico kokrškega odreda) januarja 1945, kjer se je zdravil približno 14 dni.

167. RAVNIČAN Jože
Rojen 3. 3. 1926 v Bohorini pri Slovenskih Konjicah.
V NOV 23. 6. 1944 v 1. četo 3. bataljon Šercerjeve brigade; mitraljezec.
Ranjen 5. 11. 1944 v Paški vasi v meča obeh nog in v desno nogo od zadnje strani.
V SVPB-SZC I od 7. 11. do 29. 12. 1944, nato do 7. 1. 1945 v II, do 9. 1. spet v I, nato v P. E. v Logarskem kotu do 31. 1. 1945.

168. REISNER Herman
Zdravil se je v ambulanti A ali 666, drugi podatki neznani.

169. REPOLUSK Ivan
Rojen 1. 2. 1928 v Rušah pri Mariboru.
V NOV 4. 9. 1944 v 1. bataljon Šercerjeve brigade.
Ranjen v levo nogo.
V B-11 v Bistri do osvoboditve.

170. RESNIK Anton
Rojen 29. 6. 1912 v Zdolah pri Kostjaniku.
V NOV 29. 8. 1944 v 2. četo 4. bataljon Tomšičeve brigade.
Ranjen pri Ljubnem (prestrel desne dlani).
V SVPB-SZC II od 28. do 29. 12., nato premeščen v P. E. v Logarski kot, nato v P. E. v Koprivni do 18. 2. 1945, odpuščen v 3. bataljon K. O.

171. RIGA Štefan
Rojen 15. 10. 1927 na Donački gori.
V NOV 20. 9. 1944 v 2. četo 1. bataljon Šercerjeve brigade.
Ranjen 1. 12. 1944 na Lepi njivi pri Mozirju v obe roki, prsi in desno koleno.
V SVPB-SZC II od 6. do 10. 12.
V SVPB-SZC I do 16. 12. 1944, nato spet do 3. 1. 1945 v II, do 6. 2. 1945 v B-11, do 22. 2. pa v P. E. Nato je odšel na intendanco VPB v Koprivno.

172. ROŽAN Andrej
Zdravil se je zaradi rane na prsih v VPB Amerika.
Drugi podatki neznani.

173. ROMIH Anton
Rojen 26. 3. 1926 v Kozjem.
V NOV 23. 9. 1944 v 3. četo 3. bataljon Bračičeve brigade.
Ranjen 2. 12. 1944 v Paški vasi v peto desne noge.
V SVPB-SZC II od 3. do 10. 12. 1944, nato v I do 16. 12., nato do 29. 12. spet v II, nato do 16. 1. 1945 v P. E. v Logarskem kotu.

174. ROSENFELD Julius
Rojen 13. 7. 1908 v New Yorku. Podporočnik.
V NOV 27. 8. 1944 v Štab VKO (zavezniški oficir).
Poškodba na levi nogi, izčrpanost.
V SVPB-SZC II od 27. do 29. 12. 1944.

175. RUS Jože-Vojan
Rojen 2. 2. 1924 Gornji Radgoni.
V NOV 12. 4. 1944 v 3. bataljon VKO; politkomisar.

Ranjen 25. 2. 1945 v Heleni (prestrel mišic desnega stegna).
V P. E. v Koprivni od 27. 2. do 13. 3. 1945, nato odpuščen nazaj v enoto.

176. SELIŠNIK Franc
Rojen 25. 3. 1920 v Lučah.
V NOV 27. 8. 1944 na Komando zgornjesavinjskega vojnega področja; vodnik.
Ranjen po nesreči 13. 11. 1944 v Radmirju v levo nogo.
Zbolel tudi za TBC.
V SVPB-SZC I od 14. 11. 1944 do 3. 1. 1945, od 4. 1. do 20. 3. 1945 v B-11, nato od 23. 3. do 22. 4. v P. E. v Koprivni, do 12. 5. pa v P. E. pod Knezovo električno centralo.

177. SERAŽIN Ivko
Doma iz Britofa pri Sežani.
Zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku, ni pa bil na pohodu 14. divizije na Štajersko.

178. SKOK Karel
Zdravil se je v SVPB-SZC, drugi podatki neznani.

179. SKUMAVC Miha
Rojen 1923.
Kurir 2. bataljona KO.
Zasul ga je plaz.
Zdravil se je v VPB Amerika.

180. SMRDELJ Ivan
Rojen 19. 12. 1924 v Knežaku na Notranjskem.
V NOV 8. 9. 1943 v 1. četi 2. bataljon Šercerjeve brigade.
Ranjen 24. 2. 1944 na pohodu 14. divizije v levo nogo in desni bok.
Zdravil se je najprej v drvarski koči ob Ručniku, nato 18. aprila v SVPB-SZC v Matkovem kotu; 29. 5. 1944 odpuščen v enoto.

181. SOMRAT Vinko
Rojen 13. 1. 1926 v Velikih Laščah.
V NOV 1. 4. 1945 v 1. četo 2. bataljon Bračičeve brigade.
Ranjen 8. 5. 1945 (prestrel zadnjice).
V B-11 od 8. 5. do 12. 5. 1945.

182. STEBLOVNIK Rudi
Borec 4. bataljona 3. brigade VDV; politdelegat.
Ranjen 30. 12. 1944 v prehranjevalni akciji pri Globasnici na Koroškem, na levi strani v višini ledvic.
V B-11 do 18. 1. 1945.

183. STOPAR Jože
Rojen 27. 1. 1914 v Žalcu.
V NOV 1. 8. 1944 v 2. četo 3. bataljon Tomšičeve brigade.
Ranjen 7. 11. 1944 v Blagovici pri Trojanah od mine v gleženj desne noge.
V SVPB-SZC I od 9. 11. 1944 do 3. 1. 1945, nato premeščen v B-11.

184. ŠIMEC Hinko
Rojen 29. 5. 1923 v Podborštu — Črnuče pri Ljubljani.
V NOV 19. 4. 1944 v 3. bataljon VKO.
Ozebel v desno nogo.
V SVPB-SZC II od 4. do 10. 1. 1945; premeščen v P. E. v Logarskem kotu, tu je ostal do 31. 1.

185. ŠMID Jaka
Doma iz Donjega — Hrušica.
Zasut od plazu in ranjen 10. 9. 1944 v zgornji del stegna.
Zdravil se je v VPB Amerika.

186. ŠNOPELJ Friderik
Rojen 9. 9. 1912 v Mariboru.
V NOV 18. 8. 1944 v 2. četo 2 bataljon. Šercerjeve brigade.
Novembra 1944 zbolel na ledvicah.
V SVPB-SZC II od 1. do 10. 12. 1944, nato do 16. 12. v I.
Umrl 16. 12. 1944 ob 22 uri.

187. ŠPAROVEC Ivan
Borec Koroškega odreda.
Zdravil se je v ambulanti A ali 666 — bolnišnici Kokrškega odreda.

188. ŠPORN Anica-Vida
Zdravila se je v P. E. pri Račniku (natančnejši opis v seznamu IV).

189. ŠPEGLIČ Albin
Rojen 31. 1. 1924 v Sv. Tomažu pri Škofji vasi.
V NOV 10. 3. 1943 v 1. bataljon Tomšićeve brigade; mitraljezec.
Dne 10. 6. 1944 šel v Zidanškovo brigado za komandirja čete mitraljezcev.
Ozebel na pohodu čez Belsko planino.
V P. E. v Logarskem kotu od 12. do 21. 1. 1945.

190. ŠTEMPIHAR Rudolf
Rojen 22. 3. 1944 v Novi Cerkvi.
V NOV 13. 9. 1944 v 2. četo 1. bataljon Zidanškove brigade.
Na pohodu čez Polšak in Belsko planino se je prehladil in dobil ozebline.

V P. E. v Logarskem kotu, nato v Koprivni, in sicer od 12. 1. do 18. 4. 1945, nato odpuščen v 3. bataljon K. O.

191. ŠTEINER Adolf
Avstrijec.
Zdravil se je v SVPB-SZC do 29. 9. 1944,
drugi podatki neznani.

192. ŠUŠTERŠIČ Stane-Boštjan
Rojen 28. 1. 1915 v Stranski vasi pri Novem mestu.
V NOV 8. 4. 1942.
Komandant 3. bataljona Šercerjeve brigade.
Ranjen 1. 12. 1944 na Lepi njivi pri Mozirju v križ.
V SVPB-SZC II do 3. 12. 1944 do 9. 1. 1945, premeščen v I., nato v P. E. v Logarskem kotu, nato v P. E. v Koprivni, kjer se je zdravil v štabu VPB do aprila 1945.

193. TINČEK (priimek in ime neznana)
Doma iz Žerjava. Borec zaščite Ob KOM KPS za Koroško.
Ranjen po nesreči.
Zdravil se je v VPB Amerika.
Umrl.

194. TOMAŽIČ Vinko
Rojen 30. 12. 1924 v Zg. Kokri.
V NOV 17. 8. 1944 v VKO.
Ozebel v obe nogi.
V SVPB-SZC II 4. 1. do 10. 1. 1945, nato v P. E. v Logarskem kotu; 16. 1. odpuščen v enoto.
Padel 28. 4. 1945 pri Železni Kapli.

195. TURNŠEK Jurij
Rojen 12. 4. 1908 v Pilštanju.
V NOV 16. 6. 1944 v Zidanškovo brigado.
Poškodovan 7/8. 1. 1945 na spuščanju čez Belsko planino (udarec v prsni koš, glavo in levo roko).
V P. E. v Logarskem kotu od 12. do 21. 1. 1945.

196. TURNŠEK Mihael
Rojen 14. 9. 1929 v Celju.
Borec 2. čete 2. bataljona Tomšičeve brigade.
Ranjen 6. 5. 1945 v Črni na Koroškem v laket desne roke.
V B-11 v Bistri od 7. 5. do osvoboditve.

197. UDOVIČ Franc
Rojen 21. 9. 1920 v Slivnicah pri Rakeku.

Prišel s 14. divizijo na Štajersko.
Zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku.

198. ULAMEC Marjana
Rojena 18. 11. 1929 v Mariboru.
V NOV 2. 5. 1944 v 3. četo 1. bat. Zidanškove brigade.
(namestnica politkomisarja čete).
Ranjena v desno nogo in ozebla.
V P. E. v Log. kotu od 12. 1. 1945, nato v TČ 1/12 v Koprivni, od 7. 4. 1945 pa na intendanci VPB.

199. Uroš
Zdravil se je v VPB Amerika, drugi podatki neznani.

200. URH Karel
Rojen 24. 10. 1913 v Plaznici pri Beljaku.
V NOV 9. 9. 1944.
Zbolel.
V P. E. pri Račniku od 13. 10. 1944.

201. URH Josip-Zdravko gl. rok.!

202. VANČ (Berneker Ivan)
Rojen 1927. leta.
Član zaščite Ob KOM KPS in POOF za Koroško.
Ranjen v desno roko v zapestju in nad laktom ter v trebuh.
Zdravil se je v VPB Amerika.

203. VASILIJ
Doma iz Ukrajine.
Zdravil se je v VPB Amerika.
Drugi podatki neznani.

204. VAHTER Alojz
Rojen 12. 5. 1905 v Grašiču pri Zrečah.
V NOV 14. 5. 1944 v 3. četo 1. bat. Zidanškove brigade.
Ozebel na pohodu na Belsko planino.
V P. E. v Log. kotu od 13. 1. do 21. 1. 1945.

205. VASTL Franc
Rojen 8. 9. 1909 v Žerjavu pri Črni na Koroškem.
V NOV 10. 9. 1944 v T. Č. 1/12.
Zbolel na ledvicah.
V B-11 od 6. 2. do 12. 4. 1945, nato v P. E. v Koprivni, 15. 4. spet v B-11, kjer je ostal do 7. 5. kot član osebja.

206. VEBER Jože
Rojen 27. 3. 1911 v Pamečah, Jurklošter.

V NOV 18. 9. 1944 v 4. četo 1. bat. Zidanškove brigade, mitraljezec.
Ozebel na pohodu čez Belsko planino.
V P. E. v Log. kotu, nato v Koprivni, in sicer od 12. 1. do 28. 2. 1944.
Nato dodeljen intendanci VPB v Koprivni.

207. VINKLER Jurij
Rojen 22. 10. 1917 v Makolah pri Mariboru.
V NOV 3. 9. 1944 v 1. četo 2. bat. Šercerjeve brigade.
Ranjen 4. 11. 1944 v Polzeli v levo stopalo.
V SVPB-SZC I od 6. 11. do 14. 12. 1944, nato v SVPB-SZC II do 29. 12., nato v P. E. v Log. kotu.

208. VLAJSEVIĆ Dušan
Rojen 27. 12. 1919 v Božiću, občina Pounska, BiH.
V NOV 1. 9. 1941 v Kozarski odred, nato v raznih enotah z raznimi zadolžitvami in funkcijami, med drugim tudi namestnik komandanta K. O.
Od 19. do 29. 8. 1944 na zdravljenju v Robanovem kotu.

209. VOLK
Zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku, drugi podatki neznani.

210. VRTAČNIK Savo-Krn
Rojen 20. 12. 1919 v Ljubljani. Študent medicine.
V NOV prvič 10. 9. 1941 v Kamniški bataljon, nato drugič 22. 8. 1943 v Prešernovo brigado, nato član kulturniške skupine 14. divizije.
Ozebel v noge, ranjen 24. 2. 1944 ob drobcev mine.
Zdravil se je v drvarski koči ob Ručniku.
Dne 18. aprila odšel v štab 4. operativne cone, 11. 5. se je vrnil kot upravnik vseh partizanskih bolnic na območju VKO. Na tem položaju ostal do osvoboditve, nato v Vojni bolnišnici JA v Celovcu.

211. VRABIČ Jože-Boj
Rojen 16. 2. 1924 v Črni na Koroškem.
V NOV 24. 5. 1943.
Ranjen 27. 7. 1944 — po nesreči se je ustrelil z brzostrelko v trebuh in si poškodoval trebušno mreno.
V P. E. v Oferski bajti od 29. 7. do 5. 8. 1944.

212. WIESER Feliks-Srečko
Doma iz Slov. Plajberka.
Borec KO.
Zdravil se je v VPB Amerika.

213. ZAHRASTNIK Franc
Rojen 2. 2. 1911 v Radečah pri Zidanem mostu.
V NOV 20. 8. 1944 v 3. bat. Bračičeve brigade.
Ranjen 2. 12. 1944 v Paški vasi v zgornji del leve noge.
V SVPB-SZC II vstopil 3. 12. 1944, nato do 16. 1. 1945 v P. E. v Logarskem kotu.

214. ZALESNIK Janez-Bled
Rojen 24. 11. 1899 v Solčavi.
V NOV 18. 2. 1944 v VKO.
Vodja gradbene ekipe pri gradnji prvega objekta partizanske bolnice v Matkovem kotu. Pozneje intendant in vodja gradbenih ekip za gradnjo bolnic pod Knezovo el. centralo v Rob. kotu in B-11 v Bistri.
11. 12. 1944 pri Govcu v Robanovem kotu ranjen (prestrel desne strani prsnega koša in ramena).
V SVPB-SZC II od 11. 12. do 28. 12. 1944, nato na lastno željo poslan na domače zdravljenje h kmetu Robanu.

215. ZAGOŽEN Franc
Rojen 3. 3. 1919 v Šmarjeti, Škofja vas.
V NOV 13. 9. 1944 v 1. četo 1. bat. Zidanškove brigade.
Ozebel na pohodu čez Belsko planino v roke in noge.
V P. E. v Log. kotu od 12. do 21. 1. 1945.

216. ZAPUŠEK Jože
Rojen 30. 3. 1928 v Kalobju.
Ranjen 2. 12. 1944 v Paški vasi v kolk in obe nogi.
V SVPB-SZC II od 3. do 10. 12.
V SVPB-SZC I 10. 12. do 16. 12.
V SVPB-SZC II 16. 12. 1944 do 9. 1. 1945.
V B-11 od 11. 1. do 6. 2. 1945; do 13. 2. 1945 v P. E. v Koprivni.
Tega dne je zaradi tetanusa umrl. (Ob prihodu je izjavil, da je injekcijo proti tetanusu že dobil, zato mu je bolničarka ni ponovno dala).

217. ZAJC Jože
Rojen 5. 9. 1933 v Radmirju.
V NOV 25. 8. 1944 v Šlandrovo brigado; pozneje v 1. četi 3. bat. VKO.
Ranjen 22. 1. 1945 v Lepeni (prestrel trebušne votline).
V B-11 od 29. 1. 1945 do 6. 2. 1945, nato do 27. 2. v P. E. v Koprivni. Odšel na intendanco VPB.

218. ZEGA Vladmir
Rojen 12. 7. 1924 v Trstu.

V NOV 9. 9. 1943. Radiotelegrafist pri radiocentru VKO.
Ranjen 8. 3. 1945 v Koprivni v levo dlan in prste leve roke. (Pri Golobovi bajti mu je po nesreči eksplodirala v roki italijanska bomba).
V P. E. v Koprivni 9. 3. 1945 do 18. 4., ko je odšel nazaj v enoto.

219. ZELENKO Franc
Rojen 29. 1. 1912 pri Sv. Juriju v Slov. Goricah.
V NOV 20. 10. 1944 v 3. četo 2. bat. Bračičeve brigade.
Ranjen 2. 12. 1944 v Šmartnem ob Paki od drobca na levo stran vratu.
V SVPB-SZC II od 3. do 10. 12. 1944, od 10. 12. do 29. 12.
V SVPB-SZC I, nato do 21. 1. 1945 v P. E. v Logarskem kotu.

220. ZUPANC Anton
Rojen 21. 1. 1925 v Metnem vrhu.
V B-11 od 8. 5. do 12. 5. 1945.
Drugi podatki neznani.

221. ZUPANC Franc
Rojen 22. 9. 1917 v Gotovljah pri Žalcu.
V NOV komandir čete v Tomšičevi brigadi.
Ranjen 6. 5. 1945 v Črni od mine v desno nogo, trebuh, roko in glavo.
V B-11 od 8. 5. do osvoboditve.

222. ZDOVC Ana-Mirta
Rojena 13. 2. 1916 v Podgori pri Kotljah.
Delala v tehniki „Netopir".
Ranjena jan. 1945 v nogo pri Mežnarju blizu Sv. Neže.
Zdravila se je v prehodni partizanski bolnišnici Mirta nad Rožankovo domačijo do osvoboditve.

223. ZDOVC Feliks-Fika
Zbolel za TBC.
Zdravil se je v predhodni partizanski bolnišnici Mirta, ki jo je sam zgradil.

224. ŽAJBER Ivan
Rojen 16. 12. 1910 v Zdolah.
V NOV 3. 11. 1943 v Kozjanksi odred.
Ranjen 22. 11. 1944 v Sp. Brežicah v levo stopalo (po nesreči z italijansko puško).
V SVPB-SZC I od 24. 11. 1944 do 9. 1. 1945, nato v B-11 v Bistri.

225. ŽLENDER Anton
Rojen 14. 11. 1925 v Kranjski gori.
V NOV 23. 10. 1944 v 2. četo 4. bat. III. brigade VDV.

Zaradi rane (Phlegmana) na levem stopalu poslan v SVPB-SZC II 27. 12., 29. 12. premeščen v I, nato od 9. do 16. 1. 1945 v P. E. v Log. kotu. Odpuščen v enoto.

226. ŽNIDAR Franc
Rojen 27. 1. 1922 v Makolah.
V NOV 6. 3. 1945 v 2. četo 2. bat. Bračičeve brigade.
Ranjen 6. 5. 1945 v Mežici.
V B-11 od 8. 5. do osvoboditve.

227. ŽUPERL Anton
Rojen 13. 1. 1922 v Sv. Miklavžu, Sv. Jurij ob Taboru.
Vodnik v jurišnem bataljonu Tomšičeve brigade.
Ranjen 27. 11. na Pohorju v stegno leve noge.
V SVPB-SZC II od 2. do 29. 12. 1944.

III. KOROŠKI BORCI, KI SO SE PO FEBRUARJU 1944 ZDRAVILI IZVEN KOROŠKIH PARTIZANSKIH BOLNIŠNIC (na domačijah, v bunkerjih, v enotah in v „legalnih" bolnišnicah; v ta seznam so vpisani tudi tisti ranjenci, ki so si sami vzeli življenje neposredno po ranitvi in tisti, za katere kraj zdravljenja ni znan).

1. ALEKS
Zdravil se je za pljučnico pri ŠTREKELJ Francu-Vojaku.
Drugi podatki neznani.

2. AJDIŠEK Silvo
Rojen 24. 12. 1920 v Trbovljah.
V NOV 12. 7. 1942. Ranjen 23. 3. 1944 kot borec ZKO: ob priliki rekvizicije in nameravane likvidacije izdajalca na Hrušici pri Jesenicah dobil 42 drobcev od bombe. Zdravil se je do konca aprila 1944 v bivšem bunkerjev kurirju v Suhi pod Golico.

3. ARNOLD Anton
Zbolel, zdravil se je pri Arnold Anziju, po domače Ledineku v zasilnem bunkerju v hlevu.
Drugi podatki neznani.

4. ATELŠEK Jože
Rojen 17. 1. 1914 v Ljubnem ob Savinji.
V NOV 17. 5. 1944 v 2. bat. VKO.
Ranjen 10. 2. 1945 od nemške in domobranske patrulje pri kmetiji

BEVŠEK v Robanovem kotu v stegno desne noge.
Zdravil se je pri Jerneju KOTNIKU in Marti KUPEC v Lipovtovi bajti.

5. AVGUŠTIN
Ranjen 6. decembra 1944 na Svinški planini.
Drugi podatki neznani.

6. BAJEC Rudi-Januar
Ranjen marca 1945 na Svinški planini v roko.
Zdravil se je na domačiji „Pri črni ženi", nato v nekem zapuščenem mlinu.
(natančnejši podatki v seznamu II)

7. BERTONCELJ (ne Ivan Bertoncelj-Johan!)
Maja 1944 ranjen pri Bilčovsu v nogo.
Zdravil se je pri starem tesarju Ferjanu Špicarju v skrivnem bunkerju v hiši. Po aretaciji Ferjana so zanj skrbeli desetletni otroci. Policisti so Bertonclja našli v gozdu in ga odpeljali v Celovec.
Njegova nadaljnja usoda ni znana.

8. BOLTEŽAR Marica
(po domače Vivodova) iz Lobnika pri Žel. Kapli.
V letu 1944 se je dalj časa zdravila na kmetiji Plesnik Franca in Helene, po domače Tovstovršnika nad Solčavo (zaradi oslabljene srčne mišice in splošne oslabelosti).

9. BUC (osebni podatki neznani)
Ranjen v čeljust.
Zdravil se je v bunkerju na Stari gori, ki ga je zgradil Fran OPRČAN-Brko.

10. BUČAN Janez-Pavel
Rojen 26. 12. 1923 Vižmarje — Ljubljana.
V NOV vstopil 28. 10. 1943 v 3. bat. Prešernove brigade.
Ranjen prvič 15. 12. 1943 v lovskem hotelu na Pokljuki, drugič v Zilji-ski dolini — oplazni strel v brado.
Kraj zdravljenja neznan.

11. CENC
(Osebni podatki neznani)
Ranjen 6. dec. 1944 na Svinški planini.
Soborci so ga skrili na domačiji „pri Kovanovih" na Zg. Krščanjih v hlevu pod kravje jasli.

12. CVETKO
Po narodnosti Poljak, drugi osebni podatki neznani.
Borec 4. bataljona KO na Svinški planini.

Ranjen z dumdumko v levo nogo, ujet in obešen v Wolfsbergu.

13. ČERVAN Olga (Vipotnik)
Organizacijska sekretarka Ob KOM SKOJ za Koroško.
V letu 1945 se je zaradi močne izčrpanosti zdravila v bunkerju na Obirju skupno z Marjeto VASIČ (Pirjevec)

14. ČOP Ivan
KNOO Solčava ga je poslal 14. 10. 1944 za 10 dni na zdravljenje k Andreju Vršniku v Robanov kot.

15. DOVJAK Valentin
Rojen 17. 2. 1923 v Selah — Sr. Kot.
V NOV aprila 1944 v relejno postajo K-5. Ranjen 18. 7. 1944 v Selah (prestrel in zlom noge).
Ujet od nemške policije, vojno preživel.

16. DOVJAK Jože
Rojen 13. 5. 1922 v Podljubelju na Koroškem
V NOV 12. 12. 1944 v 2. bat. KO.
Ranjen 26. 12. 1944 v Selah — Šajda (prestrel desne in leve roke).
Kraj in čas zdravljenja neznana.

17. DVORŽAK Georgij-Džuro
Iz Gradnikove brigade je prišel v Ziljsko dolino kot politični delavec. Ranjen 25. decembra 1944 pri kmetu Trbinarju na območju Beljaka, v prsi. Zdravil se je v bunkerju političnih delavcev okraja Podklošter, nato v bunkerju avstrijskih protifašistov v Kamnitem morju pod Dobračem. Pri preizkušanju pištole se je dodatno ranil v koleno. Prišlo je do zastrupitve, nekaj dni je nihal med življenjem in smrtjo, nato je počasi ozdravel.

18. FERČNIK Hubert
Rojen 1. 11. 1927 v Svečah.
V NOV 19. 3. 1944 v 1. četo 1. bat. ZKO.
Ranjen 8. 4. 1944 v Podgorjah (prestrel desnega bedra — poškodba kosti).
Kraj zdravljenja neznan.

19. FILIP
Osebni podatki neznani.
Ranjen konec septembra 1944 na Svinški planini.
Da ne bi prišel Nemcem živ v roke, se je sam pokončal z ročno bombo.

20. FILZ Sepp-Josch
Rojen 18. 11. 1906 v Donawitzu.
Član KPA.

Leta 1942 se je vključil v partizansko skupino Leoben — Donawitz. Po izdaji skupine se je umaknil v Slovenijo; pozneje poslan nazaj v Avstrijo kot organizator uporniškega gibanja.
Ranjen 1. decembra 1944.
Kraj zdravljenja in način ranitve neznana.

21. FORTIN Jože
Ranjen maja 1944 na Gurah, in sicer v nogo.
Zdravil se je v enoti (Mivškova četa).

22. FORTULA
Po rodu Bosanec, drugi osebni podatki neznani.
Borec 4. bataljona KO na Svinški planini.
Težko ranjen.
Da ne bi prišel Nemcem živ v roke, se je sam pokončal.

23. GABRIJELČIČ (Jovanovič) Anica
Borka 1. bataljona Šercerjeve brigade.
Po februarski ofenzivi 1944 poslana na Covnikovo domačijo nad Logarsko dolino na zdravljenje.
5. 3. 1944 ujeta in poslana v taborišče.

24. GERMADNIK Franc
Doma iz Bistre pri Črni.
Borec 4. bataljona KO.
Ranjen v komolec desne roke.
Zdravil se je v enoti.

25. GOLIČNIK Ivan-Drenov
Rojen 12. 8. 1923, Lepa njiva, Mozirje.
V NOV od 14. 7. 1943.
Ranjen (način ranitve in kraj zdravljenja neznana).

26. GOGALA Janez-Petko
Ranjen pri Arihovi peči (prestrel stegna).
Odšel na zdravljenje na Gorenjsko.
Drugi podatki neznani.

27. GOSNIK Franc
Zdravil se je dalj časa pri Podbrežnik Francu, po domače Ravničarju v Solčavi (drugi podatki neznani).

28. GREGORC Jože-Pavel
Ranjen na Svinški planini.
Drugi podatki neznani.

29. GOLOB Katica
Doma iz Bele pri Železni Kapli.
Preko zime so ji zmrznile prsi.

Zdravila se je pri nekem kmetu na Svinški planini.
Padla 5. 5. 1945.

30. GOSTENČNIK Jože-Jošt
Vodnik v 2. četi 1. bat. VKO.
Ranjen avgusta 1944, ostali podatki neznani.

31. GRABNER Herman
Rojen 10. 4. 1905.
V NOV stopil 12. 12. 1944.
Ranjen 12. 2. 1945 v Slovenjem Plajberku.
Ujet od nemške policije; zdravil se je v ujetniški bolnišnici v Celovcu.

32. GRMOVŠEK Anton
Ranjen 1944 na Gurah blizu Vožnice — v stegno.
Zdravil se je pri kmetu Zausniku.

33. HADERLAP Miha
Rojen 26. 9. 1899 v Lepeni.
V NOV 17. 9. 1944 v VKO. Komandir relejne postaje.
Aprila 1945 se je med nemško hajko na Peci in Olševi močno prehladil.

34. HAUPTMAN Vlasta-Vida
Rojena 28. 1. 1926, Trbovlje.
V NOV 14. 7. 1944 — Šlandrova brigada.
Zbolela v 3. brigadi VDV med decembrsko ofenzivo na Veliki planini. Prvo pomoč ji je nudil brigadni zdravnik Lado.
Zdravila se je pri Mariji Keber-Ivani in Štefanu Stoparju v Podpeci 18, in sicer od 10. do 28. 1. 1945, nato pri Tetki, od tu pa je odšla v Koroški odred (sekretarka odrednega biroja SKOJ v KO).

35. HRIBERNIK Anton
Rojen 27. 2. 1910 v Dobji vasi pri Guštanju (Ravne na Koroškem).
V NOV 1. 8. 1944.
V decembrski ofenzivi na Veliki planini ozebel in zbolel na ledvicah.
Zdravil se je ilegalno v črnski bolnišnici.

36. HRVET Drago
Ranjen na Gurah, drugi podatki neznani.

37. HODOŠČAK Jože
Grafik iz Celovca.
Član VOS (reševal iz zaporov med drugim Toneta Tomšiča).
Sovražnik ga je ujel in kot ilegalca zaprl. Po kapitulaciji Italije se je vrnil v partizane.
Ranjen v Ziljski dolini.
Zdravil se je v bunkerju pod Arihovo pečjo, ki je bil izdan.

Ujet in odpeljen v beljaške zapore.
Imel je veliko rano, ves čas neobvezano, in so ga pretepali.

38. HUDOPISK Maks-Miklavž
Rojen 22. 9. 1920 v Breznici pri Prevaljah.
V NOV 4. 5. 1944 v 1. bat. VKO — politični delavec.
Ranjen 25. 11. 1944 pri Sv. Neži.
Ujet in prepeljan v bolnišnico Slovenj Gradec, kjer so mu amputirali nogo, nato so ga odpeljali v dravograjske zapore in ga kljub rani mučili in pretepali.

39. JEHART Anton-Stane
Rojen 5. 6. 1924 na Lešah pri Prevaljah.
V NOV 4. 5. 1944. Kurir na K-10.
Ranjen 15. 5. 1944 v desno nogo, ko je šel na zvezo in v Robu nad Solčavo padel v zasedo. Prvo pomoč mi je nudil komandir K-10 Matija Potočnik. Ostal na zdravljenju na K-10.

40. JERLIH Angela
Rojena 11. 5. 1909.
V NOV od februarja 1943; terenska aktivistka.
Obolela aprila 1944. Kraj zdravljenja neznan.

41. JOŠT
Borec Bojeve čete na Svinški planini.
Ranjen sredi septembra 1944 pri neki hiši v smeri Golovice.
Umrl za posledicami ranitve.

42. KAKER Franc
Rojen 22. 9. 1902 v Lučah, stanujoč v Črni.
V NOV 2. 6. 1944.
Na zdravniškem pregledu ugotovljeno, da ima kronično vnetje ledvic in vodenico; ocenjen kot stalno nesposoben za vojsko in poslan domov.

43. KAT
Po narodnosti Poljak, osebni podatki neznani.
Borec Bojeve čete.
Ranjen v koleno v noči od 21. na 22. avgust 1944 blizu Sankt Margerethena, severozapadno od Wolfsberga.

44. KERŽIČ (Šander) Ivanka-Vanja
Borka 2. bataljona Šercerjeve brigade.
Ozebla v februarski ofenzivi proti 14. diviziji in se zdravila pri terencih v Beli pri Železni Kapli; 5. 3. 1944 ujeta in poslana v taborišče.

45. KOBAU (Altić) Karolina-Karla
Rojena 1. 12. 1914, Mačkov Kanc, Crvenka, Vojvodina.

V NOV od 1942.
Ranjena 15. 3. 1945 v Boroveljskih Rutah v levo roko, s poškodbo križa. Ujeta in odpeljana v bolnišnico Gospa Sveta pri Celovcu. Iz bolnišnice pobegnila s pomočjo župnika Feiniga 15. 4. 1945.

46. KOGELNIK Roman-Vojnimir
Ranjen na Svinški planini v marcu 1945 v nogo. Zdravil se je skupaj z Rudijem Bajcem-Januarjem na domačiji Pri črni ženi, nato v nekem zapuščenem mlinu.

47. KODRIN Štefan-Konrad
Rojen 1. 11. 1919 v Ortanci.
V NOV 5. 5. 1943.
Ranjen: I. 19. 8. 1944 pri Gornjem Gradu,
II. 10. 10. 1944 v Občinah pri Trebnjem,
III. 8. 5. 1945 na Poljani pri Prevaljah.
Kraji zdravljenja neznani.

48. KONŠAK Maks-Zvonko
Rojen 20. 2. 1915 v Ljubnem ob Savinji.
V NOV 3. 8. 1943 v TV-1/4.
Ranjen 12. 12. v ramo desne roke. Prvo pomoč so mu nudili kurirji postaje, nato se je 2 meseca zdravil pri kmetu Zrnu.

49. KOPMAJER Jože
Rojen 12. 3. 1921 v Mežici.
V NOV 6. 8. 1943.
Ranjen: I. spomladi 1944 v Leškem grabnu nad Prevaljami v levo roko (komolec).
II. maja 1944 nad Labotom v levo nogo.
Zdravil se je pri kmetih nad Solčavo: na Suhadolu, Ramšiji, Majdaču itd.

50. KOLENIK Lipej-Stanko
Rojen 22. 9. v Šmarjeti nad Pliberkom.
V NOV v 4. bataljon 3. brigade VDV.
Ranjen 19. 3. 1945 na Tratovem vrhu na Libeliški gori v desno nogo. Zdravil se je v Novakovem bunkerju na Strojni, nato pa v brunarici v Pernatovem gozdu nad Jamnico.

51. KOŠIR Jože
Ranjen februarja 1945 ob nemškem napadu na bunker aktivistov okraja Beljak pod Arihovo pečjo. Ujet, odpeljen v beljaško bolnišnico, nato v Dachau.

52. KOŠUTNIK Friderik
Rojen 3. 2. 1927 v Selah — Zg. Kot.

V NOV 4. 1. 1945 v 1. bataljon KO.
Ranjen 15. 1. 1945 (prestrel prstov leve roke).
Nemci so ga ujeli; zdravil se je v ujetniški bolnišnici v Celovcu.

53. KOS Boris
Dijak, doma iz Ljubljane (sin zdravnika na Vrtači).
Mladinski aktivist v Ziljski dolini.
Ranjen v nogo.
Zdravil se je v bunkerju obveščevalnega voda 9. korpusa v Steinmeeru (Kamnitem morju) pod Dobračem.
Padel 1. aprila 1945.

54. KOS Ivan-Janez
Maja 1945 se je tri tedne zdravil pri kmetu Urbanu Plesniku v Podolševi.

55. KOSTJA
Osebni podatki neznani.
Borec 3. bataljona VKO.
Ranjen maja 1944 na Peršečem mostu čez Obirščico, v nogo.
Trije borci so jurišali, da so pregnali Nemce in rešili ranjenca ter ga odnesli v strmino. Na Roblekovi planini med koroškim Storžičem in Grintavcem so ga oddali v zdravljenje na neko kmetijo.

56. KORL Jernej
Domačin iz Ettendorfa v Labotski dolini.
Nemci so ga leta 1944 kot partizana ranjenega ujeli in pretepali.

57. KRISTL
Osebni podatki neznani.
Ranjen 6. decembra 1944 na Svinški planini. Z muko se je privlekel do Pöllinga, kjer ga je na neki domačiji prevzelo v oskrbo domače dekle Fini. Bil je štirikrat zadet, poleg tega pa poln razcefranih koščov mesa in krvi politkomisarja Mihaela Roša-Poldeta, ki se mu je pod glavo raztreščila bomba.

58. KRPAN
Doma nekje z Gorenjske, drugi osebni podatki neznani.
Ranjen 13. 12. 1944 v roko pri Kuvezniku; ujet.

59. KREVH Anton-Marko
Rojen 29. 11. 1918 v Guštanju.
V NOV 4. 9. 1943.
Zaradi bolezni na nosu poslan 1. 7. 1944 iz VKO v bolnišnico na Dolenjskem.

60. KRIVEC Jože
Rojen 15. 3. 1913 v Solčavi.

V NOV 19. 6. 1944 v koroški bataljon VDV.
Ranjen 19. 6. 1944 v Solčavi v stopalo noge.
Zdravil se je v hiši na Šturmovem hribu.

61. KROPIVNIK Franc
Rojen 27. 9. 1928 v Selah — Zg. Kot.
V NOV 17. 11. 1944.
Ranjen in zasut od plazu na kurirski poti na Košuti.
Zdravil se je na kurirski postaji na Selah-Zg. Kot.

62. KOHNHAUSER Heinrich-Heina
Član avstrijske odporniške skupine Leoben-Donawitz.
V jeseni 1944 so Nemci napadli bunker te skupine, in Kohnhauser je bil ranjen v peto. Zavlekel se je v neko skalno votlino, vendar ga je policijski pes izsledil in Nemci so ga zverinsko ubili.

63. LAVRIČ Rudolf-Gašper
Rojen 14. 4. 1914 v Gornjem polju — Straža na Dolenjskem.
V NOV 21. 1. 1943. Intendant v 2. bataljonu Tomšičeve brigade.
Ranjen na pohodu 14. divizije na Štajersko (oplazni strel v meča).
Po prihodu na Solčavsko 26. 2. 1944 zbolel za pljučnico. Ostal je na zdravljenju na kmetiji Icmanik, kjer je 22. 3. 1944 umrl.

64. LAUSEGGER Herman-Jure
Rojen 6. 4. 1925 v Slovenjem Plajberku.
V NOV 28. 10. 1944 v 1. bataljon KO.
Ozebel v noge novembra 1944 v Bodentalu.
Zdravil se je na kurirski postaji K-3 pod Belo Pečjo.

65. LEV
Po narodnosti Poljak, osebni podatki neznani.
Borec Bojeve čete na Svinški planini.
Ranjen v noči od 21. na 22. avgust 1944 blizu Sankt Margarethena, severozapadno od Wolfsberga.
Za posledicami ranitve je pozneje umrl.

66. LESJAK Vinko-Cvetko
Rojen v Kotljah.
V NOV 16. 3. 1944.
Ranjen pri Djekšah na Svinški planini, 5. 12. 1944 od ročne bombe v obe nogi. Prvo pomoč mu je nudil Karel Prušnik-Gašper.
Zdravil se je tri tedne na domačiji Pri mamici.

67. LOGAR Avgust-Blisk
Doma iz Kotelj (po domače pri Nacestniku).
Ranjen na Svinški planini; dobil je pet strelov skozi prsi.

Janez Wutte-Luc ga je za silo obvezal.
Esesovci so ga ujeli in ga zverinsko ubili.

68. LOGAR Frančiška-Strela
Doma iz Kotelj (žena Avgusta Logarja-Bliska).
Borka Bojeve čete na Svinški planini.
Ranjena 21. 11. 1944. Nemci so jo ujeli, jo mučili in nato ubili.

69. LUZAR Saša-Dore
Politični delavec na Koroškem.
Ranjen 1. maja 1945 blizu Grebinja.
S pomočjo aktivistov in dr. Marije Nagele prepeljan ilegalno v sanatorij Marija Hilf v Celovcu, kjer se je zdravil do konca vojne.

70. MAHNIČ Franc-Boj
Komandir tako imenovane Bojeve čete 4. bataljona KO na Svinški planini.
Ranjen v nogo v noči od 21. na 22. avgust 1944 blizu Sankt Margarethena, severozahodno od Wolfsberga.
Soborci so ga rešili iz zasede in ga obvezali, nato pa odložili v nekem skrivališču. Preko nemškogovorečega sodelavca Waldmana so mu priskrbeli zdravniško pomoč.
Padel marca 1945.

71. MALC Marjan
Ranjen maja 1944 na Gurah.
Zdravil se je v Mivškovi četi.

72. MALLE Jožko
Rojen 29. 3. 1908 na Selah-Zg. Kot.
V NOV 28. 5. 1944 v ZKO.
Ranjen 28. 12. 1944 v svoji rojstni vasi (prestrel prsnega koša).
Zdravil se je pri kmetu Harniku.

73. MALLE Šimen
Rojen 26. 10. 1904.
V NOV od septembra 1944 v zaščiti Oblastnega komiteja KPS za Koroško.
Ranjen v zimi 1944/45 (prestrel hrbta).

74. MAK Mirko
Rojen 13. 5. 1930.
V NOV 24. 12. 1944 v KO.
Ranjen marca 1945 v desno stegno.

75. MAK Jožef
Rojen 28. 2. 1926 na Selah-Zg. Kot.
V NOV 29. 5. 1944 v ZKO, pozneje je bil kurir na postaji K-4.

Ranjen avgusta 1944 v Srednjem Kotu (prestrel desne roke). Zdravil se je na postaji K-4.

76. MAJSTOROVIĆ Drago-Djure
Rojen 17. 7. 1920 v Osredku — Bihać, BiH.
V NOV 27. 7. 1941.
Borec Zapadnokoroškega odreda.
Ranjen 18. 3. 1944 v Bistriških Rovtah (strel v levo nogo pod kolenom).
Prvo pomoč mu je nudil Anton Beton-Bojan.
Zdravil se je 10—14 dni v bunkerju kurirjev v Suhi pod Golico.

77. MERKAČ Franc
Rojen 23. 8. 1924 v Kotljah.
Borec Bojeve čete na Svinški planini.
Ranjen 21. 11. 1944 v nogo.
Zdravil se je v nekem bunkerju na Svinški planini. Nemci so ga 5. decembra 1944 ob napadu na bunker ujeli ter ga odpeljali v celovške zapore. Nazadnje je bil pred vojaškim sodiščem obsojen in poslan v kazenski bataljon.

78. MEZNER Peter
Rojen 18. 12. 1908 v Guštanju.
V NOV 1. 9. 1944 v KO.
Ranjen januarja 1945 v desno roko. Zdravil se je pri kmetu Petriču, po domače Podpečniku v Podgori pri Kotljah do aprila 1945. Zdravila je dobival od dr. Erata. Po ozdravitvi dodeljen političnim delavcem okraja Guštanj-Prevalje.

79. MIVŠEK Anton
Komandir prve partizanske skupine, ki se je bojevala na levem bregu Drave na Koroškem.
Ranjen: I. poleti 1944 v stopalo. Zdravil se je v provizoričnem šotoru na Gurah. Zdravil ga je Janez Kmet-Mirko.
II. 16. 10. 1944 pri Vovbrah v roko nad komolcem. Zdravil se je na domačiji Pri Jožu pri Lipcah blizu Tuc na vzhodnih Gurah.
III. aprila 1945 od šiber (imel jih je po vsem telesu). Zdravil se je na kurirski postaji Pri Jožetu ali Pri radiu na vzhodnih Gurah.

80. MIVŠEK Slavka
Rojena 24. 4. 1920 v Kobaridu.
V NOV 1. 10. 1944 v 4. bataljon KO.
Zbolela februarja 1945 za pljučnico.

Zdravila se je 14 dni pri kmetu Štefanku na Korici, nato odšla z enoto nazaj na Svinško planino.

81. MLAČNIK Kristijan
Rojen 11. 12. 1925 v Mežici.
V NOV marca 1944 v 2. bataljon VKO.
Ranjen 5. 12. 1944 na Svinški planini (prestrel desne roke in drobec nad levo oko).
Zdravil se je v enoti.

82. MLAČNIK Anton
Ranjen na Svinški planini, s petimi ranami.
Zdravil se je v enoti.

83. MLINAR Filip-Vuk
Rojen 20. 4. 1918 v Črni na Koroškem.
V NOV 20. 10. 1944 v Koroški bataljon.
Ranjen 8. 8. 1944 v Lučah ob Savinji v desno roko in prsni koš.
Zdravil se je 15 dni pri Ivanki in Petru Štifar v Suhadolu.

84. ORAŽE Mirko
Rojen 31. 1. 1927 na Selah-Zg. Kot.
V NOV oktobra 1944 v 2. bataljon KO.
Obolel v januarju 1945. Kraj zdravljenja neznan.

85. PANDEV Ivan-Metod
Rojen 18. 5. 1922.
V NOV 29. 3. 1943 v Koroški bataljon.
Ranjen (drugič) 28. 6. 1944 na Mlinarskem v Bistri. Nemci so ga ujeli, ga odpeljali proti Celovcu in ga med potjo zverinsko ubili.

86. PEČNIK Franc-Jur
Rojen 1924. Borec Bojeve čete na Svinški planini.
Obolel julija 1944. Zdravil se je v nekem zasilnem bunkerju na Svinški planini. Spomladi 1945 je bil ranjen v nogo in roko. Zdravil se je na pobočju Stare gore na Koroškem v bunkerju, ki ga je zgradil Franc Oprčan-Brko.

87. PEČNIK Janez-Krištof
Rojen 14. 12. 1924 v Beli pri Železni Kapli.
V NOV 28. 10. 1943. Politični delavec (sekretar OK OF Velikovec).
Ranjen 7. 3. 1945 na Svinški planini v desno nogo.

88. PEČNIK Luka
Rojen 16. 10. 1915 v Beli pri železni Kapli.
V NOV 17. 10. 1943. Komandir kurirske postaje K-7
Ranjen 27. 1. 1945 v Beli v desno nogo. (stegno).

89. PEČNIK Valentin-Lojz
Rojen 23. 10. 1910 v Beli.
V NOV 18. 7. 1943.
Ranjen 5. 3. 1944 v Beli (dobil drobce bombe v levo dlan, levi laket in desno stegno).

90. PEČNIK Valter-Milan
Rojen 8. 4. 1925 v Celovcu.
V NOV 28. 3. 1944 v VKO.
Ranjen 28. 9. 1944 v Bistri pri Pliberku od drobcev bombe v desno stegno, koleno, desno zapestje in brado.

91. PEČOVNIK (Podojstršek) Rozalija-Milka
Rojena 30. 7. 1927 v Javorju pri Črni na Koroškem.
Borka 3. bataljona KO.
Zaradi močno ozeblih nog se je šest tednov zdravila v Camlekovi bajti.

92. PETRIČ Hinko-Zorko
Rojen 27. 6. 1923 v Kotljah.
V NOV 5. 5. 1944 v minerski vod VKO.
V decembrski ofenzivi ozebel v stopala obeg nog.
Zdravil se je pri kmetu Mlačniku na Zgornjih Selah in pri Podpečniku v Podgori od januarja do aprila 1945. Zdravila dobival od dr. Erata.

93. POTOČNIK Franc
Ozebel. Zdravil se je pri Anziju Arnoldu, po domače Ledineku v zasilnem bunkerju v hlevu.

94. PODKRIŽNIK Ivan
Doma iz Javorja pri Črni na Koroškem.
Kot partizan se je zdravil ilegalno v črnski bolnišnici.

95. PLATOŠEK Ivan
Zdravil se je v zemljanki aktivistov OF okraja Guštanj-Prevalje na Polovcu v Javorju.
12. februarja je bil bunker zaradi izdaje napaden in je ob tej priliki padel.

96. PRAPER Peter-Andrej
Rojen 28. 7. 1926 v Lomu nad Mežico.
V NOV 4. 8. 1943 v Koroški bataljon.
Ranjen kot borec ZKO 23. 3. 1944 v Pinji vasi pri Šmarjeti v Rožu (prestrel pljuč in obeh nog, leva roka in glava poškodovani od krogel in drobcev granat).
Ujet v nezavestnem stanju. Od 23. 3. do 30. 4. 1944 v bolnišnici v Ce-

lovcu, nato v gestapovskih zaporih; 23. 5. poslan v Dachau, od tam pa v Mauthausen.

97. PRAPROTNIK Miha
Rojen 23. 9. 1917 v Žerjavu.
V NOV 6. 5. 1944 v Bračičevo brigado.
Novembra 1944 je bil zaradi bolezni odpuščen.
Zdravil se je ilegalno v črnski bolnišnici.

98. PRINČIČ Stane
Prvi pomočnik načelnika OC pri štabu ZKO.
Septembra 1944 se je po nesreči ustrelil s pištolo v nogo.
Zdravil se je na centru Okrajnega komiteja KPS Beljak pod Arihovo pečjo.

99. PRUŠNIK Karel-Gašper
Bolan na hrbtenici v zimi 1944/45.
Zdravil ga je nemškogovoreči kmet David Rogač.

100. REPEŠ Anton
Rojen 19. 7. 1924 v Dolenjem Jezeru.
V NOV 16. 9. 1943. Komandir kurirske postaje na vzhodnih Gurah.
Spomladi 1945 zbolel (turi po vsem telesu).
Zdravil se je v kurirski zemljanki Pri Jožetu ali Pri radiu, od 10. 5. 1945 pa v VB JA v Celovcu.

101. RIBNIKAR Kristijan-Feliks
Borec Mivškove čete in politični delavec na Gurah.
Ranjen v noči od 3. na 4. marec 1945 na območju Led-Ruda (oplazni strel preko hrbta).
Zdravil se je v enoti.

102. RIŠO
Ruski vojni ujetnik, osebni podatki neznani.
Avgusta 1944 pobegnil iz ujetniškega taborišča v Labotu.
Pri pobegu ranjen v dlan leve roke. Prvi dan je dobil zatočišče pri Tonetu Merkaču, po domače Čegovniku, nato v Godčevem bunkerju, nato pa spet pri Čegovniku.
Umrl zaradi zastrupitve.

103. RITLOP Rudi-Jože
Rojen 1922 v Vodrancih, Kog pri Ljutomeru.
Borec 4. bataljona KO.
Ranjen spomladi 1945 na Svinški planini.

104. ROMŠAK (Vasič) Marija-Ančka
Rojena 30. 1. 1921 v Podstudencu pri Kamniku.
V NOV 30. 7. 1942 v 2. četo Kamniškega bataljona. Leta 1943 po-

slana na Koroško kot politična delavka na terenu Lobnik, Lepena, Remšenik.

Ranjena 5. 3. 1944 v desno ramo in glavo ob nemškem napadu na zemljanko političnih delavcev na južnem pobočju Kuharjeve domačije v Beli pri Železni Kapli.
Ujeta in odpeljana v zapor.

105. RUČIGAJ Vera
Ranjena na Koroškem v letu 1945.
Prenesli so jo v bunker tehnike TC 55 pod Macnom nad Bajdišami pri Borovljah. Tu jo je obiskal medicinec in politični delavec Janez Kmet-Mirko in jo obvezal.

106. RUPIČ Jožef
Rojen 20. 3. 1926.
V NOV 15. 5. 1944 v VKO.
Ranjen 17. 5. 1944 (prestrel desne roke, odstrel treh prstov).

107. SADJAK Janez
Rojen 20. 8. 1927.
V NOV 11. 9. 1944 v 2. bataljon KO.
Ranjen 13. 10. 1944 v boju na Lužah.

108. SIEBULJ Andrej
Rojen 30. 11. 1897 v Mokrijah pri Dobrli vasi na Koroškem.
V NOV 29. 7. 1944 v VKO.
Zbolel oktobra 1944.

109. SLEMNIK Fridi-Gašper
Doma iz Kotelj.
Vodnik v Bojevi četi na Svinški planini.
Ranjen v noči od 21. na 22 avgust 1944 blizu Sankt Margarethena v trebuh.
Da ne bi prišel Nemcem živ v roke, se je sam ustrelil.

110. SONJAK Ivan
Rojen 25. 6. 1915 na Belšaku pri Prevaljah.
V NOV 11. 6. 1944 v VKO.
Ranjen 15. 10. 1944 pri Železni Kapli v desno nogo in levo roko.
Zdravil se je 14 dni v enoti.

111. STANE Elizabeta-Olga
Rojena 28. 9 1926 v Železni Kapli.
V NOV 4. 5. 1944 v 1. bataljon ZKO.
Zaradi močnih ozeblin na nogah, ki jih je dobila v zimi 1944/45, se je zdravila v bunkerju na Stari gori.

Dr. Milorad Hadžić ji je amputiral obe nogi pod kolenom. Zaradi zastrupitve umrla dva tedna pred koncem vojne.

112.SUŠNIK Franc
Borec 4. bataljona KO na Svinški planini.
Zdravil se je v zasilnem bunkerju pri kmetu Žalnikarju.
Pozneje je bil spet ranjen. Nemci so ga ujeli; zaradi mučenja in ranitve je izdihnil pri kmetu Tužaku.

113.ŠIPEK Mitja
V NOV od jeseni 1944. Politični delavec v okraju Guštanj-Prevalje.
V zimi 1944/45 zbolel za pljučnico.
Zdravil se je v bunkerju na Strojni.

114.ŠTEHARNIK Ivan-Džok
Rojen 27. 8. 1925 v Guštanju.
V NOV od avgusta 1943.
Ranjen: I. v borbi na Jezerskem v desno roko.
II. 15. 11. 1944 v Šercerjevi brigadi od napadu na Šoštanj (poškodba stopal od drobcev).
Zdravil se je v VPB Solčava v Lučki Beli od 18. 11 do 19. 12. 1944 in nato še nekaj dni v neki drvarski koči.

115.ŠTEMPIHAR Jože-Gorazd
Rojen v Lužah, Šenčur pri Kranju.
Komandir 1. čete 1. bataljona VKO.
Ranjen 2. 6. 1944 pri Mravljaku v Koprivni.
Da ne bi prišel Nemcem živ v roke, se je sam ustrelil.

116.ŠTRUKELJ Olga-Dunja
Rojena 3. 3. 1923 v Kožljeku pri Cerknici.
Aktivistka od 1941. V NOV 29. 9. 1942. Nazadnje bolničarka v Šercerjevi brigadi.
Ozebla na pohodu 14. divizije na Štajersko.
Zdravila se je pri terenskih aktivistih v Beli pri Železni Kapli. 5. 3. 1944 ranjena v roko, ujeta in odpeljana v taborišče Auschwitz.

117.ŠTRUMPFELJ Tone-Ante
Ranjen nad Arhivo pečjo (prestrel mišice na roki).
Odšel na zdravljenje na Gorenjsko.

118.ŠVAJGER Anton
Rojen 6. 8. 1928.
V NOV 22. 6. 1944 v 1. bataljon ZKO.
Ranjen 15. 1. 1945 (prestrel leve rame).
Zdravil se je v enoti.

119. TOMEK
Po narodnosti Poljak, osebni podatki neznani.
Ranjen 6. 12. 1944 na Svinški palnini. Ozebel.
Soborci so ga skrili v zasilni bunker v kleti Žalnikarjeve domačije.

120. TRAWNITSCHEK Wilma
Rojena 24. 4. 1899 na Dunaju; Avstrijka.
V NOV 11. 2. 1944.
Leta 1944 je bila dalj časa na zdravljenju pri Francu in Mariji Žunter, po domače Kočnar v Matkovem kotu.

121. ULČAR Jože-Mirko
Komandant 4. bataljona KO.
Ranjen na Svinški planini (prestrel leve roke).
Zdravil se je v enoti.

122. ULČAR Vinko-Saša
Rojen 22. 9. 1929 na Jesenicah.
V NOV 14. 5. 1944. Kurir na postaji K-2.
Ranjen 1. 4. 1945 pod Golico. Ujet, prepeljan na Golnik, od tam pa v begunjske zapore.

123. URANIČ Ivan-Drago
Rojen 22. 11. 1919 v Zagorju ob Savi.
V NOV 12. 4. 1942 v 1. štajerski bataljon; pozneje komandant VKO in KO. Imenovan tudi za komandanta KGO, vendar dolžnosti zaradi odhoda v oficirsko šolo ni prevzel.
Ranjen: I. 5. 8. 1942 v vasi Črni vrh nad Ločico pri Vranskem od drobcev bombe v hrbet.
II. Marca 1944 v stegno leve noge nad kolenom (pri Rojaku v Koprivni, ko je razstavljal pištolo).
Zdravil se je v enoti.

124. UŽNIK Albin
Rojen 16. 4. 1918 v Selah-Zg. Kot.
V NOV 5. 2. 1942. Komandir kurirske postaje.
Ranjen v levo nogo v zimi 1944/45.

125. VARH Jožefina
Rojena 19. 2. 1926 v Selah-Zg. Kot.
Sodelovala z NOV od decembra 1943.
23. 12. 1944 po nesreči obstreljena v levo nogo od člana zaščite OO OF Celovec.
Zdravila se je dva dni v bunkerju političnih delavcev celovškega okraja, nato doma. Zdravil jo je Janez Kmet-Mirko.

126. VASIČ (Pirjevec) Marjeta
Od junija 1944 sekretarka Oblastnega komiteja SKOJ za Koroško
V zimi 1944/45 je močno ozebla (amputirali so ji prste na nogi); poleg tega je bila tudi noseča.
Zdravila se je sprva v VPB Krtina nad Jezerskim, nato v bunkerju na Obirju (skupaj z Olgo Červan).

127. VERČNIK Hubert
Rojen 1. 11. 1927.
V NOV 19. 3. 1944 v VKO.
Ranjen 8. 4. 1944 v Podgorjah (prestrel desnega bedra, poškodba kosti).

128. VID
Študent medicine iz Ljubljane, osebni podatki neznani.
Borec 4. bataljona KO na Svinški planini.
Težko ranjen (dobil rafal skozi trebuh).
Da ne bi prišel Nemcem živ v roke, se je sam pokončal z bombo.

129. VRŠNIK Avgust-Mitja
Rojen 15. 8. 1920 v Lučah.
V NOV 1944 v VKO. Politkomisar 4. bataljona KO na Svinški planini.
Ranjen: I. 28. 1. 1945 na Svinški planini v palec desne roke.
II. 13. 3. 1945 v trebuh.
Da ne bi prišel Nemcem živ v roke, se je sam ustrelil.

130. WUTTE Janez-Luc
Rojen 26. 12. 1918 v Veselah pri Št. Vidu v Podjuni.
V NOV 23. 4. 1944. Borec Bojeve čete, politični delavec na območju Svinške planine.
Ranjen 23. 10. 1944 v desno nogo.
Zdravil se je v nekem skrivnem bunkerju v gozdu na območju Svinške planine.

131. WUTTE Tomaž
Rojen 28. 9. 1898.
V NOV 10. 4. 1945 v 1. bataljon KO.
Poškodovan.

132. WUTTE Valentina-Marjeta
Ranjena 15. 3. 1945 v Boroveljskih Rutah kot politična delavka.
Ujeta (skupaj s Karlo Kobau), odpeljana na celovški Gestapo, nato v bolnišnico Gospa Sveta pri Celovcu.
Iz bolnišnice pobegnila (skupaj s Karlo Kobau) 15. 4. 1945.

133. ZABLAČAN Engelbert
Rojen 8. 11. 1928 pri Šmarjeti v Rožu.
V NOV 13. 9. 1944. Kurir komandanta 2. bataljona KO.
Ranjen 18. 10. 1944 pri kmetu Harniku na Selah.

134. ZDOVC Ignac
Rojen 15. 7. 1924.
V NOV 1. 6. 1944. Kurir na območju severno od Drave.
V januarju 1945 je močno ozebel v noge.
Ranjen spomladi 1945 na Svinški planini v levo roko.

135. ZUPAN Janko
Rojen 18. 12. 1927.
V NOV oktobra 1944 v 1. bataljon KO.
Ozebel v januarju 1945.

136. ZUPANČIČ Zora
Rojena 31. 12. 1920 v Libučah pri Pliberku.
V NOV 20. 4. 1944.
Ranjena 7. 11. 1944 v 4. bataljonu KO pri Poreču ob Vrbskem jezeru (prestrel obeh stegen in ranitev desne podlakti).
Zdravila se je pri treh kmetih na Svinški planini.

137. ZUGWITZ Andrej
Rojen 28. 11. 1925 v Celovcu.
V NOV 20. 5. 1944 v ZKO.
Ranjen 31. 8. 1944 v Solčavi (prestrel leve noge).
Ujet, obsojen na smrt, ob zlomu Nemčije osvobojen.

138. ŽEMVA Ivan-Majski
Rojen v Gorjah pri Bledu.
Borec bataljona VDV za Koroško, član zaščite Oblastnega komiteja KPS za Koroško.
Lažje ranjen v pleča v Podgorjanskih Rutah.

139. ŽVIKART Urška
Rojena 17. 10. 1926 na Obirskem.
V NOV 12. 9. 1944.
Ranjena januarja 1945 ob premiku enote iz Lobnika v Koprivno, in sicer od dumdumke v levo stegno zgoraj.
Zdravila se je sprva v enoti, od marca 1945 pa je bila na okrevanju na kurirski postaji nad Koprivno.

IV. SANITETNO OSEBJE, KI JE DELOVALO NA KOROŠKEM IN SOLČAVSKEM ALI BILO POVEZANO S KOROŠKIM PARTIZANSKIM ZDRAVSTVOM

1. ADAMIČ Franc
Od 8. 3. 1945 intendant pri VPB na območju Koprivne (natančnejši opis v seznamu II)

2. Dr. ARH
Zdravnik na Ljubnem ob Savinji.
Večkrat je poslal zdravila in sanitetni material solčavskim bolnišnicam, v svoji ambulanti pa je tudi zdravil koroške partizane.

3. ARIZANOVIĆ Božo
Član osebja VPB Krtina.

4. BAUER Anton
19. 9. 1944 imenovan za sanitetnega referenta pri štabu ZKO.

5. BELCIJAN Ivana-Majda
Rojena 15. 10. 1915 v Dolu pri Ljubljani. Zaščitna sestra (končala je dve leti bolničarske šole). Bolničarka v SVPB — SZC II.

6. Dr. BENIGAR Jože-Bene
Kot zdravnik je že od leta 1941 sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem.
V jeseni 1943 se je aktivno vključil v NOV in bil sanitetni referent 14. divizije in 4. operativne cone.
Večkrat je obiskal ranjence 14. divizije, ki so se po pohodu na Štajersko zdravili v solčavskih bolnišnicah.

7. BENOR Anton-Luka
Rojen 7. 6. 1921 v Podgorju pri Slovenj Gradcu.
V NOV 2. 2. 1944.
18. 8. 1944 postavljen za bolničarja v 3. bataljon VKO.

8. BESEDNJAK Boštjan
Od 28. 2. 1945 član intendance VPB na območju Koprivne (natančnejši podatki v seznamu št. II)

9. BILINA Marija
Rojena 20. 11. 1917 v Predosljah (Grosuplje).
V NOV 23. 8. 1944.
V SVPB-SZC I 27. 11. 1944 (bolničarka); nekaj časa v B-11.

10. BIRSA Vlado-Lado
Rojen 23. 8. 1915 v Ljubljani.
V NOV 10. 10. 1942 v Prvo kraško četo; pozneje bataljonski bolničar v Kosovelovi brigadi, nato komandir čete v Gradnikovi brigadi. Kon-

čal oficirsko minersko šolo pri 9. korpusu, nato prostovoljno odšel na Koroško. Sprva borec ZKO, nato komandir čete v KO. 9. 12. 1944 postavljen za politkomisarja SVPB-SZC II; po reorganizaciji in evakuaciji bolnišnice odšel v PE.

11. BOLTEŽAR Matilda-Ida
Rojena 11. 2. 1901 v Žvabeku pri Pliberku.
V NOV 19. 3. 1944 v VKO.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu od 29. 5. 1944; kuharica in perica.

12. BÖHM Janez
Rojen 1919 v Št. Jakobu v Rožu.
Član osebja VPB Amerika.

13. BRAUNSBERGER Jože
Član osebja B-11 (natančnejši opis v seznamu II).

14. BREN Ciril-Čiro
Bolničar v Mivškovi četi na Svinški planini.

15. BRUMEN Franc
Absolvent medicine.
Član kirurške ekipe na Ljubnem, nato vodja VPB Amerika.

16. DEBELJAK Matevž
Obveščevalec VPB Krtina.

17. DREMELJ Anton-Ante
Od 21. 4. 1945 politkomisar VPB Za mlini na Obirskem (natančnejši podatki v seznamu II).

18. Dr. DRŽAJ Peter, šef sanitetnega odseka 4. operativne cone. Padel 25. 12. 1944.

19. Dr. ERAT Boštjan
Rojen 15. 1. 1891 v Kanalski dolini.
Medicino je študiral v Grazu.
Od 1920 dalje zdravnik v Guštanju (Ravne na Koroškem).
Pošiljal partizanom zdravila in sanitetni material, pa tudi sam jih je zdravil.

20. ERŽEN (TOMAZIN) Anica-Pepca
Rojena 26. 7. 1915 na Jesenicah.
V NOV 11. 9. 1941.
Maja 1943 prišla iz Kamniškega bataljona na Koroško. Dodeljena kot bolničarka ranjenemu Petru Tomazinu-Skali. Od 23. 3. 1944 kot bolničarka v SVPB-SZC v Matkovem kotu, 17. 8. pa skupaj s Petrom Tomazinom-Skalo, s katerim se je 30. julija poročila, odšla v Bistro kot vodja novonastajajoče bolnišnice B-11. Tu je ostala do konca vojne.

21. FIŠER Mirko
Rojen 20. 4. 1926 v Slovenj Gradcu.
V NOV 14. 5. 1944.
Bolničar v minerskem vodu KO.

22. FLEGAR Franc
Bolničar v VPB Krtina.

23. FONDA Andrej
Rojen 10. 3. 1879 v Lokvah pri Trstu.
V NOV 15. 2. 1943.
Sprva borec Vipavskega odreda in Brkinske brigade, nato član gradbene ekipe pri dr. Petru Držaju, od 1. 8. 1944 do osvoboditve pa vodja gradbene ekipe pri SVPB-SZC.

24. FORTIN Jože
Rojen 21. 2. 1924 na kmetiji Macigoj pod Uršljo goro.
Zaradi obolelosti dodeljen intendanci SVPB-SZC kot voznik.

25. FRIC (osebni podatki neznani)
Nekaj časa član gradbene ekipe SVPB-SZC v Matkovem kotu.

26. FUNTEK Janez
Rojen 22. 4. 1911 v Podvolovljeku pri Lučah.
V NOV 4. 4. 1944 v Tomšičevo brigado.
Zaradi bolezni prišel 17. 9. 1944 v SVPB-SZC (pozneje v PE) in bil do konca vojne član delovne ekipe.

27. GERŠAK Maks
Član osebja VPB Za mlini na Obirskem.

28. GOLOB Franc-Gašper
Rojen 1. 1. 1924 v Koprivni pri Črni na Koroškem.
V NOV 4. 4. 1944.
Ranjen 12. 10. 1944.
Od 15. 11. 1944 do januarja 1945 član delovne ekipe SVPB-SZC I, nato do 22. 4. kurir upravnika SVPB-SZC Sava Vrtačnika Krna (Borisa).

29. GORNIKOV sin Hanzej
Član osebja VPB Amerika.

30. GRADIŠEK Jože-Storž
Rojen 13. 3. 1913 v Solčavi.
V NOV 19. 2. 1944 v VKO.
Junija in julija 1944 intendant pri SVPB-SZC.

31. Dr. HADŽIĆ Milorad
Rojen 15. 5. 1900 v vasi Malo Krčmare, občina Rača Kragujevačka.
Končal medicinsko fakulteto v Beogradu 1928.

Specialist za notranje bolezni.
Od razpada Jugoslavije dalje vseskozi v raznih zaporih.
Interniran v taborišču na Dunaju; od tam pobegnil in 27. 8. 1944 postal sanitetni funkcionar Kozjanskega odreda, pozneje 14. divizije.
25. 10. je zaradi vnetja ledvic odšel v PE, kjer je bil tudi posvetovalni zdravnik. Po ozdravitvi je bil do konca vojne terenski partizanski zdravnik na vsem območju Koroške.
Po končani vojni je bil zdravnik v VB JA v Celovcu, do njene ukinitve avgusta 1945.

32. HEBAR (Vukadinović) Vera
Vodja TA Viharnik v Podvolovljeku.

33. HERLE Ivanka
Rojena 20. 6. 1920 v Solčavi.
V NOV konec 1942 v 1. koroško četo. Bolničarka čete.
18. 8. 1943 je v skorjevki v bližini Knezove električne centrale v Robanovem kotu rodila hčerko Lučko.
Decembra 1943 odšla v Zidanškovo brigado.
Padla 14. 3. 1944 pri Skomarjah na Pohorju.

34. HUDOPISK Tone-Zvone
Rojen 29. 11. 1917 v Kotljah.
V NOV 27. 3. 1943 v Koroški bataljon. Po napadu na Mežico 3. 4. 1943 odšel na Pohorje, kjer je bil sanitetni referent v Pohorskem odredu in nato v Zidanškovi brigadi.
Od aprila do septembra 1944 sanitetni referent VKO in KGO, nato veterinarski referent 4. operativne cone in šef veterinarskega odseka pri štabu 1. divizije KNOJ.

35. IKOVIC Anton-Dorko
Rojen 2. 1. 1926 v Solčavi.
V NOV 20. 2. 1944 v VKO.
Od 10. 3. do 30. 3. 1944 bolničar 3. čete, nato dodeljen za bolničarja k ranjencem 14. divizije v kočo ob Ručniku. Od 10. aprila do oktobra 1944 kurir, pomožni intendant in obveščevalec, od oktobra do sredine decembra politkomisar SVPB-SZC I. Od reorganizacije do osvoboditve spet kurir in intendant.

36. IVANČIČ Ivica
Vodja TA na Suhadolski pustoti.

37. JANEŽ Silva
Rojena 17. 12. 1928 v Trbovljah.
Članica sanitetnega ekonomata, sektor 3 v Robanovem kotu.

38. JANKOVIČ Miha
Rojen 27. 6. 1914.
V NOV 13. 9. 1944.
Administrator v SVPB-SZC.
Po osvoboditvi je bil do junija 1945 politkomisar VB JA v Celovcu.

39. JERIČ Franc
Rojen 26. 1. 1919 v Železni Kapli.
V NOV 28. 8. 1944.
V jeseni 1944 dodeljen intendanci SVPB-SZC, kjer je v glavnem opravljal mesarske posle.
Od 19. 5. 1945 intendant VB JA v Celovcu.

40. KANDUR Frida-Marica
Bolničarka v 2. četi Koroškega bataljona.

41. KARNER Franc
Bolničar v 1. četi 3. bataljona KO.

42. KAVTIČNIK Matija-Tadej
Rojen 10. 2. 1924 v Zavodnjah nad Šoštanjem.
V NOV 15. 5. 1944 v koroški bataljon VDV.
Od avgusta 1944 član intendance SVPB-SZC, v letu 1945 pa član intendance PE.

43. KELIH Franc
Pomočnik bolničarja v VPB Amerika.

44. KELIH Florjan
Bolničar v VPB Amerika.

45 KENDA Jože
Rojen 15. 6. 1920 na Brdu pri Lukovici. Študent medicine.
Od začetka junija do 28. avgusta 1944 upravnik VPB Krtina na Komatevri nad Jezerskim.
Padel 28. avgusta 1944 na Jezerskem.

46. KLANČAR Stanko
Od novembra 1944 bolničar v 2. četi 3. bataljona KO.

47. KLEMENC Ivan-Jurček
Od 4. 2. 1945 politkomisar gradbene ekipe pri PE; 21. 4. odšel na Obirsko (natančnejši podatki v seznamu II).

48. KLOPČIČ Dora-Akvila
Usmiljenka v bolnišnici v Črni na Koroškem.
Že od leta 1942 pomagala partizanom.

49. KMET Janez-Mirko
Absolvent medicine (prvi diplomant na medicinski fakulteti v Ljubljani po vojni).
Kot politični aktivist je deloval na Koroškem, predvsem severno od Drave (na Gurah in v Celovcu). Po potrebi je tudi zdravil ranjence.

50. KOBOLD Marija
Rojena 16. 9. 1925 v Guštanju (Ravne na Koroškem).
V NOV 24. 6. 1944 v VKO. Od septembra 1944 bolničarka pri Komandi mesta Solčava.

51. KOLAR Franc
Rojen 12. 11. 1908 v Loki pri Žusmu.
V NOV 24. 6. 1944.
Član delovne ekipe pri SVPB-SZC od 18. 9. 1944 do osvoboditve.

52. KOTNIK Ferdinand-Jožko
Rojen 10. 7. 1917 v Starem trgu pri Slovenj Gradcu.
V NOV 6. 10. 1943 v Koroški bataljon.
24. 6. 1944 poslan v PE kot vodja. V jeseni 1944 je bil nekaj časa vodja SVPB-SZC II v Robanovem kotu, nato spet vodja PE.
Za nekaj dni premeščen v B-11, nato pa od aprila do osvoboditve v KO.

53. KOLBL Rafael-Zorko
Rojen 11. 10. 1921 v Solčavi.
V NOV 3. 1. 1944 v skupino VOS.
Končal bolničarski tečaj pri štabu 4. operativne cone.
Marca 1944 bolničar v koči ob Ručniku, nato bolničar pri štabni zaščiti VKO. Od septembra 1944 bolničar v PE pri Račniku, nazadnje pa bataljonski bolničar v 2. bataljonu KO.

54. KOS Ivan-Janez
V NOV 3. 10. 1943.
V SVPB-SZC od 19. maja do avgusta 1944 kot politkomisar.
Po osvoboditvi je odšel v Sovjetsko zvezo in tam tudi ostal.

55. KOŽELNEČKO Anica
Po narodnosti Poljakinja. Borka VKO.
Po zdravljenju v SVPB-SZC ostala v sestavi osebja (natančnejši podatki v seznamu št. II).

56. KRANJC Franc-Piko
Rojen 6. 6. 1908 v Lučah ob Savinji.
V NOV 18. 5. 1944 v VKO.
Član delovne ekipe pri SVPB-SZC II od 18. 9. 1944.
Padel 8. 3. 1945 pri Končniku v Topli.

57. Dr. KRASNIK Virgil-Svato, vodja postojanke, nadzorni kirurg bloka 4. operativne cone.
58. Dr. KUKOVEC Robert, vodja kirurške ekipe 4. operativne cone. Ubit 14. 4. 1945.
59. KUSAR Peter
Bataljonski bolničar 1. bataljona KO. Od 16. 5. 1945 higieničar v sanitetnem odseku Komande koroškega vojnega področja.
60. LAPAJNE Rozika-Zorka
Rojena 19. 8. 1923 v Koprivni pri Črni na Koroškem.
V NOV 3. 1. 1944.
Bolničarka v VKO. Končala bolničarski tečaj pri štabu 4. operativne cone. Padla na Svinški planini 1945. leta.
61. LENČEK Boris-Igor
Rojen 28. 12. 1921 v Radomljah pri Kamniku. Študent medicine.
V NOV 27. 1. 1942 v Radomeljsko četo.
Maja 1943 prišel v Koroški bataljon in tu usposobil prve bolničarje na Koroškem.
62. LESNIK Boštjan
Rojen 20. 1. 1895 v Razborju pri Slovenj Gradcu.
V NOV 20. 9. 1944.
V SVPB-SZC II od 8. 11. 1944 kot član delovne ekipe.
63. LEVAR Ivan-Janez
Rojen 12. 2. 1912 v Črni na Koroškem.
V NOV v VKO 10. 7. 1944.
Do 12. 8. 1944 bolničar v 1. četi 3. bataljona VKO, nato do 2. 9. bolničar v PE pri Tovstovršniku. Od 2. 9. 1944 do 10. 1. 1945 bolničar v SVPB-SZC I, nato v PE v Logarskem kotu in v Koprivni, nekaj dni pa v B-11.
Marca 1945 premeščen v 3. bataljon KO.
64. LIPUŠ Klara
Rojena 4. 8. 1916 v Beli pri Železni Kapli. V NOV 13. 2. 1944.
Do 29. 5. kuharica v SVPB-SZC, od 17. 8. 1944 do 12. 5. 1945 pa kuharica v B-11.
65. LOKAR Fanika
Bolničarka v četi Ivana Jurača-Branka na Svinški planini.
66. LOMBAR Miha
Rojen 5. 1. 1909 v Tržiču.
V NOV 4. 4. 1944 v ZKO.
V SVPB-SZC II od 18. 9. 1944 kot član delovne ekipe.
67. Magda
Bolničarka v 4. bataljonu KO na Svinški planini, drugi podatki neznani.

68. MAK Lojze-Lenart
Član osebja VPB Amerika.

69. MALLE Jože
Član osebja VPB Krtina.

70. MALLE Miha
Kuhar v VPB Amerika.

71. MALOVRŠNIK Frančiška-Mihaela
Rojena 31. 3. 1908 v Koprivni pri Črni na Koroškem. Pozneje je živela v Remšeniku pri Železni Kapli.
V NOV 28. 11. 1943.
Kuharica v SVPB-SZC II od 18. 12. 1944, nato v PE, nazadnje pa v bolnišnici na Obirskem.

72. MANFREDA Pavle
Od 8. 5. 1944 intendant SVPB-SZC, po vojni intendant VB JA V Celovcu (natančnejši podatki v seznamu II).

73. Dr. MARČIČ
Zdravnik na Jesenicah. Poslal zdravila in sanitetni material za ranjenega Matijo Verdnika-Tomaža.

74. MATVOZ Gabrijel
Član osebja VPB Za mlini na Obirskem.

75. MAZEJ Ernest-Nestl
Od 15. 12. 1944 do osvoboditve član osebja B-11 (obveščevalec in pomočnik intendanta)

76. MIHELIČ Jakob-Savo
Rojen 21. 7. 1915 v Ribnici na Pohorju.
Bolničarski podnarednik v stari jugoslovanski vojski.
V NOV 26. 10. 1943.
Od septembra 1944 dalje sanitetni referent KO.

77. MIHELČIČ Dušan
Od 8. 5. 1945 član osebja B-11 (natančnejši podatki v seznamu II).

78. MLAČNIK Konrad-Karel
Od 17. 8. 1944 do osvoboditve član delovne ekipe v B-11 (natančnejši podatki v seznamu II).

79. MOČNIK Franc-Peter
Rojen 12. 10 1915 na Selah pri Slovenj Gradcu.
V NOV 28. 12. 1943 v Koroški bataljon.
V SVPB-SZC II od 2. 11. 1944 (član delovne ekipe in pomočnik intendanta).

80. MORI Adolf
Rojen 29. 5. 1928 v Črni na Koroškem.
V NOV 6. 7. 1944
Zaradi bolezni dodeljen obveščevalcem SVPB — SZC.

81. MORI Maks
Rojen 17. 9. 1920 v Črni na Koroškem.
V NOV 3. 6. 1944.
Obveščevalec pri TČ 1/12.

82. NATAŠA
Članica osebja VPB Za mlini na Obirskem. Drugi podatki neznani.

83. NABERGOJ
Učitelj v Črnečah pri Dravogradu.
Med vojno delal v lekarni v Celovcu. Po zvezah pošiljal partizanom zdravila in sanitetni material.

84. NAGELE Marija
Nemškogovoreča avstrijska zdravnica v sanatoriju Marija Hilf blizu Celovca. Organizirala je prevoz v sanatorij in zdravljenje ranjenega političnega aktivista Saše Luzarja-Doreta.

85. NARAD Janez-Tinče
Član osebja VPB Amerika (natančnejši opis v seznamu II).

86. Dr. OFNER Hans
Rojen 8. 4. 1912 v Strassburgu na Koroškem. Medicino je študiral na Dunaju in v Grazu. Od februarja 1942 nastavljen kot primarij bolnišnice v Črni na Koroškem.
Kot zdravnik je podpiral partizane; zdravil je celo posamezne partizane ilegalno v bolnišnici.
Oktobra 1945 je legalno odšel v Avstrijo; tam je imel velike nevšečnosti zaradi sodelovanja v NOB.

87. ORAŽE Jože
Rojen 1922 v Selah-Zg. Kot.
Kurir pri VPB Amerika.
9. 1. 1945 ga je zasul snežni plaz.

88. OTOŠČENKO
Po narodnosti Rusinja, ime neznano.
Bolničarka v 1. četi 2. bataljona VKO.

89. PASTERK Apolonija-Magda
Rojena 15. 2. 1922 v Lepeni pri Železni Kapli.
V NOV 21. 1. 1944 v VKO.
Bolničarka 1. čete, nato 2. bataljona VKO.

90. PERČ Helena-Lenka
Rojena 6. 8. 1898 v Lobniku pri Železni Kapli.
V NOV 6. 11. 1943 v Koroški bataljon.
Od 7. 4. 1944 do osvoboditve kuharica in perica v SVPB-SZC.

91. Dr. PETEK Franc
Rojen 3. 3. 1885 v Stari vasi pri Ženeku (občina Žitara vas) na Koroškem. Medicino študiral na Dunaju. Kot zdravnik služboval v Velikovcu. Ukvarjal se je s političnim in narodnobuditeljskim delom. Leta 1941 je bil zaprt, nato nameščen kot zdravnik v Št. Vid ob Glini. Od tu je vzdrževal zveze s partizani, pošiljal zdravila in sanitetni material.

92. Dr. PIRC Stane-Lojze
Rojen 26. 10. 1916 v Žigmanicah pri Sodražici.
Udeležil se je pohoda 14. divizije na Štajersko kot brigadni zdravnik Tomšičeve brigade.
Kot načelnik sanitetnega odseka štaba 4. operativne cone je prihajal tudi v koroške partizanske enote.

93. PISAR Alojz-Rigo
Rojen 2. 5. 1921 v Tolstem vrhu pri Guštanju (Ravne na Koroškem).
V NOV 6. 9. 1943 v Koroški bataljon.
Ranjen 28. 6. 1944. 17. 8. odšel z Anico in Petrom Tomazin v Bistro kot član gradbene ekipe za gradnjo B-11.

94. PIRČER Jože
Rojen 27. 2. 1924 na Obirskem pri Železni Kapli.
V NOV 28. 8. 1944.
V SVPB-SZC I od 15. 11. 1944 kot član delovne ekipe. Po reorganizaciji dodeljen TČ 1/12.

95. PLANKO Ivanka
Rojena 3. 7. 1922 v Dobjem pri Planini.
V NOV 25. 8. 1944.
V PE pri Račniku od 25. 9. 1944 kot kuharica, nato premeščena na SVPB-SZC I. Po evakuaciji odšla spet v PE.

96. PLAZELJ Franc-Ludvik
Rojen 4. 11. 1924 v Podgorju pri Slovenj Gradcu.
V NOV 2. 2. 1944 v VKO.
V SVPB-SZC od 12. 7. 1944 do 19. 4. 1945 kot član delovne ekipe, nato v B-11 do 12. 5. 1945.

97. PLEŠIVČNIK Inge
Študentka medicine.

Prihajala k Rožankovim v Kotlje in prinašala zdravila in sanitetni material.

98. PEČOVNIK (Podojstršek) Rozalija-Milka
Po ozdravitvi je bila v letu 1945 do konca vojne bolničarka v 3. bataljonu VKO (natančnejši opis v seznamu II).

99. POLANEC Lovro

100. POPOVIĆ Stojanka-Coka

101. POVALEJ Terezija-Rezika
Rojena 10. 10. 1920 v Sv. Štefanu — Šmarje pri Jelšah. Zaščitna sestra.
V NOV 6. 9. 1944 iz Graza.
Od 3. 10. 1944 v PE pri Račniku; po enem tednu premeščena na SVPB-SZC I in II. Po reorganizaciji bolnišnic odšla v PE v Logarski kot in Koprivno, aprila 1945 pa na Obirsko.

102. POVSOD Viktor-Niko
Rojen 23. 3. 1911 v Podpeci.
V NOV 1. 8. 1944 v VKO.
Od 18. 8. 1944 do 24. 4. 1945 intendant v B-11.

103. PRAZNIK Ivan
Bolničar v koroškem bataljonu VDV.

104. PRELESNIK Anton
Rojen 31. 10. 1916 v Solčavi.
V NOV 6. 7. 1944
Bolničar v PE do 20. 7. 1944.

105. PRISTOVNIK Florjan-Peter
Rojen 5. 5. 1902 v Železni Kapli.
V NOV 20. 10. 1943 v Koroški bataljon.
V SVPB-SZC v Matkovem kotu od 8. 5. 1944 kot pomožni intendant in član delovne ekipe.

106. RADONIĆ Dušanka
Bolničarka v KO, drugi podatki neznani.

107. Dr. RAMŠAK Marija
Zdravnica v črnski bolnišnici. Redno je pošiljala partizanom zdravila in sanitetni material, včasih pa tudi osebno sprejemala in zdravila partizanske ranjence.

108. RIGA Štefan
Od 22. 2. 1945 član intendance VPB (natančnejši opis v seznamu II).

109. RIHAR Vinko-Oto
Rojen 17. 7. 1922 na Raduhi, Luče ob Savinji.
V NOV 26. 4. 1944. Od 20. 6. 1944 bolničar v 1. četi 3. bataljona VKO, nato v 1. četi 3. bataljona KO.

110. ROTER Blaž-Martin
Rojen 2. 2. 1901 v Remšeniku pri Železni Kapli.
V NOV 16. 9. 1943 v Koroški bataljon.
Intendant v bolnišnici pri Knezovi električni centrali v Robanovem kotu do 15. 9. 1944, ko je odšel v obveščevalno službo.

111. ROBNIK Anton-Edo
Rojen 9. 2. 1923 v Solčavi.
V NOV 1. 12. 1943.
Od 29. 12. 1944 do osvoboditve obveščevalni oficir pri SVPB-SZC.

112. SAGMAISTER Marija-Vida
Rojena 21. 10. 1926 na Prevaljah.
V NOV 25. 3. 1944.
Bolničarka v PE pri Tovstovršniku od 21. 7. do 12. 8. 1944.

113. Dr. SAJE Julij-Hakim

114. SLAK Alojz
Rojen 10. 3. 1905 na Gornjem vrhu pri Dobrniču na Dolenjskem.
V NOV 30. 3. 1942. Udeleženec pohoda 14. divizije na Štajersko.
Od jeseni 1944 intendant SVPB-SZC v Robanovem kotu, nato v PE v Koprivni, nazadnje pa v bolnišnici Za mlini na Obirskem.
Padel 20. 5. 1945 na Obirskem.

115. SLEMENIK Karel-Evald
Rojen 5. 10. 1921 v Šmartnem pri Slovenj Gradcu.
V NOV 2. 9. 1943 v Koroški bataljon.
Marca 1944 ozebel in zbolel; poslan v SVPB-SZC v Matkov kot.
31. 5. vključen v intendantsko službo, nato član delovne ekipe, od aprila 1945 pa spremljevalec dr. Hadžića.

116. SLEMENIK Marija-Zorka
Rojena 28. 2. 1926 v Šmartnem pri Slovenj Gradcu.
V NOV 4. 6. 1944 v VKO.
Od 17. 8. 1944 do osvoboditve kuharica v B-11.

117. SLIVNIK Anton-Tone
Rojen 19. 12. 1904 v Zg. Gorjah pri Bledu.
V NOV 27. 5. 1944.
Intendant PE od 14. julija do decembra 1944.

118. Dr. SMERITSCHNIG Georg
Rojen 1899 blizu Št. Vida na Glini.

Medicino je študiral v Grazu. Kot zdravnik je pred vojno služboval v Dobrli vasi, od 1942 do konca leta 1944 pa je služboval kot zdravnik in zobozdravnik na Prevaljah.
V vsem času službovanja na Prevaljah je podpiral partizane z zdravili, sanitetnim materialom, obveščevalnimi podatki, pa tudi sam jih je hodil zdravit.
Zaradi sodelovanja s partizani je bil aretiran in obsojen na tri leta ječe.

119. STANTA Ivan
Rojen 17. 6. 1913 v Bistri pri Črni na Koroškem.
V NOV 10. 10. 1944.
Bolničar v 2. bataljonu KO.

120. SUŠNIK Anton-Jaka
Rojen 12. 7. 1902 v Žagi pri Kamniku.
Sprva intendant v bolnišnici ob Ručniku, od jeseni 1944 član intendantskega voda pri SVPB-SZC.

121. SVETEC Maks-Ris
Rojen 20. 5. 1920 v Črni na Koroškem.
V NOV 3. 11. 1943 v 2. četo Koroškega bataljona.
Od 4. 3. do 17. 9. 1944 intendant in obveščevalec, nato do konca vojne vojaški referent pri SVPB-SZC.

122. ŠARMAN Adolf-Adi
Rojen 3. 5. 1921 v Juriju ob Pesnici.
V NOV 5. 8. 1944. Končal enomesečni bolničarski tečaj v Podvolovljeku septembra 1944.
Bataljonski bolničar v 3. bataljonu VKO.

123. Dr. ŠEBER Dušan
Rojen 29. 11. 1903 v Postojni.
Končal medicinsko fakulteto na Dunaju 1929. Pred vojno deloval kot zdravnik v Ribnici na Pohorju.
V NOV 12. 7. 1944 v Tomšičevo brigado.
Kratko dobo je bil šef sanitetnega odseka pri štabu KGO. Bil je tudi član kirurške ekipe 4. operativne cone na Ljubnem ob Savinji, ob koncu leta 1944 pa je postal upravnik VPB Celje.

124. ŠOPAR Zofka-Blanka
Rojena 27. 4. 1927 v Solčavi.
Poslana na bolničarski tečaj, drugi podatki neznani.

125. ŠPORN Anica-Vida
Rojena 2. 8. 1925 v Remšeniku pri Železni Kapli.
V NOV 13. 3. 1944; politična delavka.

Po okrevanju v PE pri Račniku ostala do aprila 1945 v štabu bolnišnice kot sekretarka SKOJ.

126. ŠTERN Herman
Bolničar 1. čete 3. bataljona KO. 18. 12. 1944 premeščen za bolničarja v minerski vod.

127. ŠTIRN Anton
Vodja gradnje, upravnik in intendant VPB Krtina, pozneje tudi VPB Za mlini na Obirskem.

128. ŠTORGEL Marija-Zofka
Rojena v Lučah ob Savinji. Končala sanitetno šolo, postavljena za bolničarko v 2., 3 bataljon VKO, nato pa na Komando mesta Luče.

129. Tasja
Po narodnosti Rusinja.
Bolničarka v ZKO.
Po vojni se je vrnila v Sovjetsko zvezo.

130. TOMAZIN Peter-Skala
Rojen 25. 5. 1920 na Selah pri Slovenj Gradcu.
V NOV 23. 2. 1943 v 1. koroško četo.
Po ozdravitvi je bil do 17. 8. 1944 v sestavi osebja SVPB-SZC na Solčavskem. Od tedaj dalje je opravljal naloge politkomisarja novozgrajene bolnišnice B-11 v Bistri.

131. Dr. TRAVNIK Valentin
Rojen 1. 2. 1910 v Borovljah.
V NOV 24. 3. 1945 v 3. bataljon KO.

132. VASTL Franc
Od 15. 4. do 7. 5. 1945 član osebja B-11 (natančnejši opis v seznamu II).

133. VEBER Jožef
Od 28. 2. 1945 član intendance VPB v Koprivni (natančnejši opis v seznamu II).

134. VEBER Antonija
Bolničarka 2. čete 3. bataljona KO od 24. 11. 1944.

135. VELER Anton-Tone
Rojen 21. 4. 1921 v Žalcu.
V NOV marca 1944. Do 12. 12. delal pri kirurški ekipi 4. operativne cone na Ljubnem kot administrator.
V SVPB-SZC I od 12. 12. 1944. Po ofenzivi postal član intendantskega voda. Od 22. do 24. aprila 1945 vodja B-11, nato odšel s premičnimi ranjenci v Robanov kot.

136. VERK Anica
Rojena 9. 6. 1923 v Levcu pri Celju.
V NOV 2. 7. 1944.
Bolničarka v 2. bat. VKO.
Ranjena 10. 5. 1945 v Borovljah (drobec v levo stran prsi).
Od 10. 5. do avgusta 1945 šef kuhinje v VB JA v Celovcu.

137. VOLMAJER Karla-Draga
Rojena 2. 8. 1922 v Ljubljani.
V NOV 1. 2. 1944 v VKO. Bolničarka.
Avgusta 1944 odšla v bolnišnico Dučići, nato v Komando mesta Trebnje, nato pa v oficirsko šolo v Trebnje.

138. Dr. VOUŠEK Pavel, vodja VPB Solčava v Lučki Beli.

139. VRŠNIK Jože
Rojen 11. 3. 1900 v Solčavi.
V NOV 19. 2. 1944 v VKO.
Marca sodeloval pri gradnji SVPB-SZC v Matkovem kotu.
Do 29. 5. pomožni intendant bolnišnice, nato zaradi bolezni srca poslan domov. Ko so v Robanovem kotu začeli graditi bolnišnici I in II, je z nasveti mnogo pripomogel k uspešni gradnji.

140. VRŠNIK Alojz-Februar
Rojen 7. 6. 1902 v Solčavi.
V NOV 19. 2. 1944 v VKO.
Marca 1944 sodeloval pri gradnji bolnišnice v Matkovem kotu.
Pozneje nekaj časa pomožni intendant v bolnišnici.
Zaradi slabega zdravja so ga za nekaj časa poslali domov.
Ponovno mobiliziran 28. junija in poslan na Dolenjsko.

141. VRTAČNIK Savo-Krn (Boris)
Rojen 20. 12. 1919 v Ljubljani. Študent medicine.
V NOV prvič 10. 9. 1941, drugič 22. 8. 1943. Vmes je bil od januarja 1942 član VOS v Ljubljani.
Udeležil se je pohoda 14. divizije na Štajersko. V februarski ofenzivi 1944 je ozebel in bil ranjen. Do 18. aprila se je zdravil v drvarski koči ob Ručniku; 11. maja se je vrnil iz štaba 4. operativne cone kot upravnik vseh koroških in solčavskih bolnišnic in na tej dolžnosti ostal do konca vojne.

142. ZAJC Franc
Apotekarski referent za Koroško.

143. ZAJC Jože
Od 27. 2. 1945 član intendance VPB v Koprivni (natančnejši opis v seznamu II).

144. ZALESNIK Janez-Bled
Rojen 24. 11. 1899 v Solčavi.
V NOV 18. 2. 1944 v VKO. Ranjen 11. 12. 1944 v Robanovem kotu pri Govcu.
Vodja gradnje partizanskih bolnišnic v Matkovem kotu, Robanovem kotu in B-11 v Bistri.

145. Dr. ZAVERŠNIK Herbert
Rojen 16. 2. 1918 v Gradcu.
Medicinsko fakulteto končal v Beogradu.
V NOV 24. 9. 1944 v Bračičevo brigado.
Po vojni postavljen za upravnika VB JA v Celovcu.

146. ZDOVC Anton-Zdravko
Rojen 15. 5. 1924 v Šmartnem pri Slovenj Gradcu.
V NOV 12. 10. 1943 v Koroški bataljon.
V SVPB-SZC I od 1. 9. 1944 do evakuacije (član delovne ekipe), nato v PE v Koprivni.
Odupščen 18. 4. 1945 v KO.

147. ZUPANČIČ Zora
Bolničarka v 4. bataljonu KO na Svinški planini.
Ranjena 7. 11. 1944 ob Vrbskem jezeru.

SEZNAM KRATIC, UPORABLJENIH V TEKSTU

AIZDG	— Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja
AKPMR	— Arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije
DE	— Delavska enotnost
KPS	— Komunistična partija Slovenije
KGO	— Koroška grupa odredov
KO	— Koroški odred
KF	— Koroški fužinar
NOB	— Narodnoosvobodilni boj
NOV	— Narodnoosvobodilna vojna/vojska
NO	— Narodna obramba
OK	— Okrožni komite
OkK	— Okrajni komite
ObKOM	— Oblastni komite
OF	— Osvobodilna fronta
POS	— Partizanski odredi Slovenije
PK	— Pokrajinski komite
POOF	— Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte
PE	— Pokretna ekipa
SHS	— (kraljevina) Srbov, Hrvatov, Slovencev
SPŽZ	— Slovenska protifašistična ženska zveza
SNOS	— Slovenski narodnoosvobodilni svet
SS	— Schutzstaffeln
SVPB-SZC	— Slovenska vojno-partizanska bolnišnica — severozapadni center
TČ	— Terenska četa
TV	— Terenska veza
VKP	— Vestnik koroških partizanov
VKO	— Vzhodnokoroški odred
VDV	— Vojska državne varnosti
VOS	— Varnostno-obveščavalna služba

VPB — Vojno-partizanska bolnišnica
ZSM — Zveza slovenske mladine
ZKO — Zapadnokoroški odred
ZZB NOV — Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojske

SLOVENSKO-NEMŠKI SEZNAM KRAJEV

Apače — Abtei
Bajdiše — Waidisch
Bela — Vellach
Beljak — Villach
Bilčovs — Ludmannsdorf
Bistrica pri Pliberku — Feistriz ob Bleiburg
Bistrica v Rožu — Feistriz im Rosental
Blato pri Pliberku — Moos ob Bleiburg
Blatograd — Moosburg
Borovlje — Ferlach
(Borovške) Rute — Rauth
Brda — Wurdach
Brnca — Furnitz
Celovec — Klagenfurt
Črgoviče pri Šmihelu — Tscherberg
Djekše — Diex
Dobrla vas — Eberndorf
Doblje pri Borovljah — Dollich
Galicija — Gallizien
Glinje — Gleinach
Globasnica — Globasniz
Golovica — Wölfnitz
Goselna vas — Gösselsdorf
Gosposvetsko polje — Zollfeld
Groblje — Gröblach
Grabštajn — Grafenstein
Grebinj — Griffen
Hmelše — Homölisch
Hodiše — Keutschah
Hudi kraj — Bösenort
Humberk — Hollenburg
Jeriše — Jerischah
Kamen — Stein
Kapla ob Dravi — Kappel an der Drau
Klopinj — Klopein
Kneža — Grafenbach
Kočuha — Gotschuchen
Komelj — Kömmel
Koprivna — Koprein Sonnseite
Korte — Trögern
Kostanje — Köstenberg
Kotmara vas — Köttmannsdorf
Kozje — Kossiach
Kožentavra — Kirschentheuer
Ledince — Ledenitzen
Lepena — Leppen
Lipa — Lind
Lobnik — Lobnig
Loga vas — Augsdorf
Mače — Matschach
Mala vas — Kleindorf
Male Djekše — Kleindiex
Medgorje — Mieger

Miklavčevo — Miklautzhof
Mohliče — Möchling
Mokrije — Mökriach
Mostič — Brückl
Obirsko — Ebriach
Osoje — Ossiach
Otož — Ottosch
Plešivec — Plöschenberg
Pliberk — Bleiburg
Podgorje — Maria Elend
Podgrad — Rottenstein
Podjuna — Jaunstein
Podkanja vas — Wildenstein
Podklošter — Arnoldstein
Podkrinj — Unterkrain
Pod Peco — Koprein Petzen
Podrožca — Rosenbach
Poljana — Polana
Rjavec — Reauz
Ravna — Rauna
Reberca — Rechberg
Remšenik — Remschenig
Rikarja vas — Rückersdorf
Robež — Robesch
Rožek — Rosegg
Ruda — Ruden
Rute v Rožu — Greuth
Rute — Ruttach
Sele — Zell Pfarre
Sinča vas — Kühnsdorf
Slovenje — Slovenjach
Slovenji Plajberk — Windisch Bleiberg

Spodnje Krčanje — Unter Greutschach
Spodnje Tehanče — Unter Techanting
Stara vas — Altendorf
Strugarji — Strugarjach
Suha — Zauchen
Sveče — Suetschach
Svetna vas — Weizelsdorf

Šajda — Schaida
Škocjan — St. Kanzian
Škofiče — Schiefling
Šmarjeta v Rožu — St. Margarethen
Šmartin — St. Martin
Št. Ilj — St. Egyden
Št. Jakob — St. Jakob
Št. Janž v Rožu — St. Johann im Rosenthal
Št. Lenart — St. Leonhard
Št. Ožbolt — St. Oswald
Št. Rupert — St. Ruprecht
Št. Vid na Glini — St. Veit an der Glan
Tinje — Tainach
Trebinje — Treffen
Trg — Feldkirchen
Trušnje — Triexen
Tuce — Tutzach
Večna vas — Wackendorf
Velikovec — Völkermarkt
Vernberg — Wernberg
Vesca — Dörfl
Vovbre — Haimburg
Zasmoje — Kosasmojach
Zavrh — Hintergupf
Zgornji Kot — Oberwinkel
Zgornje Krčanje — Ober Greucshach
Zgornje Libuče — Ob Loibach
Zgornja Vesca — Oberdörfl
Žamanje — Obersammelsdorf
Železna Kapla — Eisenkappel
Želuče — Selkach
Ženek — Sonneg
Žihpolje — Maria Rain
Žingarica — Singerberg
Žitara vas — Sittersdorf
Žrelec — Ebenthal

KAZALO IMEN OSEB, ENOT, KRAJEV IN DOMAČIJ

(Glej tudi sezname ranjencev in osebja z osnovnimi podatki)

A

Aberšek Karel-Pero, 184
Adamič Franc, 188, 214
Adamič Jakob, 56, 188
Adamič Marija, 188
Aleksandrov dom, 119, 122
Aleksander (ranjenec), 143
Alteschwert, 258
Američani, 103
Andolšek Jože-Janko, 93
Ankerst dr. Erik, 75
Antlogar Franc, 172
Antončič Tone, 266
Angleži, 32, 193, 269, 272
Anglo-Američani, 103
Anuška (Rusinja), 216, 237
Apače (na Koroškem), 22, 44
Aram Rudi-Brico, 41
Arbeitsdienst, 38
Arh dr., 96
Arihova peč, 211
Arizanović Božo, 190
Arko Leopold, 29
Avguštin, 225
Avstrija, Avstrijci, 5, 11, 12, 17, 19, 34, 42, 47, 54, 208, 226, 234, 256, 258, 266, 276
Avstro-Ogrska, 13
Ažman Cvetka, 251, 252

B

Bavcon Ivan, 93
Bajec Rudi-Januar, 227, 228, 232, 233, 238
Babyn dr. Roman, 267, 274
Bajdiše, 26, 209
Bayer dr., 267, 268
Begunje, 254
Begunjščica, 43
Bela peč, 6, 21, 82, 161, 166, 167, 173
Beljak, 12, 22, 204
Bela (pri Žel. Kapli), 15, 17, 21, 64, 213, 214, 220
Bela (potok, skozi Belo in Žel. Kaplo), 192
Bela (potok v Robanovem kotu), 117, 118, 122, 128
Bele vode, 93
Bele Vlado-Lado, 93
Belin Jože, 27, 222, 233, 237
Belcijan Ivana-Majda, 150, 158, 182
Belska planina, 144, 147, 158
Belšak, 186
Benigar dr. Jože-Bene, 9, 75, 81, 98
Besednjak Boštjan, 147, 158
Berlin, 183
Bertl, 228
Bevškova pustota, 156
Bergman Marjeta (Ocvirkova), 256
Bezek Ivan-Žane, 130
Bilčovs, 216
Bilina Marija, 177
Bine (iz Trbovelj), 195, 196
Bistra pri Črni na Koroškem, 21, 24, 39, 51, 82, 93, 113, 118, 128, 135, 138, 139, 160, 161, 162, 175, 176, 181, 182, 184, 232
Birsa Vlado-Lado, 267, 272
Bistrica v Rožu, 23

Bizjak Stane-Kostja, 139, 251, 259
Blajs Amalija-Draga, 96, 100, 103
Blažek Anton, 147
Blažič Peter-Melhior, 46
Bled, 190
Bodental, 95
Boltežar Matilda-Ida, 100, 103
Borovlje, 21, 26, 193, 209, 245, 265, 268
Bonac dr. Peter, 274
Borovnica, 21
Borovnikov vrh, 87
Böhlerjeva klinika, 267
Bratina Stanko-Bratuš, 90, 93, 94, 98, 154
Brankovič Marija, 277
Bratkovič Petar-Zvonko, 252
Braunsberger Jože, 172
Breazzano Aldo, 93
Breznica pri Prevaljah, 256, 258
Breznik Anton (Ramše), 261
Brdinje, 66
Bricman Karel, 147
Brinjeva gora, 55
Britovšek Anton-Propaganda, 38
Brumen Franc, 199, 202, 204, 215, 270, 272, 273, 274, 277, 280
Buland Paul, 122, 264
Burjak Alojz-Parto, 113
Burjak Frančiška, 183

C

Camens, 272
Celje, 213, 262
Celovec, 9, 21, 22, 24, 26, 32, 38, 42, 46, 68, 71, 122, 192, 202, 204, 209, 211, 215, 216, 217, 218, 220, 234, 237, 238, 246, 247, 258, 262, 264, 265, 266, 267, 270, 272, 273, 275, 276, 277, 279
Cene, 225
Cerjanec Jože, 93
Cerklje, 252
Cerkno, 24
Cerkovnik Rafael, 153, 172
Christie, 273
Citrija, 83, 156
Covnik, 155

Č

Čarf Marjeta, 259
Červan (Vipotnik) Olga, 195, 196, 215, 281
Červinka dr. Milan-Žiga, 75, 112, 116, 157
Čikulenko Mihajlo-Miško, 172
Črna na Koroškem, 21, 26, 28, 32, 37, 41, 42, 48, 51, 52, 56, 59, 61, 71, 72, 99, 132, 138, 155, 156, 176, 182, 183, 184, 193, 213, 256, 264, 276
Črnogorci (ke), 113, 138

D

Dachau, 155
Darko, 221
Debelek Urška, 138
Debeljak Matevž, 190, 191
Debevc Franc, 93
Delalut Šiman, 166
Destovnik Karel-Kajuh, 143
Dežman Vida (Knezova), 150
Djekše, 12, 27, 223, 228, 234
Djordjević Branko-Jure, 44
Dobrač, 12, 205
Dobrovlje, 21, 22
Dobrla vas, 256
Dolenjska, 13, 23, 40, 46, 48, 69, 89, 126, 278
Dolga njiva, 252, 264
Dolinar Jože, 253
Domačije in družine:
— Apohalova, 67
— Ažmanova, 191
— Bevšekova, 147, 155
— Bogatajeva, 107
— Brumnikova, 112
— Bukovnikova, 40, 155
— Cesarjeva, 133
— Cimpresarjeva, 192
— Covnikova, 58
— Čarfova, 107
— Čegovnikova, 186
— Davidova, 221
— Derviševa, 55
— Dornikova, 187
— Encijeva, 52, 72
— Fajmutova, 187

— Fekova (Pri štruklju), 56, 107, 162, 182
— Flajmiševa, 55
— Florinova, 106
— Funtkova, 166
— Godčeva, 186
— Godčeva bajta, 47
— Golobova, 117
— Gornikova, 198, 199
— Govčeva, 126, 128, 130, 133, 135, 170
— Gradišnikova, 30, 84, 87, 148
— Grobelnikova, 139
— Haderlapova, 167, 168
— Halejeva, 150, 151
— Hanzova, 192
— Hariševa, 112
— Havdejeva, 30, 112, 114, 115, 116
— Hedova (Pri Golažu), 57, 107, 162
— Hocova, 199
— Hribernikova, 133
— Hublova, 209
— Icmanikova, 83, 87, 99, 100, 108
— Jastrnikova, 187
— Jankova, 107
— Jeklnova, 96, 193, 264, 277
— Jelenova, 150
— Jerebova, 46, 195
— Johanova, 108
— Jurčkova, 62
— Kančeva (Pri raubšicu), 72
— Knezova, 103, 108, 114, 116, 122, 130, 150, 157
— Kočnarjeva, 102, 148
— Kosmačeva, 166
— Končnikova, 150, 182
— Kopajnikova, 210
— Kuharjeva, 64
— Kuheljnova, 52
— Kuhlingova, 222, 233
— Kurnikova, 226
— Ladrova (Pri podrti peči), 257
— Lesjakova, 44, 62, 63
— Lipoldova, 117
— Logarjeva, 102
— Lubasova, 53, 72, 258
— Majdačeva, 83
— Majerjeva, 199
— Malijeva I, II, 201
— Mecesnikova, 26
— Marloče, 192
— Markovičeva, 45, 46
— Martinčeva, 83, 94
— Matičkova, 231
— Matkova, 64, 65, 95, 96, 99, 100, 102, 103
— Mežnarjeva, 149
— Mičutarjeva, 201
— Mlačnikova, 186
— Mostečnikova, 68
— Mravljakova, 106
— Novakova, 187
— Obirjeva, 259
— Obretanova (Pri mokrem jopiču), 66
— Obrova, 37
— Ocvirkova, 257, 258
— Oferska bajta, 136, 138
— Opresnikova, 99, 262
— Osojnikova bajta, 171
— Osojnikova, 51, 155, 160, 161, 163, 166, 178, 181, 182
— Ošovnikova, 83, 155
— Pavčičeva, 145
— Pečovnikova (Pečovje), 170
— Perkova, 65
— Permanškova, 48
— Pernatova (Pri srnjaku), 187
— Peršmanova, 183, 192, 233
— Planinškova, 145
— Plaznikova, 24, 133, 160, 163, 176, 183
— Plesnikova, 102, 103, 106, 155
— Plodrova, 81
— Podbrežnikova (v Mežiški dolini), 48, 51
— Podbrežnikova (v Logarski dolini), 102, 165
— Podpesnikova, 64
— Potočnikova, 117, 149
— Prodnikova, 95, 136, 149, 155
— Podpečnikova, 184
— Prodnikova bajta, 108
— Prevrženova, 175; 176, 177, 178, 179, 187
— Prevolnikova, 188
— Pristovnikova, 191
— „Pri botru“, 64
— „Pri kranjskem Lojzu“, 83
— „Pri Jožu“, 218
— „Pri črni ženi“, 228, 232, 233

— Prosenčeva, 171, 172, 173
— Pucova, 51, 106
— Račnikova, 116, 139, 142, 143
— Ramšija, 83
— Ramšetova, 261
— Ratihova, 51, 93, 94
— Riharjeva, 167
— Rihterjeva, 133
— Robanova, 108, 114, 117, 126, 128, 133, 136
— Robnikova, 117, 155
— Rojakova, 173
— Ropetova, 122
— Rožankova, 38, 55, 56, 62, 184
— Rudnikarjeva (Pri šnopsu), 224
— Samnekova, 160
— Sedelškova, 145
— Slemnikova (Pri češnji), 67
— Smagejeva, 51
— Smrtnikova, 46
— Strevčeva, 81
— Suhadolnikova, 83
— Šeinova, 57, 58
— Špesova, 93
— Špesova bajta, 160, 166, 168, 176, 178, 182
— Španerjeva, 55
— Štiftarjeva, 83
— Štokova (Pri citrah), 63, 64, 193
— Šumelova, 24, 51
— Šumetova, 84
— Tomanova, 201
— Tomaževa, 186
— Tovstrovršnikova, 99, 138, 139
— Travnikova, 201
— Trbinarjeva, 204, 205
— Tužakova, 226
— Udankova, 201
— Urbanova, 106
— Verdevova, 264, 277
— Visokova, 48, 51
— Vocovnikova, 66
— Vogelnikova, 199
— Vokovnikova, 201
— Vrlovčnikova, 102, 103, 104, 106
— Vršnikova, 150
— Zausnikova, 218
— Zdovčeva, 117
— Zgornji Dular, 62
— Žalnekarjeva, 226
— Žažetova, 55
— Žibovtova (Pri Nežki), 84, 87, 89, 94
— Žunkova, 187

D

Dobajna, 2, 17
Dobje pri Planini, 139
Dobja vas, 168
Dolgo brdo, 187
Dobrnič, 126
Domžale, 190
Drava, 6, 12, 14, 15, 20, 25, 26, 27, 68, 159, 195, 210, 216, 218, 220, 222, 223, 226, 232, 233, 234, 235, 236, 279
Dravska dolina, 12
Dravograd, 13, 24, 25, 28, 258, 273
Dovjak Matija, 253
Dremelj Anton-Ante, 149, 192, 193, 214, 264
Drolc Jože, 170
Držaj dr. Peter, 75, 118, 122
Duhmin Vinko, 93, 98
Dule, 216
Dunaj, 21, 38, 39, 122, 247, 262, 267
Dušan (Bosanec), 257, 258
Dvoržak Georgij-Džuro, 205, 208

E

Ehart, 210
Erat dr. Boštjan, 53, 54, 72, 184, 186, 258, 266, 277
Erjavec Franc, 187
Erjavec Ivan, 183
Erman Marica, 251
Erpič Franc, 133, 166 136
Eržen (Tomazin) Anica-Pepca, 39, 54, 55, 56, 57, 72, 88, 98, 100, 103, 104, 106, 110, 112, 114, 115, 135, 139, 154, 159, 160, 163, 165, 168, 171, 173, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 213
Eržen Ivček-Vojko, 208
Evropa, 19
Enote
a) partizanske:
Bovška (Ziljska) četa, 25, 204

Bračičeva brigada, 26, 32, 265
Briško-beneški odred, 25
Bojeva skupina (četa), 220, 221, 222, 223, 233
Belinova skupina (četa), 222, 233
Brankova četa, 232
Cankarjeva brigada, 39
Čezdravski bataljon, 26
Druga grupa odredov, 22, 34, 48, 71
Gorenjski odred, 21, 23, 250, 251
Grupa štajerskih odredov, 249
Jeseniško-bohinjski odred, 26, 264
Kamniški bataljon, 39
Kokrški bataljon, 43, 44
Kokrški odred, 20, 34, 46, 62, 189, 196, 241, 244, 251, 252, 253, 276
Koroška četa, 30, 39, 51, 93
Koroška četa (Gorenjskega odreda), 251
Koroška grupa odredov (KGO), 24, 25, 27, 31, 34, 115, 116, 117, 138, 139, 159, 160, 163, 240, 241, 243, 245, 246, 248, 249

Koroški bataljon (4. op. cone), 15, 24, 38, 39, 51, 52, 53, 59, 62
Koroški odred (KO), 25, 26, 32, 35, 118, 122, 134, 135, 148, 169, 170, 171, 183, 190, 191, 192, 194, 200, 201, 202, 211, 213, 220, 222, 223, 225, 226, 231, 233, 234, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 256, 259, 264, 267, 268

Lackov odred, 231
Mivškova četa, 216, 223, 232
Pohorski bataljon, 22, 24, 39
Pohorski odred, 23, 24
Prešernova brigada, 24, 246
Savinjska četa, 23, 24
Savinjski bataljon, 21, 22, 23
Savinjski odred, 22, 38, 43
Šercerjeva brigada, 23, 24, 34, 40, 59, 72, 122

Tomšičeva brigada, 25, 78, 83, 93, 122, 142
Ulčarjev bataljon, 222, 223
Vzhodnokoroški odred (VKO), 24, 27, 52, 57, 59, 67, 82, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 106, 107, 110, 113, 114, 116, 117, 138, 155, 158, 159, 160, 161, 184, 186, 220, 222, 239, 240, 243, 245, 251

VOS, VDV, NO, OZNA, 27, 28, 35, 54, 83, 84, 87, 96, 103, 104, 106, 107, 112, 114, 116, 166, 168, 186, 246, 257, 258, 267
Zapadnokoroški odred, 24, 25, 26, 27, 31, 34, 35, 69, 113, 239, 240, 246, 251
Zidanškova brigada, 23, 24, 34, 51, 144, 147, 158
1. Štajerski bataljon, 22, 41, 48, 71
4. jugoslovanska armada, 272
4. operativna cona, 31, 32, 35, 38, 74, 75, 77, 93, 97, 116, 125, 136, 139, 159, 242, 243, 261, 264, 280
9. korpus, 24, 25, 35, 204, 246
14. divizija, 26, 38, 57, 78, 82, 84, 88, 93, 95, 96, 122, 126, 154, 183
b) sovražnikove:
Erpičeva udarna četa (domobrancev), 136, 157, 158
13. SS policijski polk, 32
SS divizija Prinz Eugen, 253, 273
13. SS divizija, 273
SS divizija Handžar, 273

F

Faganel Dušan-Danjko, 27
Fajdiga Mirko, 34, 158
Fajmutove jame, 187
Fale Franc-Lovro, 183
„Fantek", 66
Ferk Milan, 110, 157
Ferlež Ivan, 34, 71
Feinig, 209
Filip, 221
Fini, 226
Flajmiš Franc, 256, 257
Flajmiš Ferdo-Iztok, 54, 55, 166, 167, 168, 175, 176, 213, 257, 276, 281
Elegar Franc, 190
Fonda Andrej, 116, 118, 139
Fortin Jože, 126, 216
Fortula (Bosanec), 227
Francoz(i), 112, 208
Frankolovo, 156
Fric, 94
Fritzer dr., 188

G

Fams Slavko-Branko (Lipe), 38
Gallingsberg, 222
Gašpirčev graben, 116
Gau Kärnten, 5, 13
Germadnik Franc, 232
Geršak Maks, 192
Gestrin dr. Ferdo, 17
Gestapo, 28, 55
Glavni štab NOV in POS (JA za Slovenijo), 23, 39, 154, 260, 264
Globasnica, 28
Globaša, 108, 155, 170
Globočnik Rudi, 41
Glojek Franc, 155
Gmajna, 32
Gobička Ana, 182
Golob Franc-Gašper, 213
Golob Ivan, 155
Golob Stanko, 158
Golob Šimon (Slemski), 94, 138
Golovica, 27, 221
Gorenjska, 5, 20, 23, 24, 25, 26, 36, 38, 46, 69, 242, 250, 278
Gornik Gojko-Iztok, 26, 27, 238
Gornja Savinjska dolina, 11, 22, 28, 29, 116, 118, 126, 128, 130, 134, 144, 156, 157, 169, 186, 198, 242, 247, 261, 262, 277, 280
Gorenje pri Šoštanju, 59
Gornji grad, 116
Gorje pri Bledu, 138, 237, 238
Gorenjsko domobranstvo, 158
Goličnik Ivan-Drenov, 233
Golnik, 251, 254, 267
Gojzdek, 167
Göbbels, 183
Gospa Sveta, 27, 209, 215, 233, 265
Gosposvetsko polje, 12
Grabner Benedikt-Dušan, 53
Grabner Ljubomil-Vrhan, 29
Grabner Edvard, 253
Gradec, 247, 258, 262
Graška gora, 28, 89
Grčija, 220
Grebinj, 221, 224, 231, 234
Grigorijvič Ivan-Pampuška (Gustl), 230
Grilc Franc, 274
Grižon Ivo, 93
Grmovšek Anton, 217, 218, 237
Grohat, 99, 138
Grošelj Stanko, 191
Grubelnik Pavel-Pajo, 168, 249, 258, 276
Gumenjak Jože-Bole, 82, 96
Gure, 26, 27, 68, 195, 210, 215, 216, 217, 218, 220, 236, 237
Guštanj (Ravne na Koroškem), 53, 54, 66, 72, 186, 258
Gutovnik Jože (Podbrežnik), 61, 72

H

Hace Matija, 187
Hadžič dr. Milorad, 122, 124, 126, 142, 150, 173, 175, 176, 192, 193, 194, 195, 196, 212, 266, 269, 272, 280
Hanzej (Gornikov), 199
Harkoša Pavel, 233
Hebar (Vukadinovič) Vera, 261, 277
Helena (pri Mežici), 106, 166
Hercog Ivan-Tim, 56, 213, 276
Hercog Pavla, 256
Herle Franc, 29
Herle Ivanka, 157
Herle Jože, 29, 30, 157
Herle Lučka, 157
Herle Mirko, 94
Hinko (bolničar B-11), 183
Hitler (Adolf), 5, 19, 183
Hočevar Marija-Zorka, 251
Hodiše, 217
Hohkraut Rudolf-Dolf, 82, 154
Holmec, 187
Hovnik Anton, 168
Hrastnik, 261
Hribar Franc-Savinjšek, 62, 63, 64, 65
Hribernik Anton (Brančurnik), 168, 256
Hrvatska, Hrvati, 5, 12, 89
Huda jama (pri Laškem), 71
Hudi kraj, 223
Hudobivnik Janez, 251
Hudopisk Tone-Zvone, 39, 71, 88, 89, 91, 97, 98, 103, 106, 114, 116, 138, 159, 243, 245, 248, 280
Hudorovič Ivo, 83, 93
Husar, 221

I

Icmanikov log, 97, 99, 148
Icmanikova peč, 83
Icmanikova planina, 103
Ikovic Anton-Dorko, 8, 17, 35, 70, 72, 73, 88, 89, 90, 94, 97, 98, 99, 100, 108, 112, 114, 142, 143, 151, 154, 155, 156, 157, 158, 213, 214, 215, 237, 238, 248, 276, 277
Ikovic Edvard-Vili, 84, 154
Ikovic Jakob, 96, 97
Ikovic Silvester (Viteščev), 96
Ikovic Filip (Ropet), 119, 157
Inn, 258
Intes Maribor, 214
Italija, Italijani, 12, 19, 45, 157, 264
Ivan (Rus), 192
Ivančič (Vrabl) Ivica, 252, 266

J

Jamnica, 130, 186, 187
Jan Ivan-Svečko, 34, 276
Janko, 251
Jankovič, 38
Jankovič Miha, 126, 272
Janež Silva, 126, 128
Janžekovič Ivan, 202, 233
Javornik Stanislav, 182
Javorje, 37, 163, 256
Jazbina, 52, 264, 277
Jeklnov vrh, 26, 156, 193
Jelen Anton, 170
Jerič Franc, 126, 151
Jelendol (glej Puterhof)
Jelnikar Darja, 147, 158
Jelovica, 78
Jenko (Kastelic) Olga-Marjetka, 9, 52, 54, 70, 71, 73, 215
Jerak Anton-Union, 52
Jereb Dragica-Dunja, 196
Jerele Franc, 191
Jeromel Miloš, 184
Jesenice, 68
Ježev graben, 181
Ježev vrh, 181
Jezerska cesta 188, 189
Jezerski vrh, 270
Jezersko, 11, 12, 14, 24, 29, 154, 188, 189, 191, 194, 199, 214, 251
Jošt, 221
Jugoslavija, 5, 13, 19, 20, 47, 48, 130, 268, 272, 274
Jurač Ivan-Branko, 226, 228, 230, 231, 237

K

Kanalska dolina, 12, 204, 258
Kastelic Olga-Marjetka, glej pod Jenko
Kastelic Franjo-Džon, 56, 62, 69
Kamnik, Kamniško, 26, 32, 157, 261, 277
Kališnik, 26
Karat Rudi-Džek, 61
„Kamnito morje", 205
Kačjek, 167
Kačji vrh, 259
Kanc Jerica, 71
Kavtičnik Matija-Tadej, 126, 130, 173, 175
Kanižar Janko, 266
Kat (Poljak), 221
Karlin dr., 266
Karavanke, 5, 14, 20, 22, 23, 62, 189, 199, 204, 205, 252
Kärntner Heimatbund, 19
Kebe Lojze-Štefan, 20, 21
Keber Jakob, 29
Keber Silvester-Milan, 117, 153
Keber Janez-Fajfar, 99
Keber Pavle, 179
Keber Rudi, 184
Kelih Florjan, 199
Kelih Maks, 23
Kelih Franc, 199
Kenda Jože, 189, 246
Kep Marjeta-Greta, 184
Kern Mirko, 154
Kijev, 230
Kiršner Viktor-Vinko, 250
Klemenčič dr. Vladimir, 17
Klemenčič dr. Matjaž, 17
Klemenc Ivan-Jurček, 150, 172, 176, 192, 193
Klemenšek Rok-Viktor, 30, 83
Klemenšek Rezika (Johanova), 150
Klemenšek Peter, 156
Klemenšek Jože-Videk, 83, 154
Klemenškova jama, 155

Klimenko Sofija-Sonja, 52
Klopčič (Marinkovič) Dora-Akvila, 42, 43, 70, 254, 256
Klopinj, 208
Kmet dr. Janez-Mirko, 68, 73, 195, 217, 218, 220, 237, 245, 272, 273, 274, 280
Knaus Jakob, 93, 98
Kneže, 27, 234
Knez Rudi-Silas, 41
Knez Franc (Krulc), 41
Knez Karel-Bogdan, 57, 58, 59
Knez Jože-Kolja, 187
Knezove seče, 103
Knezjak (potok), 108, 122
Knoth Ernest, 122
Kokrško, 195
Koroška, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 51, 52, 62, 64, 69, 72, 74, 75, 77, 80, 98, 106, 107, 122, 128, 132, 150, 155, 159, 166, 188, 189, 190, 191, 196, 204, 205, 209, 210, 211, 215, 234, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 246, 247, 248, 249, 251, 253, 256, 258, 259, 262, 264, 265, 267, 270, 272, 278, 279, 280
Koroški Slovenci, 19, 20, 34, 52
Koroški pokrajinski muzej revolucije, 8, 17, 154
Koprivna, 24, 26, 29, 37, 40, 51, 56, 94, 96, 106, 117, 118, 135, 149, 150, 152, 157, 162, 167, 173, 177, 182, 183, 193
Kopanec, 209
Korte, 252
Kostanje, 27
Košuta, 26, 43, 46
„Košuta" (ambulanta A), 251
Kogelnik (Puc), 37
Kotlje, 38, 55, 56, 72, 214, 221, 223
Konič Marko, 41
Kobau (Altič) Karla-Draga, 209
Kolčinko Timotej, 183
Kolenik Lipej-Stanko, 186, 187, 214
Kordeževa glava, 187
Komatevra, 189, 190
Kos Boris, 205
Kos Matevž-Darko, 113, 160
Kos Janez, 100, 102, 110, 115, 116
Konjski vrh, 166
Kotnik Beno (Lubas), 72, 258
Kotnik Lambert-Frank, 106, 157
Kotnik Ferdinand-Jožko, 136, 139, 150, 173, 177
Kotnik Flora, 258
Kopač dr. Ivo-Pauček, 73
Kolbl Rafko-Zorko, 87, 246
Konečnik Albert-Modras, 110, 169, 171, 213
Kožlak, 110
Kodrič Slavko-Milan, 112
Košir Martin-Viktor, 114
Koželnečko Anica, 115, 116
Kosi Vladimir, 215
Komsomol, 216
Korica, 223, 231
Kogelnik Roman-Vojnimir, 228, 232, 238
Koper, 237
Kokra, 250
Kokalj Jože-Oskar, 251
Koželj Olga, 251
Kodelja Alojz, 93, 94, 98, 154
Koder Jože, 253
Kompan, 155
Kolar Oskar-Žiga, 261
Koželjeva dr., 266
Komande:
— gornjesavinjskega vojnega področja, 139
— solčavsko-logarskega področja, 30, 35
— solčavsko-logarske partizanske straže, 31, 35, 116
— mesta Solčave, 31, 32, 35, 118, 139, 163, 173
— mesta Luče, 163
— koroškega vojnega področja, 264, 277
Kramarica, 56, 82, 188
Kranj, 191, 214, 252, 254, 270
Kranjska, 66
Krč Viktor, 29
Kregar Franc-Ciril, 32
Kremžarica, 82
Krničar, 192
Krulc Ivan-Iztok, 145
Krivec Elizabeta (Ošovnikova), 160

Kranjc Ivan, 170
Krasnik dr. Virgil-Svato, 75, 125
Krumpačnik Maks, 108
Krvet Drago, 220
Krka, 223
Kristl, 225
Krčanje, 234
Kryštofek Boris, 253
Krniški vrh, 261
Kramkenhof, 265
Krankenheim, 266
Kuster Janko-Korošec, 37, 52, 93
Kunovar Slavko-Lado, 44, 46
Kurja peč, 189
Kukovec dr. Robert, 199, 246
Kunčič Janez, 147
Kunstl Adolf, 170

L

Labot, 12, 38, 186, 273
Labotska dolina, 222, 231
Lashof, 155
Lavrič Rudolf, 83
Lavrič Ivan-Stane, 93, 98
Lenček Boris-Igor, 37, 39, 40, 54, 61, 62, 70, 72, 88
Lebič Dora, 276
Lepena, 96, 150, 170, 173, 177, 213
Levar Filip-Vladimir, 160
Legen, 147
Leskovec Filip-Lojze, 172, 186, 187, 213, 214
Lev (Poljak), 221
Lesjak Vinko-Cveto, 223
Lesnik Filip, 227, 232
Led, 231
Leše, 238, 257
Letnar Lovrenc, 158
Linasi Marjan, 8, 34, 158, 214, 215, 248
Linasi Peter, 158
Lipičar Rado, 100, 103, 104, 156, 157
Lipuš Klara, 160
Libeliška gora, 187
Lipce, 218
Ljubljana, 8, 9, 17, 34, 47, 70, 71, 72, 73, 154, 157, 158, 214, 215, 237, 262, 268, 270, 272, 273, 274, 276, 277
Ljubelj, 273
Ljubeljska cesta, 25, 26, 43, 44
Ljubno od Savinji, 29, 96, 116, 128, 165, 199, 246
Lobnik, 21, 89, 192
Lokovica, 13
Log (Logar), 102
Logarska dolina, 13, 32, 38, 99, 101, 102, 103, 108, 119, 122, 134, 135, 139, 144, 147, 155, 243
Logarski kot, 144, 147
Logarjeva planina, 31
Logarjeva planinska koča, 147
Logar (sestre), 32
Logar Terezija, 38
Logar Franc, 144
Logar Marija, 155
Logar Avgust-Blisk, 223
Lokve pri Trstu, 116
Lorber Miha, 160, 166, 180, 182, 183
Ložekar, 155, 156
Luže, 13, 47, 51
Luče, 13, 28, 31, 97, 99, 116, 133, 135, 145, 147, 155, 156, 261
Lučka Bela, 125, 167
Ludranski vrh, 47, 48, 61, 72, 82, 182

M

Matkov kot, 13, 30, 31, 57, 58, 64, 78, 88, 91, 93, 94, 95, 100, 104, 134, 143, 152, 155
Malle Jože (Tonkov), 190, 192
Male Albin, 44
Matvoz Gabrijel, 172, 192
Malavašič Rudolf, 195, 251, 252, 253
Mak Lojze-Lenart, 196, 198, 202, 215
Mahnič Franc-Boj, 27, 220, 221
Mala vas, 27
Mavrič Maks, 147
Mavrič Stane, 30, 35
Maribor, 34, 37, 43, 71, 215, 262, 268, 273, 274, 277
Mače v Rožu, 68
Majcen Zvonimir, 176
Marčič dr. Viktor, 68
Manfreda Pavle, 93, 98, 192
Madžarska, 132
Malovršnik Francka-Mihaela, 150, 192, 214
Mazej Ernest-Nestl, 165, 179, 181

Malc Marjan, 216, 220, 237
Mazi Janez, 83
Matija (kurir GŠS), 227
Markič Hanzi, 231
Mara, 231
Marija Hilf (sanatorij), 234, 259, 265, 270
Majeršič Marija, 251
Malavašič (mag. ph.), 266
Markelj Slavko, 268, 272
Marija Saal, 270
Matijevec Lucija, 272
Meža, 12, 41
Mežica, 6, 23, 38, 51, 52, 60, 61, 71, 87, 183, 276
Mežiška dolina, 5, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 25, 69, 82, 106, 147, 183, 186, 210, 236, 240, 264
Merkač Tone (Čegovnik), 186
Medved dr. Jakob, 17
Menina planina, 28
Mežaklja, 36, 250
Medvejak (hudournik), 118, 119, 170
Mezner Peter, 186
Mezner Lojze 228, 230
Medgorje, 220
Medvodje, 252
Melik dr. Vasilij, 17
Mihelič Jakob-Savo, 198, 244, 245
Mitič, 198
Mikuž dr. Metod, 13, 16, 17
Mivšek Anton, 218, 220, 222, 231
Mihelčič Dušan, 182
Mislinja, 28, 51
Miklavčič Avgust-Aleksander, 114
Milena (aktivistka), 208
Mirko (s Primorske), 143
Mlačnik Konrad-Karel, 106, 107, 108, 157, 160, 213, 281
Mlinar Filip-Vuk, 136
Misja Boris, 259
Molakov vrh, 25
Moravško, 23, 40, 82
Mohor Lojze, 208
Mohor (Gröblacher) Milena, 208, 209, 215
Mozirje, 32, 73, 133, 261
Mozirske planine, 59, 61, 145, 182
Mogu Franja-Ema, 41
Moravec Alojz, 93
Mozgan Franc-Ljubo, 170
Mostič, 223
Močivnik Marija-Milena, 234
Morgan D. William, 269
Močnik Francka, 252
Mravljakov vrh, 106
Mrzli vrh, 26
Mravljak dr. Dužan-Mrož, 38
Munjiza Ljubo, 195
Mussolini (Benito), 19
Mušenik, 59, 256
Mugoli Franc, 253

N

Nastran, 29, 156
Nazarje, 29
Najevska lipa, 61
Narad Janez-Tinče, 202, 215, 246
Nagelče, 208
Nagele dr. Marija, 234, 259
Nataša (Rusinja), 192
Nemci, 6, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 44, 45, 46, 47, 51, 52, 53, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 78, 90, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 106, 107, 110, 113, 114, 117, 126, 132, 133, 134, 145, 138, 139, 145, 147, 148, 150, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 171, 173, 175, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 189, 193, 201, 205, 211, 216, 218, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 235, 237, 243, 253, 256, 258, 259, 261
Nemčija, 19, 34, 151, 192, 223
Nemig, 222
Nemec Severin-Teklo, 83, 154
New York, 122
Notranjska, 13, 69, 278
Novak Alojz, 147
„Nova Štifta" (bolnišnica), 117, 157

O

Ober Rok, 155
Obir, 25, 46
Obirsko, 14, 20, 21, 46, 62, 64, 110, 150, 190, 191, 192, 193, 195, 210, 252

Obračunč dr. Rudolf-Cedrih, 38, 39
Ogris Mirko, 215
Ofrič Franc, 147
Ofner dr. Hans, 42, 43, 69, 256, 276
Okrograr Tone-Nestl, 45, 51, 52, 69
Olip Tomaž-Tomo, 46
Olga (bolničarka), 170
Olševa, 13, 31, 149
Oprčan Andrej, 193
Oprčan Franc-Brko, 63, 64, 73, 193, 215
Ostmarka, 5, 26
Osojske Ture, 12
Oraže Amalija-Tatjana, 139
Osojsko jezero, 12, 27, 222, 237
Osojnik Milan, 40
Osojnik Štefan-Aleks, 55, 72
Osojnikova pustota, 182
Ošep Stanko, 158
Ošep Franc (Bevšek), 29
Otiški vrh, 25
Okrožni komiteji in odbori:
— KPS in OF koroškega okrožja, 62
— KPS Mežica, 62
— SKOJ Velikovec, 139
— OO OF Črna — Mežica, 182
— KPS in OF Dravograd, 184
Okrajni komiteji in odbori:
— KPS Guštanj — Prevalje, 66
— KPS Pliberk, 193
— KPS in OF Črna — Mežica, 214
— KPS Velikovec, 221, 225, 226, 234
Oblastni komiteji:
— KPS za Koroško, 22, 139 195, 201, 204
— SKOJ za Koroško, 139, 194, 195

P

Pajk Karel-Vecelj, 44
Pavšič Jože-Škorc, 44
Pandev Ivan-Metod, 39, 52, 54, 57, 96
Pavlin Alojzija-Cvetka, 276
Pavlin Mile, 34, 35, 71
Pavlin Ludvik, 214
Pasterk Franc-Lenart, 52, 72
Pavličevo sedlo, 64, 104
Pavelnov kogel (sedlo), 101
Pavše Alojz, 72
Paučkove bolnišnice, 73
Pačnik Jožef, 147
Pačnik Lovrenc-Kostja, 110, 112, 157, 264
Parker, 266
Pavlič Magda, 231, 233
Peca, 13, 23, 150, 187
Perhanija, 48
Pečnik Miha-Pavel, 62, 63, 64
Pečnik Anton-Tine, 169, 213
Pečnik Falenti (Mravljakov), 107
Pečnik Franc-Jur, 220
Pečnik Janez-Krištof, 221, 234
Peruš Ivan, 147
Perč Helena-Lenka, 89, 98, 103, 115
Pernuš Leopold-Igor, 113, 195
Petek dr. Franc, 259
Petek Jože, 191
Pečjak (Nedog) Alenka, 272
Petrič Ivan, 186
Petrič Hinko-Zorko, 186
Petkov graben, 186
Pisar Alojz-Rigo, 113, 160, 164
Pistotnik Anzej (Letonjakov), 186, 187
Pirjevec Dušan-Ahac, 195, 196, 251
Pirkovič Ivo, 214
Pichler, 226
Pirc dr. Stane-Lojze, 243
Plazelj Franc-Ludvik, 100, 103
Plaznica, 21
Planko Ivanka, 139, 149, 150, 170
Plat, 57
Planina, 108
Pleiner, 41
Plešivčnik Inge, 38
Plesnik Slavka, 59
Plesnik Karel (Tovstovrški), 83
Plesnik Mihael, 155
Plesnik Rok, 156
Plesnik (Vider) Marija, 158
Plestje (Plesnikovo), 101
Plesnikova planina, 103
Plesnik Franc (Tovstovrški), 138
Plesnik Helena (Tovstovrška), 138
Pliberk, 22, 28, 188, 211
PK KPS za Štajersko in Koroško, 63
Počule, 64
Podgorje, 25
Podolševa, 30
Podgora pri Kotljah, 62, 72, 186, 258, 276
Podkraj pri Guštanju (Ravnah), 53, 106

Pohleven Karel-Drago, 31, 116, 139
Pohar dr. Edvard, 9
Poljak(i), 15, 46, 115, 116, 211, 250, 251, 276
Polenik Karel-Don, 52, 71, 72, 258
Poličnik (Sedelšek) Frančiška, 58, 59, 72
Poličnik Peter, 84
Pori Kristl, 67, 73
Pohorje, 23, 39, 51, 52, 82, 116, 118
Pokljuka, 23
Poglajen Franc-Kranjc, 22, 44
Podklošter, 22
PO OF za Koroško, 22, 32, 224, 259
Podjuna, 12, 21, 208, 240
Podolševa, 160
Podkrnos, 210
Potočnik Valentin, 153
Poličnik (Solar) Nežka, 154
Podbrežnik Ciril, 156
Podstudenšek Franc-Rok, 157, 259, 277
Povsod Viktor-Niko, 160, 161, 166, 178, 180, 182, 183
Poličnik Jakob, 84
Poličnik Nežka, 84
Popovič Zlatana-Zlata, 113
Popovič Stojanka-Coka, 138
Podgoršek Franc-Matevž, 113
Podraduha, 116, 139, 142, 144
Podvolovljek, 117, 124, 133, 134, 156, 157, 166, 259
Povalej Rezika, 122, 139, 192
Podveža, 134, 145, 167
Podlonk, 250
Poljanska dolina, 250
Poljane, 252
Podkrižnik Ivan, 256
Potoče, 257
Podvratnik Miha, 170
Podpeca, 183, 186, 228
Potočnik Maks, 186
Polanc Karel, 187
Poljanec Lovro, 190
Podlipa, 204
Podklošter, 204, 211
Podobnik Silvester-Vestl, 234
Pölling, 226, 233
Praznik Štefan, 246
Prah Franc, 41
Praprotnik Miha, 256
Praprotnik Jože, 145
Prelesnik Anton, 138
Prek Albin-Vinko, 262
Prevalje, 52, 54, 71, 130, 138, 167, 168
Preddvor, 252
Prepotnik Marica (Havdejeva), 150, 213, 214, 238, 256, 258, 276
Primožič Franc-Danilo, 110
Primorska, 13, 24, 69, 143, 204, 278
Pristava, 106
Prodnik Jože-Grega, 64, 73
Prodnik Tone-Lenart, 64
Prodnik Tomaž (Vršnik), 116
Prodišče, 114
Prušnik Karel-Gašper, 22, 58, 70, 72, 73, 215, 224, 237, 277
Prokop (Rus), 220
Prokuplje, 190
Pudgar Rudi-Branko, 39, 87, 95, 96, 245
Pungart, 43
Punzergruber, 42
Puterhof (Jelendol), 252
Puhar Ivan-Vojko, 114
Pušnik Albert, 153
Pušna Vida, 187

R

Razbor, 25
Rača Kragujevačka, 122
Radmirje, 28
Raduha, 13, 26, 31
Rajer Albert-Borut, 31
Ramšak Avgust-Brest, 181
Ramšak dr. Marija, 54, 55, 56, 254, 255, 256, 276
Rašešnik Miha, 54
Radiše, 220
Rainer dr. Friderich, 223
Rastke nad Ljubnim, 93
Ravna planina, 167
Radvanje, 231
Rakar Matilda, 254
Rdeča armada, 183
Rdeči križ, 75, 268, 273
Ravnihar dr. Božena-Nataša, 266
Reberca, 21
Rečica ob Savinji, 157, 262

Regoršek Karel, 274
Reich (tretji), 11, 26
Reisner Herman, 253
Reja Marjan, 27
Remec Egon-Borut, 264
Remšenik, 150
Repeš Tone, 220
Revirji, 38
Renko dr. Milica, 266, 269, 274
Rišo, 186
Rim, 103
Riga Štefan, 170
Rižberk, 187
Ribič Ivan-Stojan, 198
Rikarja vas, 208
Ribnikar Kristijan-Feliks, 231, 237, 238
Rigl Miha — Peter Podjunski, 272
Rjava peč, 103
Rob (Robanovo), 83, 94, 106, 107
Robanov kot, 13, 26, 30, 83, 88, 103, 108, 112, 114, 116, 117, 118, 119, 122, 126, 128, 130, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 142, 144, 150, 152, 157, 158, 159, 160, 164, 169, 172, 178, 187, 233, 261, 262
Robanov hrib, 114
Robež, 22, 44, 62
Robnik Janez, 83
Robnik Alojzija, 83
Robnik Mirko, 192
Robnik Tone-Edi, 134, 149, 192
Robnik Rok, 148
Robnik Angela, 148
Robnik Liza, 148
Robnik Viktor (Močnik), 190, 195
Rohr Hans, 23
Romšak Marija-Ančka, 39
Robnikov vrh, 170, 172
Roblek Ferdinand (Kočmunov), 192
Robida Franc, 220
Rojnik Janez, 234
Rogač David, 224
Rogaška Slatina, 277
Rosenfeld Julius, 122
Roš Mihael-Polde, 225, 226
Rozman Franc-Stane, 23
Rožija, 107, 182
Rož, 12, 21, 22, 25, 68
Rovšnik Marjana, 38
Rožankov Zepa (Zdovc Jože), 53, 62, 72, 73
Ručnik, 78, 84, 87, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 148
Ruše, 273
Rus(i), 35, 216, 220
Ruda, 231

S

Sadovnik Ernest-Vero, 234
Saje dr. Julij-Hakim, 75, 124
Salzburško, 209
Sava, 24
Savinja, 31, 83, 99, 100, 145, 148, 167
Savinjska dolina, 32
Savinjske Alpe, 13, 145
Savinjsko sedlo, 100
Savinek, 103
Sagmaister Marija-Vida, 138
Sankt Margarethen, 221
Senžermenska pogodba, 12
Sele-Fara, 14, 21, 26, 190, 193, 197, 198, 199, 201, 204
Sele-Srednji kot, 43
Sele-Zgornji kot, 192, 196, 198, 199, 200, 201
Sele pri Slovenj Gradcu, 37, 62, 106, 186
Sem Ciril, 29
Selišnik Franc, 170
Selišnik Marija, 81
Selišnik Liza, 81, 154
Sever Franc-Franta, 91, 249
Selška dolina, 250
Seražin Ivko, 93
Senožetnik, 155
Skok Karel, 143
Sinča vas, 208, 209
Slanica, 101
Slavka, 112
Slavko, 234
Slivnik Anton, 138
Slafar Tomaž-Tugo, 39
Slak Lojze, 126, 192
Sleme, 13
Slemnik Alojz-Zvone, 66, 67, 73
Slemnik Marija-Zorka, 160, 183
Slemenik Fridi-Gašper, 221
Slemenik Karel-Evald, 103, 192, 193

Slovenija, Sloveni, Slovensko, 5, 12, 16, 17, 19, 20, 21, 38, 44, 45, 70, 154, 235, 249, 258, 259, 264, 267, 276, 279
Slovensko planinsko društvo, 274
Slovenj Gradec, 8, 17, 25, 37, 70, 73, 136, 147, 154, 237, 262
Slov. Plajberk, 26
Smeritschnig dr. Georg, 54, 69, 256, 257, 258
Smrekovec, 13, 56, 62, 82, 188
Smrdelj Ivan, 93, 98
Smrekar Peter, 251
SNOS, 22
Snežnik, 13, 150
Solčava, 8, 13, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 65, 75, 82, 83, 87, 88, 89, 90, 96, 104, 108, 119, 130, 132, 134, 138, 147, 148, 149, 152, 155, 156, 157, 167, 189, 198, 213, 262
Solčavsko, 5, 11, 8, 13, 14, 15, 19, 29, 30, 31, 40, 69, 74, 75, 78, 80, 82, 93, 117, 136, 144, 147, 151, 152, 15[illegible] 155, 156, 159, 169, 171, 208, 211, 236, 240, 259, 264, 278, 280
„Solčava" (bolnišnica), 125, 167
Solčavani, 30, 31, 33
Sonjak Valentin (Zvonikov), 186
Sonjak Lenart, 186
Sotla, 78
Sotlar Bert, 218
Sovdat Emil-Milče, 205, 215
Sovjetska zveza (ZSSR), 139, 233, 237
Spodnja Štajerska, 13, 29
Spodnje Krčanje, 224
Srb(i), Srbija, 12, 122, 190
Stanta Mirko-Verono, 187
Stanta Alojz-Dolf, 56, 57, 184
Stampar dr. Helena, 270
Stane Elizabeta-Olga, 193
Stane (bolničar), 183
Stara gora, 193
Stari trg pri Slovenj Gradcu, 136
Stol, 24
Stolna ulica (Maribor), 37
Stiplovšek dr. Miroslav, 34, 72
Strle Franci, 35, 277
Strojna, 54
Strašek Milenko, 214
Steblovnik Rudi, 169
Stiftschwaig Peter, 221
Stiftschwag, 223, 225
St. Paul, 231
Storžič, 251, 252
Stopar Jože, 170
Suha, 21, 45, 53, 63
Suha pod Golico, 67
Suhelj, 155
Sušna, 116, 159
Sušnik Franc, 226
Sušnik Anton-Jaka, 88, 89, 126
Suhadolska pustota, 261
Suhadolnik Neža, 277
Svetec Maks-Ris, 83, 96, 98, 139, 142, 150
Sveče v Rožu, 68, 209
Sv. Duh pod Olševo, 81, 84, 99, 134, 155, 156, 157
Sv. Jakob (v Koprivni), 26, 40, 61, 72, 149
Sv. Lenart, 99
Svinška planina, 7, 12, 27, 218, 220, 222, 223, 226, 231, 233, 236

Š

Šajda, 191
Šarman Adolf-Adi, 246
Šeber dr. Dušan, 163, 245, 280
Šeinova pustota, 64
Šempeter v Savinjski dolini, 28
Šentanel nad Prevaljami, 130
Šent Lipš, 209
Šentjakob v Rožu, 211
Škerl dr. France, 34
Škrbina, 43, 202
Škocjan pri Turjaku, 182
Škocjan (v Podjuni), 208, 215
Šlezija, 256
Šliser Amalija (Petkova), 186
Šmarjeta pri Pliberku, 186, 188
Šmarjeta v Rožu, 63
Šmartno ob Paki, 150
Šmohor, 12, 204
Šmon Franc, 75
Šnapelj Friderik, 153
Šoštanj, 277
Šparovec Matija, 253
Špeglič Albin, 147, 158
Šporn Anica-Vida, 139

Špruk Elizabeta, 136, 138
Špruk Franc, 136
Šrot Ernest-Metod, 238
Štajner Milan-Kamnar, 145
Štajerska, 13, 22, 24, 38, 39, 47, 48, 78, 80, 89, 132, 166, 260, 262, 270
Štajerski Rak, 145
Štajerska domovinska zveza, 29, 90
Štefe Drago, 272
Štempihar Jože-Gorazd, 107
Šteharnik Ivan-Džok, 187
Štern Herman, 246
Štern Franc, 251
Štiftar Anton (Golob), 108
Štiftar Mara-Nevenka, 64, 65, 73, 156
Štirn Anton, 150, 189, 190, 191, 192, 214
Štiftar Peter, 261
Štigfar Ivana, 261
Št. Lenart, 27
Št. Andraž, 233
Št. Vid ob Glini, 259, 265, 270
Štrban (Flajmiš) Pepca, 55, 167
Šubašič (Nikola), 114
Šumet, 155
„Šumi Franc", 235

T

Teber (pri Igli), 158
Tegel Karel, 118
Tehnika 1-12-KGO, 130
Tilček Jože-Voronov, 38
Tito (Josip Broz), 114, 279
Tomazin Peter-Skala, 53, 54, 55, 56, 57, 69, 72, 88, 96, 102, 103, 114, 115, 116, 135, 139, 154, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 168, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 213, 214, 256, 281
Tomek (Poljak), 225, 226
Tomc Alojz, 83
Tomc Apolonija, 83
Tovsti vrh (pri Ravnah), 66
Tovsti vrh (nad Solčavo), 99
Tovsti vrh (pri Djekšah), 223
Topla, 88, 106, 150, 181, 187
Toplikar Mirko-Vinko, 251
Tougnesencora (Francija), 112
Travnik dr. Valentin, 245, 259, 266, 280
Trawnitschek Wilma, 81
Tratnik Pavla (Dularjeva), 37, 70
Travnik, 13
Trg, 27
Trnje, 25
Trbovlje, 28, 251
Trtnik Milan-Milanček, 47, 48, 51, 71
Truck (von), 78
Trotov vrh, 187
Tržič, 192, 251, 252
Tuce, 210, 218
Turnšek Jurij, 147
Tupaliče, 252

U

Udovič Jerica-Jana, 251
Ulamec Marijana, 147
Ulčar Jože-Mirko, 27, 228, 231
Uranič Ivan-Dravo, 17, 34, 52, 53, 54, 71, 72, 82, 93, 96, 98, 106, 154
Uršlja gora (Plešivec), 13, 138, 184
Urh Kristijan, 89
Urh Jožef-Zdravko, 172

V

Vahter Alojz, 147
Valant Ciril (Enci), 71
Valentinčič ing., Jože-Tine, 154
Vastil Rozika, 164, 168
Vastl Franc, 165
Vasič (Pirjevec) Marjeta, 194, 196, 215
Veber Jožef, 147, 158
Veber Ivan-Nace, 251
Veler Anton-Tone, 130, 157, 183
Velika planina, 166
Veliki vrh, 100, 101, 102
Velikovec, 22, 26, 71, 234, 259, 270, 272, 273
Velika Britanija, 266
Vernik ing., 259
Verdnik Matija-Tomaž, 21, 67, 68, 246, 250
Verko Florjan, 57, 235
Vetrinj, 231
Vid (študent medicine), 226
Vidmar Tone-Luka, 78, 81

Vidmar Alojz-Brko, 205
Vodopivec Julijan-Aleks, 38, 54
Volksgerich, 21
Voušek dr. Pavel-Lojze, 125
Vovbre, 218
Vovbrske gore, 223
Vožnica, 216, 218, 237
Vrabič Jože-Boj, 138, 158
Vrbsko jezero, 12, 27, 222, 237, 266
Vrevc Janez-Marjo, 251
Vrh (v Rob. kotu), 112
Vrhe, 66
Vrhovni štab NOV in POJ, 39, 278
Vršnik Tinče (Robanov), 65
Vršnik Jože (Robanov), 88, 94, 135, 158
Vršnik Franc (Robanov), 108, 135
Vršnik Alojz-Februar, 88, 94, 98
Vršnik Barbara (Govčeva), 119
Vršnik Andrej (Govc), 126
Vršnik Avgust-Mitja, 226, 227
Vrtačnik Savo-Krn (Boris), 78, 84, 90, 93, 98, 100, 106, 108, 110, 114, 122, 126, 142, 143, 144, 150, 154, 159, 173, 176, 177, 182, 192, 193, 265, 272

W

Waldman, 221
Wehrmannschaft, 41
Weinzerl, 45
Wlodyga Erwin, 71
Wolfsberg, 27, 221, 233, 238, 256, 276
Wutte Janez-Luc, 9, 14, 17, 220, 221, 233, 237
Wutte Valentina-Marjetka, 209

Z

Zajc Elizabeta, 37
Zajc Ferdo, 41, 254, 256
Zajc Franc, 118, 246
Zagožen Franc, 147, 158
Zaleznik Janez-Bled, 88, 94, 102, 103, 104, 108, 156, 160, 164, 170, 171, 213
Zali potok, 253
Zapušek Jože, 153, 172
Zausnik Anica (Nemčeva), 216, 217
Zaveršnik dr. Herbert, 265, 266, 267, 272, 273, 274, 275, 277
Zdovc Anton-Zdravko, 113
Zdovc Feliks-Fika, 184
Zdovc Ana-Mirta, 184
Zdovc Ignac, 231
Zdovc Jože, Glej pod Rožnakov Zepa
Zgornja Jezerska dolina, 189
Zgornje Jezersko, 189
Zgornje Dule, 220
Zgornje Krčanje, 223
Zlatorog, 274
Zofka (bolničarka), 106, 112
Zorn dr. Tone, 34
Zornik Miha, 253
Zulecner dr. Jožica, 266, 269, 274
Zupan Alojz-Peter, 20
Zupančič Alojz-Zmago, 103, 114, 116
Zupančič Katja, 252

Ž

Žabnica, 26
Žabja vas (pri Žel. Kapli), 57
Žaga pri Kamniku, 88
Žagar Franc (Račnik), 30, 139, 142
Žagar Marija (Račnikova), 139
Žagar Marija, 158
Žagar Tilka, 158
Žak Franci, 167
Žajber Ivan, 172
Žalec, 138
Žaucer ing. Pavle-Matjaž, 9, 21, 22, 23, 24, 37, 39, 51, 54, 70, 201, 214, 215, 277
Žerjav, 37, 182
Železna Kapla, 15, 21, 25, 26, 28, 32, 57, 69, 96, 112, 113, 132, 139, 155, 156, 193, 195, 196, 209, 233, 238, 270
Ževart dr. Milan, 9, 35, 71
Želodec Volbenk-Lado, 59
Žemva dr. Mihael, 246
Žunko Ivan-Silvo, 187
Žunter Franc (Kočnar), 104
Županc Ivan-Johan, 20, 21, 30, 46, 62, 63

Za objavo hrvaškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo hrvaškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo hrvaškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo hrvaškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo hrvaškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo hrvaškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo angleškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

Za objavo nemškega povzetka uredništvo portala SIstory nima dovoljenja avtorja

KAZALO

PREDGOVOR 5
UVOD 11
OPOMBE 17

I. KRATEK PREGLED NOB NA KOROŠKEM IN SOLČAVSKEM 19
ZNAČILNOSTI NOB NA KOROŠKEM 19
POLITIČNO ORGANIZIRANJE PREBIVALSTVA 20
VOJAŠKE AKCIJE PARTIZANSKIH ENOT DO FEBRUARJA 1944 22
PARTIZANSKE ENOTE NA KOROŠKEM IN NJIHOVI BOJI OD FEBRUARJA 1944 DO KONCA VOJNE 24
NARODNOOSVOBODILNI BOJ NA SOLČAVSKEM 29
Prihod okupatorja 29
Prvi pojavi upora in nemška reakcija nanje 29
Začetki partizanstva 30
Razmah partizanstva v letu 1944 in zatišje po decembrski ofenzivi . 30
OPOMBE 34

II. PARTIZANSKI RANJENCI NA KOROŠKEM DO FEBRUARJA 1944 36
ZNAČILNOST OBDOBJA IN ZDRAVLJENJA PARTIZANSKIH RANJENCEV 36
RANJENI BORCI V ENOTAH 41
RANJENI POLITIČNI DELAVCI NA KOROŠKEM 62
ZAKLJUČEK 68
OPOMBE 70

III. PARTIZANSKE BOLNIŠNICE NA SOLČAVSKEM 1944—1945 74
SPLOŠNE ZNAČILNOSTI OBDOBJA 74
DRVARSKA KOČA OB POTOKU RUČNIKU V MATKOVEM KOTU — PRVI ZASILNI OBJEKT ZA RANJENCE 78
Prihod Štirinajste divizije na Solčavsko 78
Razmere v prvi zasilni bolnišnici 84
Ranjenci v prvi zasilni bolnišnici na Solčavskem 93
„SLOVENSKA VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA, SEVEROZAPADNI CENTER „V MATKOVEM KOTU“ 94

Gradnja bolnišnice in razmere v njej do evakuacije 94
Nemška hajka in evakuacija bolnišnice 94
Ranjenci v SVPB-SZC 104
BOLNIŠNICA PRI KNEZOVI ELEKTRIČNI CENTRALI V ROBANOVEM KOTU 108
SLOVENSKA VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA, SEVEROZAPADNI CENTER I IN II V ROBANOVEM KOTU 118
Graditev obeh bolnišnic in notranja organiziranost 118
Osebje SVPB-SZC I in II 122
Oskrbovanje bolnišnic 126
Politično delo v obeh bolnišnicah 130
Zimska ofenziva, evakuacija ranjencev iz Robanovega kota in usoda obeh bolnišnic 132
PREMIČNA BOLNIŠNICA NA SOLČAVSKEM IN V ZGORNJI MEŽIŠKI DOLINI (Pokretna ekipa-P.E.I in II) 136
Ustanovitev premične bolnišnice in njeno delovanje do zime 1944/45 136
Usodna pot 1. bataljona Zidanškove brigade čez Belsko planino in prihod ozeblih borcev v premično bolnišnico 144
Umik nove premične bolnišnice v zgornjo Mežiško dolino in ponovna vrnitev na Solčavsko spomladi 1945 147
ZAKLJUČEK 151
OPOMBE .....

IV. PARTIZANSKO ZDRAVSTVO NA KOROŠKEM JUŽNO OD DRAVE OD FEBRUARJA 1944 DO KONCA VOJNE 159
BOLNIŠNICA B-11 V BISTRI PRI ČRNI NA KOROŠKEM 159
Ideja o gradnji bolnišnice in začetek gradnje 159
Izgradnja prvih objektov bolnišnice 162
Prihod prvih ranjencev in življenjske razmere v bolnišnici 166
Razmere v bolnišnici do evakuacije 173
Izdaja bolnišnice in evakuacija ranjencev 175
Preselitev v novo postojanko in življenje ranjencev in osebja do konca vojne 180
PREHODNA PARTIZANSKA BOLNIŠNICA MIRTA 184
POSAMEZNI BUNKERJI V MEŽIŠKI DOLINI, KJER SO SE ZDRAVILI PARTIZANSKI RANJENCI IN BOLNIKI 186
VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „KRTINA“ NAD JEZERSKIM 188
VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „ZA MLINI“ NA OBIRSKEM 191
SANITETNI BUNKERJI NA OBIRSKEM V LETU 1945 IN ZDRAVLJENJE RANJENCEV V NJIH 193
VOJNO-PARTIZANSKA BOLNIŠNICA „AMERIKA“ V ZGORNJEM KOTU PRI SELAH NA KOROŠKEM 196
RANJENCI V ZILJSKI DOLINI 204
PRIMERI SODELOVANJA PREBIVALSTVA V POMOČI RANJENCEM 208
ZAKLJUČEK 210
OPOMBE 213

V. RANJENCI NA KOROŠKEM SEVERNO OD DRAVE 216
RANJENCI MED GURSKIMI PARTIZANI 216
RANJENCI NA OBMOČJU SVINŠKE PLANINE 220
ZAKLJUČEK 235
OPOMBE 237

VI. SANITETA V KOROŠKIH PARTIZANSKIH ENOTAH OD FEBRUARJA 1944 DO KONCA VOJNE 239
STANJE PREHRANE V ENOTAH 239
STANJE OBLEKE IN OBUTVE V ENOTAH 241
SKRB ZA HIGIENO V ENOTAH 242
SPLOŠNO ZDRAVSTVENO STANJE V ENOTAH 244
ORGANIZACIJA SANITETNE SLUŽBE V ENOTAH 245
OPOMBE 248

VII. DRUGE SANITETNE IN NESANITETNE USTANOVE, POMEMBNE ZA KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO 250
VLOGA GORENJSKIH PARTIZANSKIH AMBULANT V KOROŠKEM PARTIZANSKEM ZDRAVSTVU 250
VLOGA CIVILNIH SANITETNIH USTANOV IN OSEBJA V KOROŠKEM PARTIZANSKEM ZDRAVSTVU 250
„TERENSKE APOTEKE", KI SO OSKRBOVALE PARTIZANSKE BOLNIŠNICE NA SOLČAVSKEM 259
Terenska apoteka „Viharnik" v Podvolovljeku 259
Terenska apoteka „Saša" na Suhadolski pustoti 261
PARTIZANSKO LETALIŠČE V REČICI OB SAVINJI, SPUŠČALIŠČA ZAVEZNIŠKE POMOČI IN NJIHOV POMEN ZA KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO 262
VOJNA BOLNIŠNICA JUGOSLOVANSKE ARMADE V CELOVCU PO KONČANI VOJNI 264
OPOMBE 276
ZAKLJUČEK 278

SEZNAMI PACIENTOV IN OSEBJA Z OSNOVNIMI PODATKI 282

I. RANJENI IN BOLNI BORCI IN AKTIVISTI NA KOROŠKEM IN SOLČAVSKEM OD ZAČETKA NOV DO FEBRUARJA 1944 ... 282

II. RANJENCI IN BOLNIKI, KI SO SE ZDRAVILI V KOROŠKIH IN SOLČAVSKIH BOLNIŠNICAH TER BORCI KOROŠKIH PARTIZANSKIH ENOT, KI SO SE ZDRAVILI V DRUGIH PARTIZANSKIH BOLNIŠNICAH 288

III. KOROŠKI BORCI, KI SO SE PO FEBRUARJU 1944 ZDRAVILI IZVEN PARTIZANSKIH BOLNIŠNIC (na domačijah, v bunkerjih, v enotah in v „leganih" bolnišnicah; v ta seznam so vpisani tudi tisti ranjenci, ki so si sami vzeli življenje neposredno po ranitvi, in tisti, za katere kraj zdravljenja ni znan) 231

IV. SANITETNO OSEBJE, KI JE DELOVALO NA KOROŠKEM IN SOLČAVSKEM ALI BILO POVEZANO S KOROŠKIM PARTIZANSKIM ZDRAVSTVOM 340

SEZNAM KRATIC, UPORABLJENIH V TEKSTU 356

SLOVENSKO-NEMŠKI SEZNAM KRAJEV 358

KAZALO IMEN OSEB, ENOT, KRAJEV IN DOMAČIJ 360

PARTIZANSKA SANITETA U KORUŠKOJ 377

THE PARTISAN MEDICAL SERVICE OF KOROŠKA 383

DAS SANITÄTSWESEN DER PARTISANEN IN KÄRNTEN 390

INŠTITUT ZGODOVINE DELAVSKEGA GIBANJA LJUBLJANA

Knjižnica NOV in POS 51
Ureja komisija za zgodovino
pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije
Predsednik Zdravko Klanjšček

Anton Ikovic in Marjan Linasi

KOROŠKO PARTIZANSKO ZDRAVSTVO

Rokopis je odobrila komisija za zgodovino na seji 28. junija 1985.
Strokovna recenzenta dr. Milan Ževart in dr. Edvard Pohar
Opremil in tehnično uredil Tone Štrus

Lektor Nataša Kastelic
Korektorja Ljubinka Belehar in Robert Prebil
Izdala in založila v nakladi 3000 izvodov Partizanska knjiga Ljubljana
Za TOZD Založba Jaroslav Skrušny

Tisk in vezava tiskarna Otokar Keršovani, Pulj

V Ljubljani, 1985
Knjiga je izšla s pomočjo Osrednjega odbora koroških partizanov.